

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**KÜRESEL YÖNETİŞİM KAPSAMDA ULUSLARARASI GÖÇ:
ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ ÖRNEĞİ**

MD MOSTAFA FAISAL

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI**

AĞUSTOS 2020

**KÜRESEL YÖNETİŞİM KAPSAMDA ULUSLARARASI GÖÇ:
ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ ÖRNEĞİ**

Md Mostafa FAISAL

DOKTORA TEZİ

**SİYASET VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS 2020

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

MD MOSTAFA FAISAL

16.08.2020

Küresel Yönetişim Kapsamda Uluslararası Göç: Rohingya Mülteci Krizi Örneği
(Doktora Tezi)

Md Mostafa FAISAL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2020

ÖZET

Göç, insanların farklı nedenlerle kendi yerlerinden ayrılmaları gereken durumu ifade eden bir olgudur. Küresel göç yönetişimi, devletleri ve diğerk aktörlerin göçmenlere verdiğı yanıtları düzenleyen ve kolaylaştıran normlar ve organizasyonel çerçeveler kümesidir. Bu çalışmanın odak noktasında yer alan Rohingya göç krizi; küresel göç yönetişimi ve uluslararası göçün koordinasyonu ve sorunların çözümü açısından hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Myanmar'ın Rakhine eyaletinden yaşayan ve bir Müslüman azınlık olan bilinen Rohingyalılar, genellikle dünyada işgal altında olan en büyük azınlık grubuyken aynı zamanda en büyük devletsiz topluluk olarak da bilinmektedir. Bu azınlık grubu Myanmar yetkileri tarafından ise ülkelerine yasa dışı göç eden bir topluluk olarak görölmektedir. Bölgede Myanmarlı devlet destekli zulüm ve soykırıma maruz kalan ve vatandaşlıkları reddedilen Rohingya azınlıklarının kimisi hayatta kalabilmesi için komşu ülke olan Bangladeş'e sığınırken, kimisi deniz yoluyla Endonezya, Malezya ve Tayland'a kaçmak zorunda kalmaktadırlar. Zira bu insanların büyük bir kısmı Bangladeş'e sığınmaktadır. Günümüzde resmî açıklamalara göre; Myanmar'dan Bangladeş'e sığınan ve burada kurulan kamplarda yaşayan Rohingyalıların sayısı 1 milyonu aşmış durumdadır. Ancak Rohingyalıların yaşadığı kamplarında gerekli sağık hizmetlerin olmaması, yeterli barınağın bulunmaması, düzenli eğitim sistemin olmaması, gıda, güvenlik ve sıhhî tesisatın eksik olması, bu bölgede bir insanlık dramının yaşanmasına yol açmaktadır. Bu çalışmanın amacı; küresel yönetişim kapsamında Rohingya mülteci krizini bilimsel açıdan incelemek ve sorunlara çözüm önerileri getirmektir. Bu kapsamda; Rohingya etnik toplumunun kökenleri araştırılmış, Bangladeş'te yer alan Rohingya kamplarında kalanlara yönelik uluslararası ölçekte göç yönetimi analiz edilmiş, bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti ve Türk sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rol incelenmiş ve bu mültecilerin mevcut yaşam koşulları değerlendirilmiştir.

Bilim Kodu : 114110
Anahtar Kelimeler : Rohingya, Göç, Kriz, Bangladeş, Myanmar.
Sayfa Adedi : 233
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER
ORCID ID : 0000-0002-0066-6721

Global Governance of International Migration: A Case Study of Rohingya Refugee
(Ph.D Thesis)

Md Mostafa FAISAL

GAZI UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

August 2020

ABSTRACT

Migration is a phenomenon that expresses the situation that people should leave their places for different reasons. Global migration governance is a set of norms and organizational frameworks that regulate and facilitate the responses of states and other actors to immigrants. Rohingya migration crisis, which is at the focal point of this study; it offers both opportunities and challenges in terms of global migration governance and international migration coordination and solution of problems. The Rohingya, a Muslim minority from Myanmar's Rakhine province, is often being called 'the world's most persecuted ethnic group' and largest stateless community in the world. Myanmar's authority treats them as illegal Bengali immigrant. Due to the state sponsored persecution, widespread discrimination and denying their citizenship, this minority group has been crossing Myanmar border afoot and entering into Bangladesh, while others by sea to reach Indonesia, Malaysia, and Thailand to escape their life. Bangladesh is the biggest host country of Rohingyas where 1 million above refugees are living now. In the refugee camps of Bangladesh, they are also vulnerable due to lack of proper health care system, shelter, education, food, security and sanitation. Global migration governance presents with both opportunities and challenges in terms of coordination, humanitarian support and responsibility. The aim of this study is to explore the origin of Rohingya ethnic community. In this context; The origins of the Rohingya ethnic communities researched, has been managing migration analysis on an international scale for the rest of the located Rohingya camps in Bangladesh, the Republic of Turkey in this process and examined the role that Turkey played by civil society organizations and the refugees were evaluated current living conditions.

Key Words : Rohingya, Refugee, Crisis, Bangladesh, Myanmar.
Science Code : 114110
Page Number : 233
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER
ORCID ID : 0000-0002-0066-6721

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı hazırlarken birçok kişiden yardım ve destek gördüm. Ancak zaman ve mekân kısıtlaması nedeniyle tüm isimleri burada saymam mümkün değil. Öncelikle bu çalışmaya değerli zamanını ve enerjisini harcayan tez danışmanı Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER'e içten şükranlarımı sunmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Kendisine minnettarlığımı ifade edecek uygun bir kelime bulamıyorum. Tüm yazılı çalışmaları samimiyetle ve sabırla okudu, gerekli bütün düzeltmeleri yaptı. Onu hayatım boyunca hatırlayacağım.

Ayrıca, dürüst eleştirilerini, faydalı yorumlarını ve önerilerini paylaşan Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU'na da minnettarım.

Eşim Tasnima Jahan Suraiya'ya büyük fedakârlık ve iş birliği için en içten şükranlarımı sunuyorum. Onun desteği olmasaydı tezi tamamlamam mümkün olmazdı. Araştırma çalışması nedeniyle hak ettiği zamanı ve dikkati gösteremediğim için sevgili oğlum Mostafa Fawzaan'a da teşekkür borçluyum. Yüzüme gülüp bana her zaman ilham kaynağı olan oğluma teşekkür etmesem bu kısım yarım kalırdı.

Çalışma süresince; kız kardeşlerim Sumaiya ve Sabiha, kayınvalidem ve büyükbabamın verdiği destekleri minnetle anıyorum. Ayrıca, tezi hazırlarken babam Dr. Sharif Uddin Pramanik'ın hukukî desteği ve amcam Abidur Rahman'ın samimî rehberliğini ve desteğini de unutmuyorum.

Ayrıca tez çalışmam sürecinde beni her zaman teşvik eden, destekleyen ve iyi dileklerinde bulunan Rahmat Ullah, Hafijur Rahman, Ataullah, Nazmul İslâm Raihan, Delwar, Istiaq Ahmed, Ehteshamul Haque ve Saeyd Rashed gibi bazı arkadaşlarıma da teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu tezi büyükannemin sevgi dolu anısına adadım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL YÖNETİŞİM VE ULUSLARARASI GÖÇ

1.1. Yönetişim.....	9
1.1.1. Teorik Çerçeve ve Kavramın Gelişim Seyri	9
1.1.2. Yönetişim Türleri	14
1.1.2.1. Küresel yönetim.....	15
1.1.2.2. Kamu yönetişimi	18
1.1.2.3. İyi yönetim.....	19
1.2. Göç ve Kuramsal Zemin	21
1.2.1. Genel Olarak Göç	21
1.2.2. Göçün Tanımı	22
1.2.3. Göç Terminolojisi.....	24
1.2.4. Göçün Türleri	26
1.2.5. Göç Nedenleri.....	29
1.2.6. Göç Kuramları	31
1.2.6.1. Ravenstein göç kuramı	31
1.2.6.2. Kesişen fırsatlar (Intervening opportunities) kuramı	33
1.2.6.3. İtme-çekme kuramı	33

	Sayfa
1.2.6.4. Göç sistemleri kuramı	34
1.2.6.5. İlişkiler ağı kuramı	35
1.2.6.6. Merkez çevre kuramı.....	36
1.2.7. Göçün Sonuçları	36
1.3. Uluslararası Göç ve Küresel Yönetişim.....	37
1.3.1. Küresel Yönetişim	39
1.3.2. Küresel Yönetişim ve Uluslararası Göç	42
1.3.3. Uluslararası Göç Yönetişimi Modları.....	44
1.3.4. Uluslararası Göçün Küresel Yönetişim Aktörleri	46
1.3.4.1. Resmi yönetim.....	47
1.3.4.1.1. Birleşmiş milletler mülteciler yüksek komiserliği (UNHCR).....	48
1.3.4.1.2. Uluslararası çalışma örgütü (ILO)	51
1.3.4.1.3. Uluslararası göç örgütü (IOM)	51
1.3.4.2. Gayri resmi yönetim	53
1.3.4.2.1. Bağımsız girişimler.....	54
1.3.4.2.2. Kurumlar arası düzenlemeler.....	57
1.3.5. Uluslararası Göçün Küresel Yönetişiminde Tarihsel Süreç	60
1.3.5.1. Erken göç yönetişimi (1919–1993).....	61
1.3.5.2. Tecrübelerden yararlanma dönemi: 1993–2005.....	62
1.3.5.3. Göç ve kalkınma dönemi: 2006–2020	67

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİŞİMİ SORUNU: ARAKAN/ROHINGYA

2.1. Arakan Coğrafyası ve Ekonomik Durum	77
2.2. Arakan'ın Etimolojisi ve Demografik Yapı	82
2.3. Arakan'ın Yakın Tarihi	86
2.3.1. Vesali Krallığı (MS 788-957).....	88

	Sayfa
2.3.2. İslam Diniyle Tanışma.....	89
2.3.3. Magh Budistlerinin Arakan'a Gelişi ve Moğol Saldırıları.....	91
2.3.4. Arakan'da Müslüman Etkisi ve Mrauk-U İmparatorluğu	92
2.3.5. Arakan İmparatorluğu'nun Çöküşü ve Burman İşgali	96
2.3.6. Anglo-Burman Savaşı (1823-1825)	100
2.4. İngiliz Sömürgecilğinde Arakan (1825-1948).....	101
2.5. Arakan'da Bağımsızlık Mücadelesi ve Hak İhlalleri.....	105
2.5.1. İkinci Dünya Savaşı ve Arakan'da İstikrarsızlıklar.....	105
2.5.2. Arakan'da Devletleşme Çabaları (1948-2019).....	109
2.5.3. 2000'li Yıllarda Arakan'da İnsan Hakları İhlalleri	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROHİNGYA MÜLTECİ KRİZİ KAPSAMINDA BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Metodolojisi	119
3.1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	119
3.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Zamanı	120
3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	120
3.1.4. Araştırmanın Hipotezleri ve Sorular	121
3.2. Araştırmanın Yöntemi	122
3.2.1. Araştırmada Evren ve Örneklem	123
3.2.2. Araştırmada Veri Toplama Aracı	124
3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	126
3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi.....	128
3.3.1. Cox's Bazar Mülteci Kamplarında Demografi.....	128
3.3.2. Mülteci Kamplarının Yönetimi, Koordinasyon ve Güvenlik Sistemi	131
3.3.3. Kamp Bölgesinde Yaşanan Temel Sorunlar.....	136
3.3.3.1. Temel sağlık hizmetleri ile ilgili sorunlar	137

	Sayfa
3.3.3.2. Barınma ve korunma ile ilgili sorunlar	149
3.3.3.3. Cinsiyete dayalı şiddet ve çocuklarla ilgili sorunlar	153
3.3.3.4. Eğitim sektöründe yaşanan sorunlar	158
3.3.3.5. Gıda ve beslenme alanlarında yaşanan sorunlar	169
3.3.3.6. Yerel iş gücü piyasası ve istihdamla ilgili sorunlar	173
3.3.4. Rohingya'da Türk STK'ların Faaliyetleri	177
3.3.5. Mültecilerin Toplumsal İlişki ve Geri Dönüş Süreçleri	185
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	193
KAYNAKLAR	203
EKLER.....	221
Ek-1. Anket Soruları	222
ÖZGEÇMİŞ	231

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Uluslararası göçün küresel yönetişimi sınıflandırması.....	47
Şekil 2.1. Etnik grupların kapsadığı alanlar	85
Şekil 2.2. Myanmar'da din ve nüfus	86
Şekil 2.3. 2017 Yılında Rakhine’de Myanmar Baskısı	117
Şekil 3.1. Rohingya halkının eğitim düzeyi.....	129
Şekil 3.2. Meslekler (erkek katılımcılar)	129
Şekil 3.3. Meslekler (kadın katılımcılar)	130
Şekil 3.4. Kampa yönelik Rohingya nüfusu	130
Şekil 3.5. Yönetim, koordinasyon ve güvenlik sistemi yetkileri	133
Şekil 3.6. Kamplarda hastalık türleri	138
Şekil 3.7. Tedavilerden memnuniyet durumu.....	139
Şekil 3.8. Zihinsel ve psikolojik stresin etkileri.....	141
Şekil 3.9. Rohingya Mültecinin evlilik yaşı.....	144
Şekil 3.10. İçme suyu hanehalkı su kaynakları durumu	146
Şekil 3.11. Tuvaletle ilişkin sorunlar	147
Şekil 3.12. Suya ulaşma durumu.....	148
Şekil 3.13. Gıda dışı setlerin sağlanması	150
Şekil 3.14. Sığınak yapımında kullanılan malzemeler.....	151
Şekil 3.15. Yemek pişirme malzemeleri	151
Şekil 3.16. Kamplardaki gıda dışı hususlarla ilgili sorunlar.....	152
Şekil 3.17. Mülteci kampında cinsiyete dayalı şiddet.....	154
Şekil 3.18. Güvensiz hissetmenin nedenleri	154
Şekil 3.19. Genç erkekler ve genç kızlar için farklı riskler	156
Şekil 3.20. Ebeveyn kayıplarının nedenleri	157
Şekil 3.21. Eğitim sağlayıcılar	160

Şekil	Sayfa
Şekil 3.22. Okul fonu sağlayıcıları	161
Şekil 3.23. Eğitimden memnuniyet düzeyi	162
Şekil 3.24. Eğitim sisteminde öğrenci memnuniyeti	162
Şekil 3.25. Öğrencilerin kayıt oranı	163
Şekil 3.26. Öğrencilerin katılım oranı.....	163
Şekil 3.27. Öğrenme merkezlerine katılım durumu.....	164
Şekil 3.28. Öğrenme düzeyi çerçevesi	164
Şekil 3.29. Kamplarda çalışan öğretmenlerin akademik yeterliliği	165
Şekil 3.30. Sektörde öğretmen eğitimi.....	166
Şekil 3.31. Eğitim sektöründe temel sorunlar	167
Şekil 3.32. Katılımcıların Bangladeş okullarına erişim konusundaki görüşleri	168
Şekil 3.33. Bangladeşli öğrencilerin Rohingya’lılarla dostluğu	169
Şekil 3.34. Gıda yardımı alma durumu	171
Şekil 3.35. Kimden gıda yardımı alındı?	172
Şekil 3.36. Rohingya ve Bangladeşli erkeklerin meslekleri	174
Şekil 3.37. Rohingya ve Bangladeşli kadınların meslekleri	176
Şekil 3.38. Türk ajanslarının faaliyetleri.....	179
Şekil 3.39. Türkiye sığınak projesinde mültecilerin memnuniyet düzeyi	182
Şekil 3.40. Türk Devlet Kurumları ve STK'larının karşılaştığı farklı sorunlar	183
Şekil 3.41. Bangladeşlilerin Rohingya mültecileri hakkında görüşleri	185
Şekil 3.42. Bangladeşlilerin Rohingya mültecileri ile etkileşim durumu	185
Şekil 3.43. Rohingya'lara yapılan yardımlara Bangladeşlilerin tepkisi.....	186
Şekil 3.44. Bangladeşliler ve Rohingya Mültecileri arasındaki ilişki.....	186
Şekil 3.45. Bangladeşliler ve Rohingya Mülteciler arasında arkadaşlık	187
Şekil 3.46. Bangladeşlilerle Rohingya'lıların komşuluklarında güvenlik sorunu	188
Şekil 3.47. Bangladeşlilerin Rohingya Mültecileriyle ilişkin görüşleri.....	188

Şekil	Sayfa
Şekil 3.48. Geri Dönüş Anlaşması hakkında bilgi durumu	190
Şekil 3.49. Myanmar'a dönüş durumuna Rohingya Mültecilerinin tutumu.....	190
Şekil 3.50. Rohingya Mültecilerine Myanmar tarafından tanınan haklar.....	191
Şekil 3.51. Rohingya Mültecilerinin ülkelerine geri gönderilmeleri	191

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ARI	Akut Solunum Enfeksiyonları
ARSA	Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu
ASEM	Asya-Avrupa Toplantısı
AWD	Akut Sulu Diyare
BBC	Burma Yayın Servisi
BGB	Bangladeş Sınır Muhafızları
BGP	Sınır Muhafaz Polisi
BHRC	Bangladeş İnsan Hakları Komisyonu
BIA	Burma Bağımsızlık Ordusu
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Mülteciler Yüksek Komiserliği
BRAC	Bangladeş Kırsal Kalkınma Komitesi
CBO	Toplum Temelli Örgütler
DC	Komiser Yardımcısı
DGFP	Aile Plânlaması Genel Müdürlüğü
DPHE	Halk Sağlığı Mühendisliği
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
FAO	Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
FSC	Bangladeş Gıda Güvenliği Kümesi
GBV	Cinsiyete Dayalı Şiddet
GCBA	Burmanya Birliği Genel Konseyi
GCBMA	Burmanya Müslüman Dernekleri Genel Kurulu
GCIM	Küresel Göç Komisyonu
GFMD	Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu

Kısaltmalar**Açıklamalar**

HLD	Yüksek Düzey Diyalogu
IAWG	Kurumlar Arası Çalışma Grubu
ICRMW	Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarına İlişkin Sözleşme
IHH	İnsanî Yardım Vakfı
IHRC	Uluslararası İnsan Hakları Konseyi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMP	Uluslararası Göç Politikası Programı
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
IRO	Uluslararası Mülteci Örgütü
ISCG	Üst Düzey Koordinatör Sektörler Arası Koordinasyon Grubuna
JENA	Ortak Eğitim İhtiyaçları Değerlendirmesi
LNHCR	Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Birliği
MDMR	Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı
MHPSS	Zihinsel Sağlık ve Psiko-Sosyal Destek
MIDWA	Batı Afrika'da Göçle İlgili Uluslararası Diyalog
NDPHR	İnsan Hakları Ulusal Demokrat Partisi
OTP	Ayakta Tedavi Programı
PSEA	Cinsel Sömürü ve İstismardan Korunma
RC	Devrim Konseyi
RCP	Bölgesel Danışma Süreçleri
RPF	Rohingya Yurtsever Cephesini
RRRC	Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu
SEG	Stratejik Yürütme Grubu
SLORC	Devlet Hukuku ve Düzen Restorasyon Konseyi
SMART	Rahatlama ve Geçiş İçin Standart İzleme Değerlendirmesi
SPSS	Sosyal Bilimler İstatistik Programı
SRH	Cinsel ve Üreme
TIKA	Türkiye İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Kısaltmalar**Açıklamalar****UNO**

Upazila Nirbahi Memurları

UNRRA

Birleşmiş Milletler Yardımlaşma ve Yeniden Yapılanma Ajansı

UNRWA

Mülteciler Yardım ve Çalışma Ajansı

WFP

Dünya Gıda Programı

GİRİŞ

Göç, insan ve diğer canlılar için ortak bir olgudur. Canlılar farklı nedenlerle bir yerden başka bir yere göç ederler. Ancak insan göçü binlerce yıl önce başlamıştır. Göçün boyutu, zamandan zamana insanlık tarihi boyunca sürekli değişmiştir.

Göç çoğunlukla devletin veya hükümetin güdülerine bağlıdır. Genellikle siyasal çatışma, etnik çatışma, terör, baskı, dini çatışmalar, şiddet, savaş, afet ve yoksulluk nedeniyle ortaya çıkmaktadır ve dünyanın her köşesinden tekrar tekrar gündeme gelmektedir.

Günümüzde dünya ülkeleri göç tarihindeki en büyük yer değiştirmelere tanık olmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) raporuna göre, 40 milyon insan ülke içerisinde ve mülteci olarak bilinen yaklaşık 28,5 milyon insan ise ulusal sınırları zorunlu olarak geçerek göç etmiş durumdadırlar.

Bu devasa rakamlar arasında, gelişmekte olan ülkelere %85'in üstünde göç olması da çok dikkat çekicidir. Yaklaşık 10 milyon insan vatansız kalmış ve milliyetleri/vatandaşlıkları, reddedilmiştir. Eğitim, barınak, sağlık hizmeti, istihdam gibi birçok temel hakları görmezlikten gelinmiştir (UNHCR, 2017:1).

Günümüzde dünya genelinde toplam mültecilerin üçte ikisi sadece 5 ülkeden (Suriye, Afganistan, Güney Sudan, Somali ve Myanmar) göç yolculuğuna çıkmaktadırlar. Türkiye, Pakistan, Uganda, Sudan, Almanya ve Bangladeş ise mültecilere ev sahipliği yapan ana ülkeler olarak hep listenin ön sıralarında yer almaktadır. Dolayısıyla uluslararası göçün yol açtığı sorunlarla bu ülkeler doğrudan yüz yüze kalmaktadırlar.

Bu çalışmanın odağında yer alan Güney Asya ülkesi Myanmar, dünyada en fazla göç veren (1,2 milyon) ülke konumundadır. Bangladeş ise bu mültecilere ev sahipliği yapan ana ülke durumundadır. Dolayısıyla göç veren Myanmar karşısında göç alan ve sorunlarla karşı karşıya kalan Bangladeş'in durumu oldukça sıkıntılıdır. Hatta göç yükünü adeta tek başına çekmeye zorlandığı dahi söylenebilir.

Sadece 25 Ağustos 2017'den sonra Bangladeş'e yaklaşık bir milyon mülteci sığınmıştır. Son altı yıldır devlet destekli etnik zulüm nedeniyle, Rohingya halkının bir kısmı

Pakistan, Suudi Arabistan, Malezya, Hindistan, Tayland, Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve diğer bazı ülkelere giderken, büyük çoğunluğu da ana vatanlarından Bangladeş'e kaçmak zorunda kalmışlardır (Al Jazeera, 2017:1). Bu insanlar daha çok Bangladeş hükümetinin sınırlı imkanları ile hayatta kalmaya çalışmaktadırlar.

Bu çalışmanın odak noktasında bulunan Arakan Rohingya krizi, literatürde 21. yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen mülteci/göç krizi kabul edilmektedir. Rohingya krizi bağlamında, Birleşmiş Milletler'in kurumu olan Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) gibi çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarının farklı aktörlerinden oluşan küresel göç yönetişimi mekanizmaları kurulmaya çalışılmaktadır.

Bu örgütlerin çabalarına rağmen, Rohingya krizinin çözümüne yönelik verilen destekler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle Bangladeş tek başına uluslararası toplumdan az yardım geldiği için kriz yönetiminde zorluk yaşamaktadır.

Maalesef bugün uygulamada hem Bangladeş hem de küresel mülteci sistemi, Rohingya'da yaşanan mülteci krizine çözüm bulamamaktadır. Ayrıca uluslararası camia, küresel göç yönetişimi kapsamında Myanmar'ın, mevcut normatif ve yasal yapıda Rohingya mültecisine zorluklar yaşatması hususlarında yetersiz kalmaktadır.

Son yıllarda krizin çözümü sürecinde Bangladeş; diğer ülkelerden, kuruluşlardan ve özel bağışçılardan bazı mali ve insani yardımlar almıştır. BMMYK, birkaç ortakla birlikte, Rohingya İnsani Krizi için Ortak Müdahale Planı (JRP) aracılığıyla fon yaratmayı kolaylaştırmıştır. Ancak buna rağmen sorunun çözümünde bir türlü somut adımlar atılamamıştır.

Bilindiği gibi tarihsel olarak Müslümanların Arakan bölgesine ilk kez 8. yüzyılda ulaştığı bilimsel olarak kanıtlanmıştır. 1784'teki Burman işgaline kadar Müslümanlar Arakan Devletini, Bengal Chittagong'unu ve Hindistan'ın bazı bölgelerini 350 yıldan fazla süre (1430–1784) yönetmişlerdir. Müslümanlar Arakan Devletinin toprak sahibi olarak yönetimde kalmışlardır.

Ülkede iki topluluk yüzlerce yıl birlikte yaşamışlardır. Ancak GaThan De adlı bir Magh liderinin, MS 1785 yılında Burmanya askeri kuvvetlerinin Müslüman Rohingya'dan Arakan'ı almasını memnuniyetle karşılamasıyla sorunlar ortaya çıkmaya başlamış ve kendisi Arakan Devletinin valisi olmuştur.

İngiliz yönetimi sırasında, İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz kuvvetlerinin yanında yer alan Rohingya topluluğuna yapılan pozitif ayrımcılık da etnik problemlerin yayılmasına neden olmuştur. İngiliz kuvvetleri Burma sınırlarında Japon kuvvetlerine teslim olduklarında, yaklaşık 100.000 Rohingya'lı Budist Magh topluluğu tarafından öldürülmüş ve 80.000 kişi Britanya Hindistan'ın Bengal kısmına kaçmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Myanmar 1948'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanmış ve başlarda parlâmenter demokratik bir devlet olarak kurulmuştur. Askeri komutan Ne Win 1962'de iktidarı ele geçirdiğinde ise bu demokratik süreç başarısız olmuştur. Parlâmentonun dağıldığı ilân edilmiş, siyasî partiler yasaklanmış ve etnik azınlıkların hakları azaltılmıştır. Askeri Hükümet, Shan toplumunun etnik huzursuzluğuna, zayıf yönetim ve ülkenin parçalanmasına neden olan darbeyi haklı çıkarmıştır (Knuters, 2018: 1).

Bu dönemde ilk zorunlu göç 1978'de yapılmış ve yaklaşık 300.000 Rohingya'lı insan geçici barınma için Bangladeş'e kaçmak zorunda kalmıştır. Bangladeş uluslararası topluluklarla birlikte baskı uyguladığı ve kınadığı için Myanmar otoritesi, çoğunu çok hızlı bir şekilde ülkesine geri almıştır. 1982 tarihli Vatandaşlık Kanununa göre Rohingya topluluğu vatansız sayılarak vatandaşlığa dâhil edilmemiştir. Hükümet, onları Myanmar'da illegal olarak gördüğünü kamuoyuna deklâre etmiştir.

1992, 2012, 2014 ve 2016 yıllarında da benzer şekilde birçok zorunlu göç gerçekleşmiştir. 25 Ağustos 2017'de Rohingya toplumuna karşı yapılan şiddetli etnik zulüm nedeniyle çok sayıda mülteci sınırı geçerek Bangladeş'e sığınmıştır (UNHCR, 2017:1). Bangladeş, 1951'deki Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi ve 1967 tarihli protokolü imzalamamıştır. Ayrıca ülke anayasasında bugüne kadar mülteciler ile ilgili kanun hükmü düzenlenmemiştir.

Bugün mevcut durumda da Rohingya mültecilerinin Bangladeş'te resmi bir statüsü yoktur. Birleşmiş Milletler onları mülteci olarak kabul etmekte iken Bangladeş hükümeti

onları “Zorla Yerinden Edilmiş Myanmar Vatandaşları” olarak ifade etmektedir (UNHCR, 2018:7). Bunun haricinde Bangladeş hükümeti onları 1978'den beri maddi imkanları doğrultusunda insancıl zeminde misafir etmeye çaba harcamaktadır.

Son yıllarda Rohingya’da yaşanan insanlık dramı, ARSA adında küçük bir grubun Myanmar güvenlik güçlerine saldırmasıyla oluşan kargaşa sonrası yeniden başlamıştır. Burma Askeri Kuvvetleri ve Budist Maghlar, Müslüman köylere saldırarak bu köylere yakıp yıkmışlardır. Olaylar sonucunda yüz binlerce Rohingya insanı evsiz kalmış ve 730 çocuk da dâhil olmak üzere yaklaşık 24.000 Rohingya’lı, asker ve Budist Maghlar tarafından öldürülmüştür (Amnesty International, 2017:1).

Bu olaylar sonucunda Bangladeş hükümeti mültecilere yardım etme konusunda önemli faaliyetler yürütmüştür. Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı (MDMR) aracılığıyla yaklaşık 1 milyon mülteciyi ağırlamış ve onlar için geçici barınaklar düzenlemiştir. Ayrıca IOM, UNHCR, UNICEF, DSÖ, UNFPA, ILO, FAO, WFP ve BRAC gibi BM örgütlerinin yardımlarıyla hükümet, Rohingya mülteci kamplarında insanî yardıma öncülük etmiştir.

Görüldüğü gibi tablo hiç iç açıcı değildir. Dünyanın gözü önünde bir insanlık dramı yaşanmaktadır. İnsanlar göz göre göre yerlerinden edilmekte, göçe zorlanmakta ve öldürülmektedir. İşte bu kapsamda bu çalışmanın amacı; küresel yönetim kapsamında Rohingya mülteci krizini bilimsel açıdan incelemek krizin dünya kamuoyu gündemine gelmesine katkı sağlamak ve yaşanan sorunlara çözüm önerileri getirmektir.

Çalışmada bu kapsamda; Rohingya etnik toplumunun kökenleri araştırılmış, Bangladeş’te yer alan Rohingya kamplarında kalanlara yönelik uluslararası ölçekte göç yönetimi analiz edilmiş, bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti ve Türk sivil toplum kuruluşlarının oynadığı rol incelenmiş ve bu mültecilerin mevcut yaşam koşulları değerlendirilmiştir.

Çalışmada, Rohingya Müslümanlarının ve binlerce yıldan beri burada yaşadıklarını gösteren Arakan Devleti ile ilişkileri incelenmiştir. Myanmar yetkililerinin Rohingyalıların, Bangladeş’ten gelen kaçak göçmenler olduğunu iddia etmeleri, bu konuda araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir. Çalışmada Rohingya mültecilerinin sağlık, barınak ve koruma, eğitim, gıda ve beslenme sektörlerinde yaşadıkları zorluklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada; küresel organizasyonların sağlık, barınma ve koruma, eğitim, gıda ve beslenme gibi dört sektördeki Rohingya özelinde ve göç küresel yönetim kapsamındaki faaliyetleri incelenmiştir. Her sektör bazı alt sektörlerle beraber ele alınmış ve bunlarla birlikte çalışan bir dizi ulusal ve uluslararası kuruluş da değerlendirilmiştir. Ayrıca Rohingya mülteci krizi kapsamında herhangi bir organizasyon olmadan bu bölgede faaliyet yürütmeye çalışan sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye’den de TİKA, Diyanet, AFAD, Türk Kızılay ve İHH ve 200’e yakın Türk STK’sı Cox’s Bazar’da yerel Bangladeşli ortaklarıyla birlikte çalışmaktadır.

Her ne kadar Rohingya mülteci krizi kapsamında ulusal ve uluslararası kuruluşların hepsi, mültecilere güvenli bir yaşam sağlamak için ellerinden geleni yapmaya çalışsalar da bu tez kapsamında söz konusu kuruluşların ve ilgili alt sektörlerin özellikle koordinasyon sürecinde yaşadıkları krizler de sahadan elde edilen birincil verilerden hareketle incelenmiştir.

Söz konusu bu kapsamda çalışma dört ana bölüm şeklinde kurgulanmıştır. Giriş, birinci bölüm olarak yapılandırılmış, ikinci bölümde ise küresel yönetim ve uluslararası göç konusu incelenmiştir. Bu bölümde; teorik çerçeve ve yönetim kavramının gelişim seyri, yönetim türleri (küresel yönetim, kamu ve iyi yönetim), göçün tanımı, göç terminolojisi, göçün türleri gibi konular değerlendirilmiştir. Ardından göç kuramları kapsamında özellikle Ravenstein’in Göç Kuramı ve Everett Lee’ni İtme-Çekme Kuramı üzerinde durulmuştur.

Bu bölümde ele alınan uluslararası göç ve küresel yönetim kapsamında küresel yönetimin teorik çerçevesi belirlenmiş, uluslararası göç ile ilişkisi ortaya konmuş ardından da uluslararası göç yönetimi modları açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıca uluslararası göçün küresel yönetim aktörleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle resmi yönetim ve gayriresmi yönetim şeklinde iki temel küresel göç yönetimi ayrımı yapılmış, Birleşmiş Milletler kapsamında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Çalışma Örgütü ele alınmıştır. Ardından Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) bu alandaki faaliyetlerini değerlendirilmiştir. Gayriresmi yönetim kapsamında ise Bağımsız Girişimler (Bern Girişimi, Küresel Göçün Uluslararası Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey

Diyalog, Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu) ve Kurumlar Arası Düzenlemeler (Küresel Göç Grubu, Uluslararası Göç Politika Programı, Bölgeler Arası İşbirliği) faaliyetleri incelenmiştir.

Çalışmada uluslararası göç yönetiminde temel aktörleri ele aldıktan sonra küresel yönetim tarihi ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda; Erken Göç Yönetimi (1919–1992), Tecrübelerden Yararlanma Dönemi: 1993–2005, Göç ve Kalkınma Dönemi: 2006–2020 süreçleri değerlendirilmiştir.

Bir Uluslararası Göç Yönetimi Sorunu: Rohingya başlıklı çalışmanın üçüncü bölümünde çalışmanın odağında yer alan Rohingya topluluğunun mevcut sorunlarını anlayabilmek amacıyla 8. yüzyıldan itibaren Rohingya, Arakan veya Rakhaine Devleti ve Myanmar hakkında temel bilgiler verilmiştir. Söz konusu bu dönem; Vesali Krallığı, Müslümanlar dönemi, İngiliz sömürge dönemi, Burma'nın bağımsızlığı, demokratik dönem ve askeri yönetimden oluşmakta ve 20. Yüzyıldaki bazı gelişmelerle mevcut zulümleri ve insan hakları ihlallerini kapsayan çok geniş bir süreci kapsamaktadır.

Bu bölümde söz konusu gelişmeler beş alt bölümde ele alınmıştır. Öncelikle Arakan'ın coğrafi konumunun açıklanmasıyla başlanmış ardından ikinci alt bölümde Arakan ve Rohingya nüfusu ile ilgili etimolojik ve demografik tanımlar verilmiştir. Üçüncü alt bölümde, 788-1825 yılları arasında Rohingya'nın erken tarihi ve kökeni incelenmiştir. Dördüncü alt bölümde Arakan ve Rohingya halkının İngiliz yönetimi altındaki konumu ve sorunun Rohingya ve Mag topluluğu arasında nasıl ortaya çıktığı araştırılmıştır. Son olarak beşinci alt bölümde ise insan hakları ihlalleri kapsamında Myanmar hükümetinin Rohingya topluluğuna karşı 1948'den 2019'a kadar uyguladığı politikalar, sergilediği tutum ve davranışlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü Rohingya Mülteci Krizi kapsamında bir alan araştırmasına ayrılmıştır. Bilindiği gibi Bangladeş; tüm Rohingyaları, özellikle Myanmar sınır bölgesi dışında olan Teknaf ve Ukhia'nın Upazila (iki alt bölge) bölgesini barındıran, Cox's Bazar bölgesinde misafir etmektedir. Alan araştırması kapsamında anketlerin uygulanabilmesi için Cox's Bazar, Ukhia Upazila Raja Palong Birliği'nde yer alan Kutupalong genişleme kampı seçilmiştir. Bu bölgede yapılan alan araştırmasında Rohingya

mültecilerinin sağlık, barınak ve koruma, eğitim ve gıda ve beslenme sektörlerinde yaşadıkları zorluklar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda yapılan araştırmanın bu kısmı beş alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümde Cox's Bazar mülteci kamplarındaki demografi ortaya konulmuştur. Burada cinsiyet temelli nüfus ve yaş, medeni durum, eğitim, istihdam oranı, mevcut ve önceki mülteci meslekleri tartışılmıştır. İkinci alt bölümde yönetim ve koordinasyon sistemi ve bunun uygulamaya yansımalarıyla ortaya çıkan sorunlar açıklanmıştır. Üçüncü alt bölümde başta sağlık olmak üzere, barınma, cinsiyet, eğitim ve gıda sektörünün sorunları, iş gücü ve istihdamla ilgili zorluklar araştırılmıştır. Dördüncü alt bölümde Rohingya konusunda özellikle Türkiye'nin insani rolü ele alınmış, beşinci alt bölümde ise Rohingya topluluğu ile Bangladeşliler arasındaki ilişki tartışılmıştır. Rohingya ile ilgili kamuoyu, mültecilere karşı tutum, onlarla arkadaşlık, güvenlik sorunları ve ilişkilerin boyutu gibi hususlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümü olan Sonuç kısmında ise alan araştırması kapsamında elde edilen veriler ortaya konmuştur. Bu kapsamda çalışmanın genelinde verilen teorik ve istatistiki bilgiler doğrultusunda, karşı karşıya kalınan Rohingya Uluslararası Göç Krizini ile ilgili sonuçlar ve bu sonuçların yol açtığı sorunların çözümüne yönelik tarafımızca geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL YÖNETİŞİM VE ULUSLARARASI GÖÇ

1.1. Yönetişim

Çalışmanın bu bölümde öncelikle yönetim ve küresel yönetim konuları ile ilgili genel bilgiler verilip, teorik çerçeve ortaya konacaktır. Ardından göç ve uluslararası göç konuları incelenecek, göç ve küresel yönetim ilişkisi kurularak üçüncü bölümde ele alınacak konulara teorik bir zemin hazırlanmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Teorik Çerçeve ve Kavramın Gelişim Seyri

Bir toplumsal-politik sistemdeki ilgili bütün aktörlerin ortak çabalarıyla ortaya çıkan sonuçların meydana getirdiği yapı ya da sistem yönetim olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımın yanı sıra kavramın içeriğinin çok farklı şekilde tarif edildiğine de rastlanmaktadır. Bununla birlikte, genel kabul gören tanımında yönetim, ayrımı bulanıklaşan kamu kurumları ile özel sektör arasındaki sınırlarda gelişen yönetim tarzlarını gösterir ve yönetimin daha iyi yönetilebilmesi için yeniden yapılandırılmasını vurgular. Yönetişim, farklı ağ yapılarını, birbirine bağlı konumlar ve birbiriyle çelişen faydaları olan aktörler ile koordine eden bir mekanizma olarak görülür. Çünkü yönetim toplumdaki aktörlere ortak davranan ve ekonomik, politik ve sosyal aktörlerin toplumdaki etkileşiminden kaynaklanan yol gösterici ve kontrol edici bir örüntü olarak görülmektedir. Bu sebeple yönetim, farklı aktörlerin etkileşimi ile oluşturulan yeni bir formasyon (Özer, 2006: 59) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yönetişim bu haliyle yönetmekten kaynaklanmakta fakat aynı zamanda onun çok ilerisinde yer alan bir dizi aktörün ve kurumun varlığına işaret etmektedir. Bu bakış açısına göre, yönetim sistemine ilişkin anayasal veya resmi yasal anlayışlar hem sınırlı hem de yanıltıcıdır. Bu nedenle yönetim, kamu yönetimindeki politika/yönetim bölünmesinin sona ermesinin bir sonucu olarak görülmektedir. Çünkü yönetim toplumla hem idari hem de politik süreçlerle etkileşime girer. Yönetişim terimi ilk kez Kuzey Avrupa’da ve daha sonra da tüm dünyada kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle terimin kökeninin 16. yüzyıla kadar gittiği söylenebilir (Mine & Çetenak, 2018: 96).

Özellikle 17. yüzyılda Fransa'da hükümeti sivil toplumla uzlaştırmaya ya da birleştirmeye çalışan bir yaklaşımdan esinlendiği belirtilmektedir. Fakat terim, İngiltere'de olgunlaşmıştır. Ülkede, yönetim ilk olarak klasik Westminster modeline meydan okumak için İngiliz modelinde ortaya çıkmıştır. Bu modelde, parlamenter üstünlük, güçlü kabine hükümeti sistemi ve seçimler yoluyla sağlanan sorumluluk sistemi söz konusudur. Hâkim unsur, üniter devletin bakanlık sorumluluğu çerçevesinde yönetilmesidir. Yönetişim ise bu klâsik yapılanmaya karşı çıkmakta ve mevcut sorunları bu yapının olumsuzluklarıyla ilişkilendirmektedir.

Bugün, kelimenin Latin Amerika'da 1980'lerde ortaya çıkan ve 1990'lardan beri Afrika'da yayılan demokratikleşme dalgasıyla küresel olarak arttığı görülmektedir. Bu dönemde Neoliberal teorisyenler, daha inşacı ve politik bir yaklaşım sergileyerek yönetim modelinde dikkat çekmeye çalışmaktadırlar.

Bu süreçte Dünya Bankası da Afrika ülkeleri için kullandığı yönetim kavramı ile bu ülkelerin kalkınmasını ve yönetimini devleti veya kamu yönetimini aşan bir olgu olarak görmüştür. Ancak bu ortamda, tüm dünyada; politikanın giderek karmaşıklaşması ve bağımlılıkların artmasından dolayı geniş bilgi ve görüngeneye duyulan ihtiyaç, bilgi toplumunun artan ihtiyaçlarını karşılamak ve daha iyi bir bilgi yönetimi sağlamak, vatandaş siyaset oluşturma sürecine dahil ederek, görüşlerinin dikkate alınması yönündeki beklentilerini karşılamak ve kamunun devlete güvenini sağlamak, daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik taleplerini karşılamak ve farklı çıkarlar arasında aracılık ederek geniş bir fikir birliğine varmak için duyulan ihtiyaçlara cevap verebilmek gibi nedenlerden dolayı yönetim hızlı bir şekilde yayılmıştır (Selimoğlu, 2010: 11).

Yönetişim BM tarafından “bir ülkenin her düzeyindeki işlerinin yönetiminde iktisadi, siyasi ve idari otorite kullanımı biçiminde açıklanmaktadır” (Özer, 2006: 61). Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası teşkilatlar da bu tanıma katılarak, gelişmekte olan ülkelerin yönetim modelinin yanı sıra neo-liberal ekonomi politikalarını da bu sürece dahil etmelerini ve yönetilebilirlik konusuna odaklanmalarını tavsiye etmektedirler. Bu kapsamda yönetişimin neo-liberal politikaların hayata geçirilmesini sağlayabilecek elverişli bir araç olacağını düşünmüşler ve terimi Neo-liberal girişimleri canlandırmak için yararlı bir araç olarak görmüşlerdir.

Yönetişim uzun yıllar devlet ya da hükümet sözcüğünden türetilmiş ancak anlam farkını anlatmak için kullanılmış bir terim olarak da görülmüştür. Örneğin bu sözcük özel şirketlerin yönetim süreci içinde şirket yöneticileri ile hisse senetleri sahipleri arasındaki ilişki biçimini anlatmak için uzun bir süre kullanılmıştır. Yönetişimle yönetmek kavramları arasında her ne kadar benzerlik olsa da, hükümet etmek anlamındaki yönetim kavramı, hiyerarşik nitelikteki bürokratik yapıya dayalı yönetim anlayışını vurgularken; yönetim kavramı, yönetim sürecinde rol oynayan aktörlerle örgütler arasındaki etkileşimi ve formel ya da resmi unvanı bulunmayan bireylerin, grupların ve kuruluşların katılımını, hiyerarşik bürokratik yapı yanında, hükümet dışı aktörlerin de etkin bir şekilde yönetim faaliyetine katılmasını ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Cesur, 2018: 812).

Yönetim ilgili literatürde üç kavrama yaptığı atıflarla da tanımlanabilmektedir. Yönetimden bahsedebilmek için öncelikle bir topluluğun mevcut olması gerekmektedir. Yönetilmesi söz konusu olan kişiler bu topluluktaki bireylerdir. İkinci olarak bir şekilde meşruiyeti oluşturulmuş bir politik gücün varlığı gerekmektedir. Bu gücü elinde tutanlar yönetimi gerçekleştirecektir. Üçüncü olarak ise bahsi geçen topluluğun ulaşmaya çalıştığı ortak bir amacın varlığı gerekmektedir. Yöneticiler meşruiyetlerini böyle bir amacın varlığına dayandıracaklardır.

Yönetişimin aktörler temelindeki üç boyutu ise; devlet, özel sektör ve sivil toplum olarak ifade edilmekte ve her birinin kendine has rolleri olduğu söylenmektedir. Yönetişim kavramında, yönetimden farklı olarak, hiyerarşik ilişki yerine heterarşik ilişkiye dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede heterarşi; karşılıklı ilişki ve bağımlılık halindeki etkinliklerin eşgüdümünü ve kendi kendini organize eden kişiler arası ağları, örgütler arası koordinasyonu ve sistemler arası döngüyü içermektedir. Heterarşik yapı içinde; karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde bulunan işlevsellik açısından otonom olan düzenlerin ve kurumların kendi kendini örgütleme çabalarından bahsedilir. Bu farklılığa ek olarak ayrıca yönetim son düzenlenmiş kurallara yönelik eylemler için yeni koşullar oluşturmakta ve bu sebeple de sonuçları yönetimin kavramından farklı olmamaktadır.

Tarihsel sürece dayalı olarak, yönetim ve yönetim kavramları arasında genel bir karşılaştırma yapılacak olursa; 21. yüzyılın yönetim anlayışının; 20. yüzyılın yönetim anlayışını oldukça kapsamlı bir değişime maruz bıraktığı, kapalılık yerine açıklığı, merkeziyetçilik yerine, yerelliği, üniter yapı yerine federalizmi, katı bürokrasi yerine

katılımı, hiyerarşi yerine hesap verebilirliği ve sorumluluğu getirerek, adeta “yönetimsel bir devrimin altına imzasını” attığı söylenebilir (Özer, 2006: 63).

Günümüzde yönetim; özel sektör, kamu yönetimini ve sivil toplum kuruluşlarını kapsayan karmaşık bir sistemi ve bunların kendi aralarındaki ağ örgüsünü ve karşılıklı etkileşimlerini anlatmak için kullanılmaktadır. Bu aşamada yerel yönetim ve merkezi yönetim kuruluşlarının yanında, özel girişimcileri, sivil toplum örgütlerini ve kâr hedefi beklemeyen kuruluşları içine alan geniş bir aktörler çeşitliliğinin var olması ve bunların yönetim sistemine eklenmesi gündeme gelmektedir. Bu bağlamda devletin yönetim sahasında kademeli olarak artan başarısızlığına bağlı problemlere bir çözüm olması için yönetim modeli ortaya konmakta; bu süreçte, sınırlı devlet gücü, özellikle kamu-özel sektör iş birliğini geliştirme tedbirlerini paylaşmanın yolları ile birlikte planlama, tahmin, eyleme geçme ve rekabetle başa çıkma yeteneği gündeme getirilmektedir.

Esasen siyasal kuramda yönetim kavramı, devletin formel kurumlarını içermekte, kanunlardan kaynaklanan monopolcü ve baskıcı gücü kullanmakta ve karar verme ve verilen kararları uygulayabilme kabiliyetine göre bölümlendirilmektedir. Genel olarak yönetim, kamu düzenini korumak ve sosyal hareketleri kolay hale getirmek için ulusal seviyede gerçekleşen kurumsal ve resmi süreçleri oluşturmaya çalışmaktadır. Yönetişim ile alakalı yapılan kuramsal çalışmalar ise direkt olarak bu aşamalarla ilgilenmektedir.

Geleneksel kullanım biçiminde yönetim ve yönetişimin aynı manada kullanılmasına karşın, son yıllarda yönetişimin kullanımında ve idrak edilen öneminde değişiklikler meydana gelmiştir. Düzenlenmiş yönetim biçimlerinde yeni yöntemler gündeme gelmiş, kuralların koşulları değişmiş ve yönetişim süreci geleneksel yönetim kurumlarıyla ürünlerin önünü açmaya başlamıştır (Dede & Alada, 2011:23).

ABD’de Osborne ve Gaebler’in 1993 tarihli ünlü çalışmalarında yönetişim yaklaşımı, “kürek çeken değil dümen tutan devlet” sloganıyla birlikte ortaya attıkları yeni modelde, pasif tüketiciliği kapsamayan katılımcı vatandaşlık anlayışı ile şekillenmiştir (Özer & Yayman, 2009: 92). Bu süreçte hemfikir olunan amaçlar doğrultusunda iş birliğine ve uzlaşmayı vurgulayan ve yönetişim sistemlerini uygulamaya iletecek olan yeni bir liderlik biçimine ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Esas olarak yönetişimin kuramsal kökenleri çok farklıdır. Kurumsal ekonomi, örgütsel çalışmalar, uluslararası ilişkiler, politika bilimi, iktisadi gelişmeye dönük çalışmalar, kamu yönetimi hep bu bağlamdadır. Fakat odak noktasında ekonomik sistemin gelişimi vardır. Yeni liderlik biçiminin tüm bunları içine alacak tarzda olması gerekmektedir.

Ayrıca yönetim kavramı, yönetime katılma kavramına bir alternatif olarak da sunulmaktadır. Bu yolla demokratikleşme sağladığı düşünülen katılımlı yönetimle, yönetilen temsilcilerin karar sürecinde dahil edilmesi amaçlanmaktadır. Bunun sonucu olarak yönetici ve yönetilenlerin durumlarını hareketsizleştiren bir yönetim anlayışı ortaya çıkacaktır. Halbuki, yönetim kavramı, dışarıdan bir zorlama olmadan, birbirleri arasında etkileşimin olduğu aktörlerin etkilediği bir yapıyı ya da sistemi ifade etmektedir. Bu durum, sosyal-politik faaliyet için hem kısıtlayıcı hem de aynı zamanda ona kabiliyet kazandıran, ya da onu güçlendiren bir şart olarak görülmektedir (Özer, 2006: 64).

Yönetişim, iktidar yetkisinin sınırlarına ve hükümet dışı örgütlerin katılımı ile ilgili yeni bir bakış açısına yönelik isteği de ifade etmektedir. Çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisinde artan etkisi, üretim metotlarındaki değişim, uluslararası ticaretin giderek genişlemesi, iletişim ve bilgi düzenlerindeki ilerleme, meta ve finans pazarlarının tekrardan düzenlenmesi vb. etmenlerin, bahsedilen kavramın ortaya çıkıp yaygınlaşmasında belirleyici bir tesirde olduğu ifade edilmektedir. Hizmet sunma stratejileri, özelleştirme, mikro ekonomik düzeltmeler, yeniden yapılandırma, rekabet edebilirlik, ulusal ve kentsel büyüme gibi konular kamu hizmeti performansının sağlanmasında önem kazanmıştır (Özer & Yayman, 2009: 92).

Yönetişim toplumsal ve ekonomik problemleri çözüme ulaştırmaya dönük faaliyetlerin sınırlarına ve bu alandaki sorumluluklara bağlı bulanıklığı da ortaya koyabilecek kabiliyete sahiptir. Yönetişim, yönetim sisteminin giderek kompleksleşmesi nedeniyle, dikkatlerin sorumluluk yapısındaki değişim, devletin geri düşmesi, sorumlulukların giderek özel ve gönüllü sektörlere kayması ve direkt vatandaşlara iletilmesi üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bunun yanında yalnızca hükümet otoritesine bütünleştirmek, dayanmadan, yeniden bütünleştirmek, ayrıştırmak, koordinasyon sağlamak, sevk ve idare etmek gibi işlevleri de üzerine almıştır.

Bu sebeple yönetişimin ortaklaşa faaliyetlere dahil olan örgütler arasındaki iktidar-güç bağımlılığını tanımladığı yönünde ifadeler de yer almaktadır. Kolektif faaliyette rol alan örgütler, diğer düzenlemelere bağımlıdır. Amaçlarına ulaşabilmek için karşılıklı olarak kaynak alışverişinde bulunurlar ve ortak hedeflerini belirlemeye çalışırlar. Bu süreçte hiçbir örgütün salt egemen olması söz konusu değildir. Problemleri çözmeye yönelik bilgi ve kaynak yeterliliğini de taşımamaktadır.

Bu gerçeklerle yüz yüze gelen yönetim kavramı, yukarıdan aşağıya tek taraflı bir yönetim tarzından ziyade hepsini birlikte yönetmeyi amaçlayan bir sistem önermektedir. Sivil toplum kuruluşlarının ve özel sektörün yönetime, karar alma ve denetlemeye kadar her aşamada katılımı, katılımdan kaynaklanan kavramın temelini oluşturmaktadır. Bu, yönetişimin kendi kendini yöneten ilişki ağlarına has bir olgu olduğunu doğrulamaktadır. Süreç dahilinde rol oynayan aktörler ve kuruluşlar, uzun süreli bir iş birliğine dönük olarak kendi kaynaklarını, amaçlarını ve becerilerini pekiştirerek geliştirecek belirli bir davranış kapasitesine varmakta ve roller, değerler ve normlar düzeni iyileştirmektedirler. Bunun dışında hak ve yetkileri olabildiğince genel kamu yararına doğru yönlendirmekte ve bu doğrultuda kurum perspektifi oluşmasına da yardım etmektedirler (Özer, 2006: 65). Bu yönüyle yönetişim kavram ve süreç olarak hızla gelişimini sürdürmektedir.

1.1.2. Yönetişim Türleri

Literatüre baktığımızda genellikle yönetişim; bir ülkenin ekonomik eylemlerini ve diğer ekonomilerle olan ilişkilerini etkileyen süreçleri kapsayan, eşitlik, yoksulluk ve yaşam kalitesi üzerinde etkileri olan iktisadi yönetişim, politika oluşturmadaki karar süreçlerini ortaya koyan siyasi yönetişim ve politika uygulama sistemini içeren idari yönetişim şeklinde üçe ayrılarak incelenmektedir.

Bunun yanında, yönetişim için; kamu kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde, yönetime katılma açısından ve ideolojik temelleri aynı, ancak mekânsal farklılıklara göre katılım boyutlarında ortaya çıkabilecek değişiklikler göz önüne alındığında, mekân ölçeğine göre milletler üstü, ulusal ve yerel ölçek olmak üzere üçlü bir sınıflandırma yapılabilmektedir (Özer, 2006: 65). Bu çalışmada çok ayrıntıya girilmeden küresel, kamu ve iyi yönetişim türleri ele alınacaktır. Küresel yönetişimle ilgili temel bilgiler

verilip, daha sonra incelenecek küresel yönetim ve uluslararası göç ilişkisinin kurulabilmesi için teorik çerçeve ortaya konacaktır.

1.1.2.1. Küresel yönetim

Artık günümüzde bireyler de özel sektör de birer ürün ve hizmet tüketicisi olarak, kendilerine sunulanın dışında, gerçek seçim haklarını talep etmektedirler. Kitle yerine birey olarak kendilerini var etmektedirler. Bu durumda, kitleyle birlikte erimek yerine, kendine özgü seçimler oluşturma eğilimlerini pekiştirmekte, bunun sonucunda hem ulusal plânda hem de dünya ölçeğinde yönetim yerine karşılıklı birbirini etkilemenin dahil olduğu yönetim kavramı kullanılmakta ve zaman içinde küresel yönetim denilen anlayış aktiflik kazanmaya başlamaktadır.

Günümüzde herkes, dünya üzerinde yeni bir yapılanma ile yüzleşmektedir. Tekrardan yapılanmaya çalışan yeni dünya düzeni olarak görülen bu süreç, üstlendiği işlevler gereği hem ekonomik hem de politik bir içerik taşımaktadır. Bu modelde belirlenen hedeflere ulaşmak için sistemin işletilmesi hem ulusal aktörleri hem de uluslararası aktörlerin rıza gösterdiği bir ortamı gerektirir.

1970’li ve 1980’li yıllarda; böyle bir ortamda, serbest piyasa ekonomisine uygun biçimde yapılan reform pratiklerinden çıkarılan sonuçlar; politik meşruiyet ve toplumsal düzen koşulları gibi faktörlerin yeterince önemsenmediği takdirde, ekonomik projelerin tek başlarına başarısız olacağını göstermiştir.

Bu dönemde tartışılan yönetim kavramı, bu süreçte gerekli olarak globalleşmeye başlamıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada iyi niyet temelli, mutabakatı sağlayacak etmenlerin kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumda uluslar üstü amaçların ve prensiplerin uygulanmasının ve belirlenmesinin sağlanması önemlidir. Fakat dünya üzerindeki farklı ulusların ve bunların sahip oldukları kültürel ve toplumsal değerlerin hepsinin ulus üstünde konumlandırılmamasından kaynaklı, bu uzlaşma modelinin pratiğinde, medeniyet değerleri bakımından piramidin en üst noktasına doğru değer prensiplerinin azalması ve buna karşın evrensel değerlerin önem arz etmesi gerekmektedir (Özer, 2006: 75).

Bu süreçte tartışılan küresel yönetim, ulus devletlerden meydana gelen bir dünya düzenindeki hükümet etme şekline bir seçenek olarak sunulan yeni yönetim stratejisini tanıtmıştır. Toplum ve hükümet arasındaki iletişimin yeni formlarını ifade etmek için kullanılan yönetim kavramının, hükümet ve toplum arasındaki çizgide, özel ve kamusal sektörlerin modern yeni yönetim yollarında vücut bulduğunu iddia edilmiştir. Bununla beraber küresel yönetim, ulus devletlerin yönetim gücünün ilerisine gidip merkezi bir otoritenin var olmadığını dolaylı olarak anlatmış ve kâr amaçlamayan sivil toplum kuruluşları ile hükümetler arasındaki iş birliğini formülize etmeye çalışmıştır.

Bu doğrultuda hazırlanan bir Dünya Bankası raporunda, elde bulunan kaynakların öncelikle, kamusal hizmetleri de kapsayacak şekilde, kamu yönetimini beslemeye, kontrol ve denetim uygulamalarını güçlendirmeye, bazı kamu hizmetlerinin merkezilikten ayrılmasına ve özel girişimin gelişmesine elverişli ortamı sağlayacak yasal ve yargısal alt yapının verilmesine olan zorunluluk ifade edilmiştir (Özer, 2006: 75).

1998 yılında İngiltere'nin Birmingham şehrine Küresel yönetimle alakalı en önemli toplantı gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında imzalanan Kyota Anlaşmasının temel noktalarının tartışıldığı bu toplantıda, gelişmiş ülkeler ciddi küresel sorunları çözmek için bir araya gelmişlerdir. Toplantıda küresel işsizlik, sürdürülebilir kalkınma ve gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmeleri, 1997'de Asya'da ortaya çıkan ekonomik krizle mücadele edebilmek amacıyla küresel mali düzenlemelere olan gereksinim ve özellikle Hindistan'ın yapmış olduğu nükleer çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu problemlerin küresel olması, çözümde uluslararası efor sarf etmenin zorunlu olduğunu kanıtlamıştır. Bununla beraber bir dünya hükümeti yoksunluğu, küresel yönetimde başarının elde edilmesi için devletlerarası iş birliğini zorunlu hale getirmektedir.

Bu süreç boyunca uluslararası alanda ortaya çıkan yetki aktarımları, küresel yönetim süreci için gündem oluşturmuştur. Klâsik yönetime meydan okumalar, yalnızca kamu sektörü programlarını küreselleşmiş dünyada etkin olarak kullanma amacı taşımamış, aynı zamanda bunları yapabilme yetkinliğini oluşturmak istemiştir. Fakat hâlâ birçok yönetim, modern olmayan yöntemleri uygulamakta ve yönetim süreçlerinin, özellikle çalışan sisteminde yapılarını değiştirmemek konusunda üstelemektedirler. Küresel yönetimin ilerleyişine uluslararası kuruluşlar içerisinde en önemli katkıyı Birleşmiş Milletler (BM) sağlamaktadır. Yönetimin gelişimi için teşkilat kalkınma programlarında; yasama ve

yürütme organları, ademi merkeziyetçilik, kamu ve özel sektör yönetimleri, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler alanlarında, birçok ülkeye katkı sağlamaktadır (Mine & Çetenak, 2018:100).

Küresel yönetim ile ilgili Dünya Bankası da önemli çalışmalar yapmaktadır. Bankanın 1997 yılında yayınlamış olduğu kalkınma raporunda, yönetişimi devletlerin rollerinin değişimi sürecinde bir basamak olarak tanımlamıştır. Ülkeleri; oluşturdukları politikalar, hükümetlerin seçilme, izlenme, değişme süreci, kurum kültürleri, vatandaş haklarına saygılı olma durumları, politikaları etkili şekilde pratiğe dökme kapasiteleri, gibi etmenleri kullanarak sınıflandırmakta ve bunu kullanarak, yönetim sürecinde bu ülkelere maddi yardımda bulunmaktadır.

OECD ise sosyal ve ekonomik ilerleme bakımından ülke kaynaklarının yönetimiyle bağlantılı olarak, sosyal yapı içerisinde siyasi otoritenin etkili kullanımının sağlanmasını yönetim olarak değerlendirmektedir. Buna göre, kamu otoriteleri, ekonomik birimlerin işlevlerini yeterli bir şekilde yerine getirebilmeleri için gerekli ortamları oluşturmalıdır. OECD, yönetim çerçevesinde, hükümetlerin yüzleştikleri zorlukları analiz etmeyi, bu zorluklara çözümler aramayı ve demokratik kurumların etkinliğini daha iyi hale getirmek üzere iyi uygulamaları desteklemeyi hedeflemektedir. Bu doğrultuda, ülkelerle ilgili olarak sürdürülebilir kalkınma, e-devlet, yolsuzlukla savaşma, düzenleyici reformlar, vatandaşların siyaset üretim sürecine katılımı gibi çeşitli konularda çalışmalarda bulunmaktadır.

Bir başka uluslararası kuruluş olan IMF (Uluslararası Para Fonu) aktif olduğu ülkelere; yönetim işleyişlerinin yaygınlığının artması için, hukukun üstünlüğünü sağlama, kamu sektöründe hesap verebilirliği ve aktifliği geliştirme ve yolsuzlukla mücadele etme süreçlerine, özellikle ekonomik katkılar sağlamaktadır. Yönetişim sürecini AB (Avrupa Birliği) de çok olumlu görmektedir. AB Komisyonu tarafından yayınlanmış olan “AB’de Demokrasinin Geliştirilmesi” başlıklı kitabın ana teması yönetim olarak kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda AB’nin yönetim şekline egemen olması gereken en önemli öğeler olarak; hesap verebilirlik, saydamlık, görünürlük, etkinlik ve tutarlılık belirlenmiştir. Bu ilkelerin ortak özelliği, kişilerin karar alma süreçlerine katılımının artması ön koşullarını oluşturmaları olarak belirlenmiştir.

Uluslararası kuruluşların küresel yönetişimin gelişimine yönelik bu katkılarına rağmen, üçüncü dünya ülkelerinin kalkınma hedefine yönelik programlarının başarısız olmasının veya istenmeyen sonuçlara neden olmasının temel sebebi olarak toplumsal refah harcamaları ve iyi yönetilememeleri gösterilmektedir. Bu krize çözüm olarak ise özel sektör-kamu sektörü iş birliği ve ortaklığı, özelleştirme ve daha az refah devleti harcamaları gibi politikalar önerilmektedir (Özer, 2006: 77). Bu politikaların başarısı ise hükümetlerin uygulamalardaki kararlılığına bağlıdır.

1.1.2.2. Kamu yönetişimi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi yönetişim; kamu ve özel sektörünün, bireysel ve sivil toplum kuruluşlarının genel yönetim tutum ve davranışları olarak tanımlanabilir. Böyle bir durumda da farklı ve çoğu zaman çatışan çıkarların uyumlu hale getirildiği, uzlaşmacı faaliyetlerini formüle edilerek hayata geçirildiği süreklilik arz eden bir durumdan söz edilebilmektedir.

Kamu yönetimi alanında yeni yaklaşımları dünyada yaşanan büyük değişimle doğru orantılı olarak, devletin içine girdiği yeniden yapılanma süreci ve bu süreci, belirleyen çok yönlü, karmaşık etkileşimler gerekli kılmaktadır. Fakat bu yaklaşımlar genel anlamda kamu sektörünün temel işleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yani; mal ve hizmetler arasındaki paylaşım, gelir dağılımı ve bunu koruma amaçlı çalışmalar, özel sektör ve kamu sektöründe düzenlemeler yapmak, ekonomik ilkeleri yönetmek çabaları, yönetişim yaklaşımlarını ortaya çıkarmıştır. Bunlardan kamu yönetişimi, bu hususların nasıl gerçekleştireceği ile ilgilenmektedir (Özer, 2006: 78).

Çağdaş toplumlarda kamu yönetişimi, toplumun haricî yönetsel denetimini değil, süreçte yer alan aktörlerin tümünden kaynaklanan etkileşimsel bir yönetimi öngörmektedir. Bu etkileşim uygulamada süreklidir. Bir yönetişim sisteminin, modern yönetsel gereklilikleri sağlayacak şekilde yeterli dönüştürme kapasitesini içinde bulundurması ve bunları yönetebilmesi gerekmektedir.

Kamu yönetişimi; bölgesel, ulusal, politik, yerel, toplumsal gruptan, baskı ve çıkar gruplarından, toplumsal kurumlardan özel ve ticari organizasyonlardan meydana gelen ağların düzenlenmesini kapsamaktadır. Burada yönetimin dış yönetimi yönlendirme özelliği

vardır. Yönlendirme kontrol etmekten çok daha başka anlam taşımaktadır. Burada direkt etkileme ve etkilenme önemlidir. Kamu yönetişimi kamusal politikalar ağında toplumsal süreçlerin birbirlerinden direkt olarak etkilenmesini öngörmekte ancak bu faktörlerin farklı ve genellikle çatışan hedef ve çıkarlar taşıyabildiğini de kabul etmektedir. Kamu yönetişimi içinde, kaynaklar incelendiğinde önemli görülen üç öge dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki koşullar ve çevresel, ikincisi komplekslik yani sistem ögelerinin farklılığı, sayısı ve bu ögeler arasındaki bağlantılar, üçüncü olarak ise direkt etkileşimdir.

Kamu sektörü yüksek oranda karmaşıklık barındırır. Farklı aktörlerin ağsal ilişkiler içerisinde olması mevzubahistir. Bu karmaşıklık merkezi veya en alt kademede olan değişik bir yönetim biçimi açıklamaktadır. Kamu yönetişimi kamu yönetiminin işleyişinde verimliliğin ve aktifliğin de ilerisine gidilmesini tahmin etmektedir. Güçlü ve etkili ticari kurallarla birlikte hukuka uygunluk da öncelikli amaçlar arasında bulunmaktadır. Yönetim eylemlerinde sınırlılık temel olarak alınmakta, kamu yönetişiminde toplumsal ve siyasi sistemler arası etkileşimler, bu bağların kontrol edilmesi/ yönlendirilmesi bakımından çok önemli sayılmaktadır.

Bu süreç içinde kamu yönetişimi üç çeşit yapının oluşumunda etkili olmaktadır. İlk olarak birinci sistemde yönetim, etkisiz ancak aktif, tutumlu, verimli ve performans amaçlarına ulaşabilecek konumda düşünülmektedir. İkinci yapıda yönetimde doğruluk ve dürüstlük temel değerlerdir. Yönetimde öncelikli olarak toplumsal adalet, eşitlik, hukuka uygunluk, sorumlulukların doğru biçimde yerine getirilmesi öne çıkmaktadır. Üçüncü yapıda ise sağlamlık, kuvvetlilik belirgin değerler olarak öne çıkmaktadır.

Bu sistemde yönetim; uyumlu, güvenli, güvenilir, kuvvetli, kendinden emin ve sorunlar karşısında mücadeleci olması gereklidir. Bu süreçte başarılı olmak, kamu yönetişiminin başarısı ile doğrudan ilişkilidir (Özer, 2006: 79). Ayrıca sürecin en önemli aktörleri olarak da yöneticiler de bu hususta kararlı olmalıdır.

1.1.2.3. İyi yönetim

İyi yönetim kavramı Dünya Bankası'nın az gelişmiş ülkelere destek programları kapsamında gündeme gelmiştir. Kavram ilk olarak Afrika gibi, dengeli, yerleşik, devlet sistemlerinin olmadığı ülkelerdeki hükümet ve yönetim problemleri çerçevesinde

tartışılmaya başlanmıştır. Dünya Bankası tarafından sunulan “Yapısal Uyum Programları”nın başarısızlığı, bankayı, bahsedilen programların gerçekleştirmeye çalıştığı ülkelerin kamu yönetimleri üzerine giderek ağırlık vermeye ve bu kapsamda iyi kamu yönetimi ölçütlerini yerleştirme yönünde uğraş göstermeye itmiştir.

Bu çabalar dahilinde biçimlenen iyi yönetim kavramı; vatandaşların güvenliğinin korunduğu, kanunun üstünlüğünün var olduğu ve yargı bağımsızlığının bulunduğu yasal devletini, kamu harcamalarının doğru ve adil biçimde yöneten kamu kuruluşlarını, siyasal liderlerin faaliyetleri nedeniyle halka hesap verebildiği veya halkın liderlerden hesap sorabildiği, tüm vatandaşların ihtiyaç duyulan bilgiye kolay ulaşabildiği şeffaf yönetimi ve insan haklarının asgari zorunluluklarını kapsamaktadır.

Bu durum insan odaklı ve doğru kalkınma bakımından iyi yönetişimin; doğal kaynaklar, coğrafi büyüklük, kültür ya da ülkenin konumunda daha ciddi bir öneme sahip olduğu gerçeğinin anlaşılmasına neden olmuş, bu süreçte daha dengeli ve eşit bir kalkınma politikasının üretilerek hayata geçirilmesinden sorumlu olan devlete, yeni görev ve işlevler verilmesi gerektiği genel kabul görür duruma gelmiştir. Sonuç olarak iyi yönetim, politik ve sosyo-ekonomik ilişkileri katılımcı, saydam ve sorumlu şekilde yönlendiren süreç ve sistemler olarak incelenmeye başlanmıştır (Özer, 2006: 79).

Bu kapsamda Dünya Bankası iyi yönetim uygulamalarını şu ilke ve ölçütler kapsamında değerlendirmektedir (Yıldırım, 2018:284):

- Katılımcılık ve hesap verilebilirlik: Katılımcılık karar alma süreçlerinde farklı aktörlerin yer alması ile ilgiliyken, hesap verilebilirlik ise karar alıcıların kararlarından sorumlu olmasını ifade etmektedir.
- Politik istikrar ve şiddetin yokluğu: Herhangi bir ülkede siyasi anlamda istikrarın bulunup bulunmadığı ile ilgili bir değerlendirmeyi içerir. Ayrıca siyasi istikrarsızlık söz konusu ise bunun ortaya çıkarabileceği muhtemel şiddet olaylarını da endeks kapsamında değerlendirir.
- Hükümetin etkinliği: Kamusal hizmetlerin kalitesi, STK faaliyetlerinin kalitesi ve siyasi baskıdan etkilenme derecesi, hükümetin politika belirleme kalitesi ve söz konusu politikalara uyma derecesi bu kapsamda değerlendirilir.

- Düzenleyici kalite: Kamusal düzenlemelerin özel kesim üzerindeki etkisi bu kapsamda değerlendirilmektedir.
- Hukukun üstünlüğü: Hukuk kurallarına ne derecede uyulduğu ve hukuk ile ilgili kurumların ne düzeyde güvenilir olduğu ile ilgili değerlendirmeler bu çerçevede yapılır.
- Yolsuzluğun kontrolü: Kamu gücünün özel amaçlar için kullanılıp kullanılmadığına ilişkin değerlendirme bu kapsamda yapılır.

1.2. Göç ve Kuramsal Zemin

Çalışmanın bu aşamasında göç ile ilgili genel ve teorik açıklamalar yapılacaktır, ardından göç terminolojisi, göç türleri, göç nedenleri, göç kuramları ve göç sonuçları hakkında bilgiler verilecektir.

1.2.1. Genel Olarak Göç

Genel anlamda, bireylerin, toplumsal grupların, coğrafi, iktisadi, politik vb. nedenlerle zaman ve mekânda yer değiştirmesi ile eyleme dönüşen ve eylem bittikten sonra da etkileri devam eden süreçler bütününe göç denilmektedir. Bu nedenle göç dinamik bir süreçtir ve temelinde toplumsal bir hareket olduğu halde iktisadi hayattan kültürel hayata kadar yaşamın her yönünü etkileyen bir değişim aracına karşılık gelmektedir. Genel özü bakımından göçler, iç göçler (internal migration) ve dış göçler (external migration) olarak iki biçimde gerçekleşmektedir. Birincisi sınırlar, ikincisi devamlılık ve üçüncüsü ise itici-çekici etkenler olmak üzere göç olgusunun içerisinde üç temel esastan oluşmaktadır. Dolayısıyla göç, tek nedenli olarak açıklamayı imkânsız hale getirecek biçimde; zaman, mekân, neden ve sonuç unsurlarıyla birlikte dinamik bir olgudur (Kahraman & Tanıyıcı, 2016: 11).

Göçe sebep olabilen etkenler arasında, dünyanın hemen her yerinde örnekleri fazlaca görülebilen deprem, sel, kuraklık, volkanik olaylar gibi doğal felaketler de yer alabilmektedir. Örneğin, 1988 yılında Ermenistan'ın Erivan kentinde yaşanan 7,2 büyüklüğündeki bir depremde yaklaşık olarak 25 bin kişi hayatını kaybetmiş ve hemen ardından da yüz binlerce insan Rusya ve Ukrayna'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Bölgeler – ülkeler- kıtalar arasındaki özellikle iktisadi bakımdan gelişmişlik farklılıkları, teknolojiye

ve ulaşımdaki gelişmeler, etnik ve mezhepsel çatışmalar ile göç eğilimlerini ve sayısını hızlı biçimde artırabilmektedir. Bu kitlesel göç hareketlerinin kendi içerisinde birtakım riskleri olduğu ve yer yer ciddi çatışmalara sebep olduğu da önemle belirtilmektedir. Bu sebeple göçe uğrayan toplumun göçmenlere yaklaşımı ile göçmenlerin gayretleri önem teşkil etmektedir (Kanlı & Başköy, 2018: 53).

İlgili literatürde artan göç karşısında ulusal seviyede devletlerin birçok zorlukla karşılaştığı belirtilmekte ve göç yönetiminde şu hususlar üzerinde durulması gerektiği belirtilmektedir:

- Ekonomik geliri maksimize etmek, ülke içinde/dışında vatandaşları korumak ve devlet güvenliğini sağlama arasında bir denge kurmak,
- Devlet egemenliği / devletlerin ulusal çıkarı ile vatandaşların ve vatandaş olmayanların evrensel insan hakları arasındaki gerilimi yönetmek,
- Uluslararası hukuk standartları / pratikleri gereği insan seferberliğini benimsemek ve bunlara bağlı kalmak,
- Kapasite ve kaynak sınırlamaları üzerinde durmak (Kahraman& Tanıyıcı, 2016: 12).

Belirtilen bu hususların iktisadi, siyasi ve güvenlik kaygıları ile ilgili olarak devletlerin görüşlerini özetleyici birer özellik taşıdığı kolayca ifade edilebilir.

1.2.2. Göçün Tanımı

Göç olgusu, büyük toplumsal etkiler meydana getiren sosyal bir hareketliliği açıklamaktadır. Tarihte insanlığın var olduğu ilk zamanlardan günümüze yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan göçlerin niteliği ve içeriği sürekli değişime uğramıştır. İlk aşamalarda iklim şartları, savaş veya kıtlık gibi sebeplerle oluşan yer değiştirme hareketleri, zaman içinde sosyal, kültürel, siyasi veya eğitim gibi sebeplerle kendini göstermeye başlamıştır. Bu nedenden ötürü geçmişten geleceğe göç hareketleri uzmanların ilgisini çekmiş, konuyla ilgili farklı göç tanımlarının yapılmasına sebep olmuştur.

Göç süreci, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmesi gereken, durağan olmayan bir olgudur. Her bir göç ve göç dalgası hem yaşanma ve gerçekleşme şekilleriyle hem de sebepleri ve içeriğiyle, birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bu durum

ekonomistler, sosyologlar, coğrafyacılar ve daha birçok alan tarafından göçle ilgili olarak farklı tanımlamaların ileri sürülmesine neden olduğu için tüm tanımları içine alan ve ortak bir tanım noktası belirlenmesinde zorlanılmaktadır (Çakı, 2018: 8).

Sanayi devrimiyle başlayan süreç, önce Avrupa ülkelerini sonra diğer ülkeleri etkilemiş ve Avrupa ülkelerinde kırsal ve kentsel alanlarla ilgili olarak olumlu ve olumsuz birçok değişime sebep olmuştur. Amerika'nın ilk devlet başkanı Thomas Jefferson “biz, Avrupa’da olduğu gibi, büyük kentlerde birbirimizin üzerine yığıldığımız zaman, yine biz de aynı Avrupa’da olduğu gibi sapıklık ve çürümeye sürükleneceğiz ve onların orada yaptığı gibi birbirimizi yemeye başlayacağız” sözleriyle olumsuz fikirlerini ve sürecin dışında yer alacaklarını ifade etmiş olsa da hiçbir ülke bu süreçten kaçamamış ve II. Dünya savaşıyla birlikte göç süreci hızlanarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Göç, kişilerin gelecekteki yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını geçirmek üzere, geçici ya da kalıcı bir süre için kaldıkları yerden şehir, köy gibi bir başka yerleşim yerlerine yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı olarak tanımlanır ve ekonomik, toplumsal, kültürel, coğrafi ve politik birçok noktada incelenir. Göçü yer değiştirme eylemi olarak görmek doğrudur fakat eksik bir ifadedir. Daha kapsamlı bir ifadeyle göç, “kaliteli yaşam standartlarına ulaşmak ve bunun için daha iyi koşullarda çalışma isteyen kişilerin bu umutlarını gerçekleştirmek amacıyla bulundukları yeri terk ederek farklı yönle gidip kalıcı veya geçici yer edinme istekleri” şeklinde tanımlanabilmektedir. Göç edilen ülkelerdeki nüfusun nitel ve nicel yapısında oluşturduğu etki, göçün bir başka önemli özelliğidir. Bu nedenle göç, kentlerin ve ülkelerin nüfuslarının gelişmesine yardım edeceği gibi, olumsuz etkileri de olabilmektedir (Çakı, 2018: 8).

Göç olayının kendisi mekânsal olduğu kadar, bireysel ve kitlesel toplumsal devingenlik anlamına gelmektedir. Göç edenler göç ettikleri yerde var olabilmek için, mevcut yapıyı ve dolayısıyla devingenlik kanallarını kullanmak durumundadırlar. Göçün yerleşik nüfusa göre az olduğu durumlarda, kentteki mevcut yapının ve devingenlik kanallarının yeni gelenleri emebilme olanağı vardır. Ancak, çok büyük miktarlarda göçün yaşandığı durumlarda göç edenlerin kendilerinin de yapıyı ve işleyiş kurallarını etkilemeleri ve giderek değiştirmeleri söz konusudur.

Göçün bu şekilde bir fiziksel hareketliliği yansıtmakla birlikte toplumsal bir olguyu da ortaya koyduğu görülmektedir. Zira göç, insanları göçe zorlayan faktörler, göçün sonuçları ve insanların göç edilen yerdeki toplumsal yapıyla etkileşimleri çerçevesinde değerlendirilmelidir (Hamurcu&Özden, 2019:5).

Söz konusu bu süreçte dünyada görülen yeni sert çatışmalar, politik mücadeleler ve ekonomik sebeplerle göç olgusunda yeni eğilimler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler doğrultusunda göçlerin dört ana eğilimini şu şekilde özetleyebiliriz (Çakı, 2018: 11):

- Göçün Küreselleşmesi: Göç hareketlerinin artmasıyla birlikte ülkeler, bu hareketten etkilenmektedirler. Kaynak alanların yani göç veren bölgelerin artmasıyla, göç alan ülkeler farklı kültürlerle sahip göçmenleri ülkelerine alabilmekteler.
- Göçün Hızlanması: Günümüzdeki göç alanının artmasıyla beraber ülkelerin bu süreçle ilgili politikalarında değişimler meydana gelmektedir.
- Göçün Farklılaşması: Ülkeler tek tip göç değil emek, sığınmacı, işçi vb. gibi birden fazla göç tipiyle yüzleşebilmektedirler. Bu farklılık ülkelerin uluslararası alanda göçle mücadele etme konusunda işini zorlaştırmaktadır.
- Göçün Kadınlaşması: Geçmişte meydana gelen göç hareketlerinde erkeklerin hakimiyetinin fazla olduğu bilinmektedir. Küresel göçlerle birlikte göçmen kadınların sayısında da artış meydana gelmiştir.
- Göçün Siyasallaşması: Uluslararası göçün, ülkelerin değişen politikaları, ikili ilişkileri ve iç politikalarından etkilendiği ifade edilmektedir.

1.2.3. Göç Terminolojisi

Göç konusunun daha iyi anlaşılabilmesi ve bunun yanında konu bütünlüğünün yakalanması bakımından çalışma konusuyla alakalı terimlerin açıklanması yararlı olacaktır. Göç dendiğinde akla öncelikle göç eden birey, bireyler veya topluluklar gelmektedir. Bu sebeple ilk önce açıklanması gereken terim göçmendir.

-Göçmen: Bu terimde göç eden kişinin herhangi bir baskı ya da zorlamayla karşı karşıya kalmadan, çıkarlarını gözetmesi neticesinde, kendi isteğiyle göç etme eylemini gerçekleştirdiği kabul edilmektedir. Ne yazık ki bütün dünya ülkelerinin üzerinde hemfikir

olduğu ortak bir tanım yoktur. Bu terim göçmenin yani göç eden kişinin yalnızca kendisini değil kendisiyle birlikte göç eden aile üyelerini de içermektedir. Politik, ekonomik, sosyo-kültürel ve benzer nedenlerle vatandaşı olduğu ülkeyi terk ederek, yaşama hedefiyle yabancı bir devlete göç eden bireyler için göçmen kelimesi kullanılır. Burada iki önemli nokta vardır: ilki göç eden kişinin barınma maksadı, ikincisi ise kendi özgür iradesiyle göç etmesidir.

-Sığınmacı: Göç terimleri sözlüğünde sığınmacı kavramı “ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler” şeklinde tanımlanmıştır. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse, ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler. Sığınmacı tabiri kişinin kendisini güvende hissettiği yer ve aynı zamanda da koruma sürecini de kapsamaktadır. Uluslararası Hukuk Enstitüsünde 1950 yılında bu konu tartışılmış ve ‘sığınmacı’ kelimesinin koruma anlamına geldiği üzerinde uzlaşmaya varılmıştır (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2020:1).

-Mülteci: Göç terimleri sözlüğünde mülteci kelimesi tanımlanmıştır. Bu tanıma göre mülteci; 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin madde 1-A/2’ye göre; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya politik fikirlerinden ötürü, haklı nedenlerden zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.” (IOM Uluslararası Göç Örgütü, 2020:1). Bu tanım 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilerin uluslararası seviyede hukuki haklara sahip olmasına yarayan önemli tarihsel gelişmelerin bir neticesidir (Naz, 2015:25).

-Sözleşme: Göçle ilgili literatürde geçen sözleşme terimi, 1951 Cenevre Sözleşmesini belirtmektedir. İşaret edilen sözleşme; mültecinin tanımı, hakları ve yükümlülüklerini bir araya getiren temel bir belgedir. Türkiye sözleşmeyi başlarda tarihi ve coğrafi sınırlama olarak kabul etmiştir. Fakat tarihi sınırlama, 1969 tarihli ek protokolde kesin olarak kaldırılmış coğrafi kısıtlama ise devam etmiştir. Avrupa dışından gelen kişilerin mülteci olarak kabul edilmemesi coğrafi sınırlamanın anlamıdır. Avrupa denerek kastedilen

Avrupa Konseyine üye olan ülkelerdir. Bu nedenle Avrupa dışından gelen bireylere Türkiye şartlı mülteci statüsü ya da ikincil koruma statüsü vermektedir.

-İnsan Kaçakçılığı: Göç literatüründe insan kaçakçılığı, sınır aşan insan ticareti ve göçmen kaçakçılığını içeren örgütlü bir suç olarak incelenmektedir. Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, bu sözleşmeye ilave; Kara, Deniz ve Hava yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol ve ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin 2000 yılında imzalanan Protokol’de insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı aşağıdaki şekilde açıklanmıştır (Memişoğlu, 2019:248):

“(a) İnsan ticareti kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuhuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içermektedir.

(b) İnsan ticaretinin (a) bendinde belirtilen yöntemlerden herhangi biriyle yapılmış olması mağdurun bu istismara razı olup olmaması durumu değiştirmeyecektir.

(c) Bu maddenin (a) bendinde öngörülen yöntemlerden herhangi birini içermese bile, çocuğun istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması insan ticareti olarak kabul edilecektir.

(d) On sekiz yaşının altındaki herkes çocuk kabul edilecektir.”

1.2.4. Göçün Türleri

Bilindiği gibi göç aslında toplum yapısını ekonomik, politik, sosyal ve kültürel olarak etkileyen coğrafi bir yer/mekân değiştirme hareketidir (Özer 2004: 11). Bu nüfus hareketlerinin kendi içinde farklı çeşitleri bulunmaktadır. İç göç, dış göç, zorunlu göç, sürekli göç, gönüllü göç, mevsimlik göç ve transit göç verilebilecek ilk örneklerdir. Şimdi bunları daha ayrıntılı inceleyelim.

-İç Göçler: İç göç bir ülkede yaşayan insanların farklı sebeplerle bulundukları ülke sınırları içerisinde sürekli veya geçici olarak yaptıkları yer değiştirme olayıdır. Bu yer değiştirme hareketi kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente yapılabileceği gibi bugün, kent hayatının yoğunluğundan bunalan insanların seyrek olarak yaptığı gibi kentten kıra olarak da gözlenebilmektedir. İç göçlerin yapılış amaçları genel olarak daha yüksek yaşam koşullarına erişmek, büyük şehirlerin çekici yanları, çalışma hayatı, eğitim gibi ekonomik ve sosyo-kültürel sebeplerdir.

Bunlara ek olarak herhangi bir ülkenin tüm bölgeleri ekonomik ve sosyo-kültürel olarak aynı düzeyde değildir ve bu durum iç göçleri büyük ölçüde harekete geçirmektedir. İç göçler aynı zamanda bir ülkenin bölgeleri arasında demografik, ekonomik, kentleşme, çevresel, eğitim ve sağlık sıkıntılarına da yol açmaktadır. Fakat iç göçler büyük olumsuzluklar ortaya çıkarabilmekle birlikte yalnızca ilgili ülkeyi etkilediğinden bölgesel olarak kalmakta ve uluslararası bir sorun haline gelmemektedir.

-Dış Göçler: Özellikle sonuçları nedeniyle dış göçler, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Literatürde dış göç veya uluslararası göç, bir ülkeden başka bir ülkeye hatta bir kıtadan başka bir kıtaya geçici veya kalıcı olarak yapılan nüfus hareketlerine denilmektedir. Dış göçler, iç göçlerin meydana gelmesinde etkili olan politik, ekonomik ve benzeri sebeplerden ötürü ortaya çıkmakla birlikte neticeleri itibarıyla iç göçlerden çok daha farklı ve karmaşık sorunlar oluşturmaktadır. Dünya üzerinde farklı zamanlarda farklı sebeplerden ötürü devamlı meydana gelen uluslararası göç hareketleri son yıllarda birçok ülkede görülen iç çatışma hareketleriyle çok daha hızlanmış ve dünyanın neredeyse tamamını etkiler hale gelmiştir. Bu göçlerin hemen hemen tamamı insanların hayatta kalma içgüdüsüne bağlı zorunlu olarak yapılmış ve büyük kısmı ekonomik veya sosyo-kültürel sebeplerden kaynaklanmamıştır.

-Zorunlu ve Gönüllü Göç: Zorunlu göç kavramı, kişilerin isteklerine dikkat edilmeden, devletler yoluyla bazı nedenler ve mazeretlerle zorunlu biçimde yaşanan göç olgusunu tanımlar. Bu göçler sonucunda bireyler, ülkenin çeşitli bölgelerine doğru yerleştirilmekte bundan dolayı göç edilen o bölgelerde ciddi nüfus artışı gerçekleşmektedir. Gönüllü göç olgusu ise, herhangi bir baskıya maruz kalmadan kişilerin kendi rızaları çerçevesinde yaptıkları göçler olarak nitelendirilebilmektedir. Bireylerin yaşamlarını daha iyi standartlarda sürdürebilme, eğitim ve sağlık imkanlarından hem daha fazla hem de daha

iyi şekilde yararlanabilme ve daha fazla para kazanabilme hedefleriyle devlet tarafından baskıya maruz kalmadan yapılan göç hareketleridir (Yeniay, 2018: 25).

Gönüllü göç, insanların yaşadıkları yerlerden kendi istekleriyle ayrılmaları neticesinde ortaya çıkar. Bu hareketlerin ortaya çıkmasında, göç edilecek yerlerdeki çekici etmenlerin tesiri bulunmaktadır. Gönüllü göçün nedenleri şu şekilde belirtilebilir:

- Daha nitelikli eğitim alma arzusu,
- Kariyer yapma isteği,
- Kişilerin yaşadıkları standartları yükseltme isteği,
- İş olanaklarının fazlalığı ile beraber daha yüksek ücretli iş fırsatlarının fazlalığı
- Sosyal hizmetlerden faydalanma arzusu (eğitim, sağlık),
- Aile, akraba gibi aynı kültürdeki insanlarla yaşama isteği,
- Kişisel inanç ve özgürlüklerin daha iyi yaşanabileceği fikri.

-Sürekli Göç: Bireylerin sürekli kalma amacıyla, yaşadıkları yerlerden başka yerlere, gönüllü veya zorunlu nedenlerle gittikleri göç türüdür. Bireyler daha iyi bir eğitime erişmek, daha iyi bir hayata sahip olma ve maddi anlamda daha fazla refah kazanmak amacıyla gönüllü göç hareketini gerçekleştirebilmektedirler. Eğer savaşlar, doğal afet veya terör nedeniyle devlet tarafından zorlanan göçler süreklilik gösterirse, bu tür göçler, sürekli değil, zorunlu göç haline dönüşür (Yeniay, 2018: 26). Çalışmanın dördüncü bölümünde alan araştırması ile ayrıntılı inceleyeceğimiz Arakan Rohingya göçleri de bu şekilde insanların zorlandığı sürekli ve zorunlu göç kapsamındadır.

-Mevsimlik Göç: Göç türleri birbirleriyle ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle okumak, mevsimlik işlerde çalışmak veya tatil amaçlı giden bireyler belli bir süre sonra bulundukları ülkede kalıcı olarak ikamet etmeye başlamaktadır. Kendi ülkelerine dönüş süreleri daha da uzamaktadır. Bulundukları ülkede kalmak için evlilik yolunu seçenlerin de olduğu bilinmektedir (Dönemez&Kara, 2008: 28). Mevsimlik göçler, bireylerin belirli bir süre için yaşamlarını farklı mekânlarda geçirmeleriyle meydana gelmektedir. Örneğin; çalışma amacıyla başka bir şehre gidip işleri bitince dönenler, dinlenmek için yaylaya çıkanlar ya da yazlıkta yaşayanlar gibi. Mevsimlik göçte bir arada geçirilen zamanın kısa olması sebebiyle, birden fazla kültür iç içe geçmekte ve bunun

sonucunda kültürlerarası etkileşim artmaktadır. Çalışma izniyle birlikte, gidilen bir ülkede kalıcı veya geçici yerleşmenin ilk adımı atılmaktadır.

-Transit Göç: Uluslararası yapılan göçlerde, gidilmek istenen ülkeden önce geçiş yollarında bulunan ülkelerden geçmeyi veya kısa süreliğine geçilen ülkede kalmayı içeren durumlara transit göç denmektedir. Transit göçte gidilmek istenen asıl ülkeye varmak için geçilmesi kolay ve yakalanması güç olan yollar yerine bazen en yakın güzergâh tercih edilmektedir. Bu nedenle göçmenler gitmek istedikleri ülkeye ulaşabilmek amacıyla göç yolunda olmayan fakat güvenlik önlemlerinin yeterli olmadığı ülkelerden geçmeyi daha fazla tercih etmektedirler. Bu tür devletlerde yakalanma ihtimali daha düşük olduğundan birçok göçmen belirli bir süre için bu ülkelerde kalmaktadır.

Bu tür ülkeler genellikle transit göçlere ev sahipliği yapmaktadır. Örnek olarak günümüzde Ortadoğu vatandaşları başta olmak üzere pek çok Asya ve Afrika ülkesi vatandaşının Avrupa'ya geçiş için kullandığı transit ülkelerden biri Türkiye'dir. Özellikle vize problemi olmayan farklı komşu ülkeler ve Müslüman ülkelerden insanlar Türkiye'de bir süre kaldıktan sonra Avrupa ülkelerine geçmektedir (Dönemez&Kara, 2008: 28). Bugün göç haritalarında Türkiye (Suriye krizi hariç) Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya göç edilen transit bir ülke konumundadır.

1.2.5. Göç Nedenleri

Göç kavramı çok boyutlu ve komplike bir düzeni elinde bulunduran ve diğer tüm sosyal olaylar gibi çeşitli pek çok etmen yoluyla etkilenmektedir. Göçün tüm insanları içerebilecek büyüklükte olması, toplumlara göre farklı şekil ve kapsamda gerçekleşmesi ve süreye ilişkin olarak miktarı ve yönünde oluşan değişimler, bir taraftan bu etkileşim sebeplerini meydana getirirken diğer taraftan da göçün tüm toplumlarda benzerlik göstermesinin de nedenini oluşturmaktadır. Göç veren ve ev sahibi ülkelerin sosyo-ekonomik yapısının bilinmesi göç olgusunu anlamak ve sebeplerini belirli kılmak bakımından önemlidir. Göç hareketinin ekonomi üzerindeki yapısal değişimleri en iyi ortaya çıkaran göstergelerden biri olması, bu hareketlerin sosyo-ekonomik olaylardan bağımsız olmamasından kaynaklanmaktadır (Gözüm, 2017:6).

Literatürde göç nedenleri temelde dört kategoride değerlendirilmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Ekonomik Nedenler (İş aramak, Kazancın yetmemesi, iş olanağının olmaması, Birikim yapmak, Daha iyi bir yaşam seviyesine sahip olma isteği)
- Bireysel Nedenler (evlilik, eğitim, iş değişikliği/tayin, emeklilik)
- Ailevî Nedenler (ebeveynin veya eşinin yanına gitmek, ebeveynin veya esin iş değişikliği/tayini, ebeveynin veya esin iş araması, ebeveynin göç etmesi)
- Güvenlik Nedenleri (can ve mal güvenliğine ilişkin kaygı, yerleşim yerinin boşaltılması, terör nedeniyle yaşanan baskılar).

Bunlara ek olarak deprem, heyelan gibi doğal afetler nedenleriyle yapılan göçler, kan davası- töre/namus cinayetleri nedenleriyle yapılan göçler, sağlık nedenleri ile ilgili yapılan göçler de diğer nedenler olarak belirtilebilir. Ayrıca güvenlik nedeniyle ortaya çıkan bir göç ardından ayrılan yerleşim yerine ya da ona yakın bir bölgeye yapılan geri dönüşler de göç nedenleri içinde değerlendirilmektedir.

Bütün bunların yanında göçü etkileyerek göçe neden olan bir diğer faktör de psikolojik temellere dayanmaktadır. Yaşadıkları ülkede iyi hayat standartlarında yaşamayan ve gelecekte bu durumu iyileştirecek bir gelişmenin olamayacağına inanan bazı kişiler, aradıklarını bulabilmeyi istedikleri başka bir ülkede yerleşip burada çalışmayı daha çekici görmektedirler. Şayet gitmeyi düşündükleri bölgede kayda değer bir insan olma ya da mülk sahibi olma olanakları da varsa bu istek daha da güçlenmekte ve göç hareketine neden olmaktadır.

Göç hareketi, her ne nedenle olursa olsun içerdiği riskler ve sorumluluklar dolayısıyla zor alınan bir karardır ve birçok engelle karşılaşılmasına neden olmaktadır. Göç kararının alınması için uygun koşul ve şartların da sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda göçe yol açan faktörler şu şekilde belirtilebilir (Gözüm, 2017:7):

- Göç edilecek yerdeki açık işler ve çalışma koşulları,
- Bir mesleğin veya yer değişikliğinin isteğinde karşılaşılan ilgililerin isteksiz davranış biçimleri,

- Yaşanabilecek mesleki yetersizliğin ortadan kaldırılmasında kullanılacak gerekli araçların var olmaması,
- Yer ve meslek değiştirmenin getirdiği maddi yük,
- Bazı sanatlara girmeye olanak tanımayan engeller,
- Ücret, çalışma koşulları ve yaşam standartları gibi konularda hem meslekler ve sanayiler hem de bölgeler arasındaki farklılıklar,
- Hedef ülke veya bölgedeki konut durumu.

1.2.6. Göç Kuramları

Bir devletin sahip olduğu nüfus faktörü, 6. yüzyılda Çinlilerin fark etmesiyle bu tarihten beri devlet teorilerinin asıl unsuru olmayı sürdürürken, nüfusun yer değiştirmesi anlamına gelen göç konusu ancak 19.yüzyılda bilimsel tartışmalara konu edilmeye başlamıştır. 20. yüzyılda göç ile alakalı gerçekleştirilen çalışmalarda gelişmeler kaydedilerek, kuramsal açıklamalar getirilmiş, göç olgusu sosyal bilimciler tarafından incelenmeye başlanmıştır. Çalışmanın bu kısmında söz konusu bu kapsamda sosyal bilimcilerin göç çalışmalarına teorik çerçeve sunan ve ilgili literatürde yaygın kabul gören göç kuramları incelenecektir.

1.2.6.1. Ravenstein göç kuramı

George Ravenstein, Alman kökenli İngiliz harita uzmanı ve coğrafyacısıdır. Göç ile ilgili ilk araştırmalarına Londra’da 1885 ve 1889’da Royal Statistical Society’ye “Göç Yasaları” konulu iki bildirisini sunmakla başlamıştır. Çalışmanın hareket noktasını kentleşme süreci ve endüstrileşme çalışmaları olarak belirlemiştir. Sanayinin gelişmesiyle birlikte iş olanaklarının artması insanların evlerinden, yurtlarından ve topraklarından ayrılarak Avrupa’nın içlerine ve Amerika’ya doğru göç etmelerine neden olmuştur. Ravenstein göçün meydana geldiği bu dönemlerde, 1885 ve 1889 yıllarında yazdığı Göç Kanunları (The Laws Of Migration) adlı makalesinde belirlemiş olduğu yedi göç yasasını oluşturmuştur (Somuncu, 2006: 27). Bu göç kanunları şu şekilde özetlenebilir:

-Göç ve Mesafe: Ravenstein, göçmenlerin büyük bir kısmının kısa mesafeli göçlere yöneldiğini, bu kısa mesafeli göçlerin olduğu yerde göç dalgalarının meydana gelmesine neden olduğunu söylemektedir. Ortaya çıkan göç akımları büyük ticaret noktalarına

yöneliktir. Göçün boyutunu belirleyen etkenin, büyük ticaret merkezlerindeki nüfus yoğunluğu olduğunu ifade etmektedir.

-Göç ve Basamakları: Bu yasaya göre kentin çevresinde yaşayan kişilerin şehre gelmesine, gelişen sanayi ve ticaret kollarının etkisiyle şehirde ortaya çıkan büyüme sebep olacaktır. Kır yerleşimlerinden kente doğru kayma, kır yerleşmelerinde seyrelmelere sebep olarak, uzak yerlerden gelen bireylerin seyrelen yerlere yerleşmelerine sebep olacaktır. Boşalan bölgelere yeni bireylerin yerleşmesiyle basamaklı bir biçimde süregelen göç tüm ülkeye sıçrayacak ve yayılacaktır.

-Yayılma ve Emme Süreci: Bu kanuna göre göçler amaçlıdır yani her göçün belirli bir amacı vardır. Bu amaç, kentin sunacağı kazançtan ve getiriden hisse almaktır. Bu nedenle hedef birlikteliği yayılma ve emme sürecine zemin oluşturmaktadır (Çakı, 2018: 22–23)

-Göç Zincirleri: Göç alan yerleşim bölgelerinin zaman içinde göç veren konumuna gelebileceğini de söyleyen Ravenstein'a göre, göç zaman içinde ve birbirine ilişkili biçimde devam edecektir. Ona göre her göç dalgası bir başka göçü harekete geçirecektir. Böylece bir kez göç başladığında zincirleme bir şekilde diğer göç hareketlerinin de olmasına sebep olacaktır.

-Doğrudan Göç: Ravenstein'in diğer dört yasasında göç basamaklı ve zincirleme bir şekilde oluşurken bu kanunda diğerlerinden farklı olarak uzun mesafeli ve doğrudan göç mevzu bahistir. Göç mesafesinin uzun olması sebebiyle göç eden bireyler büyük ticaret noktaları ve yerleşim bölgelerine aldırış etmeksizin bir şekilde doğrudan yönelmektedirler.

-Kır Kent Yerleşimcileri Farkı: Bu yasaya göre kentte yaşayan bireylerin tersine kırsal kesimde yaşayanlar daha fazla göç etme eğilimindedir. Kente yapılan göçler burada yaşayan yerlileri yerinden oynatmamasına karşın, kırsal kesimler arasında yapılan göçler, kırsal kesimde yaşayan yerleşikleri etkileyerek göç ettirme eğilimine sebep olmaktadır.

-Kadın Erkek Farkı: Bu kanun erkeklerin uzun mesafeli ve yurt dışı göçlerine, kadınların ise kısa mesafeli göçlere daha eğilimli olduğunu ifade etmektedir. Bu modelin genellikle neoklasik ekonomi içerisinde yer aldığı söylene de model sosyal demografi ve

sosyoloji gibi diğer disiplinleri de etkilemektedir. Bu modelde kişinin göç etmesinin kişiye sağlayacağı fayda ve maliyet de önemli sayılmaktadır (Somuncu, 2006: 27).

1.2.6.2. Kesişen fırsatlar (Intervening opportunities) kuramı

1940 yılında Stouffer, göçmeni temel alarak “Kesişen Fırsatlar”la, yani göç edilecek mesafe, fırsatlar ve fırsatların farklılığı ile göç yönelimlerinin belirlenebileceğini ileri sürmüştür. Stouffer’dan yarım yüzyıl önce Ravenstein’in çalışmalarında da ifade ettiği üzere, mesafe ile yer değiştirmenin ilişkili olduğunu belirten pek çok çalışma yapılmıştır. Fakat, bu kuramıyla mesafe ve yer değiştirme arasında ampirik olarak ilişki olmadığı iddia edilmeye başlanmıştır. Bu varsayımını sorularla destekleyerek; nispeten birbirinden çok farklı olmayan mesafeler kıyaslandığında A kişinin, neden B yerini değil de C yerini seçtiğini sorgulamıştır. Bu tercihin nedeni göç edilen bölge olabileceği gibi, tercih edilen okul, market ya da evlenme seçimi yapılan eş de olabilir.

Stouffer’in çalışmasının temel konusunu, kişiler “belirli güzergahı/ mesafeyi niçin tercih ederler?” sorusu oluşturmıştır. Bu seçimin daha belirgin bir biçimde açıklanmasının zorunluluğundan hareketle, fırsatların matematiksel formüllerle karşılaştırılabileceği bulunmuştur. Zira Stouffer’a göre seçimlerin sadece “itme/çekme” ile anlatımı yetersizdir. Bu sebeple, mesafe ile göç arasındaki ilişkiyi, kesişen fırsatların matematiksel formülleriyle açıklamaktadır. Fakat ulaşılan matematiksel verilerin, kesişen fırsatlar kuramının uygulamada direkt olarak yeterli olmadığı, ancak nüfusun belli güzergâhlara yönelimi konusunda faydalı fikirler kazandırabileceği ifade edilmiştir. Bahsedilen çalışmanın neticesinde gidilmesi seçilen mesafe/yerin, fırsatların çeşitliliği ile doğrudan ilişkili olduğu kaydedilmiştir. Bu kurama göre belirli bir uzaklığa göç eden kişilerin sayısı, gittikleri yerdeki fırsatların çokluğuyla doğru orantılıdır (Dirim, 2011:53)

1.2.6.3. İtme-çekme kuramı

İlk olarak 1966 yılına Everett Lee, bu teorinin formülünü ve kapsamını yazmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda bu kurama farklı kişiler tarafından katkılar sunulmuş ve kuram genişletilmiştir. Bu geliştirmeler doğrultusunda yapılan farklı katkılar teorinin temelini bozmamış, Lee’nin ortaya koyduğu ilk formülasyona tamamıyla sadık kalınmıştır. 1966 yılında Lee, Bir Göç Teorisi ismiyle yayınladığı makalesinde Ravenstein’in çalışmasına

gönderme yaparak bir tespit yapmaktadır. Lee, Ravenstein'dan beri hemen hemen yetmiş beş sene geçtiğini ve binlerce göç çalışmasının yapıldığını, bu çalışmaların birçoğunda Ravenstein'a atıfta bulunduğunu ifade etmiş; geçen bu zaman içerisinde yapılan göç çalışmalarının büyük kısmının da göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir yönelim meydana çıkarmaktan ileri gitmediğini belirtmiştir. Lee yazdığı teoride, göçmenden daha çok göçe yoğunlaşmış ancak göçmene gereken önemin verilmesinin gerekliliğini de kuramında belirtmiştir.

Lee ilk olarak bu çerçevede göçlerin tipik, temel ortak özelliklerini açıklamaya çalışmış ve bunun için de göçe ait itici ve çekici etmenleri tespit etmiş, analizine temel oluşturacak dört temel etmen belirlemiştir. Bunlar; yaşanan yerle ilgili etmenler, hedef olarak seçilen yerle ilgili faktörler, işe karışan engeller ve kişisel faktörler (Çağlayan, 2006:72) olarak belirtilebilir. Lee'nin kendi kuramına ait olarak belirlediği bu etmenler, itme çekme kuramının temel mekanizmasını ve bileşenlerini oluşturmaktadır.

1.2.6.4. Göç sistemleri kuramı

Bu teori göç olgusunu siyasal, ekonomik ve uluslararası ilişkiler boyutunda incelemektedir. Göç sistemleri kuramı, iki ya da daha fazla ülkenin göçmen değişimi yoluyla bir göç zinciri oluşturabileceği öngörüsüne dayanmaktadır. Buradaki yönelim Güney Pasifik ya da Latin Amerika'nın Güney sömürgelerinde olduğu gibi yerel göç düzenlemelerinin analizini içermektedir. Kuram göç hareketlerinin veren ve alan ülkeler arasındaki yatırım, kültür, ticaret ve kolonilik gibi ilişkiler üzerinden oluştuğunu savunmaktadır. Kuramın teorisini Faist, göç sistemleri kuramını bir ilişki veya geçiş teorisi olarak görmektedir. Faist, benimsemiş olduğu mikro yaklaşımla dünya sistemleri kuramının benimsediği makro yaklaşımları sentezlemiştir.

Kuramın varsayımlarından birisi ülkelerin coğrafi yakınlıklarının önem arz etmesidir. Ülkelerin birbirlerine olan fiziksel yakınlığı ülkeler arasındaki ekonomik ve siyasi bağlantıları olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

Faist'e göre göç sistemleri kuramının üç temel özelliği vardır (Çakı, 2018:22-23):

- Göç teorileri göç hareketlerinin olduğu zamandaki bağlamları ele almakta ve bu sistemlerin davranış biçimlerinin olumlu ya da olumsuz olması odağında belirleyici olmaktadır. Dünya sistemleri kuramı ile bağımlılık kuramları arasındaki ilişkilerin kapsamı genişlediğinde, bu kuram insanlarla daha geniş bir ölçekte ilgilenerek örneğin bilgi, hizmet akışları, ticaret veya güvenlik uzlaşmalarına katkı yapabilmektedir.
- Göç hareketleri yalnızca bir kereye mahsus olmadığından uzun bir süreç ve hareketliliği içermektedir. Göç sistemleri teorisi ise bu süreci ele almaktadır.
- Göç alan ülkelerin uyguladıkları politikalarla beraber ulus devletler arasındaki ekonomik anlaşmazlık nedeniyle bireyler veya hane halkları, göçle alakalı olarak kalış ve gidişler için farklı planlar, seçenekler ve çıkış yolları belirlemektedir.

1.2.6.5. İlişkiler ağı kuramı

Bu teorinin temelini; göç alan ülke ve göç veren ülkeler arasındaki göçmenlerin kurdukları toplumsal ilişkilerin varlığı ve bu ilişkilerin diğer göçler üzerindeki etkisi meydana getirmektedir. Bu teoride göç olgusu incelenirken göçün tüm durumlarıyla incelenmesi ve yaşanmış benzer olaylarla kıyaslanarak çözümlenmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bunun yanında ilişkiler ağı teorisinde göçün başlamasına sebep olan faktörlerden önce göç sürecinin devam etmesindeki değişkenler (mekân ve zaman gibi) üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Literatürde ilişkiler ağı, “geldikleri ülke ile vardıkları ülkelerdeki eski göçmenler, göçmen olmayanlar ve diğer göçmenler arasındaki ortak dostluk, soydaşlık ve köken bağlarından oluşan bireyler arasındaki bağlantılar” şeklinde tanımlanmaktadır (Abadan-Unat, 2006:15). İnsanlar kendi aralarında yardımlaşarak bir nevi toplumsal sermayeyi, bu tür bağlar sayesinde oluşturmaktadır. Devam eden süreç içerisinde bu ağ yayılarak göç veren diğer ülkeleri de etkileyip göçün aralıksız sürmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda kuramın altı önemli fonksiyonunu bulunmaktadır. Bunları da şu şekilde sıralayabiliriz (Çağlayan, 20006: 106):

- Bu ağ göçmenlere, göçün neden olduğu masraflardan ve olumsuzluklardan ötürü olumlu katkı sağlamaktadır.
- Hedef yeri ve başlangıcını belirleyerek göçecek bireylerin kimler olduğunu saptamaktadır.
- Göç eden kişilerin göç ettikleri bölgelerdeki uyum sürecine katkı sağlamaktadır.
- Göçmenlerin ulaştıkları toplum içinde bir bütün olarak kalmalarını ve kendi yurtlarıyla olan bağlarının sürekliliğini sağlamaktadır.
- Göçün büyüklüğünü ve zaman dilimini belirleyebilmektedir.
- Yeni göç edenlere ve önceden göç etmiş olanları her konuda bilgilendirerek yardım edebilmektedir.

1.2.6.6. Merkez çevre kuramı

Bu kuram, 1970’li yıllarda Wallerstein, Kosack ve Âmin gibi düşünürler tarafından ileri sürülmüş; 1980’li yıllarda ise Sassen, Castles gibi düşünürler tarafından da geliştirilmiştir. Kuram temelde gelişmiş- az gelişmiş ülkeler arası faydayı ya da sömürü temelli etkileşimleri izah etmektedir. Kurama göre 1950’li yıllarda popüler olan Modernleşme Okulunun düşüncelerine tepki olarak doğan Bağımlılık Okulu veya Göç Sistemleri Kuramı’na göre az gelişmişliğin veya ilerlemenin az olmasının nedeni, Batı okullarının izlenmemesi değil, gelişmiş ülkelerin yürüttükleri sömürgeci siyasetlerdir.

Bununla beraber teori, göçün bir neticesi olarak gelişmekte olan ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarında olumsuz etkiler bıraktığını da ifade etmektedir. Göç Sistemleri Kuramı’nda, genellikle ekonomik ve toplumsal olarak gelişmiş ve modern yapıdaki ülkelerin kapitalist düzeni kabul ederek odak ülkeleri; çevre ülkelerin ise merkez ülkelere bağımlı olarak kapitalizmin etkisinde olan ülkeleri meydana getirdiği söylenebilir (Çağlayan, 2006: 10).

1.2.7. Göçün Sonuçları

Yukarıda çeşitli defalar belirtildiği gibi göç bir neden aynı zamanda da bir sonuçtur ve ekonomik ve sosyal etkilenmelerin sonucu olarak meydana gelmiştir. Toplumların tarihsel gelişimlerinden bu etkilenmeleri elde etmektedir.

Günümüzde göç, sosyal ve ekonomik dönüşümlere katkı sağlayarak bir etken haline dönüşmüştür. Bu özelliğiyle göç bir sepet olarak görülmektedir (Çakı, 2018:14).

Bunun yanında göçün iş imkanları üzerinde de kayda değer bir etkisi vardır. Yapılan göçlerle beraber göç edilen bölgedeki bulunan iş olanaklarından faydalanmak isteyen bireylerin sayılarının artacağı öngörülmektedir. Göçmenlerin göç ettikleri yer ile alakalı olarak yaptıkları ilk eylem, göç ettikleri yerde iş bulmak ve geçimlerini sağlamak biçimindedir. Ancak göç eden bireylerin çoğunluğunun niteliksiz eleman olmaları sebebiyle iş bulmaları güçleşmekte; bunun nihayetinde göçmenler güvencesiz, örgütsüz kalmakta ve geçici işlere yönelerek açık işsizlik oluşturmaktadırlar.

İş olanaklarının düşük olduğu bir yerden iş olanaklarının fazla olduğu bir yere yönelik yapılan göç her iki bölge için de yararlar sağlamamaktadır. Göç sonucunda bireylerin yaşayacakları yerler konusunda yeterli olmayan barınma imkanları eksikliği sebebiyle meydana gelen gecekondü problemleri, göç edilen alanlardaki mahalli hizmetlerin yeterli olmaması ve ihtiyacı karşılayamaması ile oluşan diğer problemler, gizli işsizlik gibi olumsuz durumlar, göçün sonuçları olarak dikkate değerdir.

Bu kapsamda göç; eğitim, sağlık hizmetleri ve alt yapı hizmetlerinde yetersizliklerin olması, gecekondulaşma ve çarpık kentleşme, nüfus dağılımında dengesizliğin oluşması, göç alan bölgelerdeki nüfusun hızlı artışı ve dolayısıyla göç veren yerde nüfusun azalması, göçler sonunda kültürel alanda çatışmaların yaşanması (Çakı, 2018:14) gibi çok sayıda toplumsal yaşamı doğrudan etkileyen sonuçlara yol açmaktadır. Söz konusu bu çarpıcı sonuçlar; çalışmanın son bölümünde Arakan Rohingya bölgesini incelenirken örnekler üzerinden somutlaştırılarak daha ayrıntılı ortaya konulacaktır.

1.3. Uluslararası Göç ve Küresel Yönetişim

İlk insandan günümüze kadar göç devam etmektedir. Birçok bilim alanına konu olması, yer, zaman, sebep ve sonuç gibi değişik ortamlarda incelenmesi ve göç sürecinin karmaşıklığından dolayı net bir göç tanımı yapmak zordur. Dolayısıyla asıl olarak göç, insanların ekonomik, politik, kişisel veya sosyal sebeplere dayalı olarak bulundukları yerin şartlarının yeterli olmayışı ve eksikliğinden ötürü daha iyi olanaklarla süslenmiş bir bölgeye

kısa veya uzun süreli olacak biçimde yapılan kültürel bir yer değiştirme süreci biçiminde açıklanabilir.

Bunun yanında göç Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2018:1).

İnsan hareketlerinin bir neticesi olan göç, sadece isteğe bağlı nedenlere dayanabileceği gibi kıtlık, savaş, devlet baskısı, maddi yetersizlikler gibi farklı ve zorunlu nedenlerden de kaynaklanabilir. Bireylerin göç hareketine başlayıp bu hareketi bitirdiği bölgeler arasındaki ilişki ise göçe farklı bir kapsam kazandırır. Bu kapsamda ayrılan ile göç edilen yerin aynı ülke sınırları dahilinde olması durumunda iç göçten söz edilir. Bireylerin bir başka ülkede yaşamak amacıyla bulundukları ülkeyi terk etmeleri ise, uluslararası bir sınır geçilmesinden ötürü, göçe uluslararası bir boyut kazandırır. Birleşmiş Milletler (BM) bakış açısına göre “bir insanın göç etmiş kabul edilebilmesi için, önemli ölçüde bir mesafenin kat edilmesi, bir yıl ve üzeri bir zaman aralığını içermesi ve politik sınırların ilerisinde olması gibi koşullar aranmaktadır” (Öktem, 2018:3).

Uluslararası göç ise yapısı dahilinde vatandaşlık ve yabancı kavramları ve buna ilişkin yasal düzenlemelerle yakından alakalıdır. Çünkü göçmen, göç ettiği ülkenin genellikle vatandaşı, ayrıldığı ülkenin ise yabancıdır durumunda olmaktadır. Bu sebeple Türk hukukunda bu konu yabancılar hukuku ve vatandaşlık hukuku olarak iki farklı disiplin kapsamında ele alınmaktadır. Bir yabancının ülkeye nasıl gireceği veya ülkede kaldığı zaman zarfında hangi haklara sahip olacağı ve o ülkenin vatandaşlığını nasıl elde edeceği Anglo-Amerikan hukuk sisteminde, doğrudan göç hukuku isimli tek disiplin çerçevesinde incelenmektedir.

Ülkeler, göç sürecinde göç hareketlerine göre değişik kategorilere ayrılmaktadır. Bunlardan biri olan kaynak ülke, göç hareket sürecinin başladığı, göçün kaynaklandığı ülkeyi işaret etmektedir. Göç hareketini yapan kişi çoğunlukla menşe ülke vatandaşı olmaktadır. Hedef ülkesi veya varış ülkesi ise göç edenlerin yaşamak, barınmak hedefiyle gittikleri ülkeyi tanımlar.

Bunun yanında kaynak ülke ile hedef ülkesi arasında geçilen ülkeler mevzu bahis olabilir. Bu ülkelere ise transit ülke denir. Bu duruma yıllar boyunca Ortadoğu ülkeleri ve Avrupa arasında bir transit ülke olan Türkiye örnek olarak verilebilir.

Göç tek yönlü bir hareket gibi düşünülse de ekonomik, toplumsal ve politik değişimler hesaba katıldığında, göçün oldukça hareketli ve çok yönlü bir hareket olduğu görülmektedir.

Alışılmış düzenden ayrılınması nedeniyle göç olgusu oldukça karmaşık bir süreçtir. Göç eden bireyler alıştıkları ortam ve kültürlerden vazgeçmekte bunun yanında gittikleri yeni bölgenin ortam ve kültürlerine alışma baskısına maruz kalmaktadırlar. (Aydoğan, 2017: 33). Bu nedenle göç ve uluslararası göç günümüzde çok boyutlu düşünülmesi gereken bir olgu haline dönüşmüştür.

1.3.1. Küresel Yönetişim

Bilindiği gibi küresel yönetim; uluslararası örgütleri ve devletlerarası etkileşimleri göz önünde bulundurmanın yanı sıra, sorunları ve çözüm yollarını müzakere etmeyi amaçlayan uluslararası aktörler arasındaki siyasî iş birliğine doğru bir harekettir. Bu kapsamda; küresel toplumun yönetimine katkıda bulunan aktörleri, kurumları, fikirleri, kuralları ve süreçleri, siyasal, ekonomik, sosyal, çevresel ve etik sonuçları ile birlikte inceler. Bunun için küresel arenadaki disiplinler arası bir güç ve otorite analizine ihtiyaç duyar. Bu yönüyle küresel yönetim günümüzde, çeşitli devlet dışı aktörlere, resmi ve gayri resmi ağlara ve daha geniş ulus ötesi, uluslar üstü ve küresel kuralların, normların ve kurumların kurulmasına ve işleyişine giderek daha fazla katkıda bulunan çağdaş yaşamın bir zorunluluğu haline gelmiştir.

Bugün literatürde küresel yönetim terimi, genel olarak toplumlarının örgütlenmesi ve merkezîleştirilmesi için tüm düzenlemeleri küresel ölçekte belirlemek için kullanılmaktadır. Dünya Yönetişim Forumu kavramı, “gezegenin kolektif yönetimi” olarak tanımlamaktadır. Küresel yönetim, bulanık ve çoğunlukla kötü tanımlanmış bir terimdir. Devletlerin (ve diğer uluslararası aktörlerin) davranışını düzenleyen normlar, kurallar, ilkeler ve karar alma prosedürleridir.

Yönetişim, tek bir yetkili kural oluşturucu olmadığı sürece, kendisini hükümetten ayırır. Bu anlamda, birkaç aşamada bir dizi aktör tarafından itiraz edilen bir süreci temsil eder. Bu süreç; gündem belirleme, müzakere, uygulama, izleme ve uygulama adımlarından oluşur (Lavenex, 2019 :1275-1293).

“Küresel yönetim” kavramının ortaya çıkması hem politikada hem de bilimsel camiada derin köklere sahiptir. Küresel yönetişimin politika düzeyinde ilk izleri, 1990'lı yıllarda toplanan Küresel Yönetişim Komisyonu çalışmalarında bulunabilir. Burada küresel yönetişimin rolü; sınır ötesi sorunların tecrit halinde hareket eden bireysel egemen devletler tarafından yeterince ele alınamadığı gerçeğinden hareketle, giderek artan bu dünyadan kaynaklanan sorunlarla mücadele etmek olarak belirlenmiştir. Komisyon bu kapsamda 1994 tarihli Küresel Komşuluk Raporu yayınlamış; çevre, ticaret, ulus ötesi suç, finans ve çatışma gibi alanlarda bir dizi yeni tehdit ve zorluğu ele almak için devletlerin nasıl iş birliği yapabileceği konusunda bir gündem belirlemiştir. Bu rapor sonrasında “küresel yönetim” uluslararası kurumların ve uluslararası kuruluşların ulus devletin yargı yetkisini aşan süreçleri düzenlemede oynadıkları tüm rolleri tanımlamak için kullanılan ana politika düzeyinde gündemin bir parçası haline gelmiştir.

1990'ların sonlarından itibaren, rejim teorisinin açıklayıcı gücünden ve onun rasyonalist kökenlerinden duyulan memnuniyetsizlik, daha geniş kapsamlı “küresel yönetim” kavramına odaklanmaya yol açmıştır. Bu süreçte uluslararası kuruluşların rolü, uyumluluk, küresel kamu malları teorisi, kurumların rasyonel tasarımı ve uluslararası rol, dünya siyasetinde hukuk gibi konular ön plâna çıkmıştır (Betts, 2016: 5).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel yönetim çalışmalarında hızlı bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde görülen en açık küresel yönetim kaynağı çok taraflı kurumlar olmuştur. Devletler, bir dizi sorunlu alanı düzenlemek için bazı çok taraflı kurumlar oluşturmuşlardır. Güvenlikten insan haklarına ve ticarete kadar çeşitli alanlarda uluslararası kamu hukukunu içeren yoğun bir uluslararası tema müzakere edilmiş ve uygulanmıştır. Ayrıca, bu uluslararası anlaşmaların uygulanmasını denetlemek için de bazı uluslararası kuruluşlar oluşturulmuştur (Betts, 2016: 6). Birleşmiş Milletler ve bu kapsamda oluşturulan ihtisas ajansları; birçok anlaşmayla sonuçlanan forum ve konferanslarla, uygulama ve yürütmeyi denetleme yetkisine sahip organları temsil eden çok taraflı kurumların kaynağı olmuştur.

Yukarıda belirtilen gelişmeler neticesinde teorik çerçevede küresel yönetimle ilgili bir kavramsal çerçeve oluşmuştur. Bu içeriği de şu şekilde özetleyebiliriz:

Adil Nijam, küresel yönetimi küresel hükümetin yokluğunda küresel süreçlerin yönetimi olarak tanımlamıştır (Betts, 2011: 14).

Thomas G. Weiss ve Ralph Bunche (Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü (CUNY) Direktörü - Küresel Yönetişim Dergi Editörü) küresel yönetimi; çok taraflılık ve uluslararası örgütlerin gözden geçirilmesi olarak görmekte ve küresel yönetim- iyi, kötü veya kayıtsız olabilir - birçoğu yalnızca Birleşmiş Milletler Devletlerini değil, aynı zamanda “diğer BM'leri”, yani uluslararası sekretaryaları ve diğer devlet dışı aktörleri de içeren somut iş birliğine dayalı problem çözme düzenlemelerini ifade eder” şeklinde bir değerlendirme yapmışlardır (Insights Global, 2010:1).

Thomas G. Weiss’a göre, küresel yönetim; “küresel düzlemde ortak çıkarların ifade edildiği devletler arası ve hükümet dışı devletler, piyasalar, vatandaşlar ve kuruluşlar arasındaki resmi ve gayri resmî kurumlar, mekanizmalar, ilişkiler ve süreçler bireşimidir.” Bu kapsamda görevler, yükümlülükler ve ayrıcalıklar oluşturulur ve farklılıklar eğitilmiş profesyoneller tarafından yönlendirilir (Weiss, 2010: 27–40).

Küresel yönetim literatürde “küresel ilişkilerin yönetilme şekli” olarak da tanımlanır. Küresel bir hükümet olmadığından, küresel yönetim genellikle devletlerin yanı sıra bölgesel ve uluslararası örgütleri de içeren bir dizi aktör içerir. Bununla birlikte, tek bir kuruluşa, örneğin dünya ticaret işlerinde Dünya Ticaret Örgütü gibi bir kuruluşa öncü rol verilebilir. Bu nedenle küresel yönetimin, ulusal hükümetleri ve uluslararası şirketleri etkileyen düzenlemeler, rehberler ve anlaşmalar üreten uluslararası bir fikir birliği süreci olduğu düşünülmektedir. Bu tür bir uzlaşmaya örnek olarak Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlıkla ilgili politikaları gösterilebilir (WHO, 2015: 10).

Thakur & Weiss ise küresel yönetimi şöyle tasvir etmiştir:

Esasında dünya için bir küresel hükümet yok. Ancak her gün postalar sınır ötesi sahiplerine ulaştırılmakta, insanlar bir ülkeden diğerine çeşitli ulaşım araçlarıyla seyahat etmekte, mal ve hizmetler kara, hava, deniz ve siber alanlara taşınmakta, insanlar, gruplar, firmalar ve hükümetler makul emniyet ve güvenlik beklentisiyle birçok sınır ötesi faaliyet gerçekleştirmektedir. Tabi ki bu süreçte birçok kesinti

olabilmekte ve tehditlerle karşılaşmaktadır. Bu durum tabi ki temel bir sorunu gündeme getirmektedir: Dünyamız; normlar, davranış kuralları ve düzenleyici, gözetleme ve uyumluluk araçları üretmek için bir dünya hükümetinin yokluğunda bile nasıl yönetiliyor? Bunun cevabı küresel yönetimde yatıyor. Yani küresel yönetim uluslararası sistemdeki vatandaşlar, toplumlar, pazarlar ve devletler arasındaki ilişkileri tanımlayan, oluşturan ve yönlendiren yasaların, normların, politikaların ve kurumların toplamıdır (Weiss, 2010: 27–40).

Tüm bu tanımlamalarda küresel yönetişimin çok boyutluluğu dikkat çekmektedir.

1.3.2. Küresel Yönetişim ve Uluslararası Göç

Küreselleşmenin etkisiyle yaşanan politik mücadeleler ve çatışmaların artmasıyla beraber ekonomik düzen artık post-modern dönem de denilen günümüzde değişmeye başlamıştır. Bu dönüşüm yanında göç olgusunu etkilemiş ve göç hareketlerini biçimlendirmiştir. Göç hareketleri artmış ve uluslararası bir özelliğe bürünmüştür (Özden & Hamurcu, 2019: 447–455). Bilhassa II. Dünya Savaşı sonrasında önem kazanan uluslararası göç sürecinin ana oyuncularını olan göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve onların çocukları küreselleşme süreçlerinden etkilenmiş ve aynı zamanda da bu süreçleri doğrudan etkilemişlerdir.

Küresel kapitalizmin bir sonucu olarak meydana gelen bu toplulukların oluşturdukları sosyal, politik, etnik, kültürel ve dini kimliklerin tanımlanması hedefiyle değişik epistemolojik tavsiyeler geliştirilmiştir. “Ulus aşırı alan”, “diasporik alan” ve “devlet aşırı alan” gibi farklı kavramlar bunları tanımlamak amacıyla ortaya atılmıştır. Ulus aşırı alan tanımlaması ile bir ulus devletin sınırlarının geçildiği, sürekliliğin olduğu, sosyal ağlar ve bağlar kastedilmektedir.

Hızlı iletişim ve ulaşım teknolojileri ile mevcut küreselleşme süreci, bölgelerin bölgesel ulus hükümet sınırlarını geçerek ulus aşırı bir özelliğe dönüşmesine sebep olmuştur. Bu süreçte uluslararası göç sürecine dönük farklı paradigmlar oluşturulmuştur. Çekici ve itici faktörler (pull-push factors) bu paradigmların başını çekmektedir. Bu kavrayış, terk edilen anavatanın, göç edilen iktisadi, politik ve kültürel alanlardaki istek ve arzularına cevap üretmede yeterli olmadığını, göç edilen ülkenin ise bu alanlarda çekici bir özellik ortaya koyduğunu ortaya koymaktadır.

1960'lı yıllardan beri çoğunluklu olarak kabul gören diğer bir paradigmada Marksist kalkınmadır. Bu paradigma kapitalist yayılmacılığın bir türevi olarak uluslararası göçü açıklar. Kalkınma paradigmasına göre, görece gelişmemiş bölgelerden kapitalist odaklara doğru göçün yaşanması kaçınılmazdır. Küresel kapitalizmin doğası icabı bu önüne geçilmez bir durumdur.

Son zamanlarda yaygın hale gelen üçüncü yaklaşım ise ulus aşırı alan paradigmasıdır. Bu bakış açısı diğer yaklaşımların tersine, göçmenliği değişmeyen bir statü olarak görmez ve göçmenlik durumunu içselleştirmez. Bunun yanında, göç hareketinin ülke sınırları arasında veya dışında ayrı bir alan ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Bu devimsel alan toplumsal, ekonomik, politik ve kültürel bağlarla örülmektedir. Bu paradigmaya göre göç yapısal bir olgudan daha çok, kişilerin ussal seçimleri ile şekillenen bir olgu olarak ele alınır.

Görüldüğü gibi söz konusu farklı paradigmlar kapsamında yerel, ulusal ve küresel özelliklerden meydana gelen göç kavramının farklı boyutları bulunmaktadır. Bu süreçte farklı niteliklerden meydana gelen göç süreci doğal olarak yönetim kavramını gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, yönetim hükümetin, piyasanın ve sivil toplumun ortak hareket ettiği bir alana hükmetmektedir (Aydoğan, 2017: 30-35).

Tarihsel süreçte uluslararası göç yönetişiminin ortaya çıkmasına sebep olan temel faktör güvenlik algısı olmuştur. Çünkü güvenlik algısı, tek taraflı ortaya çıkan bir algı değildir, çoklu aktörler, güven duygusunun yerleşmesinde ya da güven duygusunun yok olmasında etkili bir rol oynamaktadır. Durum böyleyken ulusal bakımdan incelendiğinde güvenlik kavramı, değişmeyen ve soyut bir kavram olarak tanımlanamaz. Ekonomik ve politik unsurların da içinde olduğu göç yönetimi, uluslararası göç yönetişimi bakış açısını ortaya çıkarmaktadır.

Görüldüğü gibi dünya genelinde göç olgusu bugün, küresel bir özellik kazanarak uluslararası bir kapsama ulaşmıştır. Bu durum uluslararası göç yönetişiminin çok yönlü ve bileşenli aktörlerden meydana geldiğini ortaya koymaktadır. İlk etapta hükümetler göçmenlerin kullandığı sınırlarını kontrol edip, sınırlarındaki hareketliliği insani bir formatta yönetmek için uğraşmışlardır. Bu çabanın hedefi, göç hareketleri ile ilgili doğru politikaların ve düzenlemelerin oluşturulduğu göç yönetimi kavrayışını uygulamaktadır. Fakat küresel bir

özellik kazanan göç hareketlerinin bölgesel ve ulusal derecedeki uygulamalarla çözümü hemen hemen imkansızdır. Bu yönde, hükümetlerin egemenliğini tehdit eden göç dalgalarının devletler arasında kurulacak olan iş birliği ile üstesinden gelinebileceği de açıktır. İşte uluslararası göç yönetişimi bu aşamada devreye girmektedir.

Bununla beraber, uluslararası göç yönetişiminde devletlerin meydana getirdikleri iş birliğinin yanında, uluslararası aktörlerin de desteklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü uluslararası göç yönetişiminde, devletlerin dışındaki aktörler de göçmenlere yönelik karar alma ve yasal düzenleme süreçlerine katılmaktadır. Böylece yönetim süreci ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası bir iş birliği oluşturulabilecektir (Özden & Hamurcu, 2019: 447–455). Aksi halde kurulan göç yönetişiminin mutlaka bir saç ayağı eksik kalacaktır.

1.3.3. Uluslararası Göç Yönetişimi Modları

Uygulamada uluslararası düzeyde, göç yönetişimi ile ilgilenen bazı kurumlar ve aktörler bulunmaktadır. Bu kurumlar ve aktörler liderlik, hesap verebilirlik ve yönetim açısından çeşitli fırsatlar sunarken bazı sorunlara da yol açabilmektedirler. Literatürde uluslararası göç yönetişimi; ikili yönetim, bölgesel yönetim ve çok taraflı yönetim kapsamında incelenmektedir. Şimdi kısaca bu türleri inceleyelim.

-İkili Yönetim: Bilindiği gibi geleneksel olarak devlet göç yönetişiminin ana aktörüdür. Göç yönetişimi sürecinin çoğu ana aktörler olarak devletlere dayanmaktadır. Bu kapsamda ikili yönetim iki ülke arasındaki düzenlemeleri esas alır. Devletlerin çoğu ulusal düzeyde inisiyatif almış olmalarına rağmen aralarındaki sorunları ikili yönetim düzenlemeleri ile çözmek isterler. Göç yönetişimi sürecinde alıcı devletler, iki taraflı yönetişimi destekler. Çünkü çoğunluk kararı yetkileri ellerini güçlendirir. Son yıllarda bu tür ikili yönetim mekanizmalarının güçlenmesi beklenmektedir (Koser, 2010: 312).

İkili yönetim uygulamalarının bazı avantajları aynı zamanda da zorlukları vardır. İlgili devletin daha önceden deneyime sahip olması ve bu hususta kendisine güveniyor olması söz konusu olabilir. Bu durumda belirli göç süreçlerine uyum sağlayabilirler. Ayrıca, daha az oyuncu ile kolayca ve hızlı bir şekilde müzakere edebilirler. Avrupa Birliği, Türkiye ile 18 Mart 2016 tarihinde bir anlaşma yaptığını açıkladı. Orta Doğu krizinin ardından özellikle Suriye, Irak ve Yemen savaşından sonra milyonlarca mülteci Türkiye'ye geldi.

Bunlar arasından yaklaşık bir milyon mülteci Avrupa ülkelerine gitti. 2016 yılının ilk 8 ayında mültecilerin yaklaşık 300.000'i Avrupa'ya geldi. AB-Türkiye arasında bu süreci düzenleyen mülteci anlaşması, literatürde ikili yönetim düzenlemelerine örnek olarak gösterilmektedir.

-Bölgesel Yönetişim: Son zamanlarda, devletler göç yönetişimini karşılıklı olarak ele almak için giderek daha fazla bölgesel çalışmalar yapmaya ve forumlar düzenlemeye başlamışlardır. Bu kapsamda son yıllarda bölgesel yönetim uygulamaları hızla yaygınlaşmaya başlamıştır. Bölgesel yönetim, işgücü göçünün çoğunu yansıtmakta ve az sayıda bağlı ülke arasında küresel göç sorunlarında anlaşmaya varılmasına ortam hazırlamaktadır (IOM 2008: 362). Günümüzde bu alanda en fazla; Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN), Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC), Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), Karayipler ve Pasifik Devletler Grubu (ACP) ve bazı bölgesel topluluklar bölgesel göç yönetişimi uygulamaları yapmaktadırlar. İşgücü göçü ve bölgesel ekonomik kalkınma süreçlerinde bölgesel yönetim uygulamalarından yararlanmaktadırlar. Literatürde bölgesel yönetime en iyi örnek olarak Bali süreci verilmektedir. Süreç, 2002 yılında başlatılmış, Endonezya ve Avustralya başkanlığında sürdürülmüştür. Bu süreçle ilgili IMO, UNHCR, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) dahil 48 üye etkin rol oynamıştır. Bali Süreci; kaçakçılık, insan ticareti ve ulus ötesi suç alanlarında önemli roller oynamıştır.

-Çok Taraflı Yönetişim: Günümüzde göç yönetişiminde çok taraflı düzenlemeler artık temel rol oynamaya başlamıştır. Bu açıdan ilgili alanda göç yönetişimini düzenleyen bağlayıcı çok taraflı anlaşmalar bulunmaktadır. Bu kapsamda resmi çok yönlü iş birliği süreci iki düzeyde işletilmektedir.

Bunlardan birincisi, Savaşlar Arası Dönemde, Mültecilere, Uluslararası Seyahatlere ve İşgücü Göçüne İlişkin Devletlerin Davranışlarını Düzenleyen Temel Çok Taraflı Bir Çerçeve'dir.

İkincisi ise resmi çok taraflı ortaklık kurmak istemeyen, ancak devletlerin diyalog ve bilgi paylaşımında baskın olarak ikili iş birliğini geliştirmenin bir yolu olarak bağlantı kurmalarını sağlayan daha yeni ve yükselen kolaylaştırıcı birçok taraflılık biçimidir (Betts, 2016: 12).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, mülteci rejiminin en iyi örneği kabul edilmektedir. Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) ve GATS Mod 4'ün bazı düzenlemeleri de çok taraflı yönetim uygulamalarına örnektir. Ancak bu alanda yaşanan sorunlar ve somut çok taraflı etkin bir çerçevenin bulunmaması, Dünya Göç Örgütü şeklinde tek bir kurumsal yapının oluşturulması gerekliliğini tekrar gündeme getirmiştir.

-Ulus Ötesi Yönetişim: Küresel yönetimde ulus ötesi yönetim; insanlar, kurumlar ve ulus-devlet sınırlarını aşan yeni oluşumlar arasındaki ekonomik, sosyal ve politik bağlantıları ifade eder. Küresel göç yönetişiminin ulusal ve uluslararası biçimleri arasında bir tür orta yol olarak ulus ötesi yaklaşım yeni göç ve kalkınma iyimserliğinde yeni açılımlar sunmaktadır. Bu kapsamda ulus ötesi yönetişimin önerdiği yeni göç ve kalkınma iyimserliği; altyapı desteği ve hafif dokunuş düzenlemesi yoluyla pozitif dışsallıkların geliştirilmesini, geçici işgücü göç programları ve diaspora ile ilgili politikalar yoluyla olumsuz dışsallıkların caydırılmasını ve hafifletilmesini önermektedir.

Uygun politikaların tutarlı bir karışımı olduğu sürece, yeni iyimserlik göçün ve göçmenlerin yanı sıra menşe ve hedef topluluklarına da yarar sağlama eğiliminde olduğunu savunmaktadır. Bu doğrultuda geçiş modu, küresel göçü yöneten ayrı bir en son moddan oluşmaktadır. Ulus devlet ve küreselleşme arasındaki bağlantıyı değerlendirmek için öneriler getiren anlayış esasında tanıdık neoliberal yönetim modelleri ile de uyumluluk göstermektedir (Koser, 2010: 313). Başarısı da bu uyumluluk düzeyinin derecesine bağlıdır.

1.3.4. Uluslararası Göçün Küresel Yönetişim Aktörleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi küresel göç yönetişimi, farklı yönetim seviyelerinde faaliyet gösteren bir dizi farklı resmi ve gayri resmi kuruma dayanmaktadır (Betts, 2016: 7). Yıllardır bilim adamları, yakın zamanda ortaya çıkan küresel göç yönetişimi çerçevesinde yer alan farklı uluslararası aktörleri tartışmaktadırlar.

Çalışmanın bu alt bölümde, iş birliğinin yapısına dayanan küresel göç yönetişim türlerini inceleyeceğiz. Öncelikle resmi yönetim ve gayriresmi yönetim şeklinde iki temel küresel göç yönetişimi türünü ele alacağız. Birleşmiş Milletler kapsamında BM Mülteciler

Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nü (ILO) inceleyeceğiz. Ardından Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) bu alandaki faaliyetlerini değerlendireceğiz.

Gayriresmi yönetim kapsamında ise Bağımsız Girişimler (Bern Girişimi, Küresel Göçün Uluslararası Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey Diyalog, Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu) ve Kurumlar Arası Düzenlemeler (Küresel Göç Grubu, Uluslararası Göç Politika Programı, Bölgeler Arası İşbirliği) faaliyetlerini inceleyeceğiz.

Şekil 1.1. Uluslararası göçün küresel yönetimi sınıflandırması (Yazar tarafından hazırlanmıştır)

Bu şekil; küresel göç yönetiminin evrensel normlarının, kurallarının ve ilkelerinin formülasyonuna kimin, nasıl, ne zaman ve nerede katıldığını göstermektedir. Her yönetim türünün güçlü ve zayıf yönlerini içerecek şekilde oluşturulmuştur.

1.3.4.1. Resmi yönetim

Literatürde uluslararası kuruluşlar, küresel yönetim içinde temel kilit aktörler olarak ele alınmaktadır. Uluslararası örgütler uluslararası siyasî arenada; farklı aktörlerin ulus ötesi düzeyde iş birliği yapmaları ve bu iş birliği için gerekli plâformların sağlanması işlevini ifa etmektedirler. Bu kapsamda Uluslararası Göçün Küresel Yönetimi mekanizması, BM gibi kuruluşların uluslararası düzeylerden farklı aktörlerle işbirliği modeli oluşturmak için geniş bir çerçeve sunmuştur (Green & Thouez, 2005: 1–16).

Öncelikle bu çerçeve; iklim değişikliği, finans, uluslararası ticaret, bulaşıcı hastalık ve benzeri gibi diğer sınır ötesi sorun alanlarına kıyasla oldukça sınırlı ve zayıf kalmıştır.

İlgili devletler maalesef, tek bir hükümetler arası organizasyon veya Birleşmiş Milletler (BM) sistemi aracılığıyla tutarlı bir kurumsallaşmış iş birliği ortaya koyamamıştır. Bu nedenle ne BM çatısı altında ne de diğer plâformlarda ciddî kurumsallaşmış bir göç örgütü ya da herhangi bir uluslararası göç rejimi bulunmamaktadır.

Devletler kendi göç politikalarını belirlemede hâlâ yüksek derecede bir egemenliğe ve özerkliğe sahiptirler (Bhagwati 2004: 98–104). Ancak bu durumun iki istisnası olduğunu da belirtmek gerekir. Bunlar; resmi bir statüsü olan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve mülteci/iltica hususlarında önemli çalışmalar yürüten Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'dür. BM kapsamı dışında ise Uluslararası Göç Örgütü (IOM) çok önemli faaliyetler yürütmektedirler.

Şimdi kısaca bu üç kuruluşun faaliyetlerine bakalım:

1.3.4.1.1. Birleşmiş milletler mülteciler yüksek komiserliği (UNHCR)

1917'de Rus Devrimi'nin yol açtığı büyük yer değiştirmeye cevap olarak 1921'de Milletler Cemiyeti ve Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuştur. Bu gelişmeden önce hatta yüzyıllar boyunca yer değiştirmiş hiçbir grup için uluslararası politikada mülteci tanımı yapılmamıştı. Bunun yanında Almanya'daki Nazilerin Yahudilere zulmetmesi de uluslararası mülteci rejiminin temelini oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda 30 milyondan fazla insanın yerlerinden edilmesiyle 1944'te "Birleşmiş Milletler Yardımlaşma ve Yeniden Yapılanma Ajansı'nı (UNRRA) kurulmuştur. UNRRA, II. Dünya Savaşı mültecilerinin durumunu iyileştirmeye çalışmış, yeni nüfus akışlarına geçici acil yardım sağlamış ve çoğunlukla mültecilerin bireysel isteklerine bakılmaksızın büyük çaplı bir geri dönüşler gerçekleştirmiştir" (Loescher 2001: 36). Ancak, Doğu-Batı tartışmaları nedeniyle batı ülkeleri, yerlerinden edilmiş kişileri Sovyet kontrolü altındaki alanlara geri döndürmek konusunda giderek daha isteksiz davranmışlardır.

Bu süreçte ABD mültecilerin yeniden yerleştirilmesi için çalışan yeni bir Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) oluşturmak için çalışmaya başlamış ve bu kuruluşu 1948 yılında faaliyete geçirmiştir (Barnett, 2002: 6).

Bu dönemde bazı yeni mülteci grupları, Doğu Avrupa'dan, 1947'de Hindistan ve Pakistan'ın alt bölgelerinden, 1948'de Filistin'den ve 1949'da da Çin'den dünya ülkelerine yayılmaya başlamışlardır. Bu gelişme uluslararası toplumun mülteci sorununun geçici bir sorun olmadığını fark etmesini sağlamıştır. Böylelikle de 1950 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), (UNHCR) kurulmuştur.

BMMYK, BM Genel Kurulu altında görev yapan geçici, operasyon dışı bir ajans olarak faaliyete başlamıştır. Görevi, 1951'den önce hükümetleri tarafından zulüm gören (çatışma veya diğer şiddet içeren durumlar hariç) yerlerinden edilmiş kişileri (tüm nüfusu değil) korumakla sınırlıydı. "Koruma" ise sadece yasal hizmetlerin sağlanması anlamına geliyordu (Barnett, 2002: 7).

Toplamda 147 devletin taraf olduğu (BMMYK 2011:1) bu tutarlı kurumsal mülteci rejimi altındaki uluslararası iş birliği; genel olarak mültecilere, sığınmacılara ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilere yardım ve koruma (Kalm, 2008: 40) hizmeti sağlamaktadır. Son rakamlara göre BMMYK kapsamında yaklaşık 20 milyon insan, 12 milyon mülteci, 6 milyondan fazla ülke içinde yerlerinden edilmiş kişi ve bir milyon sığınmacı mülteci olarak geri dönmüşlerdir. 1970'li yıllarda yaşanan yeni gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerden gelen mülteci sayısının artmasıyla, BMMYK'yı çabalarını genişletmeye ve yeni düzenlemeler yapmaya zorlamıştır. Bu kapsamda, BMMYK'nın Afrika'ya nüfuzunu artırmaya başlamasının sebeplerinden birinin, o bölgedeki Sovyet gücünü engellemek olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda beklendiği gibi, BMMYK'nın genişlemesi Sovyet tehdidine karşı ABD tarafından büyük ölçüde finanse edilmiştir (Barnett, 2002: 9, 10).

Bu dönemde BM Genel Kurulu, BMMYK'nın resmi sözleşmedeki mülteci tanımı dışında zorunlu göçmenleri koruma görevini de kapsamına alarak görev alanını genişletmiştir. İlk kez, BMMYK, 1971'de Sudan'daki ÜİYOK'lere yardım etmiş ve bu bölgede uzun süreli bakım ve iyileştirme faaliyetlerine yoğunlaşmıştır. Soğuk Savaş döneminde, mülteciler artan karmaşık yapısı nedeniyle, BMMYK'nın örgütsel büyüklüğü, görevi ve politikaları, Güney'e odaklanma üzerinden biraz genişlemiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesine rağmen dünya çapında siyasî ve etnik çatışmalar artmış bu durum ise küresel ölçekte kitlesel göçü artırmaya başlamıştır (Barnett 2002: 10).

Günümüzde ise uluslararası göçmen sayısındaki artış nedeniyle ülkelere yapılan iltica başvurusu sürekli artmaktadır. Sınırları aşmak; daha ucuz ulaşım ve Soğuk Savaş politikalarının desteklediği katı sınırların ve bölgelerin dağılmasından sonra daha kolay hale gelmiştir. Rusya nihayet, 1990'lı yılların başlarında BM Genel Sekreterinin ajanstan insanî eylemi koordine etmesini istediği Yugoslavya krizi sırasında önemi ve etkinliği artan BMMYK'ya katıldı. Bu durum kuruluşun kapsamını ve sorumluluğunu önemli ölçüde genişletti. Yardım talebinde yapılan bazı değişiklikler ve daha sonra BMMYK'nın görev süresinin uzatılması da kuruluşun bütçesinde önemli artışlara yol açmıştır. 1951 yılında BMMYK; sekreteryası 34 çalışanı ve yıllık 300.000 ABD doları tutarında bir bütçeyle faaliyetlere başladı. 2007 yılına gelindiğinde kuruluş; dünya genelinde yaklaşık 6260 çalışan (sabit sözleşmeliler dâhil), yıllık 1,46 milyar ABD doları tutarında bir program bütçesi ve yıllık 1,34 milyar ABD doları harcamadan oluşan bütçe büyüklüğüne ulaşmıştır. BMMYK personelinin yaklaşık %86'sı 116 ülkedeki 262 saha ofisinde çalışmaktadır (Barnett 2002: 11).

2018 yılı sonunda BM Güvenlik Konseyi faaliyetlerinde değişiklikler olmuştur. Güvenlik Konseyi artık mülteci sorununu BM Şartı'nın VII. Bölümünde uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit olarak görmektedir. Bu stratejik değişiklik sonucu Güvenlik Konseyi 688 sayılı Kararı ile 1991'de Irak'tan 1,8 milyon Kürt'ün çıkarılmasıyla ilgili çok taraflı BM eylem plânı çağrısında bulunmuştur. Bu karar; Güvenlik Konseyi'nin insanî müdahaleye yönelme hareketinin başlangıcı sayılmış ve mültecilere ve ÜİYOK'lere eşit olarak korunmayı hak ediyor sayılmalarını garanti etmiştir (Barnett 2002: 13). Güvenlik Konseyi kararları ayrıca Somali, Eski Yugoslavya, Ruanda ve Haiti'deki mültecilerin durumlarının uluslararası barış ve güvenlik için tehdit oluşturduğunu göstermiştir. 1970'lerden bu yana BMMYK, Doğu Timor, Kosova, Kolombiya, Afganistan, Bangladeş'te Rohingya ve son zamanlarda Sudan Darfur'da uluslararası göçlere yaptığı birçok operasyonla desteklemiştir. 1990 BM Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen Çalışanların ve Ailesinin Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'ne göre; belgelenmemiş veya düzensiz bir durumda bulunan göçmenlerin geri dönüşü için engeller ve zorluklar dâhil, bu savunmasız insanların haklarının tam ve etkili bir şekilde korunmasının önündeki mevcut engelleri aşmanın yollarını ve araçlarını incelemek BMMYK'nın temel görevidir (BMMYK, 2007: 12).

1.3.4.1.2. Uluslararası çalışma örgütü (ILO)

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), BM sistemindeki küresel göç yönetişimi çerçevesinde faaliyet gösteren bir diğer hükümetler arası kuruluştur. ILO temel kuruluş yasasına göre, devlet temsilcilerinin, işveren derneklerinin ve işçilerin (işçi sendikaları konfederasyonlarının) eşit şekilde katıldığı organizasyonel yapıya sahip olan ILO, kendi ülkelerinde çalışan göçmen işçilerin çıkarlarını korumaktadır. ILO’ da işçi göçünden sorumlu olan Uluslararası Göç Programı (MIGRANT), göçmen işçilerin haklarını korumayı ve aynı zamanda göç anlayışını ve bilgi tabanını geliştirmeyi hedeflemektedir.

Göçmen işçilerin çıkarlarını ve haklarını korumak için, ILO iki ana sözleşme kapsamında faaliyet göstermektedir: 1949 ILO İstihdam Sözleşmesi, (No:97) ve 1975 ILO Göçmen İşçileri Sözleşmesi (No: 143). Bununla birlikte, sırasıyla yalnızca 42 ve 18 üye ülke bu sözleşmeleri onaylamıştır.

ILO; 21. yüzyılın küresel yönetim çerçevesindeki konumunu korumak için büyük çaba sarf etmektedir. 2002 yılında “Küreselleşmenin Sosyal Boyutları Dünya Komisyonu” nu kurmuştur. 2004 yılında Komisyon, “Adil Bir Küreselleşme: Herkes İçin Fırsatlar Yaratma” adlı raporunu yayınlamış ve “Küresel Ekonomideki Göçmen İşçiler için Adil Bir Anlaşma ile İlgili Kararı” kabul etmiştir. Günümüzde ILO, emek göç politikalarının uygulanmasını geliştirmek için bağlayıcı olmayan prensipler ve kılavuzlar belirlemeye odaklanmıştır. 2014 yılında ILO, “Adil Göç” başlıklı Uluslararası Çalışma Konferansı oturumuna katılmıştır. Kuruluşun Genel Direktörü buradaki konuşmasında ILO’nun özellikle göçmen işçilerle ilgili politikalarını anlatmıştır. Bu adım, ILO’nun göçmen işçilerin hakları konusunda dünya genelinde öncü rol oynamak istediğinin delilidir (International Labor Office, 2010: 25).

1.3.4.1.3. Uluslararası göç örgütü (IOM)

Bugün Uluslararası Göç Örgütü (IOM), göç alanındaki en büyük hükümetler arası kuruluş durumundadır. IOM, uluslararası göçü Birleşmiş Milletler sistemi dışında yöneten tek küresel organizasyon olmaya sürdürmektedir.

1951 yılında Avrupa'dan gelen göçmenler için Geçici Hükümetler Arası Komite olarak kurulan IOM, 1989 yılında operasyonel ve lojistik bir ajanstan önde gelen uluslararası bir kuruluşa dönüşmüştür. Bugün, 80'i küresel ve bölgesel IGO'lar ve 77'si STK'lar olmak üzere 132 üye devlete ve 97 gözlemciye sahiptir. 440'den fazla saha lokasyonu ve tüm dünyada yaklaşık 2000 proje üzerinde çalışan yaklaşık 7000 çalışanı bulunmaktadır. Bununla birlikte, BMMYK'nın aksine, IOM BM sisteminin bir parçası değildir ve meşrulaştırılmamakta veya uluslararası yasalarca zorunlu tutulmamaktadır. Bu nedenle, bazı STK'lar ve akademisyenler, IOM'nin "koruma yetkisi" ve "normatif bir konumu" olmadığını vurgulamaktadır (Betts, 2008: 6). Kuruluş üye devletlerin hükümetlerinin çıkarlarına göre hareket etmektedir. Kuruluş yasası hükümlerine göre, IOM aşağıdaki amaç ve fonksiyonları yerine getirmek için kurulmuştur:

- IOM, göçmenlerin, göçmen işçilerin ve yeniden yerleştirilen mültecilerin hareketini destekler.
- IOM, göç kontrolü için devletlerin kapasitelerini geliştirir.
- IOM operasyonel göç kontrolünde doğrudan rol oynar.
- IOM, aslında insancıl pazarda küresel yönetimde rakip bir firmadır.
- IOM, uluslararası göç politikasında hegemonya mücadelesi uygulamalarıyla ilgilenir.

Bugün uygulamada IOM uluslararası göç yönetişimi için dört öncelikli alan belirlemiştir: Göç ve gelişme; göçü kolaylaştırmak, göçün düzenlenmesi ve zorla göç.

Bu amaçları yerine getirmeye çalışmasının yanı sıra, 2001 yılında IOM, devlet temsilcileri ve devlet dışı aktörler için düzenli olarak küresel bir forum düzenlemek üzere, resmi olmayan bir danışma mekanizması olan "Uluslararası Göç Diyalogu" nu başlatmıştır (IOM, 2009: 1). Örgütün yapısının en üst noktasında, genellikle ABD Dış İşleri Bakanlığı'nın diplomatik hizmetinden gelen bir Genel Direktör (DG) yer alır. DG, IOM Konseyi tarafından seçilir.

Cenevre'deki merkez gibi temel birimlerini finanse etmek için IOM, üye devletlere yıllık düzenli harç tahakkuk ettirmektedir. Bu işletme bütçesinin büyük çoğunluğu zengin sanayileşmiş ülkeler tarafından finanse edilmektedir. Örneğin 2008'de yalnızca G7 ülkeleri, kuruluşun 33,4 milyon ABD doları tutarındaki temel bütçesinin yüzde 72'sini karşılıyordu.

2008 yılında ilk on donör ülke (Batı devletleri artı Japonya ve ABD müttefikleri Peru ve Kolombiya) işletme bütçesinin yüzde 67'sini sağlamıştır. Bununla birlikte, bütçenin bir kısmı da IOM'nin hizmetlerinin kullanımı için proje hibeleri veya ücretleriyle sağlanmıştır. IOM'nin genel bir özelliği de göçün tüm yönleriyle ilgilenen tek hükümetler arası kuruluş olmasına rağmen, herhangi bir kurumsal göç rejimi altında çalışmıyor olmasıdır. Kuruluşun BMMYK'nın aksine, çalışmaları için net bir yetkisi veya normatif temeli yoktur. Kuruluş yarasından açıkça anlaşılacağı üzere, IOM esas olarak “devletlere hizmet veren, en iyi uygulama konusunda tavsiye sağlayan ve göç yönetimi, göçmen sağlığı ve insanların hareketi gibi alanlarda göçle ilgili projeler yürüten bir hizmet sağlayıcı olarak varlığını sürdürmektedir” (Betts, 2008: 9).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) faaliyetlerini resmi yönetim kapsamında ancak BM kapsamı dışında oldukça etkili bir şekilde yürütmektedir.

1.3.4.2. Gayri resmi yönetim

Küresel yönetim kapsamında uygulamada resmi BM sisteminin dışında bir dizi özerk girişimler de bulunmaktadır. Geçtiğimiz on yıl boyunca, bu karmaşık yapının çok yönlü yönlerini yönetmenin zorluğunu anlayan çeşitli devletler ve küresel aktörler, gayriresmi temelde çeşitli küresel forumlar ve komisyonlar oluşturmuşlardır.

Bu kapsamda uluslararası göç yönetiminin politikalarını tartışmaya ve politik olarak uygulanabilir kapsamlı normlar oluşturmaya çalışmışlardır. Aslında, BM sisteminin için deve dışında tutarlı ve resmi bir kurumsal çerçevenin yokluğunda, uluslararası göçün sınır ötesi doğası, küresel göç yönetimi alanında daha fazla çok taraflı iş birliğine ihtiyaç duyulmasını sağlamıştır. Bu kapsamda ilk adım 1994'te Kahire'deki Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda atıldı. Son yıllarda uluslararası göç konusunda yeni bağımsız girişimler de gözlenmektedir.

Bununla birlikte, göç yönetimi konusundaki egemen özerkliklerini korumayı tercih eden devletlerin isteksizliği, yeni bin yılın ilerleyen yıllarında da küresel göç yönetimi tartışmalarının süreceğini göstermektedir.

1.3.4.2.1. Bağımsız girişimler

Çalışmanın bu kısmında gayriresmi yönetim kapsamında Bağımsız Girişimler olarak; Bern Girişimi, Küresel Göçün Uluslararası Komisyonu, Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey Diyalog, Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu ile ilgili bilgiler vereceğiz.

-Bern Girişimi: Bern Girişimi; 2001 yılında, İsviçre hükümeti tarafından (daha sonra İsveç Hükümeti ile birlikte) başlatılan bağımsız bir çaba olarak geleneksel kurumsal yapıların dışında devlete ait bir resmi olmayan danışma mekanizmasıdır. Girişimin amacı, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM), katılımcı devletlerinin ve örgütlerin, küresel hareketin sorunlarını çözme yolunda çeşitli yaklaşımlar geliştirmelerine ortam hazırlamak için yeni plântformlar oluşturmaktır.

IOM altında bir sekreteryaya sahip olan Bern Girişimi; dünyanın dört bir yanındaki hükümetlerin temsilcilerini, STK'ları ve sivil toplum aktörlerini, uluslararası göç yönetimi konusundaki deneyimlerini, çıkarlarını ve tekliflerini paylaşabilecekleri ortak bir alan oluşturmayı hedefliyordu. Bu hedeflere ulaşmak için oluşturduğu kurumsal yapılanma doğrultusunda öncelikle 2004 yılında “Uluslararası Göç Yönetimi Gündemi” ni kamuoyuna açıkladı. Ardından göç ve kalkınma, işçi göçü, göçmenlerin insanî hakları, düzensiz göç, kaçakçılık ve göçmen kaçakçılığı gibi hususları da bu gündeme dâhil etti. Afrika, Avrupa ve Orta Asya, Asya ve Pasifik Amerika ve Karayipler’de ortak çıkarları korumak ve bölgesel sorunlara çözüm bulmak için bölgesel istişare toplantıları gerçekleştirmiştir (GCIM, 2005: 82).

Bern Girişimi, uluslararası göçün mevcut sorunlarını ortaya çıkarmak ve bunları raporlamak açısından çok önemli çalışmalar yürütmüştür. Sorunların çözümünde özellikle üye devletlere etkili alternatifler sunmuştur. Girişim her ne kadar devletler tarafından yönetiliyor olsa da hükümet dışı aktörlerden de ciddî katkılar almıştır.

Tüm bunlara rağmen küresel göç yönetiminde “ortak bir görüş” oluşturmaktan ileriye gidememiştir. Bağlayıcı olmayan gündem ve yetersiz yasal kurumsal çerçeve, göçmenlere yönelik tutarlı kapsamlı normlar ve kurallar oluşturma hususunda devletleri yeteri kadar zorlayamamıştır.

-Küresel Göçün Uluslararası Komisyonu: Uluslararası göç konusunda çok taraflı bir diyalog ve iş birliği için bir başka bağımsız girişim, BM Genel Sekreteri tarafından Aralık 2003'te başlatılan Küresel Göç Komisyonu (GCIM) olmuştur. GCIM'e bağımsız bir kuruluş olarak BM tarafından uluslararası göç konusuna yönelik tutarlı, kapsamlı ve küresel bir bakış açısının oluşturulması için yetki verilmiştir.

Bu doğrultuda 2005 yılında GCIM, BM Genel Sekreteri'ne “Birbirine Bağlı Bir Dünyada Göç: Yeni Eylem İçin Yönelimler” adlı son raporunu sunmuştur. Uluslararası göçlerin doğasına ve kapsamına genel bir bakış sunan Komisyon raporunda, uluslararası göçün artan zorlukları ortaya konmuş ve küresel düzeyde tutarlı ve kapsamlı bir kurumsal çerçeveye duyulan ihtiyaca vurgu yapılmıştır.

Komisyon, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine, küresel yönetişimin işlevlerini ve yöntemlerini tanımlayacak ve sorunlara çözüm arayacak üst düzey bir kurumlar arası yapının derhâl kurulmasını önermiştir.

Bu yapıdan uluslararası göçün sunduğu fırsatlara ve zorluklara daha tutarlı ve etkili bir kurumsal müdahale sağlanması beklenmiştir (GCIM, 2005: 82).

Komisyon ayrıca, ulusal düzeydeki göç politikalarının tutarlılığına duyulan ihtiyaca ve özellikle daha etkili küresel göç yönetişimi için insan hakları yasalarına odaklanan uluslararası mevzuata vurgu yapmaktadır. Uyumluluk evde başlar ve eğer devletler ulusal göç politikaları için net hedefler tanımlayamazlarsa, bazen çok taraflı ve kurumsal düzeyde örtüşmeler ve çelişkilerin ortaya çıkması bir sürpriz olmamalıdır.

Bu süreçte ulusal düzeyde yönetim, ilgili tüm bakanlıklar arasında etkin bir şekilde koordine edilmeli ve aynı zamanda devlet dışı aktörler ile istişareyi de içermelidir (GCIM, 2005: 76).

Komisyonların küresel göç yönetişiminde ki rolü hakkında herkes, konuyu uluslararası gündemin merkezine koyarak ve küresel düzeyde etkin bir yönetim için kurumsal bir çerçeve üzerinde kuruluşların dikkatini çekme hususunda hemfikir olmalıdır. Ancak, Bern Girişimi gibi, GCIM de küresel yönetim sürecinde bilgi toplama ve devletlere bağlayıcı olmayan önerilerde bulunma dışında etkin olamamıştır.

Sivil toplumun küresel göç yönetişimine dâhil edilmesine ilişkin görüşü ile ilgili olarak GCIM, sivil toplum aktörlerinin çok taraflı iş birliğindeki potansiyel rolünü ve yerini vurgulasa da hâlâ devletlerin egemenliğini, uluslararası etkin yönetişimin bir şartı olarak görmekte ve bu konuda merkezi bir rol oynamaktadır.

-Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey Diyalog: Konunun karmaşıklığı ve uluslararası göçün tüm seviyelerinde uluslararası iş birliğinin sürdürülmesi gereği, 2004 yılında BM Genel Kurulu, 2006 yılında faaliyete geçecek Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyde Diyalog oluşturmaya karar vermiştir. Bu üst düzey diyalogun amacı; kalkınma faydalarını en üst düzeye çıkarmak ve bunun olumsuz etkilerini en aza indirmek ve uygun yol/ve araçları belirlemek için uluslararası göç ve kalkınmanın çok boyutlu yönlerini tartışmak olarak belirlenmiştir (Truong & Gasper, 2011: 246).

Hedefine ulaşmak için Genel Kurul, Eylül 2006'da dört genel kurul toplantısı (127 üye devletin üst düzey yetkilileri), dört etkileşimli yuvarlak masa toplantısı ve bir günlük gayri resmi oturumdan oluşan bir diyalog oturumu düzenlemiştir. Tüm uluslararası katılımcılar, uluslararası göçün artan küresel niteliğini teyit ederek, bu yüksek düzeyli diyalogun; tüm göçmenlerin temel haklarına ve özgürlüğüne saygı duyan doğru politika ve kurallar dizisi ile yönetilmesi durumunda, göç olgusunun, olumsuz bir faktörden çok hem gönderen hem de barındıran ülkelerde olumlu birçok gelişmeye katkı sağlayacağı hususunda hem fikir olmuşlardır.

Ayrıca, katılımcı devletlerin neredeyse tamamı, küresel bir forumda bu konuda uluslararası iş birliğini sürdürme konusundaki ilgilerini dile getirmiş ve Genel Sekreter'in "Uluslararası Göç ve Kalkınma Konulu Küresel Forum" un kurulmasına ilişkin önerisini memnuniyetle karşılamışlardır. Ancak, bu tür bir küresel forumun yapısı ve organizasyon detayları konusunda anlaşmazlık çıkmış, menşe ülkeler (göçün başladığı ülke), çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler, küresel göç yönetişimi için yasal olarak bağlayıcı normlar üretecek olan resmi bir yapı sunarken, varış noktası ülkeleri, çoğunlukla gelişmiş ülkeler, bağlayıcı olmayan kararlarla gayri resmi bir yapı sunarak bu fikre karşı çıkmışlardır.

Müzakere neticesinde, BM Genel Sekreteri Kofi Annan şu açıklamayı yaparak soruna son noktayı koymuştur: "Açıkçası, uluslararası göçü resmi, norm belirleyici müzakerelerin konusu haline getirme konusunda bir fikir birliği yok. Normlar arası ve

hükümetler arası göç komisyonu kurulması konusunda isteksizlik var. Süreci destekleyen ülkelerin düşüncesini anladığım gibi, diğerlerini de anlıyorum. Bu durumda bağlayıcı kararlar verilemez” (Truong & Gasper, 2011: 246).

-Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu: Yukarıda belirtilen alıntıda Genel Sekreter tarafından belirtildiği gibi, Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu (GFMD), katılımcıların bilgi alışverişinde bulunabileceği, ilgi ve uygulama yapabileceği ve pratik politikalar geliştirebileceği, gönüllü ve gayri resmi bir küresel arena olarak kurulmuştur.

Forumun amaçları, “uluslararası iş birliğini geliştirerek, devletlerarası diyalogu geliştirerek, uluslararası göç ve kalkınma konusundaki mevcut tartışmaya değer katmak, ülkeler arası diyalogu geliştirmek, göç alanında yeni politika fikirlerini tartışmak ve teşvik etmek ve uluslararası öncelik ve gündemini göç ve kalkınma üzerine yapılandırmak” olarak belirlenmiştir.

Bu amaçlara ulaşmak için ilk GFMD toplantısı 2007 yılında Belçika hükümeti tarafından organize edilmiş ve bu ülkenin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Ardından üçer yıllık dönemlerde Manila, Atina, Meksika ve İsviçre'de yapılmıştır. Bu toplantılar, birçok sivil toplum aktörü tarafından BM sisteminin dışında düzenlenmiştir.

Bu süreçte devlet dışı aktörlerce göçle ilgili küresel tartışmalar BM sistemine yeniden dâhil edilirse, bu BM insan hakları araçlarının gelişen küresel göç yönetişiyle bütünleşmesini sağlayacaktır (Rustamov, 2011: 24).

GFMD tarafından yapılan çalışmaları değerlendirmek için, 2007–2010 döneminde yıllık hükümet toplantılarının önerileri ve sonuçlanma oranları incelenmiş, örneğin GFMD'nin kayıtlarına göre, Brüksel ve Manila'dan yapılan 32 önerinin %50'sinden fazlasının 2010 yılına kadar uygulandığı görülmüştür (Rustamov, 2011: 26).

1.3.4.2.2. Kurumlar arası düzenlemeler

Daha önceki bölümlerde açıkça görüldüğü gibi, uluslararası iş birliğinde örgütsel örtüşmeler ve küresel göç yönetişi hakkında sürekli tartışmalar olmaktadır. Hem BM sistemi içinde hem de bunun dışında farklı kurumlar ve çeşitli bağımsız girişimler aynı anda

uluslararası göçün farklı yönleriyle ilgilenmekte, ancak mülteci ve iltica koruması dışında bağlayıcı normatif kararlar BMMYK kapsamında desteklenmemektedir.

Bu duruma açık bir örnek vermek gerekirse, GCIM'in çalışmaları, aynı gayri resmi ve gönüllü yapı içinde aynı problemlerle uğraşsalar bile, Göç ve Kalkınma Konusunda Üst Düzey Diyalogunun hazırlıklarına paralel olarak çalışmıştır. Bu nedenle, daha verimli iş birliğine yönelik politikaları ve uluslararası göç yönetişiminin bir sonucu olarak yapıcı bir koordinasyon sağlamak için düzenli olarak toplantılarda kurumların başkanlarını ve ücretsiz girişimleri bir araya getirebilecek kurumlar arası düzenlemelere ihtiyaç olmuştur.

-Küresel Göç Grubu: 2006 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından kurulan Küresel Göçmen Grubu (GMG), GCIM'in tavsiyesine cevap olarak;2003 yılında kurulan ve nispeten sınırlı bir üyeliği bulunan Cenevre Göç Grubu'nun yerine kurulmuştur. GMG; ILO, IOM, UNHCR, UNHCHR, UNFPA, UNDESA, UNISEF, UNESCO, UNDP (BM Kalkınma Programı), UNITAR (BM Eğitim ve Araştırma Enstitüsü), UNODC (BM Ofisi Uyuşturucu ve Suç), UNCTAD (BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı), Dünya Bankası ve BM Bölgesel Komisyonundan oluşan 14 katılımcı kuruluştan oluşmaktadır.

Göçle ilgili faaliyetlerde yer alan ve yukarıda belirtilen kurumların yöneticilerini yürütme düzeyinde bir araya getirerek, GMG'nin uluslararası göç için daha iyi yönetim üretmesi, uluslararası göçmenlerin insan haklarına ve iş haklarına tam saygı göstermesi ve tutarlı bir çerçeve oluşturulması, küresel iş birliğinin genel etkinliğini artırmak için güçlü liderlik gerektirmektedir. Bu kapsamda GMG'nin bazı önemli öncelikleri şu şekilde belirtilebilir:

- Kurumlar arası iş birliğini ve iş birliğini geliştirmek için bilgi ve uzmanlık değişimi yapmak,
- Uluslararası göçe yönelik genel kurumsal müdahalede kapsamlı ve tutarlı bir yaklaşım oluşturmak,
- Uluslararası göç ve bunun kalkınma ile ilişkisi ile ilgili kritik sorunları, fırsatları, zorlukları, zayıf yanları, boşlukları ve en iyi uygulamaları belirlemek.

Bu kilit öncelikler bir kez daha GMG'nin uluslararası göç konusundaki küresel iş birliğindeki örgütsel örtüşmelerin üstesinden gelme zorunluluğunun bir sonucu olduğunu ve

küresel göç yönetişiminin parçalanmış ve eksik politikalarını koordine etmedeki değerli rolünün reddedilmemesi gerektiğini ortaya koymuştur.

-Uluslararası Göç Politika Programı: 1998 yılında kurulan Uluslararası Göç Politikası Programı (IMP), küresel bir göç tartışmasına katılan ajanslar arasında en önemli aktördür. GMG gibi, IMP’de ayrı faaliyetlerini tek bir tutarlı politika programı altında koordine etmek için göçle ilgili kurumların başkanlarını bir araya getirmiştir (Kara, 2015: 93).

Bununla birlikte, GMG’nin aksine, küresel değil, ulusal ve bölgesel göç politikalarının koordinasyonuna odaklanmaktadır. Ancak IMP’nin, küresel göçün uluslararası tartışmasına etkisi olmadığını söylemek mümkün değildir. Göçle ilgili kurumların temsilcilerinin, hükümetlerin üst düzey yetkililerinin ve farklı bölgelerden uzman grupların temsilcilerinin uluslararası göç konusunda yararlı bilgiler ve en iyi uygulamaları tartışmak ve paylaşmak üzere bir araya geldiği bir politika koordinasyon alanı olduğundan, IMP bu süreçte küresel olarak dolaylı yer almaktadır.

IMP; ulusal hükümetlerin kapasitelerini geliştirmeyi hedeflemekte ve böylece devletler arası diyalog ve çok taraflı iş birliğinin bölgesel düzeyde değil aynı zamanda küresel düzeyde daha etkili ve verimli olması için çaba harcamaktadır. Bu kapsamda IMP’nin temel amacı; ülkeler arasındaki bölgesel ve küresel diyaloglar için gayri resmi yapıları geliştirmek ve küresel göç yönetişiminde tutarlılığı sağlamaktır. Bu amaçla IMP, 2004 yılına kadar dünyanın neredeyse tüm bölgelerinde 16 bölgesel toplantı düzenlemiştir. İlerleyen bölümde tartışılacak olan bölgelerarası uluslararası göç yönetimi, IMP’nin bir sonucu olarak düşünülmelidir (Rustamov, 2011: 28).

-Bölgeler Arası İşbirliği: Uluslararası iş birliği ve küresel göç yönetişimi ile ilgili tartışmalar yalnızca küresel düzeyde değil, bölgesel ve bölgeler arası düzeyde de gerçekleşmektedir. Genel olarak, uluslararası göç konusunda bu tür bir iş birliği Bölgesel Danışma İşlemleri (RCP’ler) olarak tanımlanmaktadır.

RCP’ler, belirli bir bölgedeki devletlerin temsilcilerinden veya ortak göçmen faaliyetlerine sahip bir veya daha fazla bölgedeki benzeri görüşlü devletlerden oluşan devlet önderliğindeki gayri resmi gruplardır. RCP'lere katılanlar, koordinasyon peşinde koşarken

ve bazı durumlarda gayri resmi ve bağlayıcı olmayan diyalog ve bilgi alışverişi yoluyla göç konularında tecrübe kazanmaktadırlar (RCP, 2007: 2).

Bölgeler arası iş birliğinin uluslararası göç konusundaki avantajı, menşe ülkelerinin, varış yerlerinin ve komşu bölgelerden geçişlerin ülkelere bilgi ve tecrübe alışverişinde bulunmalarını ve göçle ilgili konuya ortak bir yaklaşım bulmalarını sağlamasıdır. RCP'lerle ilgili genel bir değerlendirme yapabilmek için, bazı açıklayıcı örnekler sunmak ve bölgeler arası temelde ortaya çıkan son RCP'leri iyi analiz etmek gerekmektedir. Bu kapsamda bölgeler arası istişareye en son örneklerden biri, emek göçünün konusu üzerine değerlendirilen 'Abu Dabi Diyalogu' belirtilebilir (Kara, 2015:93).

Diyalog 11 göçmen gönderen Asya ülkesini (Colombo Süreci 18) ve 9 göçmen alan ülkeyi bir araya getirmiştir. Bunların 7'si Körfez bölgesinden ve 2 tanesi Asya'dan bakanlık düzeyinde katılımcı sağlamıştır. Bu bakanlık düzeyinde toplanmanın sonucu, katılımcı devletlerin geçici işçi hareketliliğini ele almak ve kalkınma için faydalarını en üst seviyeye çıkarmak amacıyla ortak bir yaklaşım başlatmaya karar verilmiş ve böylelikle Abu Dabi Deklârasyonu yayınlanmıştır (Rustamov, 2011: 28).

Bunun yanında bölgeler arası istişarelere en iyi örnekler; batı-kuzey (Fransa, İtalya, Malta, İspanya ve Portekiz) ile batı-güney Akdeniz ülkeleri (Libya, Fas, Moritanya, Cezayir ve Tunus) arasında yapılan toplantılardır.

Ayrıca 2006 Fas Rabat ve Tripoli Avrupa-Afrika Bakanlar Birliği Göç ve Kalkınma Konferansı ve AB-Afrika Ortaklık Beyanları ile sonuçlanan 2007 Lizbon AB-Afrika Zirvesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

1.3.5. Uluslararası Göçün Küresel Yönetişiminde Tarihsel Süreç

Uluslararası göç yönetiminde temel aktörleri ele aldıktan sonra çalışmanın bu kısmında söz konusu aktörlerin faaliyetleri paralelinde küresel yönetim tarihini inceleyeceğiz. Bu kapsamda; Erken Göç Yönetişimi (1919–1992), Tecrübelerden Yararlanma Dönemi: 1993–2005, Göç ve Kalkınma Dönemi: 2006–2020 şeklinde üçlü genel bir sınıflandırma yapıp, bu ana dönemleri de kendi aralarında ayrıntılandırarak değerlendireceğiz.

1.3.5.1. Erken göç yönetişimi (1919–1993)

Uluslararası göçün küresel yönetişimine yönelik ilk gelişmeler iki savaş arası dönemde başlamıştır. Bu dönemde karşılıklı olarak ulus devletler arasındaki Nansen seyahat belgelerini tanımak odaklı Pasaport rejiminin temeli, Milletler Cemiyeti bünyesinde atılmıştır. Ancak Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) çalışmaları nedeniyle dönem 1919 yılından itibaren başlatılmaktadır.

Esasında modern mülteci rejiminin temeli; “grup bazında” mülteci statüsü getiren ve göçmenlerin Avrupa’dan serbest geçişlerinin çöküşü nedeniyle yerinden edilmelerine izin veren “Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Birliği” nin (LNHCR) kurulmasıyla atılmıştır. Bu arada, 1919’da kurulan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), göç sürecinde uygulanan bir dizi işçi hakları sözleşmesi imzaladı. 1925 ve 1929 yılları arasında yaptığı düzenlemelerle göçmen bireylerin Avrupa içindeki ve dışındaki işgücü ihtiyacını ev sahibi ülkelerin iş ihtiyaçları ile eşleştirerek mültecilere yönelik operasyonel sorumluluk almalarını sağladı. Böylelikle Nansen seyahat belgelerinin uygulanması da kolaylaştı. Mültecilerin özel bir ekonomik göçmen kategorisi olarak gördükleri bir zamanda, koruma sağlanması öncelikle insani yardımdan ziyade kalkınma ve ekonomik katılım üzerine yoğunlaşmıştı (Betts & Kainz, 2017: 2).

Mülteci hareketleriyle ilgili İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan ana yapılar kapsamında 1949’da Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistinli Mülteciler Yardım ve Çalışma Ajansı (UNRWA) kurulmuştur. Bu ajans Filistinli mülteciler için doğrudan yardım ve çalışma programları yürütmüştür. 1950 yılında ise Avrupalı mültecilerin sorunlarına çözüm bulmak için Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi (BMMYK) kurulmuştur. Bu dönemde 1951 Mültecilerin Statüsü Sözleşmesi kapsamında kuruluşa mültecinin kim olduğunun tespiti ve bu kişilerin haklarının denetimi sorumluluğu da verilmiştir. Bu arada, daha sonra 1980’de ICM ve 1989’da IOM olacak olan ve Avrupa’da Göçmenlerin Hareketi için Hükümetler Arası Komite olarak bilinen küçük bir örgüt, 1951’de yerlerinden edilmiş nüfusların hareketiyle ilgili lojistik destek sağlamak üzere kurulmuştur. Ayrıca teknik toplantıları içeren ve uzmanları bir araya getiren ilk Birleşmiş Milletler Dünya Nüfus Konferansı da 1954’te Roma’da toplanmıştır (Finkle & McIntosh, 2002: 11-23).

Soğuk Savaş döneminde küresel göç yönetişimi kapsamında kurulan bir çok kurum ve kuruluş faaliyetlerini sabit bir şekilde yürütmüştür. Doğu'dan Batı'ya hareket eden mülteciler için veya Afrika, Latin Amerika ve Güney Doğu Asya'daki çatışmalarda sınırları aşan mülteciler için faaliyetler yürütülmüştür. 1967 yılında 1951 Sözleşmesinin coğrafi kapsamı dünyanın diğer bölgelerine de genişletilmiştir. BMMYK'nin finansmanı ve personeli, artan ihtiyaçları karşılamak için yeni duruma uygun hale getirilmiştir.

Bu arada, PICCME de 1973'te Şili'de 1975'te ise Hintgemi krizlerinde stratejik rol üslendi. Bununla birlikte, mülteci yönetişimi çok taraflı olarak işletilirken, göçün diğer yönleri - özellikle de emek göçü - egemenliğe bağlı bireysel ulus devletlerin kontrolü altında kaldı. Düzensiz ya da kıtalararası hareketlilik için bugünden daha az teknolojik fırsat olması nedeniyle, daha geniş göç yönetişimine belirgin talep gelmedi. Soğuk Savaş döneminde ayrıca bir dizi insan hakları anlaşması da imzalandı. (Örneğin, herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı ve devlet içinde ikamet etme hakkını sağlayan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi).

Bunların birçoğunda göçmenlere insani bakış açısı ile yaklaşılrken, Soğuk Savaş döneminin tersi bir süreç işletilmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte göçün doğasında bir çok şey değişmiştir. 1980'lerde, artan sayıda insan kıtalararası hareket etmeye başlamış ve milyonlarca kişi Soğuk Savaş kuruluşlarını uyumlaştırmaya ve kapsamlarını genişletmeye çalışmışlardır. Bu kapsamda; BMMYK ve IOM 1990'lı yıllara kadar sürekli bütçelerini, personel sayılarını ve görev alanlarını önemli ölçüde artırmışlardır (Betts & Kainz, 2017: 3). Bugün de bu süreç devam etmektedir.

1.3.5.2. Tecrübelerden yararlanma dönemi: 1993–2005

Soğuk Savaş sonrası onbeş yıllık süreçte, Kuzey'in çoğunlukla göç alan devletleri sürekli olarak Birleşmiş Milletlere göçmenleri kabul etme konusundaki isteksizliği ile anılmaktadır. Bu durum ise 2000'li yılların başında yeni aktörlerin, girişimlerin, çalışma gruplarının, diyalogların ve göçle ilgili konularda raporların çoğalmasına katkıda bulunmuştur. Bu dönemde çok taraflı sistemlerin temel başarısı mevcut norm ve kurumların durumunu anlamak olmuştur (A. Betts, & L. Kainz, 2017: 3). Dönem geçmiş yılların tecrübe ve birikimleri üzerinden yeni açılımlara ortam hazırlamıştır.

-Gönderme-Alma Bölüşümü: BM Küresel Hükümetler Arası Göç Konferansı, Genel Kurul tarafından 20 Aralık 1993'te toplanmıştır. Konferansta RES / 48/113 sayılı Karar ile mültecilerin, geri dönenlerin, yerlerinden edilmiş kişilerin ve göçmenlerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi mümkün olmuştur. Böyle bir konferansın düzenlenmesinin uygunluğu konusunda Genel Sekretere tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu dönemde 1994 yılının Eylül ayında Mısır'da Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı düzenlenmiştir. Uluslararası göç gündemiyle düzenlenen Konferansta ağırlıklı olarak göçmen gönderen ve alan ülkeler arasındaki kutuplaşma gündeme gelmiş ve sonuçta göç ve gelişme üzerine düzenlenecek yeni konferans ertelenmiştir.

UNGA'nın 48/113 sayılı kararını takiben, üye ülkeler, uluslararası göç konulu uluslararası bir konferans hakkındaki görüşlerini dikkate alarak; 1995, 1997, 1999 ve 2003 yıllarında dört kez konferans düzenlenmiştir. Her seferinde, aynı kutuplaşma devam etmiş ve göç alan ülkelerin, Birleşmiş Milletler kapsamında göçe olan isteksizlikleri teyit edilmiştir. Göç (terk edilen ve gidilen ülkeler) ve geçiş ülkeleri arasındaki ayrım, gerçekte, her üç tür göç hareketinin tek bir ülkede yürüdüğü durumlarda oldukça belirsizdir. Gönderen alıcı uç, geniş bir Kuzey-Güney bölünmesi bağlamında, küresel göç yönetişiminin temel odak noktası durumundadır.

Soğuk Savaş sonrası göç konusunda ortaya çıkan tek önemli yeni çok taraflı anlaşma, 1990'daki tüm Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme'dir (ICRMW). Ancak 1999 yılına gelindiğinde, hükümetlerarası uzmanlardan oluşan çalışma grubunun göçmenlerin insan haklarına ilişkin raporu (E/CN.4/1999/80) - ICRMW'nin henüz yürürlüğe girmemiş olmasına vurgu yapmakta ve bu konudaki pişmanlığı ortaya koymaktaydı. ICRMW2003'te yürürlüğe girdi ancak yeterli sayıda temel göçmen ülke tarafından onaylanmadı. Özellikle kuzey göçmen alan ülkeler tarafından onaylanmaması, çok taraflı göç yönetişiminde Kuzey-Güney zıtlığını daha da belirginleştirdi (Betts & Kainz, 2017: 3).

-Bölgesel Danışma Sürelerinin (RCP) Oluşturulması: Yukarıda belirtilen Kuzey-Güney zıtlığına paralel olarak, resmi çok taraflı yönetişime alternatif yöntemler kapsamında resmi olmayan diyalog ve en iyi uygulamaların paylaşılması açısından devletler tarafından kullanılan bir dizi Bölgesel Danışma Süreçleri (RCP) ortaya çıkmaya başlamıştır.

Literatürde ilk RCP'nin İltica ve Göçle İlgili Hükümetlerarası Danışmalar Grubu (IGC) olduğu kabul edilmektedir. 1985 yılında sanayileşmiş dünyadaki 16 varış ülkesi tarafından, ilk başta iltica ile ilgili ve şimdi genel olarak göçle ilgili olarak artan bir şekilde bilgi paylaşımını kolaylaştırmak için daimi bir sekreteryaya ile kurulmuştur.

Model, göçle ilgili düzenli ancak gayri resmi diyalog içerisinde bulunan ancak aynı coğrafi bölgenin bir parçası olmayan bir statü grubuna dayanmaktadır. Amaç, resmi ya da bağlayıcı anlaşmalar geliştirmek değil, en iyi uygulamaların geliştirilmesini, bilgi paylaşımını ve ortak standartların benimsenmesini kolaylaştırmaktır.

Model, 1990'larda ve 2000'lerin başında belirgin bir şekilde dünya geneline yayılmıştır. IOM'un dünyanın hemen her bölgesinde etkinlik kazanması, Orta Amerika, Meksika ve ABD için Bölgesel Danışma Mekanizmasının (RCM) gelişimini sağlamıştır. Doğu Avrupa İçin Budapeşte Süreci; Avustralya ve Güneydoğu Asya ülkeleri İçin Bali Süreci; Kolombo Süreci; Abu Dabi Süreci; Akdeniz'in "5 artı 5" Süreci, Batı Afrika'da Göçle İlgili Uluslararası Diyalog (MIDWA) ve Güney Afrika'daki Uluslararası Göç Diyalogu (MIDSA) (Nielsen 2007; Hansen 2010) bu kapsamda kurumsallaştırılmıştır.

İltica ve Göçle İlgili Hükümetlerarası Danışmalar Grubu (IGC) ve Budapeşte Süreci; RCM gibi ilk RCP'lerin çoğunun da katılımcı devletlerin inisiyatifinde sui generis ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte bu süreçte çok sayıda fon, kurumsal yapı, eğitimler, danışmanlık ve sekreteryaya hizmetleri; devletler tarafından RCP bölgesi dışından temin edilmiştir. Örneğin, SADC, IGAD ve EAC bölgelerinde olduğu gibi SubSaharan African RCP'lerinde de bölgesel diyaloglar için, fonlamanın çoğu, gündem belirleme işlemlerinin bir kısmı Avrupa ülkelerinden gelmiş ve IOM kanalıyla yönlendirilmiştir (Betts, 2011:11).

Görüldüğü üzere IOM, RCP modelini dünyanın birçok yerine yayılmasında aracı olarak önemli bir rol oynamıştır. Gerçekten de, sadece diyalog için bir forum olmak yerine, RCP modeli aynı zamanda en iyi uygulama ve kapasite geliştirme modellerinin yaygınlaştırıldığı bir araç olarak hizmet etmiştir. Bu çerçevede, 2000'li yılların başlarında, hem BM içinde hem de kapsamı dışında göçü yönetmek için çok taraflı yönetim mimarisinin gerekliliği ve yapı bloklarının zaten mevcut olduğu bir stoklama ihtiyacının artışı gündeme gelmiştir. Bu dönemde Birleşmiş Milletler'in hazırladığı bir raporda; BM Genel Sekreteri,

göç sorunlarının çeşitli boyutlarına daha kapsamlı bir bakış açısı geliştirilmesi hususunda açıklamalarda bulunmuştur (A/57/387) (Betts & Kainz, 2017: 4).

-Mimarîden Yoksun Düzenlemeler: 2000’li yıllarda göçle ilgili mevcut normatif ve yasal çerçeveyi pekiştirmek için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Bern Girişimi’nin “Uluslararası Hukuk Normlarına Geçiş” (2004) ve ILO’nun İşçi Göçüne Dair Çok Taraflı Sözleşmeleri bu kapsamda değerlendirilebilir. İşçi göçüne hak temelli bir yaklaşım getiren ancak bağlayıcı olmayan ilke ve kılavuzlar (2005) mevcut normları ve yasal çerçeveleri analiz etmiştir. Bu durum Uluslararası Göç Yasası’nın uluslararası kamu hukuku ile ilgili düzenlemelerinin tamamlanmasına katkı sağlamıştır.

Bu süreçler, IMO’nun göç politikası üzerine uluslararası diyalog (2001), UNHCR’nin 2000-2002 arası küresel istişare süreci de dahil olmak üzere, küresel göç yönetişiminin arzu edilebilir ve uygulanabilir bir mimarisinin neye benzediği konusunda farklı açılardan sayısız görüşün ortaya çıkmasını sağlamıştır (Betts & Kainz, 2017: 4).

-Doyle Raporu ve GCIM: 2002 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından Genel Sekreter Yardımcısı olarak atanan Profesör Michael Doyle, küresel göç yönetişimi kapsamında “Doyle Raporu” nu hazırlamıştır. Rapor göç sorunlarının çözümünde yeni ve öncü bir ajans oluşturmak, IOM’i BM’ye getirmek, özel çok taraflı anlaşmaları teşvik etmek ve küresel bir komisyon kurmak gibi bir dizi seçenek ortaya koymuştur. Genel Sekreter tarafından hazırlanan raporda öncelikle küçük bir sekreteryaya ile bağımsız bir uzman komisyonu oluşturmak öngörülmüştür.

Bu kapsamda kurulan Uluslararası Göç Komisyonu (GCIM) Aralık 2003’ten Aralık 2005’e kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu dönemde bir dizi bölgesel istişare toplantısı düzenlenmiş ve “Bir Birine Bağlı Bir Dünyada Göç Raporu” yayınlanmıştır.

Rapor; öncelikli olarak işçi göçü, dairesel göç, eğitim göçü, para yatırma, diaspora katılımı, düzensiz göç, kaçakçılık ve insan ticareti, göçmenlerin insan hakları, göç konusunda halkla ilgili söylemler ve uluslararası göç konusunda uluslararası işbirliği gibi alanlarda tematik hususları ele almış, bölgesel ve küresel düzeyde çözüm önerileri getirmiştir. Sonuç olarak, Komisyon bölgesel ve küresel düzeyde daha fazla istişare ve işbirliği çağrısında bulunmuştur. Esasında Aleinikoff’un da belirttiği gibi bu hususlarda daha

az dramatik sonuçları hayal etmek çok zor. Bu gözlemden bağımsız olarak, GCIM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından bir dizi yeni yapının oluşturulmasına ilişkin raporlar hazırlandı ve çalışmalar yürütüldü (Aleinikoff, 2007: 476).

Bunlardan en önemlileri; BM sistemi içerisindeki göç konusunda ajanslararası çalışmaları koordine etmek üzere Küresel Göçmen Grubu'nun oluşturulması ve Peter Sutherland isimli bir uzmanın Göçmenler İçin BM Özel Temsilcisi olarak atanmasıdır. Ayrıca, GCIM'lerin raporları, doğrultusunda 2006'da 1. Uluslararası Göç ve Kalkınma Diyalogu düzenlenmiştir (Betts, 2011:11).

-Uluslararası Göç ve Kalkınma Konusunda Birinci Üst Düzey Diyalog: Göç konusundaki ortak göç yönetişimi ihtiyacının tanınması 2004'te UNGA'nın 58/208 sayılı kararıyla resmileşmiş ve bunun üzerine Uluslararası Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyde Diyalog 14 - 15 Eylül 2006'da New York'ta gerçekleştirilmiştir.

Daha resmi bir uluslararası zirve yerine, bu şekilde üst düzey bir diyalogun toplanması kararı, göçmen gönderen ve göçmen alan ülkeler arasında bir uzlaşmayadayanıyordu. Ancak gündem uluslararası göçlerin kalkınma faydalarını en üst düzeye çıkarmanın ve olumsuz etkilerini en aza indirmenin yolları üzerine dar bir şekilde göç ve kalkınmaya odaklandı.

Diyalog aşağıda belirtilen dört hususun görüşüldüğü çalıştay gruplarıyla toplandı:

- Göçün kalkınma üzerindeki etkileri,
- Tüm göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesini ve korunmasını sağlamak ve insanlarda göçmen kaçakçılığı önlemek,
- Uluslararası göç ve kalkınmanın çok boyutlu yönlerini ortaya koymak,
- Ülkeler ve göçmenlerin yararına olmak üzere ortaklıklar oluşturmak, kapasite geliştirme, ikili ve bölgesel düzeyler de dahil olmak üzere her seviyede en iyi uygulamaları paylaşmak.

Amaçlandığı gibi etkinliğin tek sonucu, Kuzey devletlerin küresel göç yönetişiminde resmi ve çok taraflı bir ortamda yer alma konusundaki genel suskunluğunu yansıtan tartışmaların bir özeti oldu. Bununla birlikte, yeni SRSG'nin göç konusundaki diplomatik

yaratıcılığından dolayı, SG uluslararası göç ve kalkınmaya ilişkin sorunları tartışmak için bir mekan olarak küresel bir forum oluşturulmasını önerdi (A / 61/515). (Chamie ve Mirkin, 2011: 1).

Göç meselelerini kalkınma meseleleriyle tematik olarak ilişkilendirmek, göçü ikili anlaşmalar veya bölgesel danışma süreçleri çerçevesinden daha geniş ve resmi bir ortamda tartışmak üzere ülkeler arasında kabul görmeyi başlanmıştır. Bu tür tartışmalarda kalkınmanın ağırlığı azalırken göç daha yoğun şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte bu durum; kalkınma odaklı grupları kademeli olarak göç konusundaki tartışmalara dahil etme ve gündemi 2030'a kadar göç ve kalkınma sorunları üzerine oluşturmak hususunda konsensus oluşmasını sağlamıştır.

Özetle, 1990'larda, BM ve ilgili ajansların göçe öncelik vermemesi nedeniyle büyük ölçüde kayıtsız bir dönem geçirilmiştir. Yeni milenyumun başlamasıyla beraber sürece yeni aktörler dahil olmuş, yeni girişimler, çalışma grupları, diyaloglar ve göçle ilgili konularda hazırlanan raporlar küresel göç yönetişimi ile ilgili çarpıcı sonuçları gündeme getirmiştir. 2005 yılında Göç Politikaları Enstitüsüdirektörü Kathleen Newland'ın belirttiği gibi, insanlık "aniden göç"le her yerde karşı karşıya kalmaktadır. Göç sorunlarının çözümüne yönelik bu ilgi dalgası ve aktörlerin çalışmaları, küresel göç yönetişiminin koordine olmayan bir şekilde bölünmesine yol açmıştır.

Bu dönemde yapılan Üst düzey Diyalog tartışmaları, küresel göç yönetişiminin geliştirmekte olan mimarisini kurmak ve sağlamlaştırmak için yeni bir ivme oluşturmuştur. Buna rağmen göç sorunlarının popülerliğinin artması ve sorunların yaygınlaşması, BM sisteminin içinde ve dışında küresel göç yönetişiminin parçalanmasına yol açmıştır (Betts, & Kainz, 2017: 6). Parçalanma ve çeşitlilik ise göç sorunlarıyla mücadele gücünü zayıflatmıştır.

1.3.5.3. Göç ve kalkınma dönemi: 2006–2020

2006'daki ilk Yüksek Düzeyli Diyalog toplantısını izleyen on yıl, uluslararası göçü tartışmak için kurumsal alanların çoğalmasına sahne olmuştur. Çok taraflı göç yönetişiminin kilit unsurları üzerinde devam eden Kuzey-Güney kutuplaşmasıyla birlikte, Göç ve

Kalkınma Küresel Forumu'nun (GFMD) oluşturulması, devletlerin BM çerçevesi dışındaki paralel kurumsal görüşmelerde yer almasına yol açmıştır.

Devletlerin göç sorunlarının insan haklarını ve güvenlik boyutlarını BM'ye getirme konusundaki ilk isteksizliği göz önüne alındığında BM'nin; GFMD toplantılarının 'göç ve kalkınma' temalı toplanmasına öncülük etmesi, bu alanda güven ve fikir birliğini çok taraflı düzeyde inşa etme çabası içinde olduğunun kanıtıdır.

-Uluslararası Göç ve Kalkınma Küresel Forumu (GFMD) ve Küresel Göçmen Grubu (GMG): Yukarıda belirtilen süreçte gerçekleştirilen GFMD toplantıları iki temel bileşene dayanmıştır: Sivil toplum günleri, resmi olmayan diyalog ve bilgi paylaşımını sağlayan bir hükümet toplantısı. Her iki bileşen de her yıl bazı sonuçlar doğurmuş ve öneriler gündeme getirmiştir. Ancak bağlayıcı normlar veya resmi anlaşmalar oluşturmaktan da kaçınmıştır.

GFMD; BM çerçevesi dışındaki göç konusunda en görünür yüksek profilli ve devlet tarafından yönlendirilen küresel bir oluşumdur. Yıllık dönen başkanlıklar altında, GFMD son on yılda yalnızca gündeminde önemli bir yenilik olmadan aynı zamanda forumda bulunan hükümet temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları arasında giderek daha etkileşimli bir değişim gerçekleştirmiştir.

BM ajansları “forum arkadaşlarının” bir parçası olup yuvarlak masa anlayışına ve ilgili belgelerin yayılmasına dahil olsalar da, BM Genel Sekreteri zirve toplantılarına davet edilmiş ve genellikle de GFMD'nin açılış oturumunda bir açılış konuşması yapmıştır. Forum toplantılarının göç ve gelişme şemsiyesi altında gerçekleşmesine rağmen, tartışmaların odağında göç sorunlarına merkezîyetçi bakış açısı olması ilginçtir. Bununla birlikte, 2015 yılında Gündem 2030'un başlatılmasına öncülük eden ve göç potansiyelinin açığa çıkarılması temasıyla düzenlenen 2014 Stockholm GFMD toplantısı, sürecin ana odak noktasını kalkınmaya doğru kaydırmıştır.

GFMD'nin doğuşuyla örtüşen, UNDESA, UNDP, UNFPA ve Dünya Bankası'nı da kapsayacak şekilde genişleyen IOM, ILO, UNHCR, OHCHR, UNCTAD gibi kuruluşlar küresel yönetim sürecinde ana aktörler olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Buna ek

olarak UNODC'yi kapsayan eski Cenevre Göçmen Grubunun 2006'da Küresel Göçmen Grubu'na (GMG) dönüşmesini de eklemek gerekir.

Aralık 2016 itibariyle, GMG 21 BM ajansından oluşmaktadır. Başlangıçta, GMG Kofi Annan tarafından BM içindeki göçle ilgili konularda daha fazla koordinasyon sağlamak amacıyla kurumlar arası bir grup olarak kurulmuştur. GMG düzenli aralıklarla toplanmakta ve başkanlığı üye kuruluşların icra başkanları tarafından sırayla yapılmaktadır. 2013 yılından bu yana, başkanlık dönemleri iki yılda bir değil, yılda bir keze indirilmiştir.

GMG'nin kuruluş amacı, kurulması ve sahaya bağlanması, kurulduğundan bu yana sürekli bir mücadele noktası olmuştur. GMG'nin çerçevesi, göç meselesine atfedilen çok çeşitli önem dereceleri nedeniyle, göçle ilgili meselelerin müştereken koordine edilmesi ve tartışılması açısından oldukça zor olmuştur. UNICEF, UNEP veya FAO'nun aksine IOM, UNHCR ve UNDESA gibi kurumlar tarafından GMG'nin kendi başlarına yaptığı çalışmalarda oldukça zor şartlarda gerçekleşmektedir.

Dahası ilgili başkanlar, üyeler, GMG'nin kendi hedefleri üzerinde düşünmek veya kendi kurumları arasında bir sinerji oluşturmak yerine, kendi yetki ve konularını yerine getirmek için GMG'yi kullanma eğilimindedirler. SRSG'nin rolü, GFMD ile küresel göç Grubunda uzlaşan BM ajanslarını birbirine bağlamaktır. Bununla birlikte, GMG, GFMD ve SRSG troykasının etkinliği, BM'yi GFMD'nin dışında tutmaya devam etme isteğini sekteye uğratmaktadır.

UNODC başkanlığındaki 2012 raporunda, aktif bir GMG troykasının sürdürülmesi konusundaki uzun süredir devam eden uygulamanın sona erdiği belirtilmiştir. GMG üyeleri arasındaki çalışma düzeyi etkileşiminin sınırlı ve dengesiz olduğu uzun süredir açık olsa da, GMG'nin etkinliği ve amacı ile ilgili endişelere GFMD ile olan kurumlar ilişkisinin netleşmesine ihtiyaç duyulmuştur. Örneğin GFMD'nin öncelikle ilgili GMG başkanıyla mı yoksa doğrudan ilgili BM Kurumu ile mi iletişim kurması gerektiği (A / 68/283). (A. Betts, & L. Kainz, 2017: 7) dahi tartışmalıdır.

-GFMD ve GMG Arasındaki Karmaşık İlişki: GFMD, GMG'yi hem toplu olarak hem de üye kuruluşların GFMD yuvarlak masa toplantıları ve atölye çalışmalarının hazırlanmasında uzman desteği sağlayarak önemli bir ortak olarak gördüğünü göstermiştir.

Ancak zaman zaman çeşitli faaliyetlerde iki kuruluş arasındaki dışlayıcılık da gözlerden kaçmamıştır. 2013 yılında BM Genel Kurul'a verilen bir raporda, GFMD ve BİP'lerin olduğu forumlarda göç yönetişiminin gittikçe daha fazla gayri resmi, geçici, bağlayıcı olmayan, devlet öncülüğünde ve BM dışına düştüğü belirtilmiştir. Bu durumun BM sistemi içinde oluşturulan resmi normatif izleme mekanizmalarının bulunmamasından dolayı hesap verebilirliğin olmamasına da yol açtığı raporlanmıştır (A / 68/283).

Ayrıca, GFMD toplantılarının şeffaflığı konusunda sorunlar olduğu ve kurumsal hafızası eksikliği de ifade edilmiştir. GMG'yi ve sivil toplum örgütlerini forumdan dışlamanın, GFMD'nin en iyi uygulamalarının kötü uygulamaları bertaraf etme sürecini de tehlikeye düşürebileceği söylenmiştir.

Özet olarak, Aleinikoff'un (2007) uluslararası normlar ve göç yönetişiminin 2006 öncesi statükonun "mimarısız madde" olarak göstermesinin aksine, 2006'dan sonraki dönem GFMD ve GMG'yle yeni bir yönetim mimari biçimi oluşturmuştur. Küresel göç yönetişiminin gerçekleşmesi için gereken hem tasarım hem içerik artışına rağmen, sistemin genel performansı, ve düzenlenen forumların izlenmesi gereken ilkelere bağlı kalmaması nedeniyle zayıflamıştır.

Küresel göç yönetişimi, milenyumun başlangıcında büyük ölçüde koordine olmayan bir bölünmeden evrilmiş olsa da, GFMD-GMG ilişkisinin karmaşık doğası, BM sisteminin içindeki ve dışındaki bölünmenin bir göstergesi kabul edilebilir. Bununla birlikte, GFMD kademeli olarak göçle ilgili çok taraflı tartışmaların değeri etrafında hükümetler arası fikir birliği sağlamıştır. GFMD kademeli olarak genişleyen gündeminde; hükümetlerin, göçmenlerin insan hakları ve hatta güvenlikle ilgili çok taraflı bir bağlamda daha geniş sorunlarla meşgul olma isteği gösterdikleri görülmektedir.

Örneğin, Belçika'daki ilk forum kesinlikle göçmen haklarını tartışmaktan uzak bir tavır takınırken, 2008 yılında Filipinler'deki ikinci forum, göçmenlerin insan haklarının bazılarına değinmiş, 2012'deki altıncı forum ise Mauritius'ta göçmenlerin korunmasını kendi başına geçerli bir konu kabul etmiştir (Betts & Kainz, 2017: 8).

-Uluslararası Göç ve Kalkınma Konusunda 2. Üst Düzey Diyalog: BM sisteminin içindeki ve dışındaki küresel göç yönetişiminin bu ayırık yapılanmasının yaygınlaşmasını

engellemek için üye ülkeler 2013 yılında Uluslararası Göç ve Kalkınma konulu ikinci bir Yüksek Düzey Diyalogu (HLD) düzenlemişlerdir.

Konferans, göç çalışması eylemi kapsamında sekiz maddelik bir gündemle toplanmıştır. Bu maddeleri şu şekilde özetleyebiliriz:

- Tüm göçmenlerin insan haklarının korunması,
- Emek göçünün maliyetinin azaltılması,
- İnsan ticareti de dahil olmak üzere göçmen sömürsünün ortadan kaldırılması,
- Karaya oturmuş göçmenlerin kötü durumunun ele alınması,
- Göçmenlerin kamuoyu algılarının olumlu yönde geliştirilmesi,
- 2015 sonrası gündemi ile göç kalkınma gündeminin entegre edilmesi,
- Göç veri tabanının güçlendirilmesi ve
- Göç ortaklıklarının ve işbirliğinin artırılması.

Diyalog kapsamında konferansın tamamlanmasına müteakip üye devletler; insan haklarına ve uluslararası çalışma standartlarına saygı çağrısında bulunan, insan kaçakçılığına karşı mücadele taahhüdünü yineleyen ve ırkçılık ve hoşgörüsüzlük tezahürlerini şiddetle kınayan bir bildiriye oybirliğiyle kabul etmiştir. Bu diyalogun en belirgin özelliği; gündemdeki konu kapsamlarının 2006'daki ilk HLD'den bu yana çarpıcı bir şekilde genişlemiş olmasıdır.

Artık yalnızca göçün kalkınmayı etkileme şekilleri, göçmenlerin insan hakları ve küresel göç yönetişimi konuları daha temkinli bir şekilde ele alınmıştır. Bu durumun nedeni olarak GFMD toplantıları çerçevesinde devletlerin daha geniş bir gündeme karşı duyarlılaştırılmasının yanı sıra, genişletilmiş HLD gündemine destek sağlamak için çalışan BM SRSG'nin göç üzerindeki rolü gösterilmektedir (Betts & Kainz, 2017: 9).

-Mini-Çok Taraflılığın Yükselişi: Nansen Girişimi ve MICIC: Küresel göç yönetişimi mimarisinin yeni ortaya çıkan bir özelliği de yaygın çok taraflılıktan daha dar kapsamlı çok taraflılığa geçmesidir. Literatürde minilateralizm, belirli bir sorunu çözme konusunda en büyük etkiye sahip olmak için gereken az sayıda devleti bir araya getiren daha dar kapsamlı ve hedefli bir yaklaşımı tanımlamaktadır.

Uluslararası göç yönetiminde iki taraflı minimalizm örneği olarak; afet kaynaklı sınır ötesi yer değiştirmeye ilişkin Nansen Girişimi ve Kriz Girişimi (MICIC) ülkelerindeki göçmenler gösterilebilir. Nansen Girişimi; Nansen İklim Değişikliği ve Yerinden Olma Konferansı'nın sonuçlarını izleyen, böylece BM çerçevesi içinde ortaya çıkmadan önce, İsviçre ve Norveç hükümetlerinin 2011'de BMMYK Bakanlar Konferansı'nda verdiği sözleri izleyerek 2012'de başlatılmıştır.

MICIC ise Cenevre merkezli küçük bir sekreteryaya ve Nansen sürecini başlatan, barındıran ve denetleyen Küresel Güney ve Kuzey'den dengeli bir temsili olan dokuz devletten oluşan bir yönetim grubuna sahipti. ABD ve Filipinler hükümetleri tarafından BM HLD'inde 2013'te Libya krizinin momentumundan doğdu ve ABD 2010-2011'de IOM'in hükümetler arası göç, Sığınma ve Mülteciler İnsani (IGC) yardımların teması ve göç sonuçları ile ilgili krizlere tepki olarak ortaya çıktı.

Çalışma grubu, EC, IOM, UNHCR, SRSG, ICMPD ve ISIM'in yanı sıra sekreteryaya olarak hizmet veren EC, IOM, UNHCR, SRSG, ICMPD ve ISIM hükümetlerinin yanı sıra iki başkandan oluşmaktadır (A. Betts & L. Kainz, 2017: 10).

Her iki girişim de bağlayıcı olmayan kılavuzların oluşturulması ve en iyi uygulamaların belirlenmesi ve yaygınlaştırılmasıyla ilgili devlet önderliğinde danışma süreçleri oluşturmuşlardır. Nansen girişimi 2015 yılında 'Sınır Ötesi Yerlerinden Edilmiş Kişilerin Afet Ve İklim Değişikliği Bağlamında Korunması İçin Gündem' çalışmalarını başlatırken, MICIC ise 2016 yılında 'Çatışma veya Doğal Afet Yaşayan Ülkelerde Göçmenleri Koruma İlkeleri' ni kamuoyuna açıkladı.

Esasında Nansen Girişimi (2016'dan beri Afet Yerinden Olma Platformu) ile MICIC arasındaki ilişki büyük ölçüde tamamlayıcıydı. Bununla birlikte, korunmasız göçmenlerin insan haklarının farklı yönlerine bakmak için ayrı girişimlerin oluşturulması, küresel göç yönetiminde fragmentasyona yönelik bir eğilimi örneklemektedir. Bu “istekli koalisyon”, bağlayıcı olmayan karaktere rağmen ileriye dönük açık bir yol işaretleme potansiyeline sahiptir.

Bu nedenle, UNGA'ya onay için geri getirilirse, bu girişimler diplomatik pazarlık kapsamı dışında olan uzmanlar tarafından önemli miktarda çalışma yapılması olasılığını

sunmaktadır. Bu tür işbirliğine dayalı parçalanma, yönetim performansını artırmıştır. Çünkü daha az sayıda aktör daha hızlı pazarlık yapabilmekte ve tartışmalar dar, ancak daha az parçalı sistemlerde veya inisiyatiflerde olduğu gibi geniş fakat sığ olmaktan ziyade potansiyel olarak daha ilerici ve geniş kapsamlı anlaşmalara zemin hazırlayabilmektedir. Bununla birlikte, sınırlı sayıda aktörün gerçekleştireceği hızlı müzakere süreci, kapsayıcı bir küresel göç yönetimi oluşturma girişimlerini de engelleyebilmektedir (Betts & Kainz, 2017: 10).

-New York Deklârasyonu ve Küresel İlkeler Sözleşmesi (2016–2018): Son yıllarda Avrupa’da yaşanan mülteci krizi sözde göç politikasını değiştirmiş ve politik olarak her zamankinden daha belirgin hale getirmiştir. Hükümetler çözümleri araştırırken, mültecilerin ve göçmenlerin geniş çaplı hareketi ile ilgili ortak eylemi geliştirmek için uluslararası bir konferansın gerekli olup olmadığı konusunda tartışmalar başlamıştır.

Kilit kurumlar arasındaki farklı görüşlere rağmen, sonunda BM Genel Kurulunun Üst Düzey Diyalog Haftası'nın açılışında 19 Eylül 2016'da Birleşmiş Milletler Mülteci ve Göçmen Hareketlerini Ele Alma Zirvesi'nin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Toplantının ana çıktısı, mültecileri ve göçmenleri korumak ve devletlerin göçmenlik sorunlarını ele almak için devletlerin politik iradesini kuran New York Mülteciler ve Göçmenler Deklarasyonu olmuştur.

2018 yılında ise Güvenlive Düzenli Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin kabul edilmesi için uluslararası göç konusunda hükümetlerarası konferans yapılması kararlaştırılmıştır. Bu arada, Mültecilerle İlgili Küresel İlkeler Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Ofisi yıllık kararıyla birlikte Meclis tarafından 73. oturumunda değerlendirilmek üzere Yüksek Komiser'in 2018'deki yıllık raporuna dahil edilmiştir.

Deklarasyondaki taahhütler şu hususları içermektedir: Durumdan bağımsız olarak tüm mültecilerin ve göçmenlerin insan haklarını korumak; tüm mülteci ve göçmen çocukların birkaç ay içinde eğitim görmelerini sağlamak; çok sayıda mülteci ve göçmeni kurtarması, alması ve barındırması için ilgili ülkelere destek olmak; göç durumunu belirlemek amacıyla çocukları alıkoyma uygulamasına son vermeye yönelik çalışmalar yapmak; yabancı düşmanlığını mültecilere ve göçmenlere karşı kınamak ve buna karşı koymak için küresel bir kampanyayı desteklemek; göçmenlerin ev sahibi ülkelerindeki

ekonomik ve sosyal kalkınmaya yaptığı olumlu katkıları güçlendirmek; tüm fon açığı kapatılması amacıyla yenilikçi çok taraflı finansal çözümler de dâhil olmak üzere en çok etkilenen ülkelere insani yardım ve kalkınma yardımının sunulmasını iyileştirmek; büyük bir mülteci hareketi veya uzun süren bir mülteci durumunun olduğu üye devletlerin, sivil toplum ortaklarının ve BM sisteminin sorumluluğunu ortaya koyan yeni bir çerçeveye dayanarak kapsamlı bir mülteci tepkisi uygulamak; BMMYK tarafından yeniden yerleşime ihtiyaç duyduğu tespit edilen tüm mülteciler için yeni evler bulmak; ve mültecilerin, örneğin işçi hareketliliği veya eğitim programları gibi diğer ülkelere taşınma fırsatlarını genişletmek.

Bu arada, 19 Eylül Zirvesi'nin en önemli sonuçlarından biri, Uluslararası Göç Örgütü'nün BM'ye dahil edilmesi olmuştur. On yıl boyunca süren tartışmaları takip eden ve çoğu kişi tarafından gecikmiş sayılan bu gelişme, iki önemli sonuçla birlikte hayata geçmiştir. Öte yandan, IOM'lerin rolünün ve faaliyetlerinin daha fazla netleştirilmesi gerekmiştir.

Aslında IOM, UN DESA, UNHCR ve OHCHR arasındaki çözülmemiş ilişkiyi açıklığa kavuşturma ihtiyacı zaten 2002 Doyle raporunda, 2005 GCIM'in yanı sıra GMG bünyesindeki troyka takım yıldızında yeniden ortaya çıkan bir çekişme noktası idi. Örneğin, mülteci olarak kabul edilmeyen göçmenlerin insan haklarının uygulanmasının desteklenmesi ve denetlenmesinde sorumluluğun nerede olduğunu belirlemek oldukça zordu. Bu gelişmeler doğrultusunda Şubat 2017'de, SRSG'nin göç üzerine özel temsilcisi olan Peter Sutherland, "Güvenlive Düzenli Göç için Küresel İlkeler Sözleşmesi'nin geliştirilmesi süreciyle ilgili küresel yönetim yönetiminin geliştirilmesi konusunda önerilerde bulunan "Sutherland Raporu" nu yayınlamıştır.

Raporda yer alan tavsiyeler; savunmasız durumlarda göçmenlerle ilgili çok taraflı işbirliği, özel iş gücü hareketliliği fırsatları ve etkili ve insani geri dönüşler hakkında özel fikirleri içeriyordu. Sutherland, mikro ölçekli sorunlar fikrini daha da güçlendirdi ve küresel göç yönetişiminin mimarisine dahil edilmesini sağlayarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesine duyulan ihtiyacı vurguladı. Örneğin GFMD'ye katılan ulusal delegasyonlardaki yerel yetkilileri, BM üst rüzey toplantılarına ve 2018 konferansına dahil etmenin gerekliliğine vurgu yaptı (Biermann, Pattberg and Asselt, 2009: 25-40).

Bu çabalar sonrasında dünya genelinde mikro ölçekli görülen ancak etkileri oldukça makro olan uluslararası göç yönetimi sorunlarının çözümünde yönetim aktörlerinin daha fazla devreye girmesi ve yerel yönetimlerle daha fazla işbirliği yapılması düşüncesi kabul görmeye başlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ULUSLARARASI GÖÇ YÖNETİŞİMİ SORUNU:

ARAKAN/ROHINGYA

Bu bölümde öncelikle; 21. yüzyılın başlarında Rohingya topluluğunun mevcut sorunlarını anlayabilmek amacıyla 8. yüzyıldan itibaren Rohingya, Arakan veya Rakhaine Devleti ve Myanmar hakkında temel bilgiler ele alınıp tarihsel sürece bakılacaktır. Söz konusu bu dönem; Vesali Krallığı, Müslümanlar dönemi, İngiliz sömürge dönemi, Burma'nın bağımsızlığı, demokratik dönem ve askeri yönetimden oluşmakta ve 20. Yüzyıldaki bazı gelişmelerle mevcut zulümleri ve insan hakları ihlallerini kapsayan çok geniş bir süreci kapsamaktadır.

Bu bölümde söz konusu gelişmeler beş alt bölümde ele alınmıştır. Öncelikle Arakan'ın coğrafi konumunun açıklanmasıyla başlanmış ardından ikinci alt bölümde Arakan ve Rohingya nüfusu ile ilgili etimolojik ve demografik tanımlar verilmiştir. Üçüncü alt bölümde, 788-1825 yılları arasında Rohingya'nın erken tarihi ve kökeni incelenmiştir. Dördüncü alt bölümde Arakan ve Rohingya halkının İngiliz yönetimi altındaki konumu ve sorunun Rohingya ve Mag topluluğu arasında nasıl ortaya çıktığı araştırılmıştır. Son olarak beşinci alt bölümde ise insan hakları ihlalleri kapsamında Myanmar hükümetinin Rohingya topluluğuna karşı 1948'den 2019'a kadar uyguladığı politikalar, sergilediği tutum ve davranışlar değerlendirilmiştir.

2.1. Arakan Coğrafyası ve Ekonomik Durum

Arakan'ın eski adı Rohang'dır. Burma'nın batı bölgesidir ve bu ülkenin en zengin doğal kaynaklara sahip alanıdır. İslami dönemden önce Arap denizcileri tarafından keşfedilmiştir. Araplar, Türkler, Pathanlar, Moorlar, Orta Asyalılar, Mughallar ve Bangladeşliler gibi farklı gruplar buraya tüccar olarak gelmiştir. Ama bazıları da vaiz ve savaşçı olarak gelmiş ve burada hapsedilmişlerdir. Müslüman olan bu grupların birçoğu zamanla Arakan'a yerleşip yerel halkla beraber yaşamaya başlamışlardır.

Arakan'da Rohingya Müslümanlarının birçok yerden ilk yerleşmeleri 8. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Müslüman olan bu topluluğun kendine özgü gelenekleri, kültürleri ve

medeniyet birikimleri vardır. Myanmar'ın etnik gruplarından biridirler ama diğer etnik gruplardan farklı olarak tek bir kültürel koddan gelen aşiret veya kabile kabul edilmezler.

Rohingya halkı diğer Myanmar halklarından fiziksel farklılıklara da sahiptirler. Temelde çeşitli ırkların birleşimi olarak elmacık kemikleri fazla belirgin değildir ve gözleri Magh'lar veya Burmanlar kadar ince değildir. Onların görünüşü Bangladeşliler gibi ve dilleri de Chittagong yerel dili gibidir. Burunları düz değildir ve boyları Magh'lardan daha kısadır, ancak ten renkleri daha koyudur. Ten renkleri bronzlaşmıştır ama sarımsı değildir. Bu yönleriyle aslında yerli bir ırksal Burma grubudurlar. Bilinenin aksine Rohingya yeni doğan bir etnik Rakhine siyasi topluluğu değil, kökleri çok eskilere dayanan eski bir yerli ırktır. Ancak buna rağmen ilginç olan şu ki, Arakanlı Rohingyalıları bugünlere Arapça isimleri, İslam inançları, Müslüman kıyafetleri, gelenekleri ve müziklerini taşımıştır.

Myanmar'da farklı etnik kimler arası çatışmalar 1948'de İngiliz emperyalizmine karşı bağımsızlığın kazanılmasından sonra başlamıştır. Bu dönemde çatışmaların önlenmesinin önemi çok açık anlaşılmıştır. Ülkede hükümet ve ordu, daha büyük etnik Burman topluluğu kontrolünde olduğundan çatışmalarda Shan, Karen ve Kachin gibi diğer etnik gruplar başat rol oynamıştır. Bu süreçte Rohingya azınlık topluluğu ile yaşanan çatışmalar diğerlerine göre farklılaşmıştır. Shan, Karen ve Kachin gibi gruplar hükümetle özerklik için çatışırken, Rohingyalılar vatandaşlık ve temel insan hakları için çatışmışlardır. Yaşanılan coğrafya ve şartlar da bu süreci doğrudan etkilemiştir.

Bilindiği gibi coğrafya tarihin akışını etkiler. Coğrafya, bir devletin sosyal ve politik yaşamını şekillendirmede ve nüfusun kültürel yapısını inşa etmede önemli bir rol oynar. Sosyal, politik, manevi ve kültürel yaşamın etkisi o bölgenin coğrafi konumu ile doğrudan ilişkilidir (Outcry, 1978: 20). Arakan bölgesi; kendine özgü özellikleri, özgünlüğü, sosyo-kültürel kurumları, zihinsel yapı ve kültürel birikimi, eğitim anlayışı, yemek kültürü, yaşam tarzı, kıyafetleri, gelenek ve görenekleri ile (Rohingya Patriotic Front, 1976: 20) çatışmaların yaşandığı Myanmar bölgelerinde diğer alanlara göre oldukça farklıdır. Şimdi bu farklılıkları daha ayrıntılı inceleyelim.

-İlk Dönemler: Arakan, MS 1784 yılına kadar bağımsız bir ülkeydi ve şimdiki Myanmar'ın bir batı eyaleti konumundaydı. Bulunduğu bölgede Arakan 18. yüzyılın sonlarına kadar egemen bir krallık olarak hakimiyetini sürdürdü. Bu süreçte Arakan'ın

coğrafi konumu diğer birçok ülkede olduğu gibi tarihini de etkilemiştir. Britanya sömürgeciliği döneminde Arakan bölgesi yaklaşık 20.000 mil kareydi, ancak 1974'e gelindiğinde alan büyüklüğü 14.200 mil kareye düşmüştür.

Mevcut Arakan Devleti kuzeyde Hindistan'a, kuzeydoğuda Çin'e ve kuzeybatıda da Bangladeş'e komşu konumundadır. Ana Myanmar'dan, Arakan Yoma'nın geniş bir dağ aralığı ile izolelidir (Smart, 1957: 157; San Tha Aung, 1979: 2; Nurul Islam, 1999: 2). Kuzeyden güneye, Arakan bölgesi yaklaşık 400 mil uzunluğunda ve en geniş bölümü 90 mil uzunluğundadır. Bangladeş ile de 176 mil sınır uzunluğu vardır. Arakan'ın bulunduğu bölge tropikal iklim özelliği taşır.

-Coğrafi Özellikler: Arakan bölgesi genel olarak; dağlar, nehirler, sık ormanlar ve derelerden oluşmaktadır. Arakan Yoma Dağları, kuzey dağlarından oluşan ve bölgenin güney batı köşesine doğru genişleyen Burma'nın batı dağ kuşağıdır. Arakan kıyı alanı ise Yoma Dağları ile Bengal Körfezi arasında uzanan dar ve çoğunlukla tortul bir banttır. Akyab bölgesinin güneyindeki sahil şeridi gibi bazı bölgelerde dağlarla deniz içiçe geçmektedir (Kurian, 1992: 19-23).

Arakan bölgesinde en büyüğü Cheduba ve Ramree olan geniş deniz adaları vardır. Ramree bölgesindeki en büyük deniz adası 2.310 mil kare, kuzeyden güneye 105 mil ve doğudan batıya kıyıya 22 mil uzaklıktadır. İkinci büyük ada ise sahile daha yakın olan Cheduba'dır. Alanı yaklaşık 200 mil kare, kuzeyden güneye 10 mil ve doğudan batıya kıyıya 20 mil uzaklıktadır. Bu adada Kızıl Dağ ismi verilen önemli bir yüksek alan da yer alır. Arakan'da ayrıca; Boronga Adaları, Savage Adası, Kyun Thaya, Ye Kyun, Ganga Kyun, Kyun Zin ve Sagu Kyun gibi başka adalar da bulunmaktadır (Maung Kok San, 1984: 13).

Arakan bölgesinde başlıcaları Mayu, Naf, Kaladan ve Lemro olan toplam yedi nehir bulunmaktadır. Tüm nehirler dingin, yıl boyunca gelgitsiz ve kolayca geçilebilir durumdadır. Burma'da hiçbir nehir yükselmez. Arakan bölgesi "Naf" adı verilmiş küçük bir nehir tarafından Bangladeş'ten ayrılmıştır. Bangladeş ve Myanmar arasında tarihsel olarak su iletişimi karasal iletişimden daha kolaydır. Arakan kuzeyinde 4 önemli nehir çok elverişli ulaşım ve iletişim imkanları sunmaktadır.

Arakan'ın kuzeyindeki alüvyonlu toprak çok verimlidir ve alan bölgenin “pirinç ambarı” olarak anılmasını sağlamıştır. Bölgede on araziden sadece biri dağlık arazi olarak ekilebilmektedir. Delta bölgelerinde pirinç ana üründür. Diğer ürünler ise meyveler, dhani, biber ve tütün olarak sayılabilir.

-Kentler ve Bölgeler: Günümüzde Arakan Devleti 17 İl'e ayrılmıştır. Bunlar; Akhab, Buthidaung, Maungdaw, Kyauktaw, Rathedaung, Ponnagyunt, Mrohaung (Maruk U), Maybon, Kyaukpyu, Rambree, Taungup, Sandoway, Manaung, Minbya, Ann, Pauktaw ve Gowa şeklinde belirtilebilir. Ancak Arakan bugünkü haline uzun yıllar süren değişimler sonrası gelmiştir. Devletin bugünkü boyutları zaman zaman yaşanan tarihsel olaylarla kazanılmıştır. Bölge Burmanya Krallığı döneminde Maruk-U, Ann, Rambree ve Sandoway şeklinde dört valiliğe bölünmüştür. 1865'te ise Akayab, Kyaukpyu, Mayu ve Sandoway şeklinde dört alt bölgeye ayrılmıştır. 1974 yılında ise bu bölünmeler arasından Rakhine yönetimi siyasi özerklik kazanmıştır.

-Limanlar ve Keşfedilmemiş Doğal Kaynaklar: Arakan'da başlıcası Akyab olan bazı önemli deniz limanları bulunmaktadır. Diğer önemli deniz limanları da Kyaukpru, Maungdaw ve Sandoway'dır. Ayrıca Arakan'ın kuzeyinde başlıcaları Kyauktaw, Pauktaw, Buthidaung, Myebon, Minbya, Ponnagyun ve Rathedaung olan bazı iç nehir limanları bulunmaktadır. Bölgede isimleri sıklıkla duyulan Ann, Taungup ve Gowa nehir limanları ise Güney Arakan'da bulunmaktadır. Son yıllarda bölgedeki siyasal gelişmeleri doğrudan etkileyen bir yatırım olarak Çin, Bengal Körfezi yakınlarındaki Kyaukpyu kasabasında çok büyük bir liman inşası için Myanmar ile yüksek bütçeli bir anlaşma imzalamıştır. Yatırımın toplam maliyeti 1,3 milyar dolardır. Sözleşme; Çin maliyetlerin %70'ini ve Myanmar'ın geri kalanının %30'unu sağlamasını içerecek şekilde imzalanmıştır (NDTV, 2018).

Bölgede Naf Nehri'nden Arakan sahil şeridi Negaris Burnu'nun güneyinde 443 mil uzunluğunda deniz plajları bulunmaktadır. Maungdaw'daki Ali-Sankyaw, Nagpeli ve Sandoway'daki Kyukpru dünya çapında ün kazanmış plajlardır.

Arakan bölgesi; petrol, kömür, gaz, demir, kireç, tarım ürünleri, orman ürünleri, kereste ve deniz zenginliği gibi zengin doğal kaynaklara sahiptir. Bazı mineral kaynakları da vardır. Ancak teknik beceri ve kapasite yetersizliği nedeniyle, bu kaynakları çıkarmak ve kullanmak mümkün olmamaktadır (Abdul Mabub Han, 1999: 4).

-Mesleki Durum, Tarım ve Hayvancılık: Arakan halkının %80'inden fazlası çiftçidir ve bunların çoğu Rohingya Müslümanlarıdır. Bir zamanlar Rohingya halkı, Arakan ekonomisinin belkemiği konumundayken şimdi işsiz, evsiz ve dünyada zulüm gören bir halk haline dönüşmüştür. Çiftçilerin yanında Arakan'da tüccarlar, balıkçılar, zanaatkârlar, sanatçılar, dokumacılar, ormancılar, işçiler, esnaflar, marangozlar, demirciler, kuyumcular ve çömlekçiler de bulunmaktadır.

Arakan'ın ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayanmaktadır. Bölgede her yıl tek ekim yapılmaktadır. 1980'lerde üretimin düşmesine rağmen halen yılda 200.000 ton üretim yapılabilmektedir. 1950'lerde bölgede 450.000 ton pirinç üretimi gerçekleştiriliyordu. O dönemlerde bölgeden pek çok ülkeye pirinç ihraç edilmekteydi. Bu nedenle bölge zenginlik diyarı olarak bilinmekteydi. Ancak bugün maalesef Rohingyalılar etnik baskı nedeniyle bölgeden göçe zorlandıkları için üretim azalmıştır (Jilani, 1999: 27-28).

Arakan'da tatlı ve tuzlu su balıkçılığı da yoğun olarak gerçekleştirilmektedir. 443 mil uzunluğundaki sahil tamamen balık ile doludur. Damızlık karides dünyada en yoğun Arakan kıyı bölgelerinde bulunmaktadır. Bölgenin Naf, Ann, Kaladan, Taunggup Mayu, Lemro ve Sandoway nehirleri balık çeşitleri ile doludur. Akyab bölgesi Hilsa ve Pomfret balıklarıyla ünlüdür. Bölgeden her dönem kuru, susuz ve tuzlu balıklar diğer ülkelere ihraç edilmektedir (Jilani, 1999: 26-27).

Arakan'da hayvancılık da bir gelir kaynağı durumundadır. Bölgede yoğun bir şekilde inek, koyun, keçi ve manda beslenmektedir. Arakan'ın derin ormanlarında; kaplanlar, geyikler, yaban köpekleri, ayılar, yaban domuzları, leoparlar ve vahşi filler bulunmaktadır. Ayrıca Yoma bölgesi ormanlarında filler, bizonlar, gergedanlar, goriller, maymunlar, Himalaya kara ayıları, Malay geyiği, havlayan geyik, antiloplar ve yaban keçileri gibi özellikli hayvanlar bulunmaktadır. Bölgede ayrıca her yerde kümes hayvanı, imparatorluk güvercini, bezelye tavuğu, kaz, bıldırcın ve ördek gibi farklı kuş türleri görülür. Kış mevsimi boyunca Sibirya ve Rus ördekleri de Arakan'ın Akyab bölgesine gelmektedirler (Maung Kok San, 1985: 48). Arabra'nın çeşitli bölgelerinde kobra ve farklı hamadryad ve timsah türleri de görülmektedir.

Bölge yoğun flora ve faunaya ev sahipliği yapmaktadır. Yoğun bambular, uzun ağaçlar ve ormanlarla kaplı tepeler, uçurumlar ve nehirler bu zenginliği desteklemektedir.

Yaprak dökmeyen ağaç türleri, gelgit ormanı ve muson ormanı çok sık görülür. Tik, Pyinkado, Kanyin, Kampung, Eugenia, Teinee, Mangrovlar ve Sundari ağaç türlerine bölgede yoğun olarak rastlanır.

-Sanayi ve Ekonomi: Arakan halkı Burma'nın en iyi vergi ödeyen topluluğudur. Ancak ne yazık ki Arakan'da modern sanayi kuruluşları çok azdır. Hatta pirinç unu üretimi için değirmen sayısı bile çok azdır. Bölgede sadece 30 eski sistem pirinç değirmeni bulunmaktadır. Son zamanlarda bazı kasabalarda buz ve su fabrikası açılmıştır. Kyauktaw kasabasında şeker fabrikası, Akyab'da bir yağ fabrikası, Taungup'ta bir mermer fabrikası, Sandoway'da bazı küçük halat fabrikaları, Akyab'ta küçük pamuk ipliği fabrikası kurulmuştur. Ayrıca Akyab'da bir deri ve bir halat fabrikası inşası sürmektedir.

2.2. Arakan'ın Etimolojisi ve Demografik Yapı

“Roang / Rohang / Roshang” terimi Arakan'ın eski adıdır. Arakan, “Tanrı'nın lütfu ya da merhamet ülkesi” anlamına gelen Arapça “Raham” kelimesinden türetilmiştir. Arakan'ın kökeni hem Farsça hem de Arapça dillerinde benzer bir anlama sahiptir. Arakan kelimesi, Tanrı'nın kutsama ve barış ülkesini ifade eder (Hazary, 1987: 35).

9. ve 10. yüzyıllarda Arap coğrafyacılarınca belirtildiği gibi Jazirat-al-Rahmi veya Rahma, muhtemelen daha sonra Rohang / Roshang / Roang'a bozulan Raham krallığına atıfta bulunmuştur. Bu terim, Burman dilinde “Rambré” olarak hafif bir bozulmayla kabul görerek İngilizce'de “Ramrhee” olarak değişmiştir. El-Masudi, “Sarandip'ten sonra ve Hint Okyanusu'nda bir kıyı ülkesi olarak bahsetmektedir (Al Masudi, 1938: 129-130).

Tüm bu açıklamalar, Rahmi veya Rahma'nın Malacca Boğazı ile Bengal Körfezi arasında bir yerde bulunduğu dair belirsiz bir fikri ortaya koymaktadır. Bu antik Arakan bölgesi birçok tarihçi tarafından tamamen onaylanan Orang / Roshan / Rohan adını almıştır.

Ain-i-Akbar, Siyar-ul-Mutakherin ve Baharistan-i Ghaibi yazarları, Alamgirnâme ve Fathya-i-ibria'da da küçük bir değişikliklerle Arakan ismine yakın Arkhang olarak kullanmışlardır. Arracan, Arrakan, Arak, Arakan kelimeleri de Portekizli ve Avrupalı gezginler tarafından belirtilmiştir. Van Liscoten, modern isme en yakın olan Arakan'ı kullanan ilk kişidir (Qanungo, 1988: 232).

Arakan'da bulunan ve Sultan Bahadır Şah tarafından 1557-58 tarihlerinde basılan Hint Müzesinde yer alan ve Culcutta'da korunan bazı sikkelerde, Farsçada ön tarafta Kalimah ve nane adı Arakan kullanılarak ifade edilmiştir. Aynı sikkeler, selefi Sultan Muhammed Şah 1554-55 tarafından, Kalküta'daki Hint Müzesi'nde korunan nane adı ile Arakan yazıtlarında da kullanılmıştır. British Museum'da yer alan Muhammed Şah sikkelerinde de benzer durum geçerlidir. Bir tarihçi, “Farsça kaynak kitaplarda adın Arkhank ve küçük varyasyonlarıyla yazıldığı doğrudur. Avrupalılaştırılmış formlar ya da Arapça terim topluluğunun çoğullaştırılmış formu olarak terim, ülkenin diğer ad biçimlerinden daha tanıdık gelebilir” (Qanungo 1988: 194) demektedir.

Öte yandan Claudius Ptolemy, Arakan'ı Portekizce ile ilişkilendirerek Arracao olarak tanımlamıştır. Arakan, bazı eski Avrupa yayınlarında ve haritalarında Araccan olarak da geçmektedir (Danvers, 1988:13). Chittagong'un Müslüman nüfusunda Chatganiya ve Rohai şeklinde iki farklı etnik karakter bulunmaktadır. Bu grupların dinleri aynı ama kültürel alışkanlıkları farklıdır. 1784 yılında işgalden sonra bölgedeki Müslümanlar Burman zulmü nedeniyle Arakan'dan (Rohang) Chittagong bölgesine kaçmışlardır. Chittagong'un nüfusunun %50'sinden fazlasının kökenlerini Arakan'daki Rohais'e kadar gitmektedir.

“Arakan” adına Avrupa, Arap veya Fars dillerinde de çok rastlanmamaktadır. Ancak bazı yerler, dağlar ve nehirler Fars ve Arap kökenli isimlere yakındır. Örneğin, başkent Arakan'ın adı Farsçadaki bir suyun toprakları anlamına gelen Pencap (panjab) gibi beş su bölgesi anlamına gelen Akyab (Ek-ab) 'dır. Nehirlerin isimleri, Kaladan (entelektüel), Naf (sinir), Kulapanj (elli öğrenmiş erkek) anlamına gelir. Bu isimler aynı zamanda şimdi Arakan olarak bilinen bölgedeki İslam etkisini kanıtlarcasına Farsça veya Arapça kökenlidir. Bu yüzden Arakan ve Arakanese terimleri Müslümanlara atfedilir.

Ancak maalesef birkaç tarihçi bu terimi yanıltıcı bir şekilde kullanmıştır. Arakanlıların Magh topluluğu ile eşanlamlı olduğunu söylemişlerdir. Arakan Magh'leri kendilerine Rakhains demektedir. Maghs'ın Burmanya dilinden Rakhine'nin çevirisi olduğunu söylemişlerdir. Arakan ve Rakhainler, Müslümanlar Rakhaings olmadığı için Müslümanları Arakanese teriminden hariç tutmuşlardır.

Bu belirsizlik İngiliz Hükümeti'nin önde gelen bir ordu generali tarafından netleştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında bu ordu subayı Arakan Seferine katılmıştır. Subay

“geri çekildiğimizde Arakanlılar ve Maughslar arasında toprak ve güç için çok acı veren, her iki taraf için de öldürücü mücadeleler oldu (Slim, 2012: 146) diyerek bölgedeki nüfusun en önemli kısmını Arakanlı Müslümanların oluşturduğu teyit etmiştir.

Bir başka İngiliz subayı olan Arakan cephesinde görev yapan Anthony Irwin de bu konuda hatıralarında şöyle yazmıştır:

İlk başta Maughslar kendi yollarına sahipti, çünkü daha iyi örgütlenmiş ve daha iyi silahlanmışlardı. Silahlarını da etkili bir şekilde konuçlandırmışlardı. Fakat kuzeye yaklaştıkça daha sert ve daha organize bir direnişle karşılaştılar ve daha fazla zarar görmemek için geri çekilmek zorunda kaldılar. Karşılarındaki Müslüman Arakanlar adam adama mücadele ediyordu (Irwin, 1945: 22).

Tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Arakanlılar teriminin Müslüman topluluğu ait olduğu çok açık ve net bir durumdur. Ama bu “Rohingya” teriminin popüler hale gelmesinden bu yana kavramla ilgili muğlaklaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Buna rağmen Müslümanların 1430'dan sonra bu ülkeyi fethederken, “Arakan” isminin yerleştiği ve bunun da kabul gördüğü artık ret edilemeyecek bir gerçektir (JBRS, 1960: 491-492).

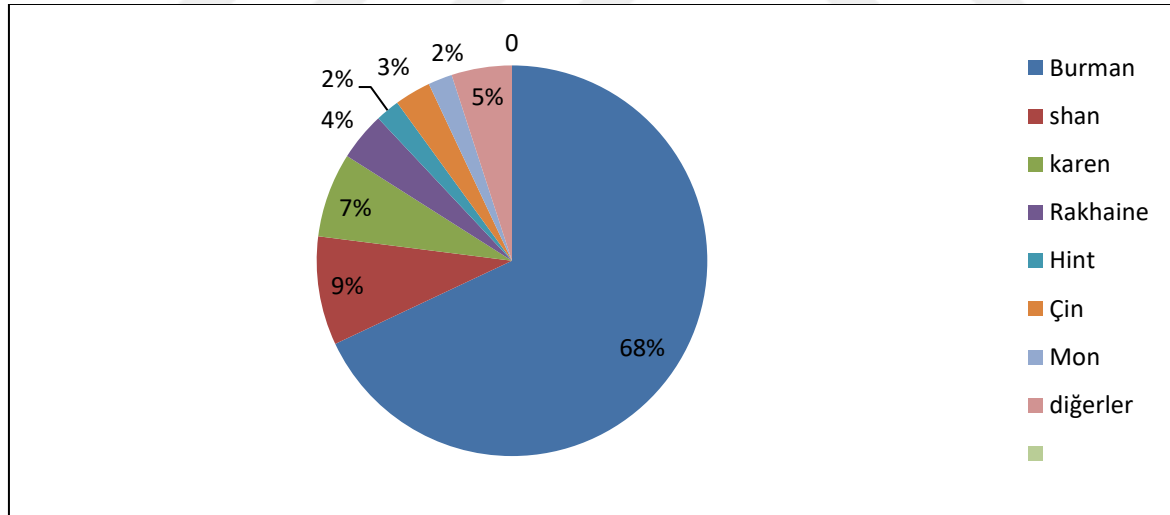
-Arakan’ın Demografisi: Arakan'da Rohingya ve Magh'lar iki büyük etnik topluluktur. Nüfusun çoğunluğu İslam'ın takipçileri olan Rohingya’lı Müslümanlardı. Öte yandan, Maghiler (Rakhains) azınlıktı ve Budizm'e inanıyorlardı. Şüphesiz Magh Bangladeş kökenlidir, ancak nihai kökleri net değildir. Hint antik Magadharaj krallığı ile bağlantıları bulunmaktadır. 1942 yılına kadar Arakan’ın tüm bölgeleri hem Rohingyas hem de Maghslar tarafından işgal edilmişti. Ancak Arakanlı Müslümanlar, 1942’den itibaren Müslüman karşıtı isyancı gruplar tarafından Kuzeye gönderilmiş ve bölgenin güneyi tamamıyla Maghslar tarafından ele geçirilmiştir. Bugün Arakan’da dağlık bölgelerde Mros, Kamis, Chaungthas, Chins, Saaks, Ahnus, Chaws, Khaungtsos ve Kons gibi az sayıda kabile yaşamaktadır.

Rohingya topluluğunun tarihi, Myanmar’ın tarihi ile bağlantılıdır. Güney Asya’da Myanmar etnik olarak baskın bir ülkedir ve resmi olarak 135 ırkı barındırmaktadır. Ancak Rohingya gibi sadece birkaçı bilinmektedir. Geçmişte zengin bir ülke olarak Asya’nın pirinç deposu olarak bilinen Myanmar, bugün nüfusunun %32’si çok yoksul olan ve açlık sınırı altında yaşayan bir ülke haline gelmiştir. Petrol, kömür, kurşun, kereste, kalay ve hidroelektrik gibi doğal kaynakları olan (CIA, 2013) ülkenin bugünkü hali düşündürücüdür. İç siyasi çatışmalar,

insan hakları eksikliği, uluslararası yaptırımlar ve dış yatırımların yoksunluğu nedeniyle ekonomik durumu çok zayıflamıştır (Ganesan ve Hlaing, 2007: 3).

Myanmar bugün hesap verebilir demokratik hükümet talepleri ve azınlık haklarıyla çatışmamak şeklinde iki temel sorunla karşı karşıyadır. Myanmar, 1987'den bu yana BM'nin en az gelişmiş ülkeler listesinde yer almaktadır. UNDP İnsani Gelişme Endeksi'ne göre, Myanmar 187 ülke arasında 148. sıradadır (UNDP, 2016: 9).

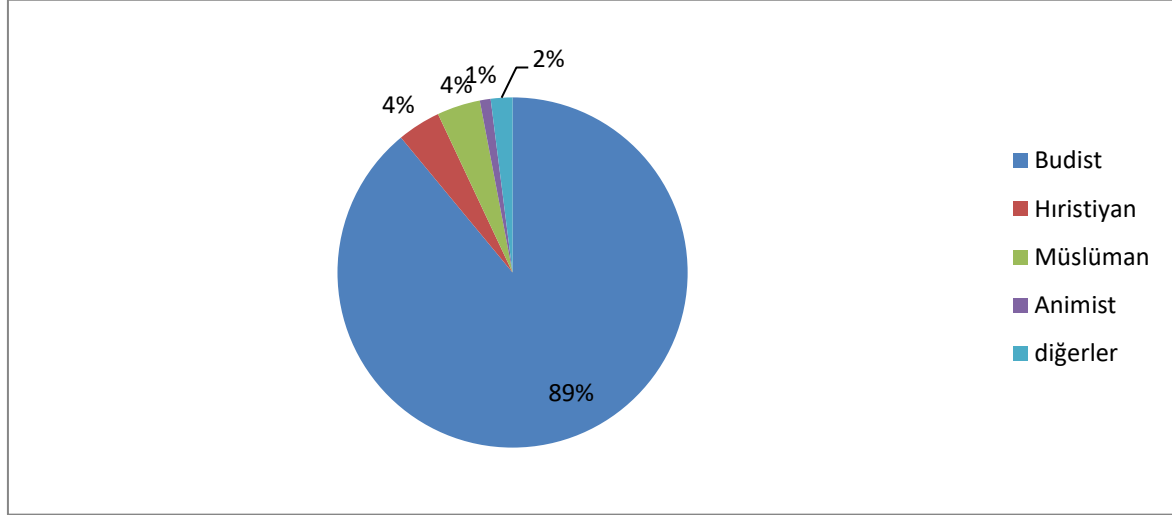
Myanmar'ın başkenti Yangon kentidir. Ülkede resmi dil Burmanca'dır. Kuzeydoğuda Çin, güneyde Andaman Denizi ve güneydoğuda Bengal Körfezi, güneydoğuda Tayland, doğu tarafında Laos, kuzeybatıda Hindistan ve Bangladeş ile komşudur (Dış İlişkiler Konseyi, 2016). Ülke; Yangon, Mandalay, Magway, Sagaing, Bago, Ayeyarwady ve Taninthayi olmak üzere yedi bölgeye ayrılmıştır. Ayrıca ülkede; Kachin, Kayin, Kayah, Rakhaine, Chin, Shanand ve Monstate isimli eyalet bulunmaktadır. Ülke nüfusunun Rohingya dâhil 60.584.650 kişi olduğu tahmin edilmektedir. Ülke yüzölçümü ise 676.578 kilometrekaredir (Mohajan ve Haradhan, 2018: 7).

Şekil 2.1. Etnik grupların kapsadığı alanlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Ülkede Hükümet tarafından resmi olarak tanınan Burman, Karen, Mon, Rakhine, Karenni, Kachin, Chin ve Shan şeklinde sekiz etnik ırk vardır. Her etnik grubun bazı alt etnik grupları vardır. Burman 9, Shan 33, Karen 11, Kachin 12, Karenni 9, Rakhine 7, Chin 53 ve Mon 1 olmak üzere ülkede toplam 135 alt etnik grup bulunmaktadır (Than, 2007: 172). Toplam nüfusun %68'i Burman etnik grubuna karşılık gelmektedir. Diğer etnik gruplar Shan %9, Rakhine %4, Karen %7, Çin %3, Mon %2, Hint %2 ve diğerleri %5 oranındadır.

Hükümet Rohingya halkını resmi olarak kabul etmemiştir. Burmanlar ise hâkim etnik grup olarak Myanmar'ın merkezi coğrafi bölgesinde yaşamaktadır. Kachin, Rakhine, Shan, Chin ve diğer etnik gruplar ise ülkenin sınır bölgelerinde yaşamaktadır (HRW, 2013). Etnik gruplardan bazıları da sınırın her iki tarafında yaşamaktadır.

Şekil 2.2. Myanmar'da din ve nüfus (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Myanmar bir Budist devletidir. 60 milyon nüfus içinde %89 ile en yüksek orana Budistler sahipken %4 Müslüman, %4 Hristiyan, %1 Animist ve %2 diğer dinlere ait topluluklar bulunmaktadır (Ullah, 2011: 5-20). Ülkede nüfusun çoğu Burmanca konuşmaktadır. Farklı azınlık grupları tarafından konuşulan 200'den fazla dil ve lehçe vardır (Warzone Initiative, 2015:1-18). Bu durum ülke demografisini oldukça karmaşıklaştırmakta ve bölge için yapılan/yapılacak analizleri güçleştirmektedir.

2.3. Arakan'ın Yakın Tarihi

Tarihsel süreçte Arakan'ın ilk sakinlerinin kim olduğu belli değildir. Atalarının, kökenlerinin veya tarihlerinin yazılı belgelerinin doğruluğunu ortaya koyacak tarihsel kanıtlar bulunmamaktadır. Ancak bazı tarihçiler MÖ 3000'den itibaren Arakan'ın Rakhineliler tarafından iskân edildiğine inanmaktadır. Yerli kültürü taşıyan Arakan halkı Güney Asya, Avustralya ve Endonezya'nın bazı ülkelerinde dağınık şekilde yaşamaktadırlar (Azeem Ibrahim, 2016: 35).

Mru, Kumi, Sak ve Chin etnik grupları gibi bazı azınlıklar bu bölgede MÖ 3000'lerden beri yaşamaktadırlar. Arkeolojik bulgular Arakan'ın 8. yüzyıldan önce yıllarca

Hindu hanedanlarının bir parçası olduğunu göstermektedir. Dhanavati Krallığının tarihi kayıtları, hesapları, gelenekleri ve bulunan tarihi eserler; Arakan'dan çok önce geçmiş olduğu, bir Hindu ülkesi olduğu ve Chronicles'ın MÖ 2666 yılına kadar bir dizi kral tarafından yönetildiğini göstermektedir (Mohammed Yunus, 1994: 15).

Guptas (MS 320-455) döneminde Fa-Hein (MS 405-411) adlı bir Çinli seyyah Hindistan'ı ziyaret etmiştir. Hiuen Tsang (MS 630) isimli başka bir ünlü Çinli gezgin, Chandras'tan (788-957) yüz elli yıl önce Hindistan veya Hindustan'ı da ziyaret etmiştir. Collis bir çalışmasında "Arakan'da Moğol istilasının erken döneminden önce Dhannavati adında bir kasaba vardı. 1924'te bölgeyi ziyaret ettim; Orada 5. yüzyılda Gupta tarzında Hindu Pantheon'un çok sayıda taş heykelini gördüm" (Collis, 2008: 147) demektedir.

Tarihçiler, Hintlilerin Arakan devletinin ilk kurucusu olduğuna inanmakta, bu bölgede bulunan "Sanskrit" yazıtlarının bu durumun güçlü kanıtları olduğuna inanmaktadırlar (Stockwell, 2002: 15).

Dhanyawadi'deki ilk Arakan devleti 4. ve 6. yüzyıllar arasında kurulu gelişmiştir. Aynı dönemlerde Hindistan, Çin ve İran ile yoğun ticaret ağı kurmuşlardır. İngiliz tarihçi H.H. Wilson, Hint kültürünün Onuncu yüzyıla kadar Arakan'da baskın olduğunu ve daha sonra Burman kültürü ile büyüyen bir etkileşimde bulunduğunu belirtmektedir. Bu dönemde Hint-Aryan dil ailesi, Bengalce-Assamca kolundan Rohingya'ların dili olmuştur.

Bu bölgenin zengin soylu sakinlerinin çoğu bu dili dokuzuncu yüzyıldan önce kullanmışken Rakhine dokuzuncu yüzyıldan sonra kullanmaya başlamıştır. Kullanılan dil Hint-Aryan kökeninin Anandra Chandra'daki (MS 8. yüzyıl) Hindu tapınaklarından görünen yazıtlarda ve Hint binalarında görülebilmektedir (Buchanan, 1799: 19-40).

Arakan'ın eski dönem yöneticilerinin çoğu, Hindistan ile olan bağlantılarını sürdüren Hindular olmuştur. Ancak yedinci yüzyılda İslam ve Müslüman akını, Hindistan ve Arap ticaret bağlantıları üzerinden gelmiştir. Bu nedenle bölgede Budistler, Hindular ve Müslümanlar birlikte yaşamış ve nedenle de bölge çok dinli kalmıştır. Ünlü İngiliz tarihçi Daniel George Edward Hall, "Burmanlar, muhtemelen MS onuncu yüzyıla kadar Arakan'a yerleşmiş görünmüyor" (Salon, 1968: 389) diyerek Burmanların bölgeye yakın tarihlerde işgalci amaçlarla geldiklerini teyit etmiştir. Şimdi bu gelişmelere daha ayrıntılı bakalım.

2.3.1. Vesali Krallığı (MS 788-957)

Krallık Vesali şehrinde, Mahataing Sandya tarafından MS 788'de yeni bir hanedanlık olarak kurulmuştur. Diğer adıyla Waithali'dir ve burada yaşayanlar Waithali Burman dilini konuşurlar. Vesali Krallığı, Doğu (Çin, Pyu şehir devletleri ve Mons) ve Batı (Bengal, Hindistan ve İran) arasındaki ticari ilişkiler doğrultusunda kurulmuştur. Her yıl binlerce geminin geldiği önemli bir ticaret limanı konumundadır. Vesali, Lemro ve Kaladan nehirleri arasındaki vadide olması da konumunu oldukça avantajlı kılmıştır. Siyasi iktidar, MS altıncı yüzyılda Dannavati'den ayrılmıştır. Güneydoğu Asya'nın yerli yönü, Vesali'nin Hint Uygarlığı, heykel, mimari, şehir planı ve para basımı altında büyüdüğünü göstermiştir. Nyunt Han Vesali'nin, MS 5.- 8. yüzyıllar arasında ve 9.- 10. yüzyıllar arasında oldukça büyüdüğünden bahsetmektedir (Han, 1986: 6).

Pamela Gutman, Vesali'nin MS 6. ve 10. yüzyıllar arasında var olmuş olabileceğini sanat tarihi ve sikke/kâğıt para (nümismatik) çalışmalarına dayalı olarak iddia etmektedir. Kyaw Min Htin, Vesali'nin MS 11. yüzyıla kadar yaşamış olabileceğini söylemiştir. Kyi Khin'e göre, Vesali MS 4. yüzyılda kurulmuş ve MS 5. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar hızla büyümüştür (Kyaw Min Htin, 2007: 7-9). Arakan arşivlerine göre, bu hanedanlığın MS 788'den 957'ye kadar dokuz kral görev yapmıştır. Tsu-la-taing Sandra adlı dokuzuncu hükümdar (MÖ 951- 957) Bangladeş'e gitmiş, burada savaşmış Thu-ra-tan'ı yenerek şimdi Chittagong olarak bilinen Tsetta bölgesini fethetmiştir (JASB, 2011: 36).

Eski Vesali, Doğu 98 08 39 377 " ve Batı 20 46 417" enlem ve boylamlarında ve Mrauk-U'nun yaklaşık 6 mil kuzey batısında deniz seviyesinden 100 fit yukarıda yer almaktadır. Şimdi Thalawati ve Wethali köyü Krallığın merkezi olmuştur. Buyutmanyö ve Pipinyin köyleri şehir surunun güney ve güney batısındadır (Thinkyi, 1970: 7). Güney tarafında bir taş iskelenin bölümleri bulunmaktadır. Duvarların içinde birçok höyük vardır ve üzerlerinde yatan taş parçaları ve sekizinci yüzyılın yazıtları bulunmaktadır. Bu belgeler Tanrıları temsil etmektedir. Baş tapınakları Siva'nın kutsal boğasıdır. Vesali paraları üzerindeki baskılar, Shiva'nın boğası ve üç dişli mızrağı ifade etmektedir. Bazılarında anlaşılabilir Nagri yazıları vardır. Bütün bunlar özne bakımından tamamen Hindu'dur (JBRS, 1958: 486). Ayrıca Vesali Krallığı Bengal Hindu Devleti ile sınır komşusuydu. Bu nedenle dini tarihlerinin benzer olduğu kabul edilir. Hinduizm ile Buddah birçok ortak noktaya sahiptir. Tüm bu göstergeler, bizi Vesali Krallığı'nın Mahayanist Budizm formunu izleyen

Bengal'in Hindu Krallığı olduğu, halkın ve hükümetin Hint olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

2.3.2. İslam Diniyle Tanışma

Tarihsel süreçte Araplar, antik çağların ünlü denizcilik ve gemicilik topluluğu olarak bilinirler. Üçüncü yüzyıl boyunca Güney Asya, Güney Doğu Asya ve Uzak Doğu'ya seyahat etmişlerdir. İslam öncesi dönemde bile Chittagong ve Arakan ile temasa geçmişlerdir. Sumatra, Java ve Molucus ile ticari faaliyetler yürütmüşlerdir (Nafis Ahmed, 1972: 121).

Bu dönemde Arap tüccarlar misyonerlik faaliyetlerine başlamışlar ve birçok insanın bu şekilde İslam'ı kabul etmelerine sebep olmuşlardır. MS 788'de Arakan, öncelikle İslam mesajını almıştır. Chittagong ve Arakan yakınlarında, kıyılarda Arap tüccarlar; gemilerinin zarar görmesi üzerine bölgede kalmalarıyla buraya yerleşmişler ve Arakan'daki Müslüman toplumun çekirdeğini oluşturmuşlardır.

Bu durumu teyit eden R.B. Smart Arapların Arakan'a yerleşmesini şöyle ifade etmektedir:

MS 788'lerde Mahataing Sandya tahta çıktı, eski Ramawadi bölgesinde Vesali adında yeni bir şehir kurdu ve yirmi iki yıllık bir saltanatın ardından öldü. Saltanatı sırasında Ramree Adası'nda birkaç gemi kaza yapıp enkaz oldu. Mohamedans denilen gemi mürettebatları, Arakan'a gelip köylere yerleştiler (Tha, 2007: 6).

Aynı zamanda bazı Müslüman fıkıhları ve evliyaları da Arakan sahilini ziyaret etmiştir. “Bedir Moqam” türbesi, Arakan sahilinde Pir Badrudin Badri-i-Alam'ın takipçileri tarafından yapılan, tanınmış Müslüman türbelerinden biridir (Yunus, 1994: 17).

Hanifar Tonki, Khayafurir Tonki, Babajishah Monayam ve Pir Badr Shah'ın türbeleri gibi bazı kutsal yerler de MS 8. yüzyılda Arakan'daki Müslüman maneviyatçıların varlığının kanıtı kabul edilmektedir. Arakan'ın tarihi, Müslüman maneviyatçıları hakkında Pagan döneminde de geldiklerine dair daha fazla bilgi vermektedir. Kral Anawrata'nın (1044-1077) Müslüman bir evliya ile karşılaştığına dair kanıtlar, bu durumu doğrulamaktadır. Bu da o günlerde Müslüman tüccarların, evliyaların, dervişlerin ve fıkıhların körfez kıyısına sıklıkla geldiğini göstermektedir (Qanungo, 1988: 111-112).

Bu dönemde Arap tüccarlar ve evliyalara, Arakan'da halkın geneli arasında Müslümanlığı yayma ve İslam'a çağrı faaliyetleri yürüttüler. İslam orada siyasi güçler tarafından değil yavaş yavaş ve doğal bir şekilde gelişmiştir. Arapların gayretleri ve üstün ahlaki karakterleri, genel halkın büyük bir kısmını İslam'a yöneltmiştir (Yunus, 1994: 18).

Bu nedenle bölgede birçok Arap evlenmiş ve kalıcı olarak kasaba ve köylere yerleşmiştir. İhtiyar Uddin bin Muhammed Bahtiyar Hilzi tarafından 1203'te Müslüman yönetiminin Bengal'e gelişinden sonra Arakan'da Müslüman nüfus artmıştır. Mrauk-U hanedanlığı döneminde Müslümanlık hızla yayılmıştır.

Chittagong bölgesi artık Bangladeş'in önemli bir parçası olsa da yerel dili ve kültürü Arakan gibidir. Chittagong ve Arakan arasındaki ilişkiler tarihsel, etnolojik ve jeo-politik nedenlere dayanmaktadır. Arakan, bu iki bölge arasındaki politik, kültürel ve ticari bağlantılar nedeniyle 'genişletilmiş Chittagong' olarak adlandırılmıştır. 6. ve 8. yüzyıllar arasında Chittagong bölgesi Vesali Krallığı'nın altında ve 16. ve 17. yüzyıllarda ise Arakan'ın Mrauk U Krallığı'nın altındaydı (Collis, 1985: 135).

Sultan Celal Uddin 1415-1433 yılları arasında Gaur'un Bengal Kralı idi. Arakan Kralı Narameit Hla'ya Müslüman topluluk Arakan'daki tahtını yeniden kurması için yardım etmiştir ve bu nedenle Arakanlı Krallar daha sonra Müslüman topluluklara karşı hayranlık duymuşlardır.

Bunun yanında Magan Thakur, Syid Musa, Navaraj Majlis gibi bazı Müslüman başbakanlar ve Burhanuddin, Eşre Han, Sri Bara Thakur gibi bir çok önemli bakan, yüksek sivil ve askeri yöneticiler Arakan'daki İslam kültürünün genişlemesine katkıda bulunmuşlardır (Shwe Lu Maung, 2005: 209).

Arakan Kralı Narameikhla (1404-1434), doğa bilimleri ve matematik alanlarında bilimsel düşünceleri öğrenmek için Bengal'deki Gaur sarayında uzun süre kalmış ve bu sırada İslam'ın bazı temel fikirlerini de öğrenmiştir. Kral Narameikhla, Hindu Hindistan devletleri veya Budist Tripura'dan almak yerine Müslüman Bengal'den mülteci almayı tercih etmiştir (Wilhem Klein, 1982: 94).

Arakanlı Krallar paralarında Müslüman isimleri kullanmış ve iki yüz yıldan fazla bir süredir 1430'dan 1645'e kadar Müslüman unvanları kullanmışlardır. Bu nedenle yavaş yavaş karışık bir Müslüman kültürü gelişmiş ve Arakan'ın başkenti çevresinde büyümüştür. Ayrıca evde Müslüman gelenek ve kültürlerini ve hatta Gaur ve Delhi'nin Müslüman Saltanat'ı gibi, devletteki fermanları izlemişlerdir.

Örneğin “Qazi” kökeni İslama dayalı bölgede resmi bir başkanlık sıfatıdır. Birçok üst düzey yönetici Arakan tarihinde önde gelen Qazi'ydi. Bunların en önemlileri Daulat Qazi, Gawa Qazi, Shuza Qazi, Sala Qazi olarak belirtilebilir. Bununla birlikte Muhammed Hussain, Osman, Abdul Karim Abdul Jabbar, Yousuf, Rawsan Ali, Abdul Gafur, Mohammed ve Nur Mohammed vb. gibi Müslüman isimlerine kullanmışlardır.

Col BaShin'e göre Arakan, 1430'dan 1531'e kadar Müslüman cemaat tarafından yönetilmiştir (BaShin, 1961: 4). Bu dönemin etkileri günümüze kadar devam etmiştir.

2.3.3. Magh Budistlerinin Arakan'a Gelişi ve Moğol Saldırıları

Hindistan'da 8. yüzyılda Hindu filozofu ve bir teolog olan Sankarachariyya zamanında çok sayıda Budist insana zulmedilmiştir. Zulüm gören bu Budistler Hindistan'ın Bihar Magadah bölgesinde yaşamaktaydı. Budistlerin karşıtı Mahayana mezhebi tarafından zulüm görmekteydiler. Daha fazla işkenceye dayanamamışlar ve sonuçta göç etmiş ve Arakan'a sığınarak dinlerini korumuşlardır (Ghosh, 1960: 18). Bu göçmenler Magadah'tan geldikleri için Magh ismiyle anılmaya başlamışlardır. Hinduizm, Budizm ve İslam, bu şekilde Arakan'da bir arada gelişmiştir.

Bölgedeki üç büyük din olarak Hinduizm, Budizm ve İslam, Arakan'ın üç bölgesinde gelişmiş ancak Moğol Saldırısı nedeniyle Chandra hanedanlığının MS 957'de sona ermesiyle dengeler değişmiştir. Hindu Devleti olan Vesali Krallığı yıkılmış, oluşan otorite boşluğunun kısa sürede doldurulmasıyla Bengal'de birkaç yıl sonra Hindular tekrar otorite üstünlüğünü sağlamışlardır. Moğol baskısıyla Hindular zamanla bölgeyi terk etmiş ve Arakan'da yüzyıllar sonra Maghs ve Rohingyas adında sadece iki özgün ırk birlikte yaşamaya başlamıştır.

Sonraki beş yüzyıllık bir dönem, Moğolların vahşi saldırıları nedeniyle karanlık dönem olarak anılmaktadır. Arakan, 1044-1077 döneminde Anawrahta yönetiminde Pagan'a tabi kılınmıştır. Arakan tarihine göre, ülke MS 1133'te bağımsızlığını yeniden kazanmıştır. Parim şehrinde Kral Gaulya tarafından yeni bir imparatorluk kurulmuştur, ancak 1287'ye kadar Arakan, Pagan Krallarına tabi olmuştur (Harvey, 1947: 91).

1287'den 1374'e kadar Arakan, Mogh Budist'in isteği üzerine Burman yönetimi altına girmiştir. Fakat 1404'te Launggret'ten Naramaikhla iktidara gelmiştir. Ancak Magh Budistleri Ava'ya gitmiş, bağımsızlıklarını ve egemenliklerini bırakmak zorunda kalmaları nedeniyle yardım talebinde bulunmuşlardır. Ava Kralı, oğlu Minye Kyaw Swa'yı göndermiş ve bu sebeple Naramaikhla Bengal'e kaçıp uzun süre orada kalmıştır (Yunus, 1994: 17). Bu dönemde Moğol saldırıları nedeniyle bölgede istikrar bir türlü sağlanamamıştır.

2.3.4. Arakan'da Müslüman Etkisi ve Mrauk-U İmparatorluğu

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Araplar, Müslümanların Hindistan'ı işgal etmesinden önce Arakan'a gelmişlerdir. Arap coğrafyacılarının ve tüccarların ifadeleri ve kayıtları, Arakan'daki Müslüman varlığının tarihini belirlemek açısından oldukça önemlidir. Araplar, ziyaret ettikleri bütün bölgeler ile ilgili ciddi kayıtlar tutmuşlar ve bu kayıtlar bugün tarihsel kanıt olarak birçok belirsizliğin ortadan kalkmasını sağlamıştır.

G.E. Hervay bu konuda şöyle bir değerlendirme yapmaktadır: “8. ila 16. Yüzyıl arasında doğu denizlerinde hâkim olan Araplara göre yerleşmek istedikleri yerler; Burma, Arakan ve Aşağı Burma idi.” Bengal MS 1203'te Müslümanların egemenliği altında kalmıştır. Bu bölge ile Arakan'ın kuzeyinde kalan Doğu Bengal arasında yakın kara yolları inşa edilmiştir. Bu şekilde ortaya çıkan, kültürel ve politik yapıda Müslüman etkisi Arakan tarihinde büyük önem taşımaktadır. Arakan, coğrafi bu konumunun avantajıyla Burma'nın diğer bölgelerine de çok sayıda Müslüman göndermiş ve İslam'ın yayılmasını sağlamıştır.

Arakan'da MS 1430'un başlarında Müslüman Vasal devleti kurulmuştur. İslami kurallar ve Müslümanların Arakan'daki etkisi, bölgenin Burmanlar tarafından saldırıya uğrayıp işgal edildiği 1784 yılına kadar sürmüştür (Yunus, 1994: 12).

MS 1430'da Arakan'da Müslümanların Naramaikhla veya Süleyman Şah tarafından Müslüman Vasal devletinin kurulmasına büyük etkisi olmuştur. Bu etki MS 1784'e kadar yaklaşık 350 yıl sürmüştür (Moshe Yegar, 1972: 18).

Bu dönemde ilk olarak Naramaikhla, 1404'te iktidara gelmiş, ancak Prens Minye Kyaw Swa'nın müdahalesi nedeniyle Bengal bölgesine gitmiştir ve burada Bengal'in ünlü Sultanı Sultan Gıyas Uddin Azam Şah tarafından kabul edilmiştir. Naramaikhla orada 25 yıldan fazla kalmıştır. Naramaikhla Müslüman olmuş ve adını Süleyman Şah olarak değiştirmiştir. 1430'da Naramaikhla, Bengal Sultanı Nadir Şah'ın yardımıyla iktidara gelmiş ve Arakan tahtını restore etmiştir. Ancak Sultan Nadir Şah'ın ona yardım etmek için bazı koşullar öne sürmüştür: Bu koşullar: (a) Bengal'in bazı kasabalarını geri vermek. (b) Bengal gibi Müslüman unvanını kullanmak (c) Kelime-i Tevhid'i mahkeme sembolü olarak kullanmak. (d) Madeni paraları Kelime-i Tevhid ile basmak. (e) Farsçayı, saray dili olarak kullanmak. (f) Yıllık vergi ödemektir.

Naramaikhla, 1785 yılına kadar başkent olarak kalan ve Lembro Nehri kıyısında yer alan Mrauk-U adında yeni bir şehir kurmuştur. Bugün bu şehir Mrohaung olarak bilinmektedir. Naramaikhla askerlerinin çoğu Müslüman'dır ve Bengal'den gelmişlerdir. Mrauk-U yakınlarındaki köylere yerleşmiş ve halen var olan "Sandi Khan Camii" adında bir cami inşa etmişlerdir (Ishaq, 1971: 110).

Naramaikhla MS 1434'te 53 yaşında ölmüştür. Varisleri İslam kültüründen çok etkilenmişler ve bu sebeple Arakan Kralları, Müslüman ismini ve unvanını iki yüz yıldan fazla (1430-1638) kullanmaya devam etmişlerdir.

Naramaikhla veya Süleyman Şah'ın halefi olarak Arakan'ı yöneten on sekiz kral görev yapmışlardır: "1430-1434 döneminde Süleyman Şah (Naramaikhla), Ali Khan (Meng Khari) 1434-1459, Kalima Şah (Ba Saw Phyu) 1459-1482, Mathu Şah (Doulya), 1482-1492, Mohammed Şah (Ba Saw Nyo), 1492-1493, Nori Şah (Ran Aung) 1493-1494, Şeyh Modullah Şah (Salingathu) 1494-1501, İl Şah (Meng Raza) 1501-1523, İlyas Şah (Kasabadi) 1523-1525, Celal Şah (Meng Saw) 1525, Ali Şah (Thatasa) 1525-1531, Zabuk Şah (Min Bin Min Pa Gri) 1531-1553, Daud Khan (Min Dikha) 1553-1555, Sikender Şah (Min Phalaung) 1571-1591, Salim Şah-I (Min Razagri) 1593-1612, Hussain Şah (Min Khamaung) 1612-

1622 ve Salim Şah-II (Thiri Thudama) 1622- 1638. Bütün bu krallar 1430'dan 1638'e kadar yani arka arkaya iki yüz yıl boyunca Arakan'ı yönetmişlerdir” (Mohar Ali, 1985: 167).

Naramaikhla sonrası onun (Süleyman Şah) kardeşi Ali Khan (1434-1459) krallığın halefi olmuştur. 1459'da da oğlu Basawpru, Kalima Şah (1459-1482) onun yerine tahta geçmiştir. Kalima Şah 1459'da Bengal Sultan Barbak Şah döneminde Chittagong'u işgal etmiştir. Ancak 1482'de, Kral Kalmia Şah öldürüldüğünde Arakan'da iç sorunlar başlamıştır. 1482'den 1531'e kadar sekiz kral iktidara gelmiş ama bazıları suikasta kurban gitmiştir. Bu sırada Bengal'le olan ilişki samimi kalmış ve Bengal'den tarih ve politika öğrenmişlerdir (Mohar Ali, 1985: 168).

Bu dönemde iz bırakanlardan biri de 1431'de genç, yetenekli ve güçlü bir kral olarak tahta oturan Min Bin Zabuk Şah olmuştur. Bu tarihlerde kendini bağımsız kral ilan etmiştir. Kısa süre içinde Arakan'ı, Bengal'in bağımsızlığını kazandıktan sonra bile görülmemiş şekilde istikrarlı bir ülke haline getirmiştir (Collis ve Bu, 1925: 493). Kral Min Bin, Gaur ve Delhi Sultanates gibi mahkemeler kurmuş ve idari yönetim sistemini çok geliştirmiştir. 15. yüzyıldan itibaren Arakan kralları Müslüman unvanları kullanmaya başlamışlardır.

Bengal Müslüman Saltanatı ve Arakan Krallığı çok kısa bir süre içinde birbirleriyle yakın ilişkiler içine girmişlerdir. Birçok kamu görevine Müslüman yetkililer atamış ve uygun madeni paralar yaptırmışlardır. Birçok uzmana göre bu dönem adete bir Rönesans dönemidir ve birbirinden güç alan her iki krallık bu dönemi yaklaşık iki yüzyıl sürdürmüştür. Arakan, İslam topraklarıyla dostluk bağı içinde kendi birliğini sağlamıştır. Bu şekilde Arakan devleti, 15. yüzyılın sonunda bu bölgede bağımsız bir Müslüman krallık haline gelmiştir. Muhammed Enamul Haq ve Abdul Karim bu durumu şöyle belirtmektedir:

Arakanlı krallar, Arapça harflerle Kelime-i Tevhid (İslam inancının sembolü) yazısını taşıyan madeni paralar bastırmışlardır. Devlet amblemi de Arapça kelime Akimuddin ile yazılmıştır. Arakan sarayı de pek çok Müslüman geleneğini ve koşullarını kabul etmiş, bu da İslam'ın etkisine bir başka önemli katkı olmuştur. Ünlü Sandi Han Camii de dâhil olmak üzere camiler kırsal bölgelerde çoğalmaya başlamış ve o zamandan beri İslami adetler, görgü ve uygulamalar yerleşmeye başlamıştır. Yaklaşık iki yüz yıl boyunca Müslüman hâkimiyeti iyice kurumsallaşmıştır (Karim ve Bisharad, 1935: 4-12).

Bengal iç savaşı ve Portekizlilerin gelişi nedeniyle Zabuk Şah (Min Bin) imparatorluğunu büyütme fırsatına sahip olmuştur. Zabuk Şah, Portekizleri askeri subay

olarak atamıştır. Portekiz yardımıyla top ve kuvvetli donanma gücü oluşturmuştur. Böylelikle Zabuk Şah güçlü modern silahlara da sahip olmuştur. Mart 1538'de Sher Şah adında bir Afgan, Gaur'u bir süre ele geçirmiştir. Ancak 4 ay sonra Temmuz ayında, Moğol kuvveti Gaur'a girdiğinde Afganlar Bihar'a dönmüşlerdir.

Bu dönemde Humayon, Moğol İmparatorluğu'nun kralıydı. Sher Şah ve Humayun arasındaki savaş nedeniyle, güneydoğu Bengal'in başkenti “Chittagong” savunmasız hale gelmiştir. 1540 yılında Arakan kralı Zabuk Şah Bengal'in güneydoğusuna ilerlemiş ve Chittagong bölümünün bir kısmını işgal etmiştir (Qanungo, 1988: 188).

Bengal Sultanı, Şemsuddin Muhammed Ebu Muzaffar Şah 1554'te Chittagong bölgesini fethetmiştir. Aynı yıl Chittagong'u fethettikten sonra subaylarına Arakan'da başka bir operasyon yürütmelerini emretmiş ve böylelikle Bengal kuvvetleri başarılı operasyonlarını Arakan'a da taşımıştır. Bengal Sultan kendi otoritesini ortaya koymaları için onları zorlamıştır. Zaferini hatırlatmak için Arakan'da madeni paraların basılmasını emretmiştir (Qanungo, 1988: 193).

Ancak maalesef bu tarih Arakanlıların kayıtlarını görmezden gelmiş ve sahte bir tarih yazmıştır. Ghiyasuddin Bahadur Şah'ın (1555-60) dikkat çekici miktarda madeni para adı, Arakan'ın 1560'a kadar Bengal Sultanlığı'nın kontrolü altına girdiğini ortaya koymaktadır. Magh Budist takipçisi olmak isteyen Saw Hla (1555-1564) ve Min Sekkya (1564-1571) isimli iki kral Arakan'ın tahtına çıkmış ve Müslüman unvanları kullanmamışlardır.

Bu dönem başıbozukluk altında geçen yirmi yılı bulmuştur. 1571'de Zabuk Şah'ın oğlu olan Sultan İskender Şah, tahta çıkmıştır. Sultan İskender Şah, 1582'de Chittagong ve Tripura'yı fethetmiştir. Ancak Chittagong'u işgal ettikten sonra Moğol tehdidi altında kalmıştır. Çünkü Moğol İmparatoru Chittagong'u yasal otoritesi altında görmüştür. Arakan Kralı İskender Şah, krallığını Moğol tehdidinden korumak için Portekiz'den yardım almıştır. 1593'te İskender Şah'ın yerine oğlu Salim Şah gelmiştir. Salim Şah rejimi sırasında Arakan çok gelişmiş ve adeta zirveye ulaşmıştır. Arakan'ın sınırlarını Dakka'ya ve güney kısmında Sundarbalar'a kadar uzatmıştır. Bin kilometrelik sahil şeridini kontrolü altına almıştır (Harvey, 1947: 111-113). Bu hâkimiyeti güçlü ve çok kültürlü ordu ve donanma ile sağlamıştır.

1612'de iktidara Salim Şah'ın yerine oğlu Hüseyin Şah gelmiştir. Döneminde Moğol İmparatorluğu Güney Bengal'in yasal kontrolü altında olduğuna inanıyordu. İslam Han, Bangladeş'in güneyindeki Bhulua ve Noakhali'yi fetheden Moğol temsilcisiydi. Bu zaferden sonra Sondip hükümdarı Hussain Şah ve Gonzales, onları Moğollardan korumak için koalisyon kurmuşlardır. Öncelikle Bhola ve Noakhali'nin bir kısmını fethetmeyi başarmışlardır. Ancak Gonzales'in kuvvetleri geri çekilmeye karar verdiğinde bu koalisyon çökmüştür. Portekiz subayları Arakan kralı tarafından tutuklanmış ve donanma subayları ele geçirilmiştir, hazineler ve toplar yağmalanmıştır.

Hüseyin Şah, ticarete Portekizlilerin ana rakibi olan Hollandalılar ile ittifak kurmuştur. Arakan ve Hollanda donanması Ekim 1615'te Portekiz kuvvetlerine saldırmaya başlamış ve sonunda Sandip'i fethetmişlerdir. Bir gün Portekizliler bu sahil bölgesinde bir savaş gemisi ve kutsal imparatorluk kurma girişiminde bulunmuşlar ancak Arakan kralı onların çabalarını boşa çıkarmıştır.

1622'de Hüseyin Şah'ın yerine oğlu Salim Şah II iktidara gelmiştir. Moğollarla, Portekizlilerle ve Hollandalılar ile iyi ilişkilerini sürdürmüştür.

1631'den 1635'e kadar olan hükümdarlığı sırasında Arakan'a korkunç bir kıtlık gelmiştir. Kıtlık, takip eden yıllarda mahsulün çürümesine de yol açmıştır. Fiyatlar dört kat artmıştır (Majumdar, 1948: 314). Halk büyük sıkıntılar yaşamıştır.

2.3.5. Arakan İmparatorluğu'nun Çöküşü ve Burman İşgali

Arakan Krallığı'nın etkinliği ve hakimiyet alanı, Salim Şah II 1638'de öldüğünde azalmaya başlamıştır. Yerine oğlu Meng Sani tahta geçmiştir. Ama maalesef Dowager kraliçesinin sevgilisi tarafından öldürülmüştür. Ölümünden sonra Narapati adında bir Magh Budist General komplo ile tahta çıkmıştır. Narapati'nin önceliği halkın büyük çoğunluğunun desteğini kazanmaktı ama kesinlikle bunu başaramamıştır. Ayrıca Müslümanlardan iktidarı da ele geçirmeye çalışmıştır (Mohar Ali, 1985: 368).

Bu sırada Chittagong yönetici yardımcısı olan ölen kralın kardeşi Matak Rai (Kamal) bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak yeterli deniz gücü ve savaşçıları olmadığı için girişimi başarısız olmuştur.

1645'te Narapati'nin yerine yeğeni Thadomintra geçmiştir. Saltanatı sırasında Arakan halkı, kralın kötü yönetimi yüzünden çok acı çekmiştir. Hollandalılarla olan ilişkisi zayıflamış ve kuzeyi Moğol tehdidinden korumak için Portekiz'e bağımlı olmak zorunda kalmıştır. Thadomintra'dan sonra oğlu Sanda Thudamma tahta çıkmıştır. Büyük bilgin, şair ve müzisyen olan Alawal, rejimi sırasında Bengalce, Hintçe, Sanskritçe, Arapça ve Farsça gibi dilleri çok etkin kullanmıştır. 1651'de Alawal, Bengal dilinin en büyük romanı olan “Padmavati” yi tamamlamıştır (Mohar Ali, 1985: 866).

Bu dönemde Moğollarla ilgili bir gelişme Arakan Krallığını doğrudan etkilemiştir. Dara Shaikho, Shuja, Aurangzeb ve Murad isminde dört oğlu olan Moğol imparatoru Şahjahan, 1657 Eylül'ünde ciddi derecede hastalanmıştır. Bu durum tahtın veraseti konusunda soruna yol açmıştır. Bu taht mücadelesinden Aurangzeb galip gelmiştir, ancak Şah Shuja bunu kabul etmeyip savaşaacağını bildirmiştir. Fakat savaşta mağlup olup Arakan Kralı'na sığınmıştır. 26 Ağustos 1660'da Arakan Kralı Sanda Thudamma (1652-84), aile üyeleri ve müritleri ile birlikte Şah Shuja'yı kabul etmiştir. Krala Mrauk-U şehri yakınlarında ikametgâhı için konut tahsis edilmiştir.

Ayrıca kral, ona Müslümanların kutsal yeri olan Mekke'ye yollama sözü de vermiştir. Şah Shuja orada ölmek istemiştir. Prens Shuja, Arakan'a “Ameena” adlı güzel kızı ve yarım düzine deve, mücevher ve altınla gelmiştir. Arakan Kralı Sanda Thudamma daha önce hayatında hiç bu kadar zenginlik görmemişti. Kral tüm hazineyi ele geçirmeyi emretti ve Shuja'nın kızıyla evlenmek istedi. Şah Shuja teklifini reddetti ve krala üç gün içinde Arakan'dan ayrılmasını emretti. Çıkan bu kriz karşısında Shuja, Müslüman ordusunun yardımıyla bir darbe yapmaya çalıştı ancak başarısız oldu. Şah Shuja 7 Şubat 1661'de bazı müritleriyle birlikte kaçtı. Fakat maalesef prens kaçamadı. Ailesinin tüm üyeleri ile birlikte öldürüldü ve kızı da kral ile zorla evlendirildi. 1665 yılında Bengal Subader Shayista Khan 6.500 donanma kuvveti ile 288 filo kurdu ve 1666'da Chittagong ve Ramu'yu işgal etti.

Bu durum ve ciddi kriz Arakanlılar için yüzyılın büyüklüğünün sona ermesi yönünde adete bir işaret olmuştur. Arakan krallığı, Chittagong'un kaybedilmesinin ardından Akyab, Sandoway ve Kyaukpyu bölgelerinde sınırlı bir alanda kaldı.

Arakan'daki Bengal ve Rohingya karşıtı hoşnutsuzluk 1666'dan hemen sonra başladı. O zamanlar birçok Rohingyalı Arakan'dan, orada yaşadıkları hayatlarından kaçtı. Şair

Alawal bile bir süre Arakan'daki hapse gönderildi ama Chittagong'a kaçtı. 1666'dan 1785'e kadar bu bölge Moğol Prensi Şah Shuja'nın müritleri olan “Etnik Kamalar” tarafından kontrol edildi. Ancak 1685'te Sanda Thudhamma'nın ölümünden sonra Arakan, 1685'ten 1710'a kadar 25 yıl boyunca tamamen Müslüman güçler tarafından işgal edildi.

Bu dönemde Sanda Wizaya (1710-1731), tahtta başarılı oldu. Aynı zamanda Kaman'ın soyundan geliyordu. Ancak kısa sürede 1731'de suikastle öldürüldü. Bu cinayetten sonra krallar arka arkaya suikasta uğradı ve bölgede ciddi istikrarsızlık baş göstemeye başladı. Harvey'e göre;

Bu dönemde her biri iki buçuk yıl olmak üzere hüküm süren ortalama on kral görev yaptı, üç kral sadece bir yıl hüküm sürdü ve iki kral bir ay bile tahtta kalamadı. 1784'e kadar son yedi kralın hüküm süresinin ortalaması sadece üç yıldır. Sanda Thadita (1777-1782) ve Thamada (1782-1785) isimli son iki kral, daha önce Kral Sanda Wizaya tarafından Ramree'ye sürülen Kaman okçularının haleflerine ait Müslümanlardı (Harvey, 1947: 97).

Bu istikrarsızlık döneminde Ava ve Bodawphaya Kralı, Arakan'a hem karadan hem de denizden saldırılar düzenledi ve bazı başarılı operasyonlardan sonra 1984'te tam bir zafer kazandı. Böylelikle Arakan'ın bağımsızlığı sonunda sona erdi.

Arakan'ın “Ga Than de” adlı feodal kralı, Burman Kralı'ndan Arakan'ı fethetmesini ve Arakan krallığını vermesini istedi. Kral Boddawphaya tarafından 1784'te Arakan'ı fethetmek için 30.000 asker gönderildi. Kuvvetleri, yenilgiye uğramış imparatorluk ailesi ve yaklaşık 20.000 kişiyle Şubat 1785'te esir olarak döndü. Fetihten sonra Ga Than de'yi Arakan'ın kralı değil valisi yaptı. Arakan'ı fethettiği ilk kez Rohingya ve Mogh'un Chittagong'a toplu göç etmesine yol açtı. Bunun üzerine Rohingyalılar, Bangladeş'in güney Chittagong'una, Moghs Bandarbon ve Cox'sBazar bölgelerine yerleştiler.

Burman yönetimi sırasında (1784-1824), halkın yaklaşık 200.000 Rohingyalı ve Rakhineli insanlar Arakan'dan Bengal'e kaçtılar. Sadece 1797'de hem Müslümanlar hem de Budistler eşit derecede zulüm gördü ve yaklaşık 100.000 Mogh ve 30.000 Rohingyalı Arakan'dan Chittagong'a göç etti. Burman askerleri camileri, tapınakları, türbeleri ve kütüphaneleri yıkıp yok etti. Ünlü Mrauk-U Kraliyet Kütüphanesini ve binlerce kitabı da yok ettiler.

Bu şekilde Mrauk-U İmparatorluğu'nun çöküşü, İslam'ın önemli ölçüde zarar görmesi ve adete kültürel mirasın yok edilmesi Müslümanlar için yıkıcı etki yaptı. Burman Ordusu ilk kez altın sikke ve değerli serveti gördü. Hiç para görmeyen ve kendi kalıpları olmayan Burmanya için bu servetler adete büyüleyiciydi (Collis, 1925: 35-52).

Bu hırsla sürdürülen yağma, yıkım, öldürülme ve fidye faaliyetleri nedeniyle Arakan halkı parasız kaldı ve açlığa mahkûm hale geldi. 1798'de Burman kralı Boddawphaya Tayland'a saldırdığında kırk bin altın ve kırk bin kişi istedi. Arakan valisi Ga Than de ona ödeme yapamadı. Bu olaydan sonra Burman kralı Boddawphaya, Arakan kralının bazı insanlarını yakaladı ve öldürdü (Habibullah, 1995: 89). Burman kralı Boddawphaya, bütün talepleri karşılanmazsa tüm insanları öldürecekleri konusunda uyardı. Sonunda Arakan valisi Ga Than de Arakan'dan ayrıldı ve Burmanya kuvvetleri isyancılarıyla birleşti.

1784'ten 1798'e kadar Arakanlıların üçte biri Burman işkencesi ve zulmü nedeniyle Arakan'dan Chittagong bölgesinin güney kısmına dağlık alanlara kaçtılar. Bu kaçıştan sonra bölgedeki isyancıları desteklemeyi de sürdürdüler.

Ga Than'den sonra Arakan mücadelesini yöneten oğlu Sen Pia tahta getirildi. Sen Pia sadece Burmanya'dan değil, aynı zamanda Doğu Hindistan'daki gruplar ile de birçok sorun yaşadı. Haziran 1811'de Sen Pia, Mongdu ve Arakan'ın başkenti hariç bazı önemli bölgelerini ele geçirmeyi başardı. Ancak Eylül 1811'de Burman kuvvetleri ve Arakan kuvvetleri arasındaki çok sert çatışmalar yaşandı. Burman kuvvetleri modern silahlarla donatılmıştı. Buna karşılık Arakanlılar geleneksel eski tip silahlarla Burmanlara cevap vermeye çalıştı. Sonuçta doğal olarak Arakan kuvvetleri kazanamadı ve Sen Pia Chittagong'un tepe bölgelerine tekrar geri çekildi. Bu süreçte Doğu Hindistanlı gruplar da Burman kuvvetlerine Sen Pia'yı yakalamaları için yardım ettiler. Tüm bunlara rağmen oldukça cesur hareket eden Sen Pia yakalanamadı. Buna rağmen 25 Ocak 1815'te Cox's Bazar dağlık bölgesinde doğal nedenlerle öldü. Ölümünden sonra isyancı gruplar liderlik krizi yaşadılar. 1815-1824 yılları arasında Doğu Hindistanlı gruplar ile Burma arasında sürekli çatışmalar yaşanmaya başlandı. Burman kuvvetleri Şah Pori Adası'na ve sınır bölgesine birkaç kez saldırdı ve ardından bu bölgeleri işgal etti (Habibullah, 1995: 93-94). Bu gelişmeler bölgede kanlı yeni savaşları başlattı.

2.3.6. Anglo-Burman Savaşı (1823-1825)

Bölgede ilk Anglo-Burmanya Savaşı, Batı Burma'daki Arakan ile Chittagong'un kuzeyinde bulunan İngilizler arasındaki anlaşmazlık nedeniyle 1784-85 yılları arasında gerçekleşmiştir. Arakan'ın fethinden sonra, Burmanya da 1822'de İngilizlerin kontrolündeki Hindistan'la uzun bir sınır oluşturan Manipur ve Assam'ı işgal etti. Arakan, Manipur ve Assam'dan birçok isyancı, İngiliz kontrollü Hindistan'a mülteci olarak gitti. Burmanya'nın en büyük generallerinden olan ve Assam valisi Maha Bandula Hindistan'a bir saldırı başlattı. Planları İngilizlere kuzeyde Cachar ve Jaintia'dan Sylhet ve Chittagong'un güneydoğusu Arakan'dan iki cephe açarak saldırmaktı.

Eylül 1823'te Burmanya kuvvetleri sınırı geçti. Bunun üzerine Hindistan da Burma'ya savaş ilan ederek karşılık verdi. Ocak 1824'te Burma bölgeye üst düzey subaylarından biri olan Thado Thiri Maha Uzana'yı gönderdi. Cachar ve Jaintia isyancılarını böylelikle dağıttılar (Thant Myint-U, 2006: 113, 125-127).

İngilizler ayrıca Burmes'le karşılaşmak için kendi güçlerini de bölgeye gönderdiler. Sonuç olarak iki güç arasında çatışmalar yaşandı. 5 Mart 1824'te savaş resmen patlak verdi. İngilizler Binbaşı General Sir Archibald Campbell komutasında 5.000 asker ile bölgeye müdahale etti. 10 Mayıs 1824'te Rangoon'u işgal ettiler. Ancak Ocak 1824'te Cachar ve Jaintia'da başarısız oldular.

11 Mayıs 1824'te İngilizler Burma anakarasına bir başka savaş daha başlattı. Yaklaşık 10.000 İngiliz askeri Rangoon limanına girdi. Bu sırada General Archibald Campbell yine İngiliz kuvvetlerinin komutanıydı. Temmuz 1824'te Burmanya hatlarına saldırmaya başladılar ve Burmanya'yı Shwedagon'dan beş mil uzakta olan Kamayut'a doğru püskürttüler. Karşılarındaki 30.000 kişilik askeri gücü modern bomba ve silahlar kullanarak mağlup ettiler. Burman askerlerinin silahları çok zayıf ve ilkeldi. Bu süreçte Burmanya'da 30.000 askerden 23.000 asker öldü. Maha Bandula'nın Hindistan'daki ilerlemesi, İngilizlerin Rangoon'u ele geçirmesiyle durdu. Maha Bandula bu başarısızlıktan sorumlu gördüklerini sınır dışı etti (Aung, 1967: 212-215).

Bandula, Yangon yakınlarındaki Danubyu'daki üssüne geri döndü. Mart 1825'te Danubyu'da saldırıya uğrayan bir filoyla birlikte yaklaşık dört bin İngiliz gücü örgütlendi.

İlk saldırıları Bandula'nın güçlü karşı saldırısı nedeniyle başarısız oldu. Gücü fil, süvari ve insan gücüyle savaşarak olmuştur. Ancak İngiliz kuvvetlerinin füze ateşi yüzünden tüm filler durduruldu. İngilizler 1 Nisan'da tekrar büyük bir saldırı başlattı. Bandula havan mermisi nedeniyle öldürüldü.

Arakan Maha Bandula'nın ölümünden sonra İngiliz kontrolü altına girdi ve General Joseph nihayet 17 Eylül 1825'te Arakan'ı fethetti. Burmanya kuvvetleri Assam'dan çıkarıldı ve sonra İngilizler Cachar bölgesinde bazı iç bölgelere doğru ilerlediler. Burman otoritesi Kasım 1825'te son bir girişimde bulunsa da 1 Aralık'ta General Campbell ana Burmanya'ya saldırdı. Gücü, 1500 Hintli ve 2500 Avrupalı ile bir gemi filosunun desteğiyle kurulmuştu. Burmanya komutanı Maha Ne Myo, 2 Aralık'ta filodan atılan bir kurşunla öldürüldü (Phayre, 1967: 252-254). Bunun üzerine Burman otoritesi 26 Aralık'ta İngilizlerden ateşkes talep etti. İngilizler ancak savaşı sona erdirmek şartıyla ateşkesi kabul etti ve Yandabo Barış Antlaşması Şubat 1826'da imzalandı. Bu antlaşma ile İngilizler, Burmanların; Assam, Manipur, Arakan ve Salween Nehri'ne çekilmelerini, Jaintia ve Cachar'daki tüm isyanları durdurmalarını, dört taksitte bir milyon sterlin tazminat ödemelerini, Ava ve Kalküta arasında ticari anlaşma yapılmasını ve diplomatik temsil birimi kurulmasını talep etmişlerdir (Maung Htin Aung, 1967: 212-215).

Birinci Anglo-Burmanya Savaşı sırasında Yandabo Antlaşması resmen sona erdi. Bu savaş tarihte İngiliz-Hindistan açısından en uzun ve maliyetli savaş kabul edilir. 15.000 Hint-Avrupalı asker ve çok sayıda Burmanya asker ve sivil bu savaşta ölmüştür. Savaşın toplam maliyeti 5-13 milyon sterlini bulmuştur. İngiliz kontrolündeki Hindistan bu savaştan sonra ciddi mali krizler yaşamıştır (Anthony, 1998: 142-145).

2.4. İngiliz Sömürgeciliğinde Arakan (1825-1948)

Yukarıda özetlenen gelişmeler sonrasında Arakan, 1826 yılında İngiliz Hindistan'ına bağlanmıştır. Hindistan'ın bölgede tam kontrolü sağlama çabaları ise 1885 yılına kadar sürmüştür. Hindistan ilk Anglo-Burman savaşı sonrası ağır tahribata uğrayan Burmanya'da imar ve yenileme planları yapmış ve bunları uygulamıştır. Ancak engellerle karşılaşmıştır. Lord Dalhoisi, Burman kralı ıslah etmeyi reddettiğinde 1852'de Pegu'ya saldırmıştır. Pegu valisini görevden almış ve yerine Arther Piari'yi görevlendirmiştir. Böylelikle Piari Pegu'daki ilk İngiliz komisyon üyesi olmuştur.

Burmanya’da Kral Thib 1878 yılında iktidara gelmiş ve hemen Fransızlarla gizli bir ilişki kurmuştur. Ne pahasına olursa olsun Fransız hükümetinden silah yardımı talep etmiştir. Ancak İngiliz’ler durumu fark etmiş ve Paris büyükelçilikleri üzerinden anlaşmanın yapılmasını engellemişlerdir.

Aynı dönemde Burman kralı “Bombay-Burma Ticaret A.Ş.” a bir para cezası verdi. 30 Ekim 1885’te İngiliz vali genel subayı kralın emrini geri çekme tehdidinde bulundu. İngiliz otoritesi Burmanya kralını ikna edemedi ve nihayet sarayını kuşattılar. 29 Kasım 1885’te 15 gün sonra Burman kralı teslim oldu ve Hindistan’a sürüldü (Habibullah, 1995: 96-97).

İngiliz döneminin başlangıcından itibaren Arakan neredeyse sürgünlerle boşaltıldı. Aralarında 60.000 Magh, 30.000 Müslüman ve 10.000 Burman bulunan sadece 100.000 kişi bölgede kaldı. 1784-1824 döneminde Arakanlı Müslümanlar Chittagong’a gidip bu bölgeye yerleştiler. Arakan’da barış başladığında anavatanlarına dönmeye başladılar.

Ancak gerçek Bangladeşliler Arakan’a gitmek istemediler. Çünkü Arakan, “kanunsuz ülke” olarak biliniyordu. İngilizler Arakan’ı İngiliz-Hindistan’ın idari bir parçası yapmışlardı.

İlk başta Arakan, Hindistan Genel Valisi’nin doğrudan gözetimi altında ayrı bir idare özerkliği tanındı. Ancak daha sonra bu durum değişti ve Bengal Hükümetine dâhil edildi. Burmanya’nın başkenti Mandalay’dan Rangoon’a kaydırıldı.

Bu dönemde Arakan’ın Başkomutanı Chittagong Komisyonuna bağlıydı. Bölge görevlisi, mevcut Komiser Yardımcısı (DC) olan Komisyon Üyesi altında çalışmıştır. “Myothugyi” yerli gelir memuruydu. Bölge gelir işlerine başkanlık ediyordu. “Kyun-oks” Myothugyi altında çalıştı ve görevi kendi çevrelerinden vergi toplamaktı. Kyun-oks da köy yöneticisiydi. İlçe memurları da ilçe yönetimlerin başında görev yapıyordu. Bu şekilde bölgede hukukun üstünlüğü de sağlanmaya çalışıldı.

İngiliz döneminde Müslümanların Arakan’a göç ettirildiklerine dair yanlış bir kanaat oluşmuştur. Ancak savaştan veya işkenceden kaçmaları ve barış sağlandığında Arakan’daki

vatanlarına geri dönmeleri için Burma'dan Chittagong'a sürülmeleri gerçektir (Burma Gazetteer, 1957: 85).

İngiliz hükümeti bölgedeki hakimiyeti döneminde Arakan'ın iletişim sistemini geliştirdi. Buhar gemileri Arakan Flotilla Şirketi tarafından denize indirildi. Akyab ilçesinin tüm su alanlarına bu gemiler hizmet vermeye başladı. Akyab, Paletwa, Kyaukpyu ve Sandoway kentleri de bu hizmetten yararlandı.

Su yollarının yaygınlaşması paralelinde kara yolları için bu durum gerçekleşmedi. Ancak Nafta Mayu ve Maungdaw arasında bir buharlı tramvay hattı kuruldu. Bu dönemde Hint-Burma demiryolu bağlantısı çalışmalarına da başlandı. Ulaşım alanındaki bu gelişmeler bölgedeki nüfus hareketliliğini de hızlandırdı.

Her yıl Şubat-Mayıs ayları arasında mevsimlik işçiler, Hindistan'ın farklı eyaletlerinden çalışmak için Arakan'a gelmeye ve sezon sonunda da kendi topraklarına dönmeye başladılar. Bazı göçmenler İngiliz döneminde Arakan'a girdiler ve İkinci Dünya Savaşı sırasında geri dönene kadar burada yaşadılar.

Zamanla bölgede huzurun sağlanması paralelinde sivil toplum kuruluşları da faaliyetler yürütmeye başladı. 1906'da Rangoon College'ın bazı öğrencileri “Genç Erkekler Budist Derneği’ni” (YMBA) kurdu ve Budist milliyetçiliğini yaymaya çalıştılar. Bu konuda eğitimler yaptılar ve sosyal hizmet sağlamaya çalıştılar (Lintner, 1990: 28).

Aynı zamanda Rangoon'daki bir grup Burmanya Müslümanı da sosyal bir örgüt kurmak için harekete geçti. 12 Aralık 1909'da Burma Müslüman Topluluğu'nu (BMS) kurdular. Hedefleri kütüphane, Müslüman okulu, spor, çocuk aktiviteleri, sosyal toplantılar vb. faaliyetler yapmaktı.

BMS zamanla faaliyetlerini yaygınlaştırdı. Bölgedeki diğer önemli kasabalarda ve Burma şehrinde şubeler açtılar. Kendilerini Burma'daki Müslümanların temsilcisi olarak gördüler ve uzun yıllar Burmanya Müslümanlarının tek örgütü oldular. Müslüman toplumun haklarını ve güvenliğini korumaya çalıştılar.

Ancak 1917'de Genç Erkekler Budist Derneği (YMBA) bu sivil toplum kuruluşunu “Burmanya Birliği Genel Konseyi” ne (GCBA) dönüştürdü. Bu dönüşümle beraber Burman

milliyetçi hareketinin sembolü oldular ve siyasi faaliyetlere başladılar. Burmanya'nın güvenliği, emniyeti ve hakları konusunda İngiliz otoritesiyle pazarlık yapmaya başladılar.

Zamanla bölgede Hindistan ve Müslüman karşıtı eylemler yapılmaya başlandı. Bu konuda ilk adım 1930 Rangoon İsyanıyla atıldı. Bu dönemde bazı genç ve milliyetçi üniversite öğrencileri tarafından kurulan ve lideri Aung San olan, “Do Ba Ma Asiayone” veya “Burman” adında yeni bir kuruluş daha ortaya çıktı. Kendilerine, Burma'dan İngiliz karşıtı bir duygu mesajı ortaya koyan “Thakins” ya da “Üstatlar” dediler.

Aung San, 1931'de kurulan “Tüm Burma öğrenci Birliği” nin de lideriydi. Bu kuruluşun da nihai hedefi Burma'yı İngiliz işgalinden kurtarmaktı.

İngiliz hükümeti, ayrılık sorunu ortaya çıktığında 24 delegeye müzakere sürecine davet etti. 27 Kasım 1931'den 12 Ocak 1932'ye kadar Londra'da düzenlenen ve çeşitli toplulukların temsilcilerinin katıldığı Burma Yuvarlak Masa Konferansında sorunlar müzakere edildi. Ne yazık ki bu toplantılarda Rohingya topluluğunun temsilcisi katılmadı. Çünkü İngilizler Rohingya topluluğunu Hint toplumu içinde sayıyordu.

Burma Müslüman Derneği (BMS) 13 Aralık 1934'te Ortak Seçim Komitesi'ne karşı Müslümanları görmezden geldikleri için protesto gösterilerine başladı. BMS tarafından 27 Aralık 1934'te Hindistan Dışişleri Bakanı Sir Samuel Hoare'ye gönderilen ek bir muhtıra ile durum protesto edildi. BMS kendileri ve Hintli göçmenler arasında nasıl farklı muamele yapıldığını, Burmanya Müslümanlarının tarihsel haklarını, İngiliz Taçına sadakatlerini ve Burmanya Budistleri tarafından nasıl ihmal ve işkence gördüklerini anlattılar (Yeger, 1972: 63-64). Bu dönemde ayrıca “Burmanya Müslüman Dernekleri Genel Kurulu” (GCBMA) adlı ikinci Burmanya Müslüman örgütü 1936 yılında Pyinmana şehrinde kuruldu.

Bölgede Müslüman karşıtı isyanlar 1938'de Rangoon'da tekrar başladı. Bu sırada Aung San, Arakan'a gizli bir ziyarette bulunarak Arakanlı Magh liderleriyle görüştü ve bağımsızlık mücadelesine yönelik stratejileri konuşup Rohingya'lara yönelik planları müzakere etti. Daha sonra Aung San, 30 arkadaşıyla birlikte çok gizli bir şekilde Japonya'ya gitti ve burada kapsamlı eğitimler aldılar. Bu çalışmalar sonrası “Burma Bağımsızlık Ordusu'nu” kurdular. 1941'de de Japon ordusuyla birlikte Burma'ya geri döndüler.

2.5. Arakan'da Bağımsızlık Mücadelesi ve Hak İhlalleri

Yukarıda ana hatları ile değindiğimiz gibi Arakan bölgesi yüzyıllardır süren istikrarsızlık sonucu sürekli ölümlerle, işkencelerle, zulümle, göçlerle anılan bir bölge olmuştur. 1941'de Burma Bağımsızlık Ordusu'nun kurulması ve devreye Japonya'nın girmesiyle durum daha da kötüleşmiş ve bölgenin son 70 yıllık geçmişi yoğun insan hakları ihlallerine tanık olmuştur.

Bu alt bölümde söz konusu ihlalleri tarihsel süreç içerisinde inceleyeceğiz.

2.5.1. İkinci Dünya Savaşı ve Arakan'da İstikrarsızlıklar

İkinci Dünya Savaşının başladığı yıllarda Arakan bölgesindeki istikrarsızlık yoğun Müslüman katliamına yol açmıştır.

-1942 Müslüman Katliamı: İkinci Dünya Savaşı'nın başında, Japonya 8 Aralık 1941'de İngilizlere karşı savaş ilan etmiştir. 23 Aralık 1941'de İngiliz kuvvetleri Japon Ordusunu Burma'dan geri çekilmeye zorlamıştır. Bu geri çekilmenin ardından İngilizler Arakan bölgesini Magh Budisti olan U Kyaw Khine'ye devretmiştir. Ancak pes etmeyen Japonlar Rangoon'ı bombalayıp başkent Burma'yı 7 Mart 1942'de işgal etmiştir. Japon uçakları 23, 24 ve 27 Mart 1942'de Akyab'ı bombalamış, Rajput, Gorkha ve Karen'deki İngiliz askerleri bu bombalama sonucu ciddi kayıp vermiştir.

Esasında Arakan'da Müslümanlar ve Maghlar yüzyıllardır birlikte yaşıyordu. Ancak İngiliz sömürge yönetimi döneminde “böl ve yönet politikası” nedeniyle aralarında düşmanlık gelişti. Bazı tarihçiler Arakan'daki 1942'deki Müslüman katliamın toplumsal bir isyan değil, önceden planlanmış ve soğukkanlı işlenmiş bir plan olduğunu yazmışlardır. Bu dönemde Magh Budistleri, Japon askerlerinden silah toplamış, yanlış yönlendirilmiş Karens'ten silahlar satın almış ve İngiliz askerlerinin bıraktığı silahları toplamışlardı. Budistlerin Müslümanlara karşı öfkelerinin altında dinlerine karşı onları büyük bir tehdit olarak görmeleri yatıyordu. Bu durumu İngilizler kışkırtınca tam bir felaket ortaya çıktı.

Bu ortamda Maghlar Thakinslerle beraber Müslüman topluluğa yoğun saldırılar düzenlemeye başladı. Oldukça modern silahlı bu gruplar karşısında Müslümanların inançlarından başka hiçbir şeyleri yoktu. İngilizlerin de alanı boşaltmasıyla Hindu ve

Chittagonya Müslümanları kaçmak zorunda kaldı ve işyerleri, evleri Magh Budistleri tarafından yağmalandı.

Bu sırada bir grup Burma Bağımsızlık Ordusu (BIA) askeri 28 Mart 1942'de Kyaukpru ve Akyab bölgelerinde Müslüman köylerine saldırdı ve bu köyleri yağmaladı. Müslümanlar silahsızdı. Binlerce masum adamı, kadını ve çocuğu öldürdüler, işkence yaptılar. Rohingya kızları ve kadınları tecavüz edildikten sonra acımasızca öldürüldü. Birçok kişi onları güvence altına almak için nehre atladı, ancak yüzen insanlar vurularak öldürüldü. Lemro Nehri'nin suları, masum kurbanların kanıyla kırmızıya dönüştü. Bazıları ormanda saklanmak veya Maungdaw'ın riskli dağlarını geçmek için kaçtı. Katliam sırasında Müslüman halkın altın ve gümüşleri Thakin liderleri tarafından alındı. Hayvanları, pirinç, çeltik gibi ürünleri hatta kıyafetleri Maghlar tarafından yağmalandı.

Bu dönemde barbarca Müslüman karşıtı katliamlar sürdü. Maghlar 29 Mart'ta Lombaissor'a, 1 Nisan'da Raischaung ve Pankha'ya, 8 Nisan 1942'de Kyauktaw ve Baharpara'ya saldırdılar. 100.000'den fazla Rohingya Müslümanı katledildi. 80.000 Rohingya Müslümanı Arakan'dan Hindistan'a kaçtı (Şimdi Bangladeş) ve 376 köy tamamen yakılıp yıkıldı (Habibullah, 1995: 107).

-Japon Karşıtı Milliyetçi Hareket ve İngiliz Etkisi: Daha önce de belirttiğimiz gibi Burma Bağımsızlık Ordusu (BIA) 1941'de Burma'ya Japon askerleriyle birlikte girmişti. Bu kuruluş Japon kuvvetleri tarafından eğitilmiş ve finanse edilmişti. Bu dönemde yoğun saldırılar nedeniyle İngiliz askerleri Hindistan'a çekildi. 1942'den 1945'e kadar Arakan, Japon yönetimi altında onların kontrolünde kaldı. Bu süreçte Müslümanlar İngilizlerin lehine hareket etti. İngiliz askerlerine gerçekten hizmet ettiler. Arakan cephesindeki İngiliz kuvvetlerine Japonların saldırısına karşı yardımcı oldular. Ancak buna rağmen Japonya, Arakanlı Müslümanlara dostane bir yaklaşım gösterdi. Müslümanlara yönelik suçlara müdahale ettiler. İngiliz yönetimini kapattılar ve Japon yönetiminin yeni oluşumunu başlattılar. Burmanlı Müslümanlara Japonların duyduğu bu sempatinin arkasında, Arakanlıların ve Hintlilerin işgücü ve ticari faaliyetleri etkili olmuştur (Yeger, 1972: 68). Ama buna rağmen Burmanya ile ilişkileri gün geçtikçe kötüleşmeye başladı.

İngiliz askerleri 16 Aralık 1942'den itibaren Akyab'ın giriş alanına doğru önemli bir müdahale başlattı. Kasım 1943'ten itibaren tekrar Akyab'a yöneldiler ve 1944 yılı boyunca burada savaşı sürdürdüler. 1944'ün sonunda da Akyab, Kyaukpyu ve Sandoway'ı ele

geçirdiler. Bu süreçte 1945'te Burmanya Anti-Faşist Örgüt'ünü kurduğunu ilan etti. 27 Mart 1945'te ülkenin dört bir yanında işgallere karşı önleyici mücadele başlattılar.

6 ve 9 Ağustos 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'ye ABD tarafından iki atom bombası atıldı. Bunun üzerine Japon askerleri 2 Eylül'de teslim oldu ve Burma yine İngiliz kuvvetlerinin kontrolüne geçti. Fakat toplumsal isyanlar ve Müslümanlara yapılan zulüm nedeniyle Rohingya Müslümanları kuzeye doğru kaçmak zorunda kaldı. Böylelikle Mağ'lar Arakan'ın güney kısmını tamamen ele geçirdi (Slim, 2012: 147).

-Müslüman Burma Kongresi: Arakan'da oluşan istikrarsızlık karşısında birçok Müslüman örgüt İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından faaliyetlere başlamıştır. Müslüman Burma Kongreleri de bu süreçte organize edilmiştir. Bu kapsamda en büyük Burman Müslüman Konferansı 24-26 Aralık 1945'te Pyinmana'da bölgedeki Müslümanları tek bir “şemsiye” altında örgütlemek için düzenlendi. Bu gelişmenin ardından “Anti-Faşist Halkın Özgürlük Birliği” (AFPFL) 1945 yılında kuruldu. U. Razak, bu örgütün kurucu başkanı oldu (Yeger, 1972: 75). Razak, Burma'yı hizmet için bu göreve geldiğini belirtti.

Razak Burman Müslümanları ile Budistler arasındaki bu dönemde kurulan birliğin öncüsü olmuştur. Müslümandı, ama Budizm ile bağlarını hiç koparmadı. 1946'da AFPFL'nin Mandalay şubesinin başkanlığına seçildi. Aynı zamanda Mandalay'dan meclis üyesi de oldu. Aung San hükümeti onu Eğitim ve Planlama Bakanı olarak görevlendirdi. Ne yazık ki 19 Temmuz 1947'de başbakan Aung San ve diğer altı kabine üyesi ile birlikte U Razak da meçhul bir suikasta kurban gitti (Razak, 2007: 7-10).

Genel Sekreter U Khin Maung Lat, Aung San'ın ölümünden sonra parti başkanlığına getirildi. 1950'de Adalet Bakanı olarak atandı ve 1958'e kadar devam etti. 1948'de bağımsızlıktan birkaç ay sonra Yeni Başbakan U Nu, Müslüman Burma Kongresinin kendisini AFPFL'den tecrit etmesini istedi. U Khin Maung partinin dini görüşlerinin önüne set oluşturdu ve AFPFL'ye tekrar katıldı. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1954'te Burma Müslüman Kongresi adını Pathi Kongresi olarak değiştirdi.

-İkinci Dünya Savaşı Sonrası Arakan: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Rohingya topluluğu, ayrı bir milliyet ve bölgesel özerklik vermeleri için İngiliz hükümetiyle müzakerelere başladı. Farklı bir etnik köken olarak, tarihi geçmişleri ve Rohingyalıların son durumları İngiliz hükümetini bu konuda cesur adım atma konusunda kararsız bıraktı. Bu

dönemde ayrıca bölgedeki; Karens, Kachins, Shans, Kayahs ve bazı etnik gruplar da bölgesel özerklik veya kendi alanlarının tam bağımsızlığını talep ettiler.

1947'de suikast ile öldürülen Başbakan Aung San bölgedeki tüm etkin grupların bir araya gelmesi için yoğun çaba harcamıştı. Aung San, İngilizlere tüm gruplarla görüşüp bir fikir birliği ortamı oluşturma sözü vermişti. Bu durum İngilizlerin Arakan'a bağımsızlık vermelerinin temel koşuluydu. Aung San ülke çapında tüm bölgeleri dolaştı, tüm gruplarla görüşmeler yaptı, farklı etnik liderlerle konuştu. 'Çeşitlilikte Birlik' teorisi altında tam özgürlük, güvenlik ve temel haklar sağlama sözü verdi.

Aung San, Burma'dan bağımsız olarak farklı topluluklarla tartışmak için bir de konferans düzenlemişti. Bu konferans Şubat 1947'de Shan Eyaleti, Pang Long'da yapıldı. Rohingya dışındaki tüm uluslar bu konferansa davet edildi. Arakan devletinden gelen Maghlar, Burma'nın merkezi otoritesine çoktan boyun eğmiş, itaat etmişlerdi. Bu itaatlerine karşılık istedikleri ise Arakan'ın Rohingya Müslüman cemaatinin yok edilmesi idi. Bu acımasız durum karşısında Rohingyalılar meşru siyasi haklarını kazanmak için adeta kendi dişleriyle kuyu kazdılar, çivilerle savaştılar. Bu süreçte Maghlar kendi bölgesel sorunları nedeniyle sessiz kaldı. Bu çatışmalı ortamda U Aung Zan Wai adlı bir Magh Budisti tüm Arakan'ı Konferansta temsil etti. Böylelikle bu konferanstan sonra Arakan, Burman'ın egemen olduğu merkezi hükümetin kontrolü altına girmiş oldu.

Duruma çare arayan Müslüman Arakanlılar Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Jinnah ile görüşmek üzere Pakistan'a bir heyet gönderdiler. Jinnah, kuzey Arakan'ın Müslüman çoğunluk bölgesi için savaşmasını ve Rohingya Müslüman Bölgesi'nin özerkliğinin alınabilmesi için Aung San'a destek vermelerini istedi. Bu sıcak ilişkilere karşılık 1946 yılı başlarında U Razak, Müslüman toplumu Jinnah liderliğindeki Pakistan hareketine sempati duymamaları konusunda uyardı. Ayrıca, Burma'da güçlü bir topluluk olmalarını tavsiye etti. Ancak ülkenin ulusal gelişimini de engellemedi (Yeger, 1972: 76).

Böyle bir ortamda Burma'nın ilk genel seçimleri Nisan 1947'de yapıldı. Ancak toplam nüfusun %98'inin Rohingya Müslüman'ı olduğu Maungdaw ve Buthidaung bölgelerinde halkın çoğu sınır dışı edildi ve seçimler engellendi. Bu hukuksuzluk karşısında komünistler, Halklar Gönüllü Teşkilatı (PVO) ve aşırı milliyetçi Maghlar gibi örgütler yeraltına indi ve bağımsızlık için radikal faaliyetlere başladılar. Çok kısa bir süre içinde Arakan bölgesinin büyük bir kısmı bu radikal örgütlerin kontrolü altına girdi. Popüler Müslüman şarkıcılardan biri olan Jafar Kawal da sürece uygun olarak Aralık 1947'de

Buthidaung Kasabasında Arakan'ın kuzeyinde Müslüman Özerk bir devlet kurma talebiyle Mücahid Partisi'ni kurdu ve bağımsızlık faaliyetlerine başladı.

2.5.2. Arakan'da Devletleşme Çabaları (1948-2019)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Başbakan Aung Sun, Müslüman temsilci U Rashid dâhil altı kabine üyesi ile birlikte 19 Temmuz 1947'de bağımsızlıktan birkaç ay önce muhalefet tarafından planlanan bir suikastle öldürüldüler. Bu olaydan sonra Başbakanlığa Thakin Nu getirildi. 17 Ekim 1947'de İngiltere Başbakanı Clement Attlee ve Thakin Nu İngiltere'ye bağlılık anlaşmasını feshederek Burma Cumhuriyeti'nin 4 Ocak 1948'den itibaren bağımsız bir ülke olarak kurulmasını sağladılar. Bağımsızlıktan sonra Arakan bölgesi başta komünist örgütler olmak üzere çok sayıda terör örgütleri tarafından saldırılara maruz kalmaya başladı.

Bu dönemde Anti-Faşist Halklar Özgürlük Birliği, birçok Müslüman subayı serbest bıraktı. Bu askerler Arakanlı Budistler tarafından eğitimden geçirildiler. Bu gelişmeye karşılık Arakanın yeni yöneticileri Müslümanlar için hareket kısıtlamaları getirdiler. Tacizler, insan hakları ihlalleri yeniden başladı. Bu durumda Müslümanlar özgürlüklerini, onurlarını, inançlarını ve haysiyetlerini geri kazanmak için Jafar Kawal'ın liderliğinde yeni platform altında örgütlenmeye başladılar.

Bölgede popüler bir şarkıcı olan Jafar Kawal, Müslüman Rohingya'yı, Allama Iqbal adlı Hint alt kıtasının ünlü şairinin şarkı sözlerini söyleyerek mücadeleye davet etti. Çok kısa bir süre içinde binlerce Arakanlı Müslüman bu bağımsızlık mücadelesi hareketine katıldılar. Ancak bu Müslümanlar platformu, Burma Bölgesel Gücü (BTF) adlı sınır güvenliği ve Maghlar Buddist tarafından engellenmeye çalışıldı. Bu süreçte Kuzey Arakan'a saldırılar yeniden başladı. Aydınlar ve ulema dâhil binlerce Müslüman erkek, kadın ve çocuk öldürüldü ve 50.000'den fazla Rohingyalı tekrar Doğu Pakistan'a (şimdi Bangladeş) kaçmak zorunda kaldı. Merkezi hükümet Burma'nın her yerinde isyanı kontrol etmeye çalıştı. Komünistler ve PVO teslim oldu, ancak kuzey Arakan daha önce olduğu gibi Müslüman platformunun kontrolü kalmaya devam etti (Tinker, 1967: 47).

1951'de yapılan genel seçimlerde Müslüman cemaati Arakan'dan biri Üst Kurulda, diğeri Alt Kurulda olmak üzere toplam 5 koltuk kazandı. Ancak Jafar Kawal ve 1951'de

suikasta kurban gitti. Abbas yönetiminde kontrolü ele aldı. Ancak bu sefer de başka bir komutan Qassim Raja, Maungdaw'ın güneyinde özerklik ilan etti. Qassim, Buthidaung, Maungdaw ve Rathedaung'un bir kısmında kontrolü sağladı. Hükümet için ciddi bir tehdit oluşturmaya başladı. Burman hükümeti Müslüman liderleri ve parlamento üyelerini, bu isyanın Rohingyalıların haklarını geri kazanmalarına büyük bir engel olduğu konusunda ikna etmeye çalıştı. Ayrıca isyana karşı da büyük çaplı operasyonlar başlattılar. Birçok sivil rastgele tutuklandı ve işkence gördü. Operasyon sırasında bazıları da öldürüldü.

25 Eylül 1954 tarihinde Burma Başbakanı U Nu, Rohingyayı yerli Burma etnik topluluğu olarak ilan etti. Artık her türlü temel hakkın geri verildiğini deklare etti. Hükümet, Kasım 1954'te isyancılara karşı Muson Operasyonu'na başladı. Kuzey Arakan bölgesinin çoğunu ele geçirdiler ve isyancılar öldürüldü. İsyanın lideri Qassim Doğu Pakistan'a kaçarak ölümden kurtuldu (Yeger, 1972: 99).

1956 seçimlerinde Müslüman cemaat beş sandalyenin hepsini aldı. Sayın Ezhar Mian, Sultan Ahmed, Sayın Abdul Ghaffar, Abul Khair ve Abul Basher Arakan bölgesinden milletvekili olarak seçildiler. 1957 adeta bayram havasında geçti. Başbakan U Nu, 1959'da Maungdaw ve Buthidaung bölgelerini ziyaret etti. Shan, Kachin ve Karen gibi yerli bir etnik topluluk olarak Rohingya'ya da eşit haklar vaat etti.

1960 seçimlerinde de Müslüman liderler Burma Parlamentosuna girmeyi başardılar. Seçimden sonra U Nu, Rohingya'nın onları Magh Budistlerinin işkencesinden korumak ve Arakan'da barışı sağlamak için inisiyatif aldı. 31 Mart 1961'de Burma merkezi hükümeti altında "Mayu Sınır İdaresi"ni kurdular. Askeri bir idare olarak hızlı bir şekilde Buthidaung, Maungdaw ve Rathedaung'ın batı kesiminde düzeni kurmayı başardılar.

Bu dönemde yerel Müslümanlar, özel bir polis gücü olan 'Mayu Ye'de işe alındı. Başbakan U Nu, Rohingya dilinde bir radyo programı başlattı. Müslüman isyanının sona ermesini istedi. Yavaş yavaş isyancılar silahlarını bıraktılar ve 4 Temmuz 1961'de teslim oldular (Habibullah, 1995: 119).

-Arakan'da Doğrudan Askeri Yönetim (1962-1974): Burman ordusu komutanı General Ne Win, 2 Mart 1962'de kansız bir askeri darbe ile iktidarı ele geçirdi. Parlamenti kapattı ve Anayasa'yı kaldırdı. Yasama, yargı ve yürütme yetkisini kontrolü altına aldı. Tüm

yönetim kadrolarına askeri yöneticileri görevlendirdi. Askeri hükümet olarak Devrim Konseyi'ni (RC) ülke yönetiminde görevlendirdi.

Devrim Konseyi (RC) 4 Temmuz 1962'de Burma Sosyalist Program Partisi (BSPP) adında bir siyasi parti kurdu. Bu yeni parti tüm ülkede şubeler açarak hızla örgütlendi. "Ulusal Birliği Koruyan Kanun" adıyla yeni bir düzenleme yaparak 23 Mart 1964'te Burma Sosyalist Program Partisi (BSPP) hariç diğer tüm siyasi partileri, dernekleri ve birlikleri kapattılar. Başlangıçta sadece askeri personel üyeliğe kabul edilirken 1970'lerde üyelik herkese açık hale getirildi. Bu yapıya Arakan'dan sadece Magh Budistleri dâhil edildi. Komünist ve Budist'lerin etkisiyle "Burmanya Sosyalizmi Yolu" 30 Nisan 1962'de tüm dünyaya ilan edildi (Mehden, 1963: 129-135).

Şubat 1963'te Devrim Konseyi (RC); ülkedeki bütün bankaları, işletmeleri, petrol kuyularını, sigorta sektörünü, dış ticaret, nakliye kuruluşlarını, özel okulları, pirinç işletmelerini ve hatta küçük bakkalları dahi kamulaştırdı. Özel mülkiye ve toprak da kamu mülkiyetine geçirilip yeniden dağıtıldı. Bölgede çoğunluk işyerleri Müslümanların kontrolü altındaydı. Ancak bu baskılar nedeniyle bölgenin ekonomisi çöktü. 17 Mayıs 1964'te 50'lik ve 100'lük banknotlar tedavüle sokuldu. Bu gelişme zayıflayan ekonomiye daha ağır darbe vurdu.

Rohingya ekonomisi; Müslümanların iş merkezlerinin, mağazalarının ellerinden alınması ve diğer hareket kısıtlamaları nedeniyle çöktü. Arakanlı Magh'lar, halk mağazalarından tüketim mallarını ucuz fiyata alıp bunları karaborsada satarak kolay kâr elde etmeye başladılar. Farklı şehirlerdeki pirinç ve diğer temel gıda kıtlığı nedeniyle Arakan'dan pirinç ülke geneline taşınmaya başladı. Bu durum 1967'ye gelindiğinde Arakan bölgesinde ciddi bir kıtlığın baş göstermesine yol açtı ve bu süreçte birçok Müslüman açlıktan öldü (Mohinder Pal Singh, 2013: 72-79).

Bu dönemde U Nu döneminden başlayan Rohingya dilinde radyo programını yayınlayan Burma Yayın Servisi (BBC), 1960 yılında kurulan Rohingya Gençlik Örgütü ve Rohingyalıların diğer sosyo-kültürel örgütleri, 1956 yılında kurulmuş Birleşik Rohingya Örgütü, Raningon Rohingya Öğrenci Derneği, Rohingya Jamiatul Ulama, Arakan Ulusal Müslüman Örgütü ve Arakan Müslüman Gençlik Örgütü gibi birçok örgüt 1964 yılında yasaklandı (Yunus, 1994: 74).

Zamanla askeri rejim tarafından, Arakan Müslümanlarına karşı insan hakları ihlalleri de gerçekleştirilmeye başlandı. Birçok ünlü Müslüman liderler herhangi bir arama emri olmadan tutuklandılar. Ayrıca mevcut mevzuatlar yasa uygulayıcı kurum ve yargıçlar tarafından istismar edildi. Adalet rafa kalktı. Müslümanlar her yerde Budist Maghlar tarafından işkenceye uğradılar, malları yağmalandı. Binlerce insan evlerinden kovuldu ve onları diğer Kyawktaw, Pauktaw, Myebon, Mrohaung, Minbya vb gruplar takip etti. Zulümden kaçmak için birçok kişi Bangladeş'in Chittagong veya Cox'sBazar bölgesine göç etmek zorunda kaldı.

Bu çatışmalar uluslararası camiada kısa sürede büyük tepki çekti. Devrim Konseyi (RC) 1964'te dış dünyadan izole edildi. Buna karşılık Rangoon'da yabancı ziyaretçilerin hareketi kısıtlandı. Başkentin dışına çıkabilmek için ülkedeki yabancıların Myanmar yetkilisinden resmi izin alma şartı getirildi. Yabancıların ve STK'ların zulümlerini izlemek için Arakan bölgesine girmelerine izin verilmedi. Yabancı ajanslar, misyonerler, akademisyenler ve batı vakıfları ülkeden ayrılmak zorunda kaldı.

1963 yılında, bazı Rohingya aydınları, seçkinler ve üniversite mezunları, gizlice Rohingya Bağımsızlık Gücü (RIF) adlı bir örgüt kurdular. Amaçları Rohingya halkını Burmanya baskısından kurtarmaktı. Organizasyon hücrelerini Arakan'ın her tarafına yaydılar. Destek almak için yabancı ülkelerle temas kurmaya çalıştılar ve Askeri hükümet tarafından gördükleri zulüm hakkında bilgi verdiler.

Ayrıca Arakan ve Cox's Bazar ormanlarında yaşayan eski isyan gruplarıyla da temasa geçtiler. Çok sayıda Müslüman Arakan Buthidaun bölgesinden atıldı. Myanmar'ın göçmenlik görevlileri bölgeden atılanların Doğu Pakistan'a gitmelerini teşvik ediyordu. Rohingya Bağımsızlık Gücü'nün (RIF) lideri olan Bay Sultan, hükümetin eylemine karşı protestolarda bulundu.

-Burma Sosyalist Program Partisi ve İkinci Dönem: Askeri yönetim “Anayasa Diktatörlüğü” nün 1988 yılına kadar sürecektir ikinci aşamasını Mart 1974'te “Burma Sosyalist Program Partisi” (BSPP) aracılığıyla başlattı. Yeni "Arakan Devleti" ni yüzde yüz Rakhine ve Burmanya Budistleri ve Burman yanlısı Arakanlı Maghlar tarafından kontrol edilen devlet konseyi oluşturdu.

Bu dönemde de Magh Budistleri Arakanlı Müslümanlara karşı çok saldırgan oldular ve yollara, çarşılar, evlere saldırdılar. Akyab kentinde Müslümanların kaçırıldığı ve öldürüldüğü gizli 'kesim evleri' kurulmuştu. Dindar Müslüman kanaat önderlerine işkenceler yapıldı. Hayvanlar camilere sokuldu. Müslüman vakıfların toprakları ve bağış malları otorite tarafından satıldı. Camileri yıkmak, kutsal eserlere zarar vermek adeta alışkanlık haline gelmişti. Eğitimli Rohingya gençlerinin herhangi bir devlet işine girmeleri engellendi (Marco Bunte, 2011: 177).

1975'in sonunda, bazı gençler, eski RIF üyeleri, üniversite mezunları, doktorlar, bazı avukatlar ve çok sayıda öğrenci, Rohingya halkını bu işkencelerden kurtarmak için örgütlendiler ve yeraltına indiler. Eski RIF'in lideri Muhammed Jafor liderliğindeki Rohingya Yurtsever Cephesini (RPF) yeniden kurup aktif hale getirdiler. Tüm üyeler Myanmar ordusuna karşı eğitildi. Bu dönemde Rohingya Müslümanlarına karşı Kral Ejderha Harekâtı (1978) yapıldı ve Yeni Vatandaşlık Kanunu (1982) çıkarıldı.

Kral Ejderha Operasyonu denilen etnik temizlik eylemi 6 Şubat 1978'de başladı. Akayab'da Sakkipara'ya saldırdılar. Askeri personel ve göçmenlik yetkilileri birçok Müslümanı göçmen olarak adlandırıp sınır dışı etti. Direnenler tutuklandı, tecavüz edildi, işkence ve katliamlara maruz kaldılar (Rohingya Yurtsever Cephesi, 1978: 20). Akyab'taki operasyondan sonra binlerce Müslüman erkek ve kadının tutuklandı. Birçoğu işkence gördükten sonra öldürüldü. Kadınlar hapisyanede ve evlerinde tecavüze uğradılar (Smith Martin, 1991: 241).

Sonunda anavatanlarını terk etmeye başladılar ve Bangladeş-Burma sınırını geçtiler. Ağır yüklü teknelerde Naf Nehri'ni geçerken, birçok mülteci silahla öldürüldü ve birçoğu boğuldu. 3 ay içinde 300.000'den fazla Rohingyalı Bangladeş'e gitti ve Cox's Bazar bölgesindeki kamplara sığındı. Operasyondan sonra, bir gazeteci olan Francois Haughter, mültecilerin Burman kuvvetleri tarafından ülkelerini terk etmeye zorlandığını belirten bir gazete haberi yapınca BMMYK onları gerçek mülteci olarak tanıdı. 9 Temmuz 1978'de iki ülke arasında Burma'ya geri gönderilmeleri için ikili bir anlaşma imzalandı. 1979'da 9 ay kaldıktan sonra yaklaşık 200.000 mülteci eve döndü. Mülteci kamplarında 40.000 kişi öldü ve bazıları Ortadoğu ülkelerine, Pakistan ve Malezya'ya gitti.

1979'da mültecilerin geri dönüşünü 1982 yılında yeni bir Vatandaşlık Yasası'nın onaylanması izledi. Aslında bu yeni ama ayrımcı vatandaşlık yasasına göre, Rohingya'ların Burman uyruğuna geçmesi gerekiyordu. Yasa Rohingya'ları ulusal etnik grup olarak kabul etmedi. Rohingya'lar da bu yasaı reddettiler. Bu yasa döneminde Müslümanların pozisyonu daha istikrarsız hale geldi. Hükümet, Arakan'da Müslüman karşıtı isyanlar meydana geldiğinde Maghlara açıkça destek verdi. 1982 sonrası isyanlardan da Müslümanlar zayıf taraf olarak ciddi etkilendi. Bunun üzerine RPF'nin bazı eski üyeleri yine “Rohingya Dayanışma Organizasyonu” (RSO) adı altında yeniden örgütlendiler. RSO liderliğinde yeniden Rohingya mücadelesi başladı.

-SLORC'un Arakan'da Yıkılması: Myanmar'da 1988 yılında yeni bir askeri darbe yaşandı. Genelkurmay Başkanı General Saw Maung, 18 Eylül 1988'de dramatik bir askeri darbe ile iktidara geldi. Devlet Hukuku ve Düzen Restorasyon Konseyi'ni (SLORC) kurdu. Bunun üzerine Myanmar'da demokrasi yanlısı gösteriler yapılmaya başladı.

SLORC her türlü politik faaliyeti sıkı bir şekilde kontrol etti. 3000'den fazla demokrasi yanlısı protestocuyu askerlere öldürttü. Arakan'da çok sayıda protestocu aktivist tutuklandı, işkence gördü ve öldürüldü. Birkaç koruyucu sınırı geçti ve devrimci gruplara katıldı. Rohingya'ların tüm işyerlerine el konuldu.

SLORC, 27 Eylül 1990'da 'Siyasi Partiler Kayıt Yasası'nı uygulamaya koydu. Seçim Komisyonunda Rohingya topluluğu adına hiçbir partiye yer vermedi. Ancak Müslümanların siyasi partileri “İnsan Hakları Ulusal Demokrat Partisi” (NDPHR) bu durumu protesto etti. Ulusal seçimden önce SLORC yetkilisi, demokrasi yanlısı protesto yapan Müslüman aday Bay Keşmir'i tutukladı ve 14 yıl hapis cezasına çarptırdı. Müslümanlar Arakan'dan 5 koltuk kazandı. Ancak Rohingya Müslümanları seçim sonucunu kabul etmeyi reddetti. Bunun üzerine askeri güçler sınırı geçti ve Bangladeş sınır karakoluna saldırdı. Bazı askerler öldürüldü ve silahları alındı.

Gerilim arttıkça SLORC askeri güçleri Rohingya Müslümanlarına karşı barbarca şiddet uygulamaya başladı. Müslümanların köylerine saldırdılar, camilere ve medreselere zarar verdiler, binlerce Müslümanı tutukladılar, işkence ettiler, kadınlara tecavüz ettiler ve çok sayıda insanı öldürdüler. Nisan 1992'ye kadar 300.000 ve üstü Rohingya sınırdan geçti ve Cox's Bazar, Bangladeş'e kaçtı (Uluslararası Af Örgütü, 2004: 3).

BM Genel Kurulu, 1991'deki yıllık kararlarında Rohingya baskısını eleştirdi. BM, insan hakları ihlallerine ilişkin rapor hazırlaması ve soruşturma yapması için Burma'ya İnsan Hakları Özel Raportörü atadı (Oberschall, 2007: 95). İki hükümet gerilimi azaltma konusunda anlaşmaya vardı ve Nisan 1992'de ikili bir anlaşma imzalandı.

Toplam 229.877 Rohingya mültecisi 29 Nisan 1992'de Arakan'a geri gönderildi. BMMYK ve SLORC Kasım 1993'te bir Mutabakat Zaptı (MOU) imzaladı. Son olarak, “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği” (UNHCR) Myanmar'a girdi.

2.5.3. 2000’li Yıllarda Arakan’da İnsan Hakları İhlalleri

Çalışmada ayrıntılarıyla ele aldığımız gibi tarihsel süreçte Arakan bölgesi sürekli istikrarsızlıkların yoğun görüldüğü bir coğrafya olmuştur. Farklı etnik kimlikler bölgede sürekli çatışmış, huzur bir türlü sağlanamamış, bu süreçte birçok insan öldürülmüş ya da işkenceye uğramıştır. Benzer bu durum 2000’li yıllarda da devam etmiştir. Uluslararası aktörler ise soruna çözüm bulma konusunda çok istekli olmamışlar, adete bölgede gerçekleşen olayları seyretmekle yetinmişlerdir.

-2012-2014 Döneminde İnsan Hakları İhlalleri: 2012 yılındaki söz konusu şiddet Haziran ayında başlamış ve Ekim ayına kadar sürmüştür. Rohingya Müslümanlarını zorla etnik temizlemeye yönelik sistematik girişimler kapsamında ya insanlar bölgeden göçe zorlanmış ya da kamplarda yaşayanlara işkenceler yapılmaya başlanmıştır.

Olaylar yerel Budistlerin, bir Magh kızına üç Rohingya Müslüman tarafından tecavüz edildiğini ve kızın öldürüldüğünü iddia etmeleri üzerine başladı. Ancak resmi kurum doktorları, ölüm sonrası rapora göre, öldürülen ceset üzerinde tecavüz izi olmadığını raporlamışlardır. Dahası, bir Budist bu cinayete tanık olduğunu da belirtmiştir (İnsan Hakları İzleme Örgütü, 2012: 20).

3 Haziran'da Rakhine Budistlerinden oluşan büyük bir grup bir otobüsü durdurmuş ve on Müslüman yolcuyla öldürmüştür. Bu olayın ardından Burman Müslümanları Yangon’da protesto gösterileri düzenlediler. Daha sonra Budistler birkaç Rohingya köyüne daha saldırdı. Bazı polis memurları ve yerel kuvvetler de onlara katıldı ve birlikte Müslüman köyleri yakıp yıktılar. Başta Myanmar ordusu şiddeti durdurmaya çalıştı, ancak daha sonra

saldırganlara katıldı. 140.000 civarında Rohingya insanı yerinden edildi, 200'den fazla insan öldürüldü ve Kuzey Arakan'ın Buthidaung bölgesinde binlerce ev Maungdaw'daki Budistler tarafından yakıldı. Myanmar Hükümeti ayrıca 10 BMMYK çalışanını tutukladı ve isyanları etkilemekle suçladı.

Ekim 2012'de ise Arakan'da Min Bya ve Mrauk-U bölgelerinde yeni saldırılar ve işkenceler gerçekleşmiş ardından bu durum tüm Arakan bölgesine yayılmıştır. Bu süreçte 84 Rohingya Müslümanı Maghlar tarafından öldürülmüş, 129 Rohingya yaralanmış, 2950 ev hasar görmüş, 14 Medrese ve Camii binası ve Rohingya'nın bazı pirinç değirmenleri yakılmıştır. Yaklaşık 100.000 Rohingya Müslümanı yerinden edilmiştir (BBC News, 2012).

20 Mart 2013'te ise bölgenin Mandalay kısmı Meiktila kentinde şiddet hareketleri tekrar başladı. Bir grup Budist bir Müslüman'ın altın dükkânını tahrip etti ve bölgedeki Müslüman gençlere işkence yaptı. Ardından Mingalar Zayone İslami Yatılı Okulu'na saldırdılar ve 32 okul çocuğu ve öğretmeni öldürdüler. 30 Nisan'da yaklaşık 400 silahlı Budist, Okkan, Yadanakon, Panipin, Chaukthe ve Thekon'un bazı köylerine saldırdı. Binlerce evi yaktdılar ve bazı Müslümanları öldürdüler. Mayıs, Ağustos, Ekim ve Kasım aylarında Arakan devletinin farklı bölgelerinde benzer katliamlar sürdürüldü.

Ocak 2014'te etnik Rakhine Budistleri ve Burman güvenlik güçleri tarafından çocuklar ve kadınlar da dahil olmak üzere yaklaşık 40 Rohingya Müslüman öldürüldü. Ağustos 2014'te yaklaşık 87.000 Rohingya Müslümanı Bangladeş'e kaçmak zorunda kaldı. Bengal Körfezi'ne ulaşmak için kullanılan küçük teknelerinin batmasıyla çocuklar ve kadınlar da dâhil olmak üzere yaklaşık 200 Rohingya burada öldü (BBC News, 2014).

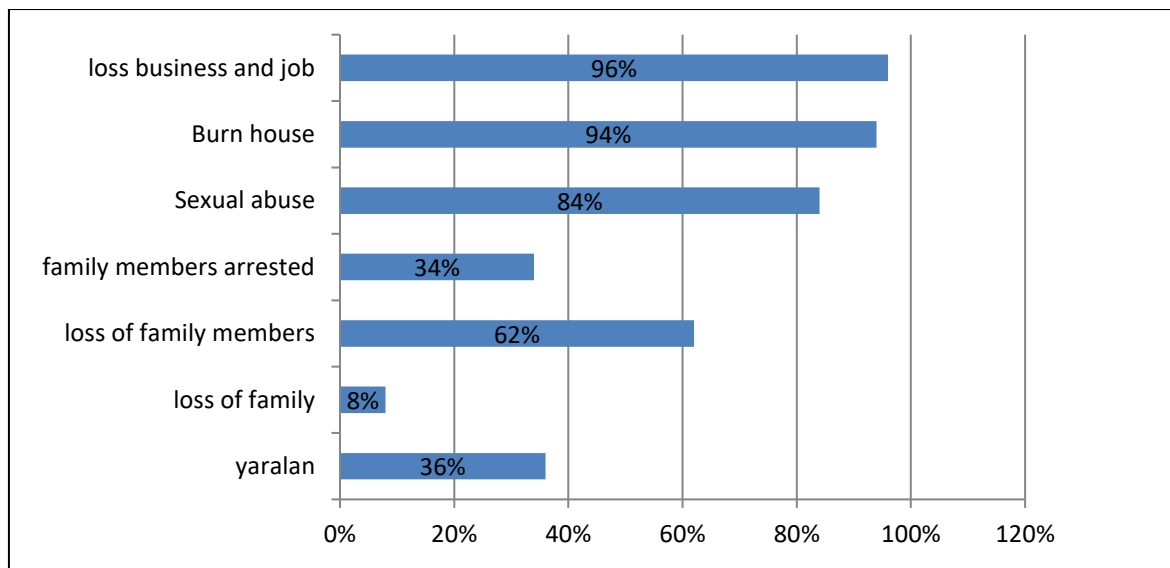
-2016-2017 Döneminde İnsan Hakları İhlalleri: Maungdaw ve Rathedaung bölgesinde 9 Ekim 2016'da bazı Rohingya isyancıları Sınır Muhafız Polisi'ne (BGP) saldırdı. 9 polis memuru öldürüldü ve 10.000 mermi ve 62 silah çalındı. 10-12 Ekim 2016'da yine 4 Myanmar askeri onlar tarafından öldürüldü (International Crisis Group, 2016).

Bu olaylardan sonra Myanmar güvenlik güçleri Rohingya köylerine saldırdı. Birçok köy, cami, okul, medrese ve iş merkezini yakıp, yıkıldı, yok edildi. Bu sırada 100'ün üzerinde Rohingya Müslümanı öldürüldü. Myanmar askeri kuvvetleri helikopterlerden Rohingya köylerine ateş açtı. Ayrıca 1500 Rohingya binasını yaktdılar. Bunun üzerine

Rohingya halkının 90.000'i Bangladeş'e kaçmak zorunda kaldı (International Crisis Group, 2016). Yine Haziran ve Eylül 2016'da Budist çeteleri saldırılarını sürdürdü. Yaklaşık 1000 kişi öldü ve 90000 kişi Bangladeş'e sığınmak zorunda kaldı.

Bu öldürme, işkence, taciz ve insanları vatanlarından gönderme girişimlerinden rahatsız olan bazı Arakanlı gençler, Rohingya topluluğunu ve özgürlüklerini korumak için Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu'nu (ARSA) kurdu. ARSA'nın başkanı olan Ataullah, Suudi Arabistan'da eğitim aldı. Örgütün birçok yönetici ve elamanını Suudi Arabistan'dan getirdi. Bu örgüt elamanı ayrıca Pakistan'da da eğitildiler. Ardından Bangladeş'in Cox's Bazar bölgesine geldiler ve Myanmar sınır bölgesine yerleştiler. 25 Ağustos 2017'de Rakhine Eyaletindeki 30 güvenlik kampına saldırdılar. 12 Myanmar polis memuru ARSA tarafından öldürüldü (Anadolu Ajansı, 2017:1).

Bu olaydan sonra tüm Arakan'da katliamlar yeniden başladı. 25 Ağustos 2017'den 2018'in sonuna kadar 620.000'den fazla Rohingya mülteci Bangladeş'e kaçtı ve Cox's Bazar, Bangladeş'teki mülteci kamplarına sığındı (Mohajan, 2018: 12). Rakhine eyaletinde yaklaşık 354 Rohingya köyü yıkıldı, evler yağmalandı ve yaygın tecavüzler yapıldı (Wright ve Westcott, 2017:1). 730 çocuk dahil olmak üzere yaklaşık 24.000 Rohingya insanı öldürüldü, 34.000 insan ateşe atıldı, 40.000 kişi kurşunlardan yaralandı. 114.000 kişi dövüldü, 17.718 kadın ve kıza tecavüz edildi, 115.000 ev yakıldı, çoğu kadın ve çocuk olan 113.000 kişi yerlerinden edildi (Anadolu Ajansı, 19 Ağustos 2018).

Şekil 2.3. 2017 Yılında Rakhine'de Myanmar Baskısı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2017 yılında bölgede Myanmar devletinin Müslümanlara uyguladığı yıldırıcı politikalar, bölgede çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşlarca anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan bir saha çalışmasında katılımcıların %36'sı bu dönemde asker ve Budistlerin saldırısı sonucu yaralandığını belirtmiştir. Katılımcıların %8'i ailelerini tamamen kaybetmiştir. %62'si ise olaylarda aile üyelerini kaybettiklerini söylemişlerdir.

Katılımcıların %34'ü aile üyelerinin askerlerce tutuklandığını, %84'ü ise cinsel istismara uğradıklarını beyan etmişlerdir. Bazı kadınlar toplu tecavüzden sonra öldürüldüğü bilinmektedir. Katılımcıların %94'ü ise evlerinin, iş merkezlerinin ve dükkânlarının askeri ve Budist mafya tarafından yakıldığını belirtmişlerdir. En yüksek oran kapsamında katılımcıların %96'sı işini, mesleğini veya ticaret imkanını kaybettiklerini ifade etmişlerdir (International Crisis Group, 2017).

Tüm bu zulüm ve baskılar sonucunda 25 Ağustos 2017'den itibaren Rohingya halkı yavaş yavaş Bangladeş'e geçmeye başlamışlardır. İki aylık süreçte yaklaşık 1 milyon kişi sınırı geçmiş ve Cox's Bazar mülteci kamplarına sığınmışlardır. Şu anda bu kamplarda yaşayan insanların çoğu resmi prosedürlerin tamamlanıp, vatandaşlık güvencelerinin sağlanmasıyla kendi topraklarına dönmeyi beklemektedir. Bu süreçte en önemli adımın Birleşmiş Milletler'in devreye girip Myanmar Hükümeti ile mültecilere vatandaşlık garantilerinin verilmesi konusunda anlaşma yapması olduğu belirtilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ROHINGYA MÜLTECİ KRİZİ KAPSAMINDA BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Çalışmanın bu kısmında yapılan araştırmanın metodolojisi açıklanacaktır. Bu kapsamda; araştırmanın amacı ve önemi açıklanacak, kapsamı ve sınırlılıkları ortaya konacak ve belirlenen hipotezler sıralanacaktır.

3.1.1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Bu çalışmada, ilk üç bölümde Rohingya Müslümanlarının ve binlerce yıldan beri burada yaşadıklarını gösteren Arakan devletinin kökeni, tarihsel süreç ve bugün gelinen noktada yaşananlar incelenmiştir. Myanmar yetkililerinin Rohingyalıların Bangladeş'ten gelen kaçak göçmenler olduğunu iddia etmeleri, bu konuda ciddi araştırmalar yapılmasını gerektirmektedir. Çünkü Rohingya bölgesinde ciddi bir mülteci krizi ve insanlık dramı yaşanmaktadır. Bunun temel nedeni de resmi otoriterce Rohingyalıların kaçak göçmen şeklinde değerlendirilmeleri ve bu bakış açısının ilgili politikalara doğrudan yansımalarıdır.

Çalışmada Rohingya mülteci krizi kapsamında yapılan alan araştırmasında Rohingya mültecilerinin sağlık, barınak ve koruma, eğitim ve gıda ve beslenme sektörlerinde yaşadıkları zorluklar ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu genel amaç kapsamında yürütülen alan araştırmasında aşağıdaki özel hedeflere odaklanılmıştır:

- Rohingya Müslümanlarının ve Arakan Devletinin kökenini belirlemek.
- Rohingya topluluğunun tarihi geçmişini ortaya koymak.
- Rohingya ile Budist Maghs topluluğu ve hükümet arasındaki çatışmanın arkasındaki tarihsel nedenleri araştırmak.
- Rohingya mülteci kamplarındaki göç yönetiminin zorluklarına ve sorunlarına dayanarak sektörü sorgulamak.
- Ev sahibi topluluğun gözlemlerini ve Rohingya topluluğu ile bağlılığını anlamaya çalışmak.

- Rohingya halkının teklif edilen geri dönüş anlaşmasıyla ilgili görüşlerini ve süreci anlamak.
- Bölgede faaliyet yürüten küresel ve Türk sivil toplum kuruluşlarının sağlık, barınak ve koruma, eğitim ve gıda ve beslenme sektörlerinde rolünü belirlemek.

3.1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Zamanı

Bangladeş; tüm Rohingyaları, özellikle Myanmar sınır bölgesi dışında olan Teknaf ve Ukhia'nın Upazila (iki alt bölge) bölgesini barındıran, Cox'sBazar bölgesinde barındırmaktadır.

Bu bölgede tüm mülteciler 27 geçici kampta yaşamaktadırlar. Ülkede Kutupalong genişleme kampı, toplam 911.566 kayıtlı mülteci den 613.272'sinin yaşadığı en büyük kamptır. Araştırmada uygulanan anket için Arakan Cox'sBazar, Ukhia Upazila Raja Palong Birliği'nde yer alan Kutupalong genişleme kampı seçilmiştir. Burada 481 denekten 44 soruluk ankete cevap vermeleri istenmiştir. Anket Ocak 2018 – Ekim2018 zaman aralığında 3 defa bölgeye gidilerek yüz yüze görüşmelerde bizzat araştırmacının kendisinin katılımcılara anketleri doldurtması suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Rohingya mültecilerinin konuşma dili yerel Chittagong dilindedir ve Bangladeş'in Cox'sBazar bölgesinde konuşulan dil ile büyük benzerlik taşımaktadır. Ancak bazı durumlarda anket sorularına verilen cevapları daha rahat anlayabilmek için çevirmen olarak yerel üniversite öğretim görevlilerinden ve eski STK gönüllülerinden yardım alınmıştır.

Anketlerin %90'ı Kutupalong genişleme kampında yapılmıştır. Diğer kalan kısım ise seçilen Bangladeşli yerel halktan kişilere, Teknaf Belediyesi öğretmenlerine, Türkiye'de İstanbul ve Ankara'da öğrenim gören Rohingya'lı öğrencilere uygulanmıştır.

3.1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada araştırmacının bir Bangladeşli ve Cox's Bazar'da daha önce çalışma tecrübesine sahip biri olarak, birincil veri toplamada bazı ayrıcalıklara ve avantajlara sahip olmasına rağmen yine de veri toplama sırasında, araştırmanın sınırlılıkları olarak değerlendirilebilecek çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

- Bazı tarihi belgelerin Burma ve Arapça dillerinde olması ve anlaşılması.
- Anketler uygulanırken görüşme sürecinde iletişim güçlüğü yaşanması ve yerel tercüman eksikliği yaşanması.
- Anketleri uygularken uygulamaya çok sıcak bakmayan güvenlik güçleriyle yüzleşmek zorunluluğu.
- Bazı STK personeli ve çalışanlarının BM örgütlerinin yönetim sorunu hakkında anket sorularına bakıp cevap vermek istememesi.
- Kadın mülteci ve ev sahibi topluluk kadınlarının dini görüş noktasında çok hassas olmaları. Bu konuda ve özellikle yaşadıkları tacizlerle ilgili sorulara cevap vermemeleri.
- Bazı mültecilerin anketlere cevap vermek için para veya yardım talebinde bulunmaları.
- Okul öğretmenlerinin anket soruları üzerinden okulun sorunları hakkındaki bilgileri paylaşmak istememeleri.
- Araştırmanın uygulanması, yüz yüze anketlerin doldurtulması için Arakan'a gitmenin çok riskli olması.
- Anketlerin uygulandığı bölge olan Cox's Bazar'a gidilmesinin zaman alıcı olması ve ciddi fonlama gerektirmesi.

Tüm bunlara rağmen sınırlılıkların uygun düzeyde tutulması için gerekli çaba gösterilmiş ve önlemler alınmıştır. Ancak bu durumun çalışmanın bulgularını kısmen olumsuz etkileyebileceği söylenebilir.

3.1.4. Araştırmanın Hipotezleri ve Sorular

Hipotezler, ele alınan olguya ilişkin değişkenler arasındaki ilişkiye dair yargı niteliğinde ifadelerdir. Bu çalışmada araştırmacının geçmiş tecrübeleri, inançları, sezgileri ve kapsamlı bir şekilde yaptığı literatür taraması sonucunda ulaşılan bilgiler doğrultusunda aşağıdaki hipotezler belirlenmiştir. Araştırma sürecinde bu hipotezlere yönelik gerekli veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Analizler sonunda tüm hipotezler doğrulanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın araştırma kısmının tamamını kapsayan temel hipotezler şu şekilde belirtilebilir

- Uluslararası Göç Yönetişimi mekanizmaları Rohingya'lılar sorunlarını çözmede yetersiz kalmıştır.
- Rohingya'lılar Rakhaine eyaletinde toprak sahibi iken yasadışı Bangladeşli göçmenler haline dönüştürülmüşlerdir.
- Rohingya'lılar sahip oldukları birçok hak ellerinden alınmış ve ayrıcalıklı konumlarından zamanla mülteci durumuna dönüştürülmüşlerdir.
- Çıkarılan Vatandaşlık Yasası Rohingya'lıların haklarına olumsuz etki yapmıştır.
- Rohingya mülteci krizinde küresel toplum ve Birleşmiş Milletler hiçbir şekilde öncü rol almak istememektedir.

Açık uçlu sorularla elde edilecek nitel verilerle cevabı aranacak araştırma soruları ise şunlardır.

- Rohingya mülteciler; özellikle sağlık, eğitim, barınma ve gıda alanında ne gibi desteklere ihtiyaçları var?
- Mülteci kamplarında mülteciler hayatlarını sürdürmelerini sekteye uğratabilecek hangi sorunlarla karşı karşıya kalıyorlar?
- Rohingya'lıların için o bölgede bulunan Türk sivil toplum kuruluşları etkin faaliyet yürütebiliyor mu?
- Rohingya'lı mültecilerle ev sahibi topluluk arasındaki ilişki gergin mi?
- Rohingya'lıların ülkelerine geri gönderilme süreci nasıl işliyor?

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın odak noktası Arakan'da yaşanan Rohingya mülteci krizidir. İçinden çıkılmaz bir hal alan ve insani boyutu her geçen gün derinleşen bu kriz karşısında küresel aktörlerin yetersiz kalması ve küresel göç yönetim mekanizmalarının işlemez durumu gelmesi, bir saha tarama çalışması ile alanda doğrulanmaya çalışılmıştır. Araştırma nicel ve açık uçlu sorular ile nitel veriler toplamaya yönelik anket tekniği ile yapılan saha taramasına dayanmaktadır.

Bu araştırma betimsel yöntem tarama modeline göre modellenmiştir. Araştırmada deneklerin var olan özelliklerinde hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında deneklerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Betimleme yöntemi geçmişe ya

da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır. Burada betimleyici geçerlik, anlamı değiştirilmeden, araştırmacının kendi düşünceleri doğrultusunda seçicilik yapılmadan oluşturulan ve araştırılan konuyu bütün gerçekliğiyle doğru bir şekilde ortaya koyan geçerliktir. Olayı değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez (Yurdakul, 2013:132).

Araştırmanın amaçlarını en iyi düzeyde gerçekleştirebilmek ve geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla, anket soruları daha önce yapılan çalışmalar incelenerek ve bu konudaki uzmanlar tarafından belirtilen öneriler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan sorular; Rohingya'lıların yaşadıkları sorunlar öncelik sırasına göre değerlendirilerek hazırlanmıştır. Sorular belirlenirken ilgili yerli ve yabancı literatürden, medya araçlarından, bölgeyle ilgili ulusal ve uluslararası basında çıkan haberlerden, söz konusu alanda çalışmış tecrübeli uzmanlardan ve o bölgenin sorunlarına hâkim özellikle Türkiye'de eğitim hayatını sürdüren öğrencilerden yararlanılmıştır. Bölgede benzer bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması, süreci zorlaştırsa da geniş bir kesimle sürekli diyalog halinde araştırmanın sürdürülmesi, hata payını en aza indirmiştir. Anket soruları hazırlanırken hem yerli hem yabancı literatürden geniş bir kaynak taraması yapılmıştır.

3.2.1. Araştırmada Evren ve Örneklem

Araştırmada tüm veriler yapılandırılmış yakın uçlu sorgulayıcı anketlerle gerçekleştirilmiştir. Anket uygulanan toplam örneklem Cox's Bazar kentinde 481 kişiden oluşturulmuştur. Ayrıca örneklem içerisinde; ev sahibi topluluk üyeleri, sivil toplum kuruluşları çalışanları, doktorlar, bölge okul öğretmenleri ve mülteci kamplarında çalışan psikolog ile birlikte 155 Rohingya mültecisi bulunmaktadır. Bunlardan 47'si de kadındır.

Bugün yaklaşık bir milyon Arakanlı Müslüman, Bangladeş'teki Cox's Bazar' bölgesinde çok sayıda mülteci kampında yaşamaktadır. Cox's Bazar kenti yakınlarında bulunan Maynar Guna bölgesindeki Kutupalong Mülteci Kampı bölgede en fazla mültecinin yaşadığı kamp durumundadır. Araştırmada uygulanan anket için Arakan Cox's Bazar, Ukhia Upazila Raja Palong Birliği'nde yer alan Kutupalong genişleme kampı seçilmiştir. Burada 481 denekten 44 soruluk ankete cevap vermeleri istenmiştir. Kutupalong Mülteci Kampında resmi olarak 613.272 mültecinin kaydı bulunmaktadır. Kamp koşullarının çok sıkıntılı

olması, güvenlik sorunları ve anket uygulamasına yerel otoritelerin sıcak bakmaması nedeniyle örneklem sayısı artırılmamıştır.

Araştırmanın ilerleyen aşamalarında Bangladeşli majhi ve balıkçılar da örnekleme dâhil edilmiştir. Okul öğretmenleri, doktorlarla ve sivil toplum kuruluşları çalışanları ile yapılan anketlerden de veri toplamada yararlanılmıştır. Ayrıca Bangladeş hükümeti kararları ve Myanmar'ın anayasal düzenlemelerinin bazı birincil derecede hukuki verilerinden de anketlerin açık uçlu sorularının yorumlanmasında yararlanılmıştır.

Araştırmada 14-77 yaş aralığında olan örneklem grubundan veri toplanmıştır. Öncelikle mültecilerle birebir görüşerek anket formlarını doldurmaları sağlanmaya çalışılmış ancak güvenlik güçlerinden kaynaklanan bazı kısıtlamalar nedeniyle, gruplar halinde mültecilere anket formları doldurtulmuştur. Gruplar halinde katılımcıların anket formlarını daha rahat ve kolay doldurdıkları görülmüştür.

Mültecilerin soruları Chittagong'un yerel dillerinde olması nedeniyle ev sahibi topluluk üyeleri için Bengalce ve sivil toplum kuruluşları çalışanları için İngilizce anketler kullanılmıştır.

3.2.2. Araştırmada Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak anket araştırma (survey research) yöntemi kullanılmıştır. Toplam olarak 481 katılımcının değerlendirmeleri 44 soruluk anketle toplanmış ve SPSS programı ile istatistik metot ve test teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Açık uçlu sorular ise anket ve diğer çeşitli hukuki belgelerden elde edilen ham verilerin içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmesiyle yorumlanmıştır.

Bilindiği gibi anket birincil kaynaklardan bilgi toplamak için hazırlanan sistematik bir soru formudur. Amacı, araştırmanın problemini çözecek ve ele alınan hipotezleri test edecek bilgileri sistematik bir biçimde toplamak ve saklamaktır. Anket formu hazırlanış ve uygulanış biçimine göre farklı isimler alır. Soru kâğıdında bulunacak anket soruları kapalı uçlu ya da açık uçlu olabilir. Kapalı uçlu soru, katılımcıya alternatif cevapların sunulduğu ve içeriklerinden bir ya da birkaçını seçmesinin istendiği sorulardır. Açık uçlu sorular ise sadece soru cümlesinden oluşur.

Anketin uzun olduğu ya da katılımcıların cevaplamaya çok istekli olmadıkları durumlarda kapalı uçlu sorular kullanışlı olur. Kapalı uçlu sorular, katılımcının anketörden etkilenecek yanlış bilgiler vermesini engellemeye açık uçlu sorulara göre daha etkilidir. Ayrıca kapalı uçlu sorularda cevap kategorilerinin önceden belirlenmiş olması, kodlama sırasında hata yapılması olasılığını azaltır. Ancak iyi oluşturulmamış cevap kategorileri, doğru bilginin edinilmesini engeller.

Açık uçlu sorular daha sonra gruplandırılarak kodlanacağı için, kapalı uçlu sorulara oranla yoruma daha açıktır. Anket formlarında kapalı ve açık uçlu sorular bir arada kullanılabilir. Sorularının açık uçlu mu kapalı uçlu mu olacağı, sorunun içeriğine, katılımcıların niteliğine ve motivasyonlarına, anketörlerin kodlama becerisine, anket sorularının hazırlanmasına ve anketin uygulanmasına ayrılan zamana bağlı olarak değişebilir (Kuzu, 2013:95-98).

Araştırmada kullanılan anket formundaki sorular araştırma konusu ile ilgili herhangi bir ölçek olmadığından yapılan literatür taraması, saha gözlemleri, ön görüşmeler, Türkiye’de eğitim gören Bangladeşli öğrencilerle yapılan mülakatlar sonucu tez danışmanı Prof. Dr. M. Akif Özer ile beraber hazırlanmıştır.

Sorular; katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olgusal sorular, katılımcıların bir konuda (sosyal, ekonomik, politik gibi) ne bildiklerini ve bilgiye ulaşmaya yönelik bilgi soruları ve bir konu veya objeye yönelik davranışlarını belirlemeye yönelik davranış sorularından oluşmuştur.

Ayrıca ankete katılanlara bir konu veya objeye yönelik duygu ve görüşlerini ortaya koyan inanç ve kanı soruları da yöneltilmiştir. Anketin ilk bölümde katılımcılardan eğitim durumu, yaş, görev durumu, cinsiyet, öğrenim durumu gibi demografik niteliklerine yönelik soruları cevaplamaları istenmiştir. Anketin ikinci bölümünde ise kamp yönetimi ve güvenlik, sağlık, gıda, barınma vs. sorunlar, bölgedeki özellikle Türk sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri ve geri dönüş süreci ile ilgili gruplandırma yapılarak sorular oluşturulmuştur. Tüm anketler yüz yüze görüşmeler neticesinde katılımcılara sorularla ilgili tek tek açıklamalar yapılarak oldukça güçlük çekilerek doldurtulmuştur.

Soruların bir kısmı araştırmaya cevap verenlerin soruyu cevaplandırmak için uygun şıkkı işaretlemelerini gerektiren seçeneklerden oluşmaktadır. Bu sorular için 3'lü ve 5'li likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Deneklere araştırmanın betimleyici tarama modeline uygun olarak çok sayıda açık ve kapalı uçlu sorular da yöneltmiştir. Aksi durumda hipotezleri doğrulayacak veriye ulaşmak pilot uygulama aşamasında mümkün olmamıştır.

Hazırlanan sorular Arakan'a yapılan ön ziyaret esnasında 10 kişilik pilot bir gruba uygulanmış, bu uygulamanın sonuçlarına göre anket formunda açık uçlu soru sayısı artırılmıştır. Gerçekten ciddi sıkıntılar içinde olan Rohingya mültecilere sorunlarını yazabilmeleri için açık uçlu soru sorulması elzem hale gelmiştir. Bazı sorulara diğer şıkkı eklenerek bu ihtiyaç karşılanmıştır. Deneklerin diğer şıkkına yazdıkları açıklayıcı hususlar anket hipotezlerin değerlendirmesinde büyük katkı sağlamıştır.

3.2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada tüm nicel ve nitel veriler, ankete katılanların her birine gönderilen anket formları aracılığıyla elde edilmiştir. Anketler için mültecilere Chittagong'un yerel dillerinde, ev sahibi topluluk üyeleri için Bengalce ve sivil toplum kuruluşları çalışanları ve üyeleri için İngilizce formlar kullanılmıştır.

Bu kapsamda araştırma anket yöntemi ile katılımcılara yönelik nicel verilerin toplanması ve bunların nitel veriler ile desteklenmesi esasına dayanmaktadır. Nicel veri istatistiksel ya da sayısal biçimde ifade edilebilen veya yaş, gelir vb. biçimde ölçülebilen veridir. Bu tür veriler genellikle istatistiksel tablolarda, grafiklerde, pasta grafiklerinde ve çubuk çizgilerde gösterilir. Nitel veri ise insanların bir konu ya da olay hakkındaki duygu ve düşünceleri ile ilişkilidir. Bu iki araştırma yöntemi birbiriyle çakışmaz. Hatta birlikte daha iyi çalışırlar. Birçok belirsizlikte birbirlerini tamamlarlar.

Nicel veriler her problemi veya fırsatı teyit etmek ve anlamak için istatistiksel bilgiler verirken, nitel veriler daha derinlemesine araştırma yapılmasına yardımcı olacak yeni sorunları ve fırsatları keşfetmeye ortam hazırlar. Nicel veriler için kapalı uçlu sorular ile katılım oranı, genel memnuniyet, katılımcıların demografik bilgileri, verilen bilgilerin değeri gibi hususlar kolaylıkla belirlenir. Nitel veriler ise açık uçlu sorular ile sağlanır.

Nitel veriler, bir konuyu ölçmekten ziyade tanımlamaya çalışan bilgileri toplar. İzlenimler, görüşler ve fikirlerden oluşur. Nitel anketler daha az yapılandırılmıştır: İnsanların motivasyonları, düşünceleri ve tutumları hakkında bilgi edinmek için konunun derinlemesine incelenmesini amaçlar. Bu da araştırma sorularına daha derin bir anlayış getirirken, sonuçların analiz edilmesini zorlaştırır (Yüksel, 2019:147).

Araştırmada özellikle nitel veriler ankette yer alan yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara verilen cevapların analizi ve değerlendirilmesi ile toplanmıştır. Anketlerde soruların belli temalar ve kategoriler etrafında gruplandırılması ve katılımcıların araştırma konusuna katkılarında etkinliğin artırılması için her birine standart soruların sorulması açık uçlu sorularda değerlendirme ve analiz çerçevesinin daha belirgin olmasını sağlamıştır.

Araştırmada verilerin toplanması ve analizi aşamasında ikincil verilerden de yararlanılmıştır. Bilindiği gibi daha önceden derlenmiş ve çalışılmış verilere "ikincil veriler" denmektedir. İkincil veriler, araştırmacılar için zengin içerikli bir çalışma yapmaya imkân vermektedir. Bangladeş ve Arakan bölgesinde birçok kurumda bazı veriler derlenerek saklanmaktadır.

Araştırmada ikincil veriler; çeşitli hakemli dergi verilerinden, Rakhine eyaletindeki belirli akademik kitaplar, Rohingya topluluğu, Bangladeş ve Myanmar'ın Chittagong bölümü, konferans bildirilerinden, gazetelerden ve televizyon kanallarından toplanmıştır.

Ayrıca; uluslararası raporlar, Birleşmiş Milletler (BM) gibi hükümet ve hükümet dışı kuruluş ve aktörler, UNICEF, UNHRC, ILO, IOM, UNDP, FAO, WFP, Uluslararası Af Örgütü, Sektörler Arası Koordinasyon Grubu (ISCG), RRRC, Yardım Ağı, İİT, ASEAN, İHH, AFAD, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, Uluslararası İnsan Hakları Konseyi (IHRC), İnsani Ortak Yanıt Raporu, BRAC ve Bangladeş İnsan Hakları Komisyonu (BHRC) raporları ve düzenlemeleri incelenmiştir.

Araştırmada gerek nicel gerek nitel ve gerekse de ikincil veriler hassas bir analiz ve değerlendirme sürecinden geçirilmiştir. Anketlerin cevapları kontrol edilerek kodlanmış, düzenlenmiş, verilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini test etmek için yeniden kontrolü

sağlanmıştır. Tüm veriler sistematik olarak işlenmiş ve SPSS ve Microsoft Excel’de uygun şekilde analiz edilmiş, frekans dağılımı, tablo, sütun ve pasta grafiğine dönüştürülmüştür.

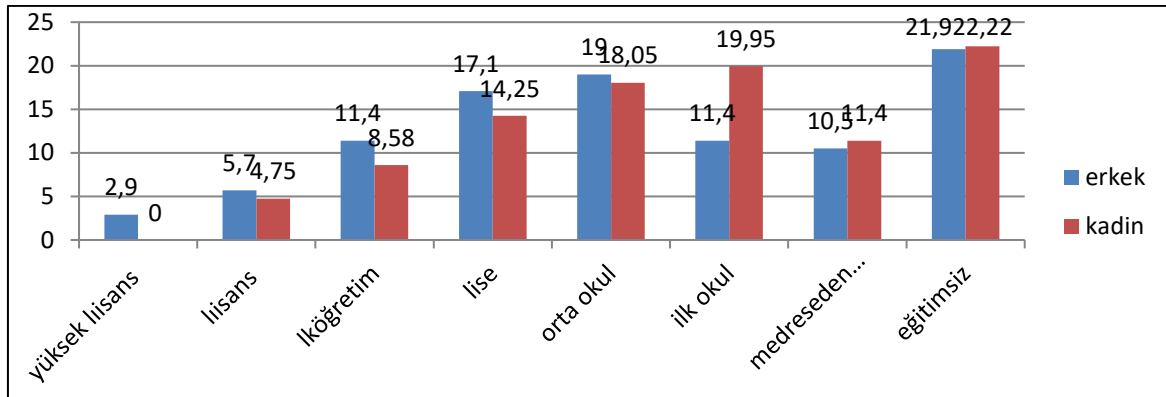
3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu kısmında; elde edilen nicel ve nitel verilerle ilgili bulgular ortaya konacak ve değerlendirmesi yapılacaktır. Demografik bilgiler, mülteci kampları, yönetim ve koordinasyon sistemi, sağlık, barınma, eğitim ve gıda sektörünün sorunları ve zorlukları hakkında ayrıntılı açıklamalar yapılacaktır. Bölgede Türk sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, iki toplum arasındaki ilişkiler ve mültecilerin ülkelerine geri dönüş süreci de incelenecektir.

Araştırmanın bu kısmı beş alt bölümden oluşmaktadır. İlk alt bölümde Cox’s Bazar mülteci kamplarındaki demografi ortaya konulmuştur. Burada cinsiyet temelli nüfus ve yaş, medeni durum, eğitim, istihdam oranı, mevcut ve önceki mülteci meslekleri tartışılmıştır. İkinci alt bölümde yönetim ve koordinasyon sistemi ve bunun uygulamaya yansımalarıyla ortaya çıkan sorunlar açıklanmıştır. Üçüncü alt bölümde başta sağlık olmak üzere, barınma, cinsiyet, eğitim ve gıda sektörünün sorunları, iş gücü ve istihdamla ilgili zorluklar araştırılmıştır. Dördüncü alt bölümde Rohingya konusunda özellikle Türkiye'nin insani rolü ele alınmış, beşinci alt bölümde ise Rohingya topluluğu ile Bangladeşliler arasındaki ilişki tartışılmıştır. Rohingya ile ilgili kamuoyu, mültecilere karşı tutum, onlarla arkadaşlık, güvenlik sorunları ve ilişkilerin boyutu gibi hususlar değerlendirilmiştir.

3.3.1. Cox’s Bazar Mülteci Kamplarında Demografi

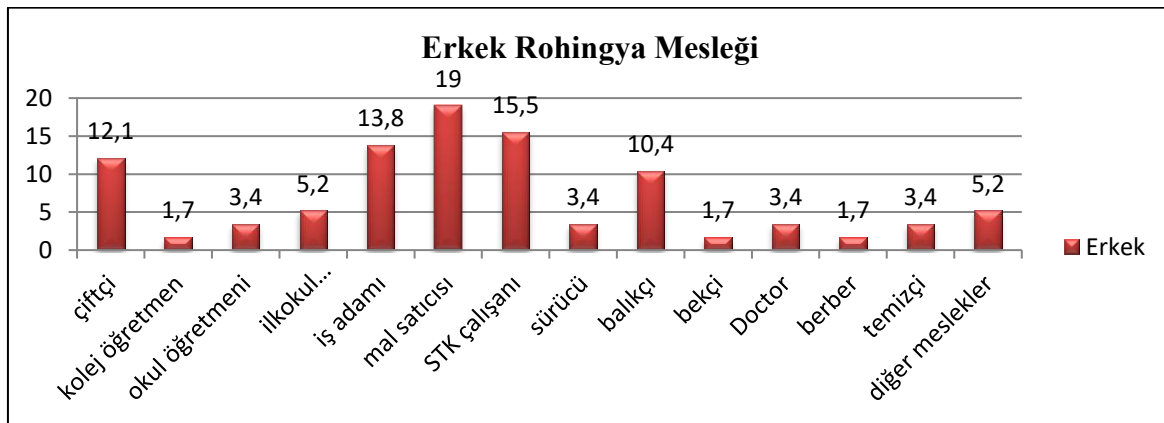
Araştırmada anket formları, doldurmayı kabul eden toplam 481 denekten 265 (%55) erkek ve 216 (%45) kadın katılımcıya dağıtılmıştır. Katılımcıların tamamı yetişkin ve yaşları 18-80 arasındadır. Ankete katılanların yaklaşık %86'sı evlidir. Anketlere göre katılımcılardan evli olan kadınların sayısı erkeklerden daha fazladır.

Şekil 3.1. Rohingya halkının eğitim düzeyi

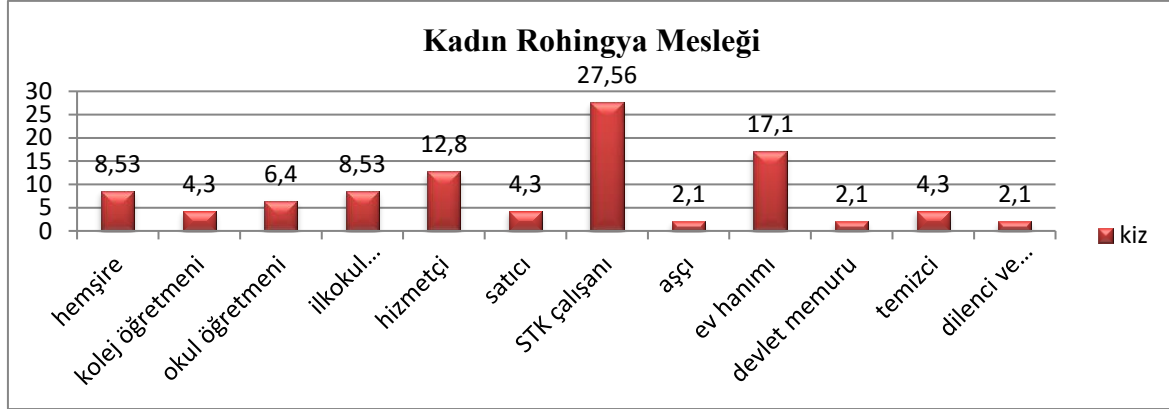
Ankete katılanların eğitimsiz olanların %21,9'u erkek ve %22,2'si kadın, resmi olmayan medreseden sadece Kur'an eğitimi alanlardan %10,5'i erkek ve %11,4'ü ve kadın, ilköğretimden mezun olanların %11,4'ü erkek ve %19,9'u kız, liseden mezun olanların %19'u erkek ve %18,1'i kadın, ikincil sertifikaya sahip olanların %17,1 erkek ve %14,25 kadın, ortaöğretimden mezun olanların %11,4'ü erkek ve %8,5'i kadın, mezuniyetini tamamlayanlardan %5,7'si erkek ve %4,7'si kadın ve yükseköğretimini tamamlayanların %2,9'u erkek ve %1'i kadındır.

Buna bağlı olarak erkeklerin kadınlardan daha eğitilmiş olduğu söylenebilir.

Şekil 3.2. Meslekler (erkek katılımcılar)

Ankete katılan 58 erkek katılımcı arasında %12,'si çiftçi, %1,7'si kolej öğretmeni, %3,4'ü okul öğretmeni, %5,2'si ilköğretim öğretmeni, %13,8'i iş adamı, %19'u mal satıcısı, %15,5'i STK çalışanı, %3,4'ü sürücü, %10,4'ü balıkçı, %1,7'si bekçi, %3,4'ü doktor, %1,7'si berber, %3,4'ü temizlikçi ve %5,2'si diğer mesleklerde (odun kesici, kuyumcu ve dilenci) idi. Rohingya halkının %75'i çiftçi, işadamı, satıcı, balıkçı ve STK çalışanıdır.

Şekil 3.3. Meslekler (kadın katılımcılar)

Anket formu dolduran kadın katılımcıların %8,5'ü hemşire, %4,3'ü kolej öğretmeni, %6,4'ü okul öğretmeni, %8,5'i ilkokul öğretmeni, %12,8'i hizmetçi, %4,3'ü satıcı, %27,5'i STK çalışanı, %2,1'i aşçıdır. Katılımcıların %17,1'i ev hanımı, %2,1'i devlet memuru, %4,3'ü temizlikçi ve %2,1'i dilenci ve nalbant gibi mesleklerde faaliyet yürütmektedirler. Katılımcılar arasında en fazla kadın STK çalışanı olması dikkat çekicidir. Ayrıca öğretmen ve hemşireler de anket sorularına cevap verirken oldukça istekli davranmışlardır.

ilçe	Union	adres	nüfus
Teknaf	Baharchhara	Camp 23 (Shamlapur)	10,210
		Communities	34
	Nhilla	Camp 24 (Leda)	33540
		Camp 25 (Ali Khali)	9497
		Camp 26 (Nayapara)	41007
		Camp 27 (Jadimura)	14269
		Nayapara RC	27222
		Communities	513
	Sabrang C	Communities	1678
	Teknaf	Communities	689
	Teknaf Paurashava C	Communities	615
	Whykong	Camp 21 (Chakmarkul)	13172
		Camp 22 (Unchiprang)	22215
		Communities	425
Ukhia	Haldia Palong Co	Communities	119
	Jalia Palong	Communities	555
	Palong Khali	Camp 14	31,912
		Camp 15	49400
		Camp 16	21838
		Kutupalong Expansion Site	613272
		Communities	447
	Raja Palong	Kutupalong RC	18200
		Communities	
	Ratna Palong	Communities	108
Total			911.566

Şekil 3.4. Kamplarda Rohingya nüfusu (ISCG, 2019).

Rohingya halkının ana dilinin çoğu, Bangladeş'in Chittagong bölümünün yerel diline benzeyen kendi dilidir. Bazıları Burmanca, İngilizce ve Rakhaine dillerini de konuşabilmektedirler. Bölümler Arası Koordinasyon Grubu (ISCG) raporuna göre, Bangladeş'teki Cox'sBazar mülteci kamplarında 911.566 kayıtlı mülteci yaşamaktadır (ISCG, 8/2019).

Rohingya halkı, Bangladeş'in Cox'sBazar bölgesinde Teknaf Upazila'da altı birlik (Baharçhara, Nhilla, Sabrang C, Teknaf, Teknaf Paurashava C ve Whykong) ve Ukhia Upazila'da beş birlik (Haldia Palong Co, Jalia Palong, Palong Khali, Raja Palong ve Ratna Palong) altında yaşamaktadırlar. En büyük Kutupalong Genişleme Kampı Ukhia Upazila'daki RajaPalong Birliği'nde bulunmaktadır. 911.566 kayıtlı mülteciden 613.272'si Kutupalong Genişleme Kampında yaşamaktadır (ISCG, 7/2019).

3.3.2. Mülteci Kamplarının Yönetimi, Koordinasyon ve Güvenlik Sistemi

Araştırmanın bu kısmında; Rohingya mülteci krizine gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak etkiye bulunan Bangladeş hükümetinin toplam yönetim sistemi, denizasıırı hukuk uygulamaları, Bangladeş hükümeti ve insani paydaşların işbirliği, askeri alanda kamp, güvenlik ve güvenlik sistemi, majhi sistemi, kamp ve blok komitesi ve para geliştirme komitesi gibi hususlar incelenmektedir.

Bangladeş'teki göçle ilgili tüm hususlar ülkede 2001 yılında kurulan Gurbetçi Refah ve İstihdam Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu bakanlık işçilerin ve mültecilerin refahını sağlamak için beş ayrı yapılanma ile insan gücü, istihdam ve eğitim, insan gücünün planlanması ve uygulanmasından sorumludur.

Bakanlığın önemli çalışmalarından bir tanesi de ülkeden ayrılanlar hakkında aylık rapor sunmalarıdır. Bangladeş'in "Bangladeş İçişleri Bakanlığı'na bağlı Sınır Muhafızları (BGB)" denilen paramiliter kuvveti, kara sınır güvenliği sorumluluğunu üstlenmiştir. Hindistan ve Myanmar ile Bangladeş'in 4100 km'lik kara sınırı bulunmaktadır. Havaalanı güvenliği ise Bangladeş Polisi Özel Şubesi tarafından ele sağlanmaktadır (Unit& Britain, 2016: 34).

Ülkede Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı “kitlesel akın” göçünü yönetir. Yurtdışı İstihdam ve Göçmenler Yasası (2013), göçü yönetmeye yönelik birincil yasal çerçevedir. 27 Ekim 2013 tarihinde Bangladeş Halk Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından kabul edilmiştir. Göçmen haklarını güvence altına almak, göçmenlerin acil olarak geri gönderilmesini düzenlemek, hatalı uygulamaları önlemek ve işe alım ajansları ile acenteleri arasında hesap verebilirliği sağlamak amacıyla uygulanan Kanun, ayrıntılı düzenlemeler için Göç Yönetmeliğine (1982) yönlendirme yapmaktadır.

Ayrıca kanun işçi haklarını, bilgi alma haklarını, adli yardımları, sivil dava açma haklarını, göç hareketlerini normalleştirmeyi, işçinin haysiyetini ve güvenliğini sağlamayı, göçmen ailelerinin haklarını ve sosyal güvenliğini korumayı da öngörür. Göçle ilgili ikili anlaşmalar için yönlendirme yapar.

Kanun göre; Hükümet, Bangladeş vatandaşlarının yurtdışı istihdamı için göç fırsatlarını artırmak, memleketindeki göçmen işçilerin işçi göçü, geri dönüşü ve yeniden entegrasyonunun iyileştirilmesi ve aileleri de dahil göçmen işçilerin refahını ve haklarını sağlamak amacıyla başka bir ülkeyle ilgili mutabakat zaptı veya anlaşma imzalayabilir.

Kanun; ülke içindeki veya diğer ülkelerdeki tüm göçmen işçilerin haklarının, güvenliğinin ve insanlık onurunun korunmasını; ilgili ülkedeki Bangladeş göçmen işçilerin emeğinin ve diğer insan haklarının korunması ve çalışma koşullarının uluslararası standartlarla uyumlu olmasının sağlanmasını ve göçmen işçilerin bilgi alma haklarının ve ilgili ülkede haklarının ihlal edilmesi halinde düzeltme hakkının güvence altına alınmasını esas alır (OEMA, 2013:10-11; P. Wickramasekara, 2018:5).

Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı (MDMR) mülteci müdahalesinden ve dolayısıyla Rohingya kamplarının ve yerleşimlerinin yönetiminden sorumludur. İnsani yardım, Bangladeş Hükümeti tarafından yönetilir ve koordine edilir. 2013 yılında Bangladeş hükümeti “Myanmar Mülteciler ve Belgesiz Myanmar Vatandaşları Ulusal Stratejisi” ni kabul etmiştir. Söz konusu stratejiye göre Ulusal Görev Gücü (NTF) kurulmuştur. Dışişleri Bakanı aynı zamanda Ulusal Görev Gücü (NTF) başkanıdır.

Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı altındaki Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu üyesine (RRRC), Cox’s Bazar, Bangladeş’teki tüm mültecilere koordinasyon

sağlaması talimatı verilmiştir. Bu konuda daha önce sadece kayıtlı mülteci nüfusunu yönetme sorumluluğu taşınırken 2017 yılından itibaren ilgili üyenin görevi tüm Rohingya halkını kapsayacak şekilde genişletilmiştir (JRP, 03/2018).

Bu konuda ayrıca Dakka'daki Stratejik Yürütme Grubu'na (SEG), Mukim Koordinatör, UNHCR ve IOM başkanlık etmektedir. İnsani yardım kuruluşları, ulusal düzeydeki hükümet ve stratejik rehberlik sözleşmesi Stratejik Yürütme Grubu (SEG) tarafından sağlanmaktadır.

Dakka	•Bangladeş Hükümeti •Ulusal Görev Gücü (NTF)		•Afet Yönetimi ve Yardım Bakanlığı (MDMR)	
	•Dışişleri Bakanlığı		•Afet Yönetimi Bakanlığı & Yardım (Acil Koordinasyonu)	
Cox's Bazar	•Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu üyesine (RRRC)		•DC ofisinde acil kontrolodası •Komiser Yardımcısı (DC) •Upazila Nirbahi Memurları (UNO) •Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu üyesine(RRRC) •Sektörler Arası Koordinasyon Grubu (ISCG)	
	•Kamp Sorumlu (CC)		Upazila Nirbahi Memurları (UNO)	

Şekil 3.5. Yönetim, koordinasyon ve güvenlik sistemi yetkileri (ISCG, 2017).

Cox'sBazar kent düzeyinde, Üst Düzey Koordinatör, tematik sektör ve çalışma grubu koordinatörlerinin bileşimi olan sektörler arası koordinasyon grubuna liderlik eder. RRRC ve Komiser Yardımcısı (DC) ile koordinasyonu sağlarlar. Ayrıca Upazila Nirbahi Memurları (UNO) ve UNO'lar ve Sektörler Arası Koordinasyon Grubu (ISCG) eş başkanlığında Upazila düzeyinde düzenli koordinasyon toplantıları ile koordineli olarak çalışmaktadırlar. DC operasyonel koordinasyon için birincil sorumluluğa sahiptir ve tüm bölge için afet riskini azaltma planlamasına öncülük etmektedir.

Üst Düzey Koordinatör, Uluslararası STK ve ulusal STK topluluğunun tüm BM Ajansları ve Temsilcileri ile Cox'sBazar merkezli bağışçı temsilcilerini bir araya getiren Alt Ofis Grupları ve sektör koordinatörleridir. Kıdemli Koordinatör, Stratejik Yürütme Grubu

(SEG), IOM eş başkanları, BM yerleşik Koordinatörü ve BMMYK ile doğrudan bağlantıya sahiptir.

Üst Düzey Koordinatör ayrıca Sektörler Arası Koordinasyon Grubuna (ISCG) liderlik eder ve süreci sekreterlik desteğiyle yönlendirir. RRRC, tüm kamplarda Görevli Kamp olarak görev yapmak üzere memurları dönüşümlü olarak atamaktadır ve bunlar kamp düzeyinde hükümet temsilcileridir. Günlük yönetim, koordinasyon, hizmet sunumu ve ordu ile ilişkiler RRRC tarafından yürütülmektedir (Kiragu, Rosi ve Morris, 2011: 9). Haziran 2018'de ISCG Sekreterliği, yanıtın birincil aşamasında bir STK bağlanma işlevine ev sahipliği yapmış ve daha sonra bağımsız Bangladeş Rohingya Müdahale STK forumunu kamuoyuna tanıtmıştır. Bu kuruluşun amacı; koordinasyonu, savunuculuğu ve ortaklıkları geliştirmek için yüzden fazla yerel, ulusal ve uluslararası STK'yı bir araya getirmektir. STK Platformu, RRRC ve Komiser Yardımcısı altındaki hükümet liderliğindeki koordinasyon mekanizmalarına düzenli olarak katılmakta ve Hükümetin STK İşleri Bürosu ile koordinasyona yardımcı olmaktadır.

Söz konusu tüm bu koordinasyon mekanizmaları, tüm kritik paydaşlar arasında yeterli sinerjinin korunmasını, hesap verebilirlik hatlarının açık olmasını ve ortak endişe konularının tanımlanmasını ve ele alınmasını sağlamalıdır. Cox's Bazar düzeyindeki çeşitli ortaklara ve sektörlerle genel ve tutarlı bir insani müdahale ve somut destek, Üst Koordinatör tarafından yönetilen ve Sektörler Arası Koordinasyon Grubu Sekreterliği tarafından desteklenen tüm ortakların iş birliği ile sağlanması gerekmektedir.

Rohingya mülteci kampı alanında güvenlik yönetimi Bangladeş Ordusu, Bangladeş Sınır Muhafızları, Bangladeş polisi, Majhi sistemi, Kamp ve Blok Komitesi ve Para Geliştirme Komitesi tarafından organize edilmektedir. Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu ve Bangladeş Hükümeti temsilcisi, söz konusu yetkililerin ve komitelerin işe alım ve atama süreçlerini kontrol etmektedir.

Son yaşanan mülteci krizinde Bangladeş ordusu, krize ilk müdahale eden olmuştur. Bangladeş'te afete müdahale konusunda dikkate değer bir rolleri var. Bangladeş ordusu kurtarma, yardım ve rehabilitasyon operasyonlarına da katılmaktadır (ISCG, 2017). "Sorumlu Kampla (CiC) ile birlikte çalışmakta ve güvenlikten, kamplarda gıda ve gıda dışı madde (NFI) dağıtımına kadar geniş kapsamlı faaliyetleri denetlemekten sorumludur.

Ayrıca yolların ve altyapının inşasından da sorumludur ve biyometrik kaydı desteklemektedir. İçişleri Bakanlığı orduyu atama yolu ile belirler (ACAPS, 11/2017: 5). Bir kamp komutanı kamplardaki askeri faaliyetleri koordine eder (ISCG, 2017). Her koordinasyon hücrelerinde bir askeri subay hücre koordinatörü olarak görev yapmaktadır. Bir kaptan veya binbaşı, koordinasyon hücrelerinden sorumlu memurdur (OiC).

Başlangıçta Bangladeş ordusu mülteci kriz yönetimine yönelik dört koordinasyon hücreleri kurmuştu. Bunlar, Cox's Bazar Bölgesi'nin Ukhia (Kutupalong ve Balukhali-1 bölgesi), Kerontoli (Balukhali-2 -Chakmarkul bölgesi), Unchiprang (Unchiprang ve Shamlapur bölgesi) ve Nhilla1 (Leda ve Nayapara) olmak üzere dört coğrafi bölgede yer almaktadır. Koordinasyon hücrelerinin haftalık toplantılarında sektörlerden gelen raporlar tartışılmakta, önceki toplantı kararlarını takip edilmekte ve olası sorunlar analiz edilmeye çalışılmaktadır. Polis ve BGB ise diğer güvenlik makamlarıyla koordinasyondan sorumludur. BGB, mültecilerin Rohingya'ya ilk geldiklerinde karşılaştıkları birimdir.

Kampların yönetiminde Majhi sistemi de ayrıca önemlidir. Majhi Bengalce "kayıp" anlamına gelen bir kelimedir. Bu sistem 1991-92 Rohingya krizinden sonra kurulmuştur. Majhi sistemi, Rohingya halkına Myanmar'dan Bangladeş'e Naf Nehri'ni geçtiklerinde yardımcı olan tekne kaptanlarını ifade etmektedir. Bunlar, hükümet yönetim organları ve polis memurları tarafından desteklenmekte ve katkılarının sürdürülmesi, düzenlenmesi ve kamp yönetim faaliyetleri için odak noktası olması öngörülmektedir (ACAPS, 6/2017: 3). Majhi resmi bir sistem değildir ve bunları seçmek için açık bir kriter ve belirli bir kural da yoktur. Bu sistem, 2007 yılında BMMYK (Kutupalong ve Nayapara mülteci kampları) tarafından yönetilen kayıtlı mülteci kamplarında kaldırılmıştır. Çünkü yaygın yolsuzluk ve gücün kötüye kullanılması söz konusudur (UNHCR, 2007: 33). Ancak 2017 krizinden sonra, Bangladeş Hükümeti'nin çok sayıda mülteciyi çok hızlı bir şekilde organize etmesi gerektiğinden bu sistem yeniden başlatılmıştır. Ordu onları gayri resmi olarak seçmiş ve görevlendirmiştir. Majhi'nin temel görevleri başlangıçta mülteci nüfuslarının tahminini, dağıtım çabalarının organizasyonunu ve mülteci topluluğuna iletişimi kanallandırmaktır. Hem ordu hem de CiC, mahjileri kamp yönetimi için odak noktaları olarak kullanılmaktadırlar. Bir majhi bir baş majhi'ye, daha sonra da majhi orduya veya CiC'ye rapor verir. CiC'ler, mülteci topluluğunun katıldığı düzenli ikili toplantılarda majhilere danışır. Her majhinin kendi bloğunu temsil etme sorumluluğu vardır. Yaklaşık 1200 kişi bu sistemde çalışmaktadır. Majhiler ortalama 40 ila 50 yaşındadır. Eğitimli Rohingya mültecileri de onlarla beraber

çalışabilmektedir (UNHCR, 2017: 12). Bu sistem ve ilgili uygulamalar Rakhine Eyaleti kamplarında da sürdürülmektedir.

Rohingya mülteci kampı alanında mültecilere yönelik diğer önemli bir uygulama da Kamp ve Blok Komiteleri uygulamasıdır. Bu komiteler, Kutupalong ve Nayapara'nın kayıtlı mülteci kamplarında 2007'den itibaren mülteci kampının yönetimine temsili mülteci liderliği ve forumlar sağlamak amacıyla oluşturulmuşlardır (ACAPS, 11/2017: 13). Bu komiteler mülteciler ve insani yardım toplumu arasındaki bilgi kanalı konumundadırlar ve öncelikle faaliyetlerin sınıflandırılması, düzenli faaliyetlerin planlanması ve uygulanması için danışmanlık rolü oynamaktadırlar. Komiteler, ayda bir veya haftada bir kez CiC'nin site yönetim ajanslarıyla görüşmektedirler. Komiteler iki yıllığına seçilmiş temsilciler tarafından görevlendirilmektedir. Komitelerde lider ve biri kadın olan iki lider yardımcısından oluşur. Aynı durum kamp lider ve yardımcıları için de geçerlidir. Uygulamada son zamanlarda bu süreç UNHCR ve RRRC tarafından biraz daha kolaylaştırılmıştır. Bu komitelerin görev tanımları yapılmış, davranış kuralları vs. ile ilgili yönergeler hazırlanmıştır. Bugün Nayapara kampında 14'ü kadın olmak üzere 49 Blok, 7'si kadın olmak üzere 21 kamp temsilcisi bulunmaktadır. Kutupalong kampında ise 14 kadın temsilci olmak üzere 28 Blok temsilcisi ve 6'sı kadın temsilci olmak üzere 12 Kamp temsilcisi bulunmaktadır.

Bölgede göç yönetişimi kapsamında ayrıca Para Geliştirme Komiteleri de oluşturulmuştur. Cox's Bazar'ın bazı bölgelerinde, mülteciler ve ev sahibi topluluklar yan yana yaşamaktadırlar. Burada oluşturulan "Para", iki toplumun yaşadığı köylerin etrafındaki mahalleler anlamına gelmektedir. Para Geliştirme Komiteleri ortak ihtiyaçları belirleme, ortak çözümler üzerinde çalışma ve aralarındaki küçük anlaşmazlıkları çözme gibi faaliyetler yürütmektedirler. Bunlar Bangladeş makamlarını mevcut kaynakların hizmet sunumu ve dağıtımını sürecini koordine etmektedirler. Bir başkan, başkan yardımcısı, sekreter ve saymanla görev yapmaktadırlar (UNHCR / WFP 06/2008: 5).

3.3.3. Kamp Bölgesinde Yaşanan Temel Sorunlar

Araştırmanın bu kısmında Rohingya mültecilerinin; sağlık, barınma, korunma, cinsel şiddet sorunları ele alınmakta, eğitim ve gıda sektörü, yerel iş gücü piyasası ve istihdam gibi alanlarda yaşadıkları zorluklar değerlendirilmektedir.

3.3.3.1. Temel sağlık hizmetleri ile ilgili sorunlar

Araştırmanın yapıldığı dönemde Bangladeş Hükümeti, Birleşmiş Milletler ajansları ve ulusal-uluslararası sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere 100'den fazla farklı kuruluş Rohingya mültecileri ve çevredeki ev sahibi toplum için sağlık hizmetleri sunmaktadır. Bu kapsamda temel sağlık birimleri, birinci basamak sağlık merkezleri, ikinci basamak sağlık hizmetleri programları, geçici hastaneler, sağlık danışmanlığı ve aşılama kampanyaları gibi birçok alanda faaliyetler yürütülmektedir.

-Sağlık Sektörü Koordinasyonu: Dünya Sağlık Örgütü, DSÖ, 1 Ekim 2017 tarihinden bu yana Sağlık Hizmetleri Genel Direktörü altındaki koordinasyon merkezlerinden destek alarak Cox'sBazar kenti sağlık birimi ile birlikte bölgede hizmet vermektedirler. Bu süreçte ayrıca Sektörler Arası Koordinasyon Grubu (ISCG) toplantıları ve Acil Durum Koordinasyon Komitesi sekretaryası DSÖ tarafından organize edilmektedir. Bu alanda bilgi yönetimi faaliyetleri de IOM, UNFPA ve WHO tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. Haftalık koordinasyon toplantıları IOM tarafından düzenlenmektedir. Yaklaşık 65 farklı aktör bölgede sağlık sektörü ile ilgilenmektedir.

Bölgede; UNFPA liderliğindeki cinsel ve üreme sağlığı (SRH) ve ACF liderliğindeki bir başka zihinsel sağlık ve psikososyal destek (MHPSS) birimi de iki alt sağlık sektörü kuruluşu olarak faaliyet yürütmektedir. Bu kuruluşlar kent düzeyinde, alt bölge/Upazila düzeyinde ve birlik düzeyinde çalışmaktadırlar. İlçe düzeyinde danışma grubu, sektör ortakları ile öncelik bazında istişare rolü üstlenmektedirler (DSÖ, 2017: 2).

-Hastalıklar: Bölgede çok sayıda kadın, çocuk ve diğer dezavantajlı Rohingya mültecileri çeşitli su kaynaklı salgın ve bulaşıcı hastalıklarla karşı karşıyadırlar. İshal, kızamık, kolera, Hepatit A, B, Difteri, Tifo ve HIV, Bangladeş'teki Rohingya mülteci kamplarında ana hastalıklar olarak yayılmaktadır. Tüm bu hastalıklar çocuklar ve hamile kadınlar da dâhil olmak üzere bölgedeki bütün mültecileri etkilemektedir.

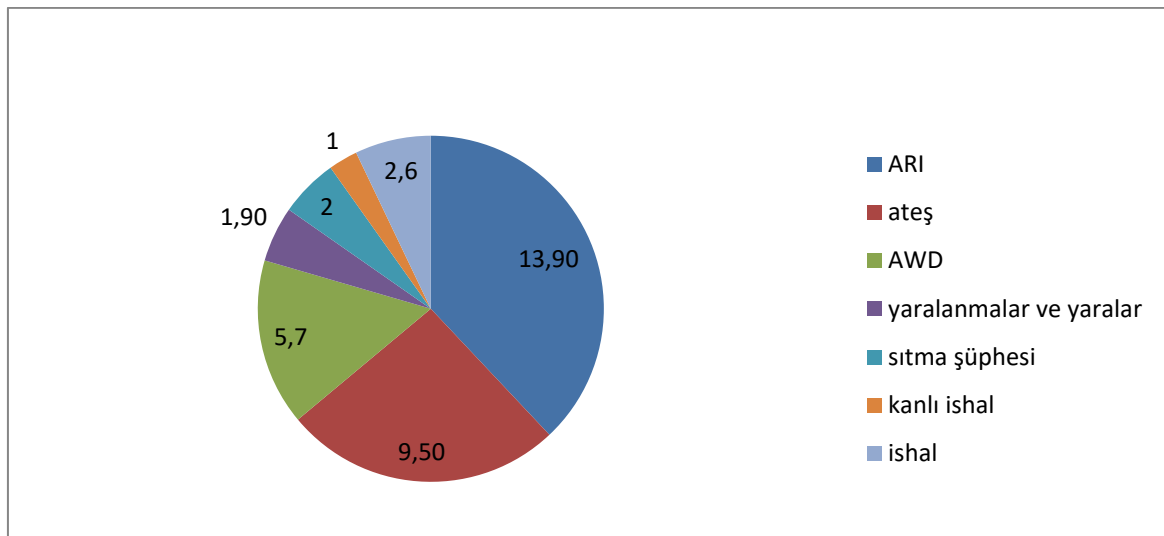
25 Ağustos- 2 Aralık 2017 tarihli BMMYK raporuna göre, ishal problemi olan 63.750 Rohingya mültecisinden 15'i ve enfeksiyonu olan 75.271 kişiden 66'sı ölmüştür. Ateşli hastalığa 90.329, cilt hastalıklarına 29.145, göz enfeksiyonlarına 7.345 ve sıtmaya 7.072 kişi yakalanmıştır (WHO, 2017: 3).

Tüm hastalar kamp alanında sadece kayıtlı bir klinikte tedavi görmektedir. 2017 yılı içerisinde 1743 mülteci kızamık geçirmiş ve bunlardan iki kişi ölmüştür.

Kötü konaklama, altyapı ve sağlık önlemleri, Rohingya mülteci kamp alanlarında su kaynaklı hastalıklar riskini de artırmıştır. Kamplarda yeterli tuvalet bulunmamaktadır. Birçok kişi, lağım sularının karıştığı nehirlerden içme suyu toplamaktadır. Rohingya kamplarındaki yetersiz sanitasyon nedeniyle ishal enfeksiyonları sürekli artmaktadır. Kötü ve yetersiz tedaviler, düşük su kalitesi, yüksek düzeyde uyuşturucu kaçakçılığı, cinsel şiddet ve birbirine çok yakın yaşam alanları nedeniyle mülteci kamplarında diğer bulaşıcı ve enfeksiyon hastalıkları sürekli yayılmaktadır.

DSÖ ve Sağlık ve Aile Refahı Bakanlığı tarafından kurulan Erken Uyarı, Uyarı ve Müdahale Sistemi (EWARS) bu konuda uyarıcı etki yapma potansiyeline sahiptir. Sistemin entegre veri toplama ve otomatik raporlama yapabilen çevrimiçi bir düzenleme olarak zamanla daha başarılı kullanılacağı düşünülmektedir.

Günlük olaya dayalı ve haftalık göstergelere dayalı uyarılar, DSÖ'nin hızlı müdahale ekibi tarafından sürekli olarak doğrulanmakta ve gerektiği gibi davranılmaya çalışılmaktadır. EWARS gözetim sistemi, laboratuvar gözetimini güçlendirmeye yönelik devam eden bir proje ile tamamlanmaktadır. 21 Nisan 2018'den beri yeni bir saha laboratuvarı sağlık sektörü partnerinin desteği ile çalışmaktadır (WHO, 2018:4).

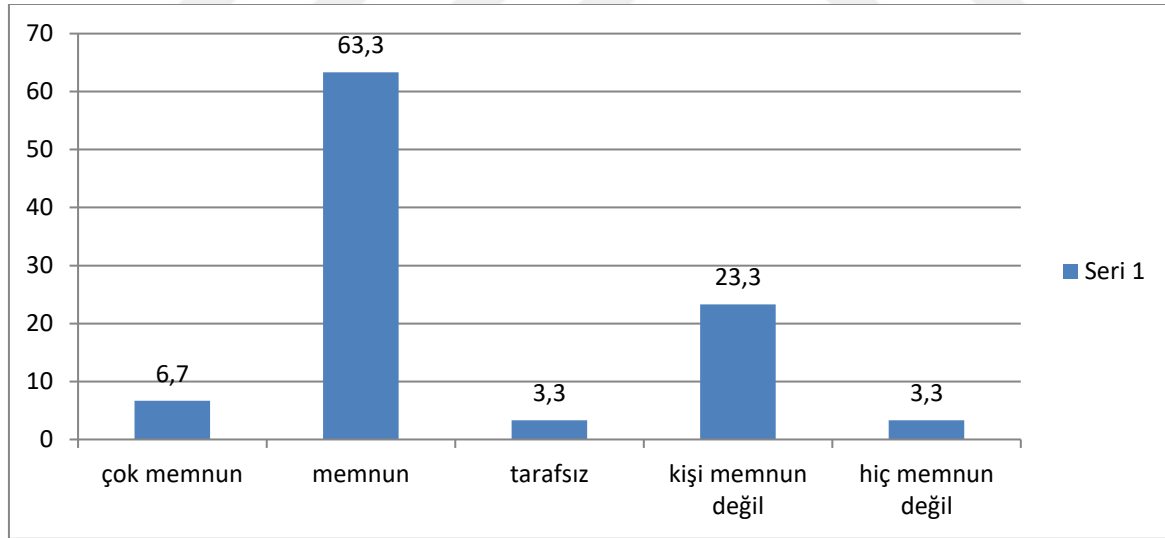

Şekil 3.6. Kamplarda hastalık türleri

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre Ocak- Eylül 2018 tarih aralığında toplam 1950 kayıt, Ocak- Aralık 2018 tarih aralığında ise 2257 ciddi hastalık kaydı oluşturulmuştur (WHO, 2018: 5). Sağlık birimlerinde 30 Aralık 2018-09 Mart 2019 tarihleri arasında 827 kayıt, 4 Mart 2019 ve 12 Mayıs 2019 tarihleri arasında 364 kayıt, 12 Mayıs 2019 ve 20 Temmuz 2019 tarihleri arasında 332 kayıt yapılmıştır (WHO, 2019: 11).

Tüm uyarılar gerekli 48 saat içinde değerlendirilmiş ve doğrulanmıştır. 25 Ağustos 2017'den Ağustos 2018'e kadar olan mülteci krizinin başlangıcından itibaren, EWARS aracılığıyla 3.963.990 milyon hastalık danışma başvurusu rapor edilmiştir. Bildirilen vakaların çoğu; Akut Solunum Enfeksiyonları (ARI) %13,9, ateş %9,5, ishal %2,6, Akut Sulu Diyare (AWD) %5,7, yaralanmalar ve yaralar %1,9, sıtma şüphesi %2 ve kanlı ishal %1,0 oranlarında gerçekleşmiştir.

Şiddetli Akut Kötü Beslenme (SAM), kızamık, difteri, Akut Sarılık Sendromu (AJS), sıtma, şüpheli hemorajik ateş, menenjit, yetişkin ve yeni doğan tetanoz, dang ve diğer konsültasyonlar da hastalık olarak bildirilmiştir (WHO, 2018: 6).

Şekil 3.7. Tedavilerden memnuniyet durumu

Bölgede yapılan anket çalışmasına katılanlardan sadece 30 Rohingya mülteci, tedavinin memnuniyet düzeyi hakkındaki soruya cevap vermişlerdir. Bunların içinde %6,7 kişi çok memnun, %63,3 kişi memnun, %3,3 kişi tarafsız, %23,3 kişi memnun değil ve %3,3 kişi hiç memnun değilim şeklinde cevap vermiştir. İlaç eksikliği, uygun ilaç yetersizliği,

doktor ve personel davranışı bozukluğu, tedavi düzeyindeki yetersizlik, kullanılan tedavi ekipmanlarından memnuniyetsizlik, en çok dile getirilen olumsuzluklardır.

-Aşılar ve Bağışıklık Kazandırma: Bölgede ilgili sağlık birimleri tarafından çeşitli aşı kampanyaları yürütülmektedir. Ekim 2017'den Haziran 2019'a kadar kızamık, kızamıkçık, kolera, çocuk felci, difteri salgını, boğmaca, tetanoz, hemofilusinfluenza, hepatit B, çocuk felci ve meningokal menenjitte karşı 13 aşı kampanyası yürütülmüştür. Uluslararası Koordinasyon Grubu (ICG) da bu programların uygulanmasına yardımcı olmuştur. Sağlık sektörü bu kampanyayı planlamak, gönüllüleri eğitmek, finanse etmek, uygulamak ve izlemek için Sağlık Bakanlığı ile birlikte çalışmıştır.

Bunların yanında ayrıca mülteci kampları alanında ve ev sahibi topluluklarda 7 aşılama ve bağışıklık kampanyası düzenlenmiştir. Bunlar 3 Ekim 2017, 10-18 Ekim 2017, 4-9 Kasım 2017, 12-31 Aralık 2017, 1 Ocak 2018 ve Şubat 2018'den 28 Şubat 2019'a kadar ki zaman dilimlerinde gerçekleştirilmiştir.

Bu süre zarfında 5 yaş altı çocuklara 114.924 kızamık ve kızamıkçık, 308.750'sine çocuk felci A vitamini, 1.092.117'sine kolera dozu, 445.889'una difteri dozu, 72.259'una BCG dozu, 76.381'ine Pentavalent doz, 78.797'sine oral çocuk felci aşısı ve 74.788'ine PCV dozu (WHO, 2018: 8) aşı yapılmıştır.

Bölgede bağışıklama projesi ve kampanyasını uygulamak için bazı zorluklar bulunmaktadır. Rutin aşılama için temel kapsam çok düşüktür. Bunu, kalabalık yaşam koşulları, sağlık önlemleri, yeterli su eksikliği, yeni gelen mülteciler ve ev sahibi nüfus için halk sağlığı riskini gösteren yüksek yetersiz beslenme seviyeleri pekiştirmektedir.

-Zihinsel ve Psikolojik Durum: Rohingya'lıların çoğunun cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, geçmişte yaşadıkları düzenli işkenceler, aile üyelerinin kaybı, mülteci kampında üzücü olaylara, aşırı şiddete, yaralanmaya veya mal kaybına ve düzenli strese tanık olma nedeniyle zihinsel ve psikolojik olarak sıkıntılı olduğu belirtilmektedir.

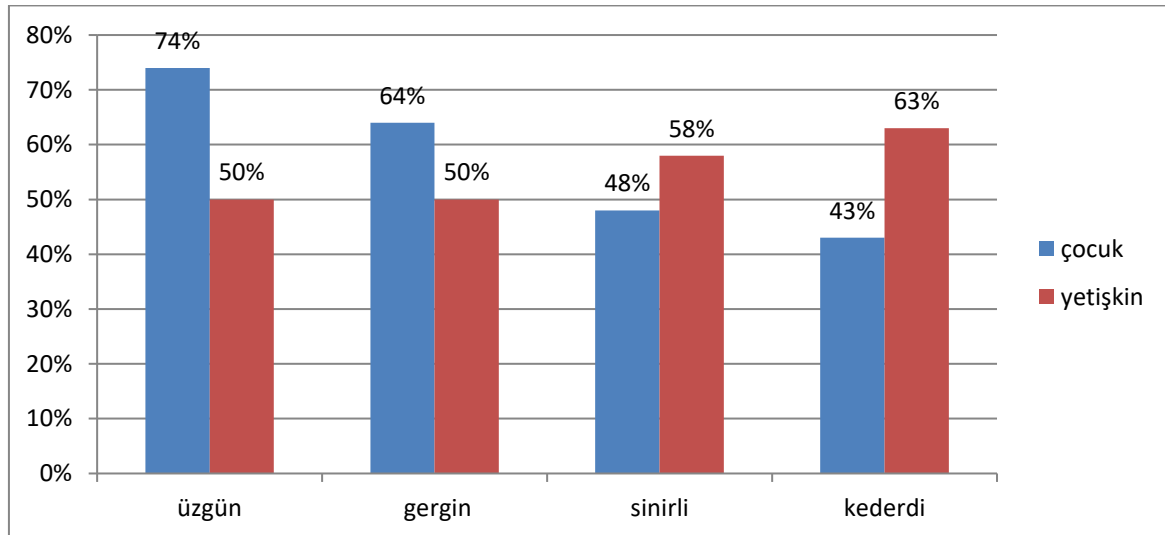
25 Ağustos 2017 tarihindeki Rohingya mültecilerinin bölgeye kitlesel akınından sonra, ruh sağlığı ve psikososyal zorluklar önceki dönemlere göre çok daha artmıştır. Bu dönemde popülasyonda patlayıcı öfke, somatik açıklanamayan semptomlar, psikozlu

semptomlar, işlev bozukluğu ve intihar düşüncesi, yüksek kaygı, depresyon, hiper uyanıklık ve iştah kaybını içeren birçok vaka bildirilmiştir.

Sağlık Bakanlığı ve Bangladeş Hükümeti Kadın ve Çocuk Bakanlığı, IOM, UNHCR, UNICEF, Handikap Uluslararası, Danimarka Mülteci Konseyi, Uluslararası Kurtarma Komitesi, ACF, MSF, Save the Children, Relief International, World Concern, BRAC gibi Bangladeş Ulusal STK'ları, Gonoshasthaya Kendra, Kızılay Dernekleri gibi bazı ulusal ve uluslararası organizasyonlar Bangladeş'teki Rohingya mültecilerin ruh sağlığı ve psikolojik tepkileri ile ilgilenmektedirler (UNHCR, 2019:4).

IOM, Ocak ve Şubat 2018'de 229 yetişkin ve çocuk arasında bir anket uygulayarak akıl sağlığı ve psikososyal rahatlığa odaklanmıştır. Anket sonuçlarında yaklaşık %74 yetişkin ve %50 çocuk her zaman üzgün, %64 yetişkin ve %50 çocuk her zaman gergin, %48 yetişkin ve %58 çocuk her zaman sinirli çıkmıştır. Anketi yanıtlayan yetişkinlerin yaklaşık %63'ü aile üyelerini kaybettiği için sürekli hüznü oldıklarını belirtmişlerdir.

Yetersiz gıda yardımı, eğitime sınırlı erişim, kamp ve barınma koşullarında yetersizlik, kötü sağlık koşulları, hareket kısıtlamaları ve vatandaşlıklarına ilişkin belirsizlikler, yüksek günlük strese yol açan başlıca zorluklar arasında sayılmaktadır.

Şekil 3.8. Zihinsel ve psikolojik stresin etkileri

UNICEF, BMMYK ve Çocuk Esirgeme Ortakları tarafından yapılan bir başka anket ile de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu anketin sonuçlarına göre katılımcıların %50'si çocukların davranışlarında sıkıntı belirtileri fark ettiklerini doğrulamışlardır.

Bu değişikliklerin nedeni önceki şiddet anılarını (%66 kız ve %78 erkek), ebeveynlerden ve aile üyelerinden tecrit (%32 kız ve %44 erkek) ve Myanmar'a (%33,8 kız ve %37,7 erkek) geri dönme korkusundan kaynaklandığı tespit edilmiştir (Rohingya Refugee Response, 2017: 54).

Bölgede 2017 yılında yaşanan mülteci krizi sonrasında, zorla yerinden edilmiş insanlar zihinsel ve psikososyal etkilerle karşı karşıya kalmışlardır. Ruh sağlığı ve psikososyal destek (MHPS) çalışma grubuna, Action Contre la Faim (ACF) tarafından yönetilen ve 20'nin üzerinde ortak ve akıl sağlığı ve psikososyal destek sağlayan Bangladeş Kırsal İlerleme Komitesi (BRAC) öncülük etmiştir (WHO, 2018: 10).

Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Çalışma grubu (MHPSSWG), BMMYK ve IOM başkanlığında çalışmalarını yürütmüş ve MHPSS faaliyetlerinin koordinasyonunu sürekli desteklemiştir. Çalışma grubu hem ulusal hem de uluslararası personel için haftalık çalıştaylar düzenlemiş, teknik rehberlik yapmış, atölye çalışmaları ile teknik rehberlik ve acil durum müdahalesini destekleme, koruma sektörü ile fonksiyonel bağlantılar kurma ve kamplarda psikiyatri hizmetlerine erişimi kolaylaştırma gibi faaliyetler yürütmüştür (WHO, 2018: 11).

2018'de yaklaşık 80 psikolojik ilk yardım eğitimi, 50 tıp doktoru eğitimi ve temel danışmanlık becerileri hakkında çok sayıda eğitim gerçekleştirilmiştir. Son dönemde Sağlık ve Aile Refahı Bakanlığı, Sadar ilçe hastanesinde tam zamanlı bir psikiyatristi işe başlatmasıyla bölgede görevli psikiyatristlerin sayısı 4'e yükselmiştir.

Ocak 2019'da IOM, UNHCR ve MHPSS Çalışma Grupları Ruh Sağlığı-Birinci Basamak Sağlık Entegrasyonu Görev Gücü; Acil Durum Hazırlık ve Müdahale Görev Gücü çalışmalarını başlatmıştır. Bu çalışma grubu, akıl sağlığı ve psikososyal destek hizmetleri sunmak için 50'den fazla kuruluşa ulaşmıştır.

Nisan 2019'da bir konferans düzenlemiş ve 2019'un ikinci yarısında bilimsel bir dergi yayınlamışlardır. Çalışma Grubu, MHPSS faaliyetlerinin 4 haftalık haritalamasını da güncellemiş ve bu durum ruh sağlığı ile ilgili çalışan 77 kurumdan 48'i ile paylaşılmıştır (WHO, 2019: 19).

-Cinsel ve Üreme Sorunları: Rohingya bölgesinde her ne kadar bazı aktörler cinsel üreme sağlığı (SRH) için asgari başlangıç hizmet paketini sunsa da özellikle yeni yerleşimlerde ve ulaşılması zor alanlarda temel üreme, anne, yeni doğan ve çocuk sağlığı hizmetlerine erişim önemli bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir.

Yaklaşık yedi milyon Rohingya mültecisi Ağustos 2017'de başlayan son mülteci krizinden sonra sınırı geçmiş ve Bangladeş'e girmiştir. Yeni gelenlerin %60'ını kadınlar ve genç kızlar oluşturmaktadır (Kurumlar Arası Çalışma Grubu, 2018: 1).

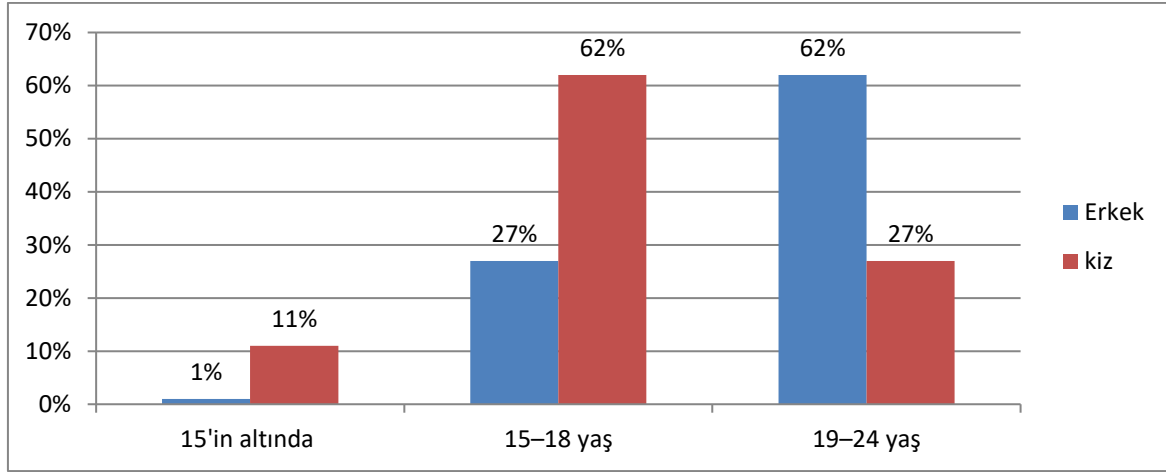
Bu kesimle ilgili yapılan çalışmalarda kadın mültecilerin yaklaşık %67'sinin cinsel şiddet ve istismar mağduru olduğu belirtilmektedir. Mültecilerin yaklaşık %20'sinin hamile veya yeni doğum yapmış anneler olduğu tahmin edilmektedir.

Birçok uzman Rohingya kadınlarına yönelik cinsel şiddet nedeniyle hamilelik oranının arttırdığına inanmaktadır.

Bangladeş İçişleri Bakanlığı, kadın mültecilerin yaklaşık %90'ının tecavüzün kurbanı olduğunu çeşitli raporlarında belirtmektedir. Kamplarda bazen mülteci kadınların erkek Rohingyalılar tarafından tecavüze uğradığı da raporlanmaktadır.

Bu sorunları yaşayanlar genelde yasadışı göçmenler görüldüklerinden resmî kurumlara da şikâyetle bulunmamaktadırlar. Bunun yanında birçok kadın çeşitli otellerde ve aynı zamanda bölgede fuhuşa karışmaktadır.

Bu nedenle bölgede AIDS hastalığına yakalananların sayısı da artmaktadır. BBC, "Rohingya çocuklarının cinsel amaçlarla mülteci kamplarından Bangladeş ve Cox Bazar bölgesinin diğer bölgelerine nasıl kaçırıldığına dair haberler yapmaktadır. Birçok yerel Bangladeşli erkeğin, hatta kadınların da bunun arkasında olduğu ve kadın satıcısı gibi davrandıkları bu haber kapsamında duyurulmaktadır (BBC, 2018).

Şekil 3.9. Rohingya Mültecinin evlilik yaşı

Anketin yapıldığı kampta çocuk yaşta evlilik ve evlilik sistemi için yasal prosedürlerin olmaması Rohingya mültecileri arasında yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede cinsel şiddet korkusu nedeniyle, erken evlilikler çok yaygınlaşmıştır. Ankette erkek ve kız çocuklarının hangi yaşta evlendikleri sorusuna; erkeklerin yüzde 62'si (ev sahibi ve mülteci toplulukları arasında) 19-24 yaşlarında, yüzde 27'si 15-18 yaşlarında ve yalnızca yüzde 1'i 15 yaşın altında şeklinde görüş belirtmişlerdir.

Bu soruya kızların yüzde 62'si 15-18 yaşlarını, yüzde 11'i 15 yaşı altını ve sadece yüzde 27'si 19-24 yaş gurubunu belirtmişlerdir. Kamplarda çocuk evlilik oranının yüksek olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bölgede hayat kurtarıcı acil obstetrik bakım 7/24 mevcut değildir. Rohingya mültecilerinin çoğu bebeklerine ebelerin desteğiyle kavuşmaktadırlar. Bugünkü uygulamada Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) mülteci kamplarındaki ebelik diploma programının sorumlusu durumundadır. Ancak Rohingya'nın geleneksel değerleri, dil zorlukları ve kültürel çeşitliliği nedeniyle ebeler, bazen sağlık ve kaynaklara doğru erişimi sağlayamamaktadır (Homer, 2018: 11). Acil kontrasepsiyon, güvenli kürtaj ve danışmanlık hizmeti içeren tecavüz sonrası bakım, mülteci kamplarında yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle söz konusu alanlarda ebelerin eğitim nitelikleri artırılmalıdır.

Tüm bunlarla beraber Rohingya kadınlarının anne ölümlerinin ciddi riski altında olduğu sıklıkla belirtilmektedir. Kamp yerleşim alanlarında halâ tecavüze maruz kalanların oranı oldukça yüksektir ve diğer cinsel ve üreme sağlığı hizmetleri, temel klinik yönetim

hizmetlerinin çok gerisindedir. Kadınlar ve genç kızlar için acilen cinsel, üreme sağlığı ve psikolojik hizmetlere erişim imkanları artırılmalıdır. Bangladeş'teki mülteci kamplarına geldikten sonra bile, kadınlar ve genç kızlar erken ve zorla evlendirme ve kaçırılmak da dahil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet riski altındadır (UNFPA, 2017:1).

Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Çalışma Grubu, UNFPA tarafından koordine edilmektedir ve yaklaşık 53 ortak aktörle bu görevi yerine getirmektedir. BMMYK demografik verilerine göre, zorla yerinden edilmiş Myanmar vatandaşlarının (FDMN) yaklaşık %52'si (yaklaşık 316.000 kişi) üreme çağındaki kadın ve genç kızlardan oluşmaktadır. Bazı ortaklar, cinsel ve üreme sağlığı, anne, temel üreme, yeni doğan ve çocuk sağlığı hizmetlerine erişim için minimum ve başlangıç hizmet paketi sunmaktadır. Bölgede bu konuda 7/24 hizmet veren yedi sağlık tesisi bulunmaktadır.

Cinsel üreme sağlığı (SRH) çalışma grubunun üyeleri, hükümete ve ortak sağlık tesislerine acil durum ve hayat kurtarıcı üreme sağlığı kitlerinin tedarikini desteklemeye devam etmektedir. 23 Ocak 2018'de UNFPA, hamile kadınların kurumsal doğumlarını teşvik etmek için bir teşvik programı başlatmıştır. UNFPA, klinik sağlık hizmeti sağlayıcılarının, ebelerin ve doktorların eğitim aldığı bir SRHR Kaynak Merkezi de kurmuştur (WHO, 2018: 12)

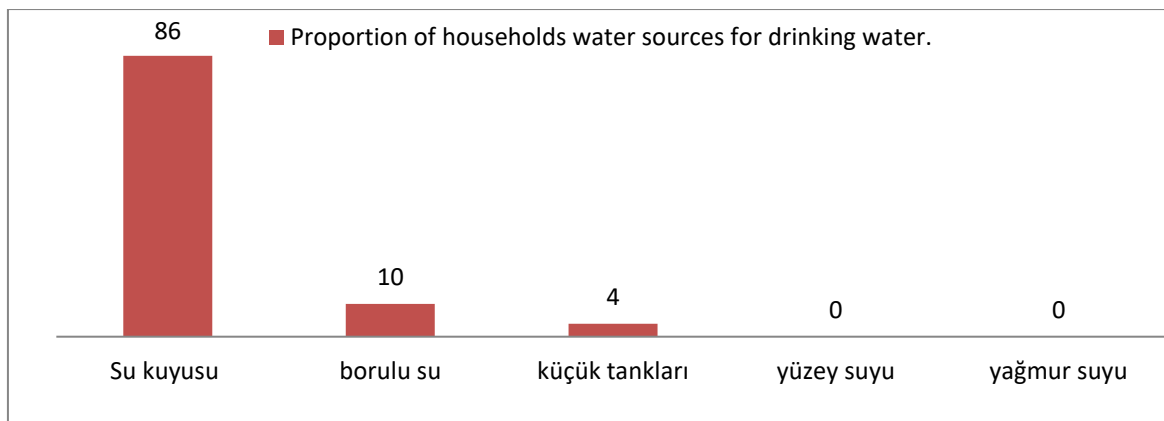
Bu merkezde 5-6 ve 12-13 Ocak 2018 tarihlerinde “bebeklerin nefes almasına yardımcı olma eğitimi”, 19-20 ve 22-23 Ocak 2018 tarihlerinde “acil müdahale eğitimleri”, 12-13 ve 14-15 Şubat 2018 tarihlerinde “annelerin hayatta kalma eğitimi” programları düzenlenmiştir. Bu eğitim programlarında 212 sağlık hizmeti sağlayıcısı eğitilmiştir. 1 Şubat 2018'de UNFPA, krizle ilgili kaynakların, yönergelerin ve araçların paylaşıldığı ve mevcut boşlukların araştırıldığı bir Kurumlar Arası Çalışma Grubu (IAWG) çalıştayı düzenlemiştir (WHO, 2018: 12). MSNA sonuçları, görüşülen gebe kadınların %72'sinin hamileliklerinin başlangıcından bu yana hamilelikleri hakkında tavsiye veya tedavi almak için en az bir kez bir sivil toplum kuruluşu veya devlet kliniğine gittiklerini bildirmiştir (UNHCR / REACH, 2018: 5).

Bu dönemde Cinsel ve Üreme (SRH) alt birimi, kayıtsız mülteciler için uzun etkili ve geri dönüşümlü doğum kontrol (LARC) hizmetleri oluşturmak üzere Hükümet Aile Planlaması Genel Müdürlüğü (DGFP) ile ortak bir anlaşmaya başarıyla imza atmıştır. Sağlık

ortakları arasında Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete (GBV) sağlık tepkilerini güçlendirmek için Aralık 2018'de kısa vadeli bir eylem planı geliştirilmiştir (WHO, 2018: 12). 25 Ağustos 2017 ile Haziran 2019 tarihleri arasındaki büyük mülteci krizinde 23.973 doğum gerçekleştiği bildirilmiştir.

-Su, Arıtma ve Hijyen Sorunları: Araştırmanın gerçekleştirildiği Bangladeş'teki Rohingya mülteci Cox's Bazar bölgesi kurak ve düşük su kaynaklı bir alandır. İçilebilir tek su kaynağı tüp kuyularındaki yeraltı suyudur. Temelde sığ boru kuyuları kurulmuştur. Kamplarda yaklaşık 4.800 tüp kuyusu faaliyet göstermektedir. Ancak bu suyun yüksek arsenik ve tuzluluk seviyeleri bulunmaktadır. Yıl içinde Kasım ayından Mart ayına kadar yüzeydeki su bitmekte ve bu durum çok kurak bir mevsim yaşanmasına yol açmaktadır. Su eksikliği nedeniyle, insanlar çok kirli yüzey suyu içmek durumunda kalmaktadır. Yağmur yağarsa kuyular yağmur suyuyla dolmaktadır (ACAPS, 2017: 11).

2017 yılında yaşanan son büyük mülteci krizinden sonra Rohingya mülteci kampları, yüksek nüfus yoğunluklarının etkisiyle ciddi su kıtlığı ve bunun da yol açtığı sağlık ve hijyen zorluklarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Su, arıtma ve hijyen temelli altyapı kalitesi çok düşüktür. Yenileme faaliyetleri geçicidir ve yüksek risk odaklıdır. Akut sulu ishal ve diğer su kaynaklı hastalıklar, yüksek endemik yetersiz beslenme oranlarından zaten etkilenmiş olan savunmasız bir nüfus için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Rohingya halkı su elde etmek için uzun süre beklemek zorunda kalmaktadır.

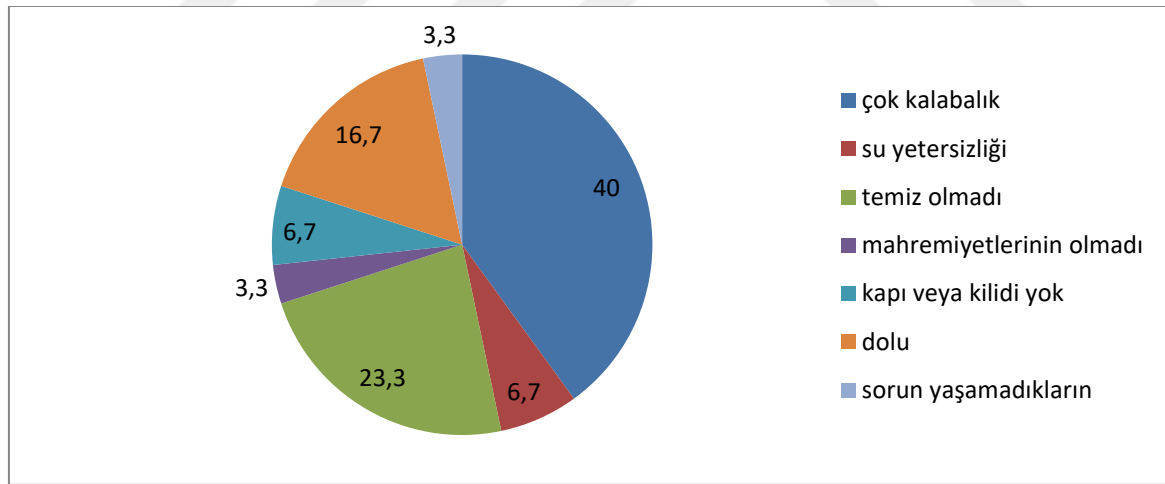
Şekil 3.10. İçme suyu hanehalkı su kaynakları durumu

Kamplarda hanelerin yaklaşık %99'undan fazlası her iki birincil içme suyu kaynağı için geliştirilmiş su kaynaklarına bağımlıdır. En sık bildirilen gelişmiş birincil su kaynakları

olarak; su kuyusu %86, borulu su kuyusu %10 ve küçük tank şeklinde su depolarının oranı %4'tür (REACH, 2018: 9).

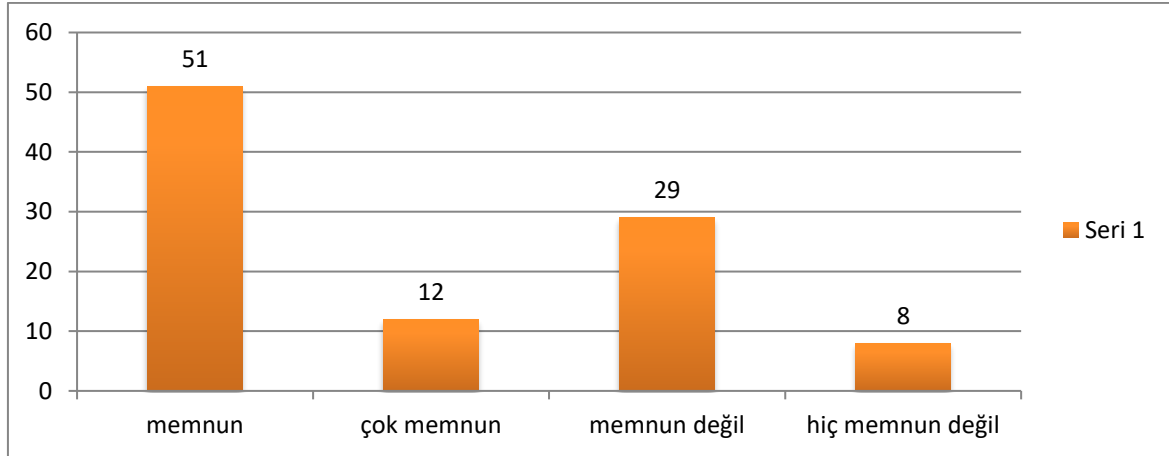
Hükümetin 2017 Mülteci krizi sonrası kamplarda yarı-kalıcı yapılar inşa etmeyi yasaklaması, bölgedeki sağlık sistemini de doğrudan olumsuz etkilemiştir. Yeni tuvalet inşa etmek için yer eksikliği bulunmaktadır. Mevcut tuvaletler de yetersizliğinden dolayı sık sık onarılmakta ve bu süreçte kullanım dışı kalmaktadır. Tuvaletlerin çoğu acil tuvalet olarak yapılmakta ancak bunların da %35'i düzgün çalışmamaktadır. Geçici tuvaletler ve borulu kuyular halâ birbirine çok yakın ve barınakların dibinde inşa edilmektedir.

Kamp alanında 19.585 tuvalet vardır ve ancak bunların %12'si tamamen tamamlanmış ve hijyenik açıdan işlevseldir. Nüfusun %99'u bir tuvaletin 50 metre yakınında yaşamaktadır. Tuvaletlerin 5.191'i heyelan veya sel alanındadır. Bu Kutupalong-Balukhali Genişleme Alanındaki tuvaletlerin %26'sını temsil etmektedir. Tuvaletlerin %15'i bir el pompasına 10 metreden daha yakındır. Bunlar içme sularını doğrudan etkilemektedir (UNHCR, 2018:5).

Şekil 3.11. Tuvaletle ilişkin sorunlar

Ankette tuvaletlerle ilgili 7. Soruya katılımcıların %40'ı, tuvaletlerin çok kalabalık olduğunu, %6,7'si su yetersizliği olduğunu, %23,3'ü tuvaletlerin temiz olmadığını, %3,3'ü mahremiyetlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Diğer şıkkı işaretleyen katılımcıların %6,7'si tuvaletlerin kapı veya kilidi olmadığını, %16,7'si tuvaletlerin dolu olduğunu yazmışlardır. Sadece katılımcıların %3,3'ü tam olarak sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Şekil 3.12. Suya ulaşma durumu

Ankette katılımcılara suya erişim konusundaki durumları da sorulmuştur. Bu soru karşısında katılımcıların %51'i memnun, %12'si çok memnun, %29'u memnun değil ve %8'i hiç memnun değil şıklarını işaretlemişlerdir. Katılımcıların neredeyse yarısının böylesine sorun varken memnunuz şikkını işaretlemeleri anlamlı bulunmamıştır.

Bölgede su, sağlık önlemleri ve hijyen politika ve uygulamaları, Halk Sağlığı Mühendisliği (DPHE) liderliğinde ihtiyaç analizi ve stratejisine göre yürütülmektedir. Hükümet ve WHO birlikte farklı sektörlerden su örneklerini test etmek için çalışmaktadırlar. Özellikle hastalıklara yol açan faktörler incelenmektedir.

Akut Sulu İshal (AWD) bu kapsamda önemli bir endişe kaynağını oluşturmaktadır. 140 su dağıtım bölgesinde yeni derin borulu su kuyuları açılması için çalışmalar başlatılmış ve boru ağları ile mevcut kuyuların iyileştirilmesine öncelik verilmiştir. Halk Sağlığı Mühendisliği Bölümü (DPHE), numune toplama ve sıhhi denetimler için 12 su örneği toplayıcısını işe almış ve WHO tarafından eğitimlerini sağlamıştır. Bu kapsamda 10 seans program, Ekim 2017'den Nisan 2019'a kadar Rohingya mülteci kamplarında uygulanmıştır. İlk planda 24 Ekim- 12 Kasım 2017 tarihleri arasında 624 kaynak ve 1248 evsel su örneği toplanmış ve test edilmiştir. İkinci dönemde ise 13 Kasım 2017'den itibaren günlük olarak toplama ve test etme çalışmalarına başlanmıştır (WHO, 2017: 3).

Bu çalışmaların yanında konuyla ilgili mültecileri bilinçlendirme çalışmaları da yapılmaktadır. Cox's Bazar'ın bölgesel bir radyo kanalı, "Herkes İçin Hijyen" başlıklı 25 dakikalık canlı bir program yayınlamaya başlamıştır. Bu radyo kanalını yaklaşık 200.000 mültecinin dinlediği düşünülmektedir. Bu faaliyetlerin yanında ayrıca UNICEF, radyo

yayınları ve farklı kanallar aracılığıyla 276.488 kişiye kritik ve hayat kurtarıcı mesajlar vermiştir (UNICEF, 2018: 34).

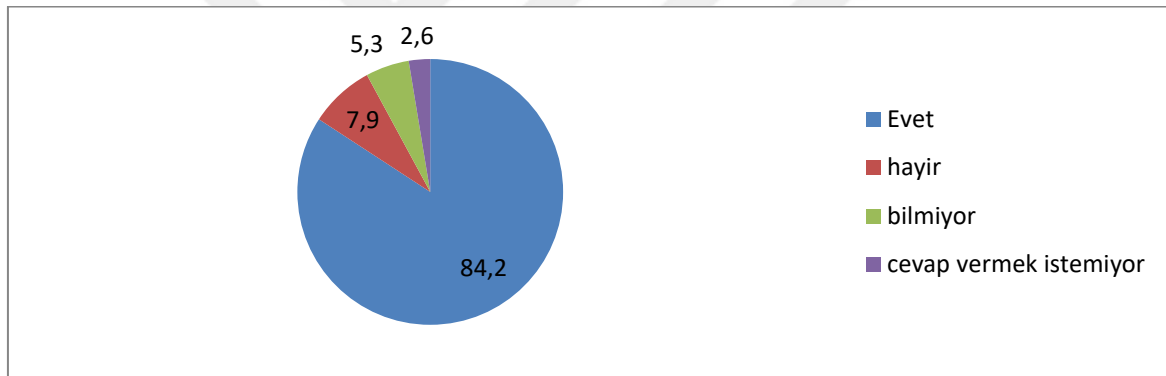
Bölgede 2017 Aralık ayı itibarıyla 629.598 hane halkına toplam 290.479 hijyen kiti dağıtılmıştır. Kanada Kızılhaç'ı tarafından ishale bağlantılı hastalıkları önleme ve kontrol kursları tamamlanmış ve yaklaşık 57 toplum gönüllüsü eğitilmiştir. 1 Ekim 2017- 15 Aralık 2017 tarihleri arasında Agrajatra Health STK'sı tarafından 3.500 aileye su kamyonu aracılığıyla toplam 180.000 litre saf içme suyu sağlanmıştır. WHO-UNICEF-DPHE, mülteci kamplarında sürekli su kalitesi denetimleri yapmaktadırlar. Bu kapsamda yaklaşık 5.280 su örneği toplanmış ve analiz edilmiştir. Analiz sonuçları içme suyu kaynaklarının %66'sının kirlilik içermediğini ve WHO'nun kılavuz değeriyle eşleştiğini göstermiştir (WHO, 2019: 16).

3.3.3.2. Barınma ve korunma ile ilgili sorunlar

Bangladeş hükümeti Eylül 1991'den itibaren mülteci kamplarında geçici barınaklar inşa etmeye başlamıştır. Ancak bu durum 2017 Mülteci krizi sonrası sınırlandırılmıştır. Hükümetin, mülteci kamplarında ve geçici kamplarda yarı kalıcı ve kalıcı inşaatlar yapılmasına sınırlama getirmesi, kötü barınma nedeniyle Rohingya nüfusunun siklon, sel ve toprak kayması riskiyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Muson mevsimi dönemince çok sık görülen bu felaketler barınsız birçok mültecinin ölümüne yol açmaktadır. Bu olumsuzluğu gören IOM, Ulusal Barınak Kümesi, UNHCR, CRS, Christian Aid, Save the Children, Caritas Bangladesh, ECHO ve Handicap International gibi birçok sivil toplum kuruluşu soruna çözüm bulmak için çalışmalar yürütmektedir.

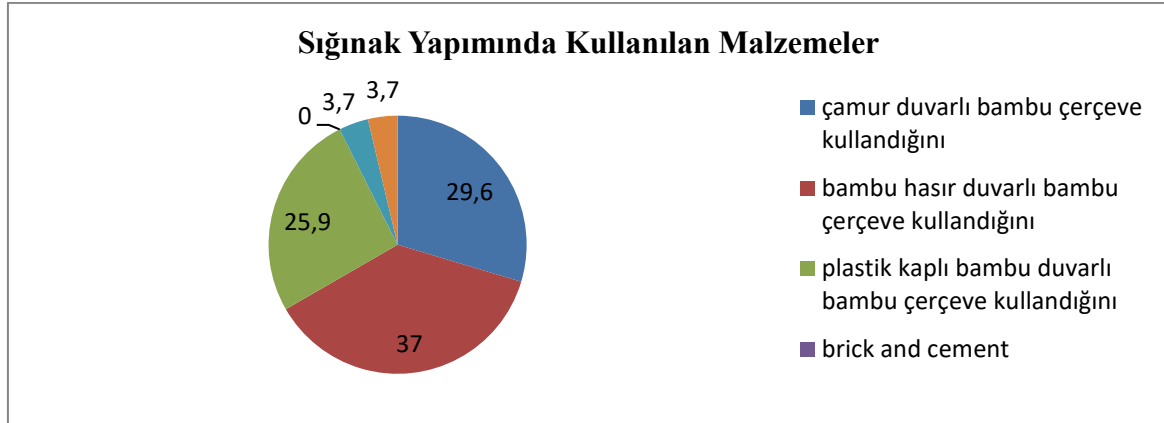
Birleşmiş Milletler 2009 yılında hazırladığı raporunda evrensel standartta barınma kriterlerini tanımlamıştır. Standartlara uygun bir barınağın; fiziksel güvenliği, yeterli alan tedarikini, soğuğa, sıcağa, neme, rüzgâra, yağmura ve sağlık veya yapısal tehlikelere karşı güvenliği sağlaması gerekmektedir (UNHABITAT, 2009: 9). 2017 büyük mülteci krizi öncesinde, bölgede standart hane halkı büyüklüğü 6-8 kişiliktir. Evin büyüklüğü aile büyüklüğüne rağmen küçük kalmaktaydı. Birçok mülteci birliklerini değiştirerek yaşıyordu. Mülteci krizinin ardından, önceden var olan kamplar geçici kamplara ve kişisel yerleşimlere doğru genişletildi.

Bugün kamp bölgelerinde barınaklar geniş ve kalabalık aileler için yeterli olanaklara sahip değildir. Büyük mülteci krizinden sonra Bangladeş Hükümeti mültecilerin yerleşmesi için yeni alanlar tahsis etmiştir. BMMYK ve IOM yeni bir çözüm süreci gerçekleştirmiştir. Öncelikle 180.000 ev inşa etmeyi hedeflemişler, ancak Şubat 2018'e kadar sadece 45.897 hane inşa edebilmişlerdir (İnsani yardım, 2017: 30). Barınak inşasında insani yardım kuruluşları tarafından son 6 ay içinde yaklaşık 22 milyon bambu külü kullanılmıştır (UNHCR, 2018). Ayrıca ev geliştirme için araç takımlarıyla 65.792 haneye ulaşılmıştır. 2018 yılı sonuna kadar 216.000 haneye acil barınma ve gıda dışı ürünler sağlanmıştır. Bölgede muson sezonu boyunca, Mayıs'tan Ekim 2018'e kadar yaklaşık 2600 ev tamamen hasar görmüştür. Bu durumda olanlara acil barınma kitleri dağıtılmıştır. Bağlama kitleri de siklon sezonuna kadar 185.000 hane arasında dağılmıştır (Humanitarian Response, 2018: 29). Ayrıca mültecilere duvar destek kitleri sağlanmıştır.

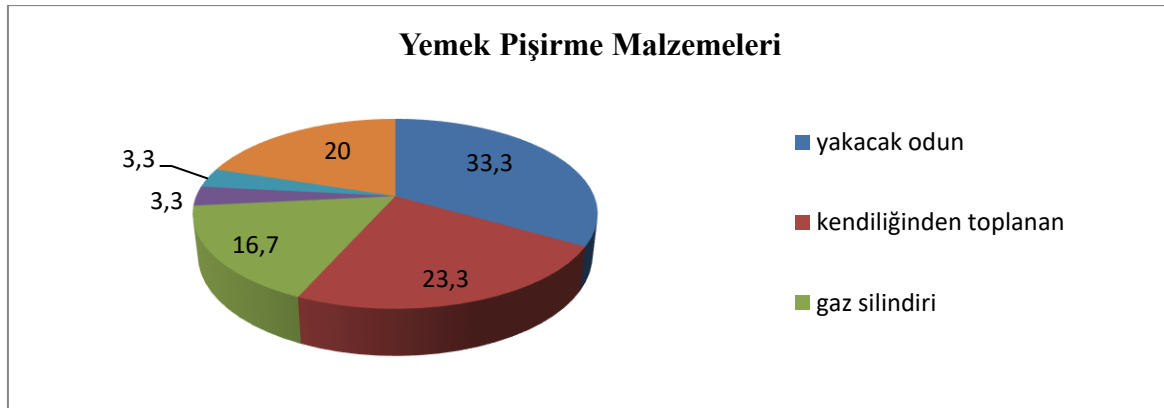
Şekil 3.13. Gıda dışı setlerin sağlanması

Mülteci kamplarındaki ailelerin çoğuna barınakla ilgili yardım ya da mutfak aletleri, battaniyeler ve giysiler gibi gıda dışı ürünler dağıtılmaktadır. Ankete katılanlardan 50 katılımcı ilgili soruya cevap vermiştir. Katılımcıların %84,2'si kendilerine gıda dışı ürün seti verildiğini, katılımcıların sadece %7,9'u ise bu setleri alamadıklarını beyan etmişlerdir. Katılımcıların %5,3'ü bu hususu bilmediklerini ve %2,6'sı ise cevap vermek istemediklerini belirtmişlerdir.

Şekil 3.14. Sığınak yapımında kullanılan malzemeler

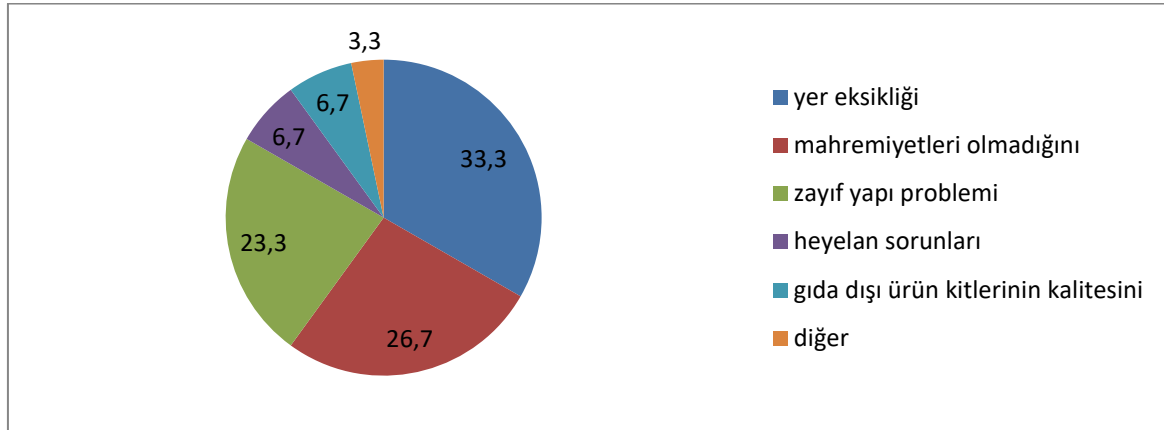
Anketin barınak inşa etmek için malzeme kullanımı ile ilgili soruya 30 katılımcı cevap vermiştir. Bunların %29,6'sı çamur duvarlı bambu çerçeve kullandığını, %37'si bambu hasır duvarlı bambu çerçeve kullandığını, %25,9'u plastik kaplı bambu duvarlı bambu çerçeve kullandığını belirtmişlerdir. Tuğla ve çimento kullanımı ile ilgili şikkı kimse işaretlememiştir. Katılımcıların %3,7'si ise cevap vermek istemediklerini beyan etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %3,7'si de evlerini inşa ettirirken başkalarını çalıştırdıklarını söylemişlerdir.

Şekil 3.15. Yemek pişirme malzemeleri

Bölgede mülteciler çoğunlukla mülteciler çadırın veya evin içinde kendileri için gerçekten tehlikeli biçimde yemek pişirmektedirler. Kamp içindeki barınakların birbirine çok yakın inşa edilmesi nedeniyle sık sık yemek pişirmeden kaynaklı yangınlar çıkmaktadır. Burada kullanılan yemek pişirme malzemeleri de yangınlara neden olabilmektedir. Ankette katılımcılara ne tür pişirme malzemeleri kullandıkları sorularak, kamplarda yemek pişirme materyalleri araştırılmış, katılımcıların 30 kişi bu soruya cevap vermiştir. Bunların %33,3'ü yakacak odun, %23,3'ü kendiliğinden toplanan odun, %20'si yağ ocağı, %16,7'si gaz

silindiri, %3,3'ü elektrikli ocak veya pirinç ocak kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,3'ü ise bu soruya cevap vermek istemediklerine dair şıkkı işaretlemişlerdir.

Şekil 3.16. Kamplardaki gıda dışı hususlarla ilgili sorunlar

Genel itibarıyla kamp bölgelerinde barınak güvenliği ve gıda dışı eşyaları sağlama süreçlerinde bazı zorluklar bulunmaktadır. Ankete katılanlardan 30 katılımcı, bu konuda kendilerine yöneltilen soruya cevap vermişlerdir. Aralarında %33,3'ü yer eksikliği nedeniyle sorun yaşadıklarını, %26,7'si aşırı nüfus nedeniyle mahremiyetleri olmadığını belirtmişlerdir. Barınaklarını inşa etmek için daha fazla ve geniş alana ihtiyaç bulunmaktadır. Kamp bölgelerinde ailelerin çoğunda yaklaşık 10 üye bulunmaktadır. Ankete katılanlardan %23,3'ü zayıf yapı problemi ile karşı karşıya olduklarını söylemişlerdir. Olgunlaşmamış bambu ve plastik kullanımı barınakları zayıflatmaktadır. Bu barınaklar yağmur mevsimi ve siklon dönemi boyunca kolayca çökmüştür.

Ankete katılanların %6,7'si heyelan sorunları hakkında görüş belirtmiştir. Bu bölgedeki heyelanlar nedeniyle birçok insan ölmüştür. Katılımcıların %6,7'si gıda dışı ürün kitlerinin kalitesinin zayıflığından bahsetmişlerdir. Bazı yerel ortaklar veya gayri resmi ortaklar gıda setlerinde düşük kaliteli ürünler kullanmaktadırlar. Katılımcıların sadece %3,3'ü yangın, yerel liderlerin müdahale etmesi ve yapıların bakımının devam etmemesi gibi sorunları olduğunu belirtmiştir. STK'ların finansmanında gecikmeler ve proje onayının bulunmaması nedeniyle, sığınak malzemeleri ve gıda dışı ürünler seti mülteci kamplarında her zaman bulunmamaktadır. Kamplar yoğun nüfuslu olduğundan barınakları iyileştirmek için daha geniş alanlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilindiği gibi Rohingya halkı, kendilerini Myanmar'ın devlet zulmünden kurtarmak için Bangladeş'e gelmiştir. Bu bölgede Rohingya halkının çoğunun korunma gerektiren güvenlik açıkları bulunmaktadır. Mülteci akınından beri aile yapıları sürekli bozulmaktadır. Her korunmasız kişi için cinsiyet kimliği, cinsel istismar, insan ticareti ve sömürü hakkında özel korumaya gerek duyulmaktadır. Bu süreçte gençler ve çocuklar daha fazla koruma riskiyle karşı karşıyadır. 2017 büyük mülteci krizi sonrasında 196 sınır izleme misyonu ve Ordu ve BGB ile 65 müdahale faaliyeti yürütülmüştür. Mülteci krizi sonrası ilk altı ayda, Mülteci Yardım ve Geri Dönüş Komisyonu (RRRC) aile sayımı için 865.230 kişiye ve 199.008 aileye ulaşmış ve hane halkı düzeyinde sistematik bilgilere ulaşabilmiştir (Rohingya Refugee Crisis, 2018:26).

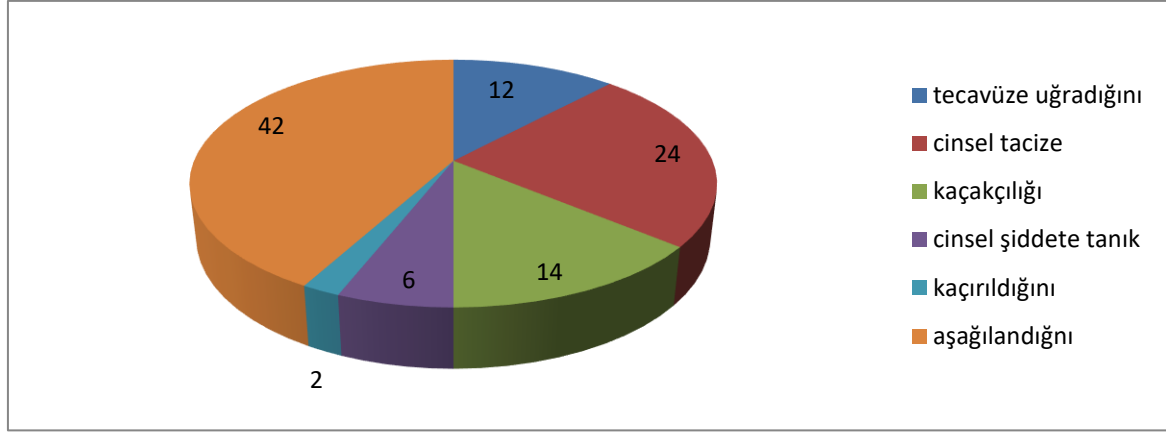
3.3.3.3. Cinsiyete dayalı şiddet ve çocuklarla ilgili sorunlar

Bölgede anket uygulanan alanda yaşayan toplam mültecilerin yaklaşık %52'si kadın ve kız çocuklarından oluşmaktadır. Bunların birçoğu önceki ülkelerinde (Myanmar'da) yaygın cinsel şiddet türleri ile karşılaşmışlar, zorla veya erken evliliklere maruz kalmışlardır. Burada da benzer sorunlar devam etmekte; aile içi şiddet, istismar ve insan ticareti de dâhil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddet riski sürmektedir.

Çeşitli haber kaynakları bölgede çocukların ve genç kızların yerel köylüler tarafından kaçırıldıklarını ve evliliklere zorlandıklarını ancak hamile kaldıklarında kamplara ve / veya ailelere geri gönderildiklerini belirtmektedir. Ayrıca kadınların ve genç kızların Cox's Bazar ve Chittagong yakınlarındaki genelev bölgelerine götürülüp burada fuhuşa sürüklendikleri de rapor edilmektedir (Pittaway, 2008: 91).

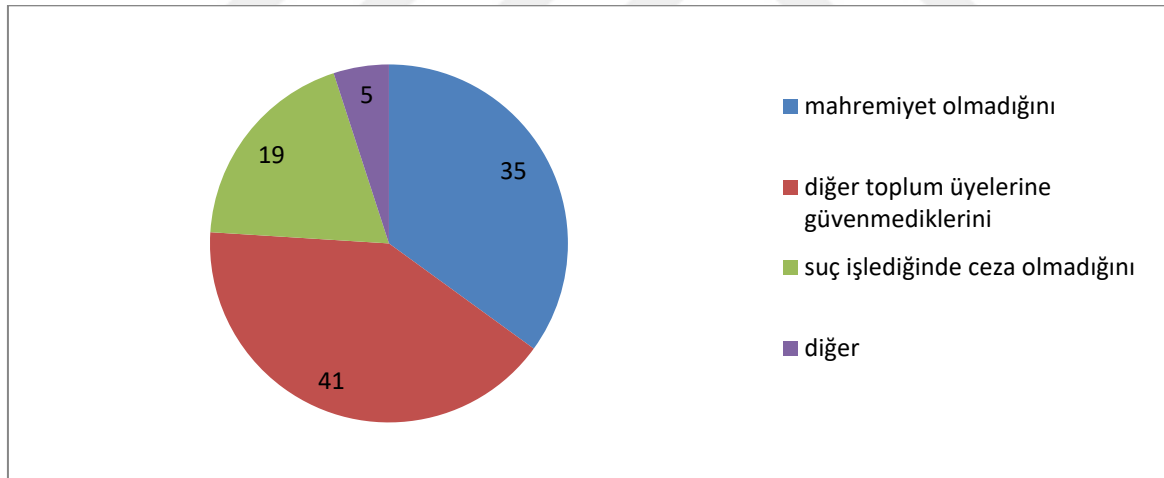
Rohingya çocukları ve kadınları sadece Bangladeş'in Cox's Bazar ve Chittagong bölgelerinde değil, Hindistan ve Nepal'de de cinsel amaçlı ticaret için kaçırılmakta ve kötü muameleye maruz bırakılmaktadır (BBC, 2018).

Cinsiyete dayalı şiddet temel toplumsal bir sorundur ve mülteci kamplarındaki insani krizlerde önemli ve yaygın bir konudur (Ferris, 2007: 584-591, Agier, 2002: 317-341 ve O'Brien, 2017: 19). Güvenlik birimleri bu hususta çok sınırlı denetimler yapmaktadır. Sadece birkaç giriş noktasında düzenli sınır kontrolü yapılmaktadır.

Şekil 3.17. Mülteci kampında cinsiyete dayalı şiddet

Kutupalong kampında cinsiyete dayalı şiddet konusunda ankette ilgili soruya 50 katılımcı cevap verdi. “Mülteci kampında hangi şiddete maruz kaldınız?” sorusuna katılımcıların %12’si tecavüze uğradığını, %24’ü cinsel tacize uğradığını, %14’ü kaçakçılığa maruz kaldığını, %6’sı cinsel şiddete tanık olduğunu, %2’si kaçırıldığını ve %42’si de aşağılandığını belirtmiştir.

Şekil 3.18. Güvensiz hissetmenin nedenleri

Anketten elde edilen verilere göre birçok kadın kamp alanında kendini güvensiz hissetmektedir. Neden kendilerini güvende hissetmediler? sorusuna cevap veren 30 kadından %35’i mahremiyet olmadığını, %41’i diğer toplum üyelerine güvenmediklerini, %19’u birisi suç işlediğinde ceza olmadığını ve sadece %5’i diğer sorunları belirtmişlerdir.

Kamp alanlarında mültecilerin hareket özgürlükleri oldukça sınırlıdır, istihdam ve kamp dışındaki diğer faaliyetleri resmen yasaklanmıştır. Ancak gerçekte, mülteciler,

dışarıdaki işlerle uğraşmaktadırlar. Kampların içinde yol kenarında görünüşte birkaç tezgâh kurmuşlardır. Bunlar yakın zamanda kamp yetkilileri tarafından hep tolera edilmiştir. Mülteciler, kamp dışında yakalandıklarında yerel polis tarafından tutuklanmakta ve kamp polisi tarafından cezalandırılmaktadır. Bu durum da mültecilerin sürekli tedirgin yaşamalarına yol açmaktadır.

Cinsiyete dayalı şiddet kapsamında kamplarda psikososyal destek hizmetleri verilmekte ve vaka yönetimi uygulamaları yapılmaktadır. Bu hizmetler, Kasım 2018'e kadar mülteci kamplarının %43'ünü kapsayacak düzeye ancak getirilebilmiştir. Ancak alanların neredeyse %57'si gerekli hizmetlerden mahrum bırakılmıştır.

Bölgede 2018'in sonu itibarıyla 4.068 koruma personeli bulunmaktadır. Bunlar; koruma değerleri, GBV, çocuk koruma ve PSEA konularında eğitilmişlerdir. Bunların yanında eğitilmiş sosyal hizmet uzmanlarının sayıları da artmaya başlamıştır. Kampların bu şekilde yönlendirilmesi BMMYK tarafından koordine edilen insani yardım kuruluşları ve BM tarafından yürütülmektedir.

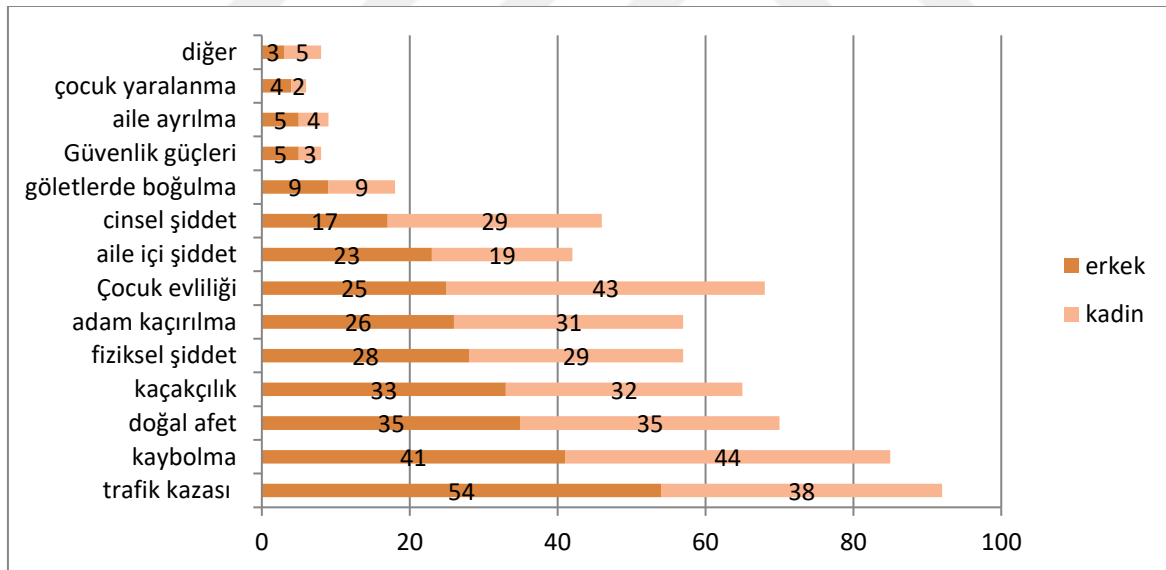
25 Nisan 2018 tarihi itibarıyla ISCG özetine (2018'a) göre, Cox'sBazar mülteci kamplarında 905.000 Rohingya mültecisi bulunmaktadır. Kamplarda cinsiyete dayalı şiddet vakalarının yönetimi için toplam 55 güvenli hizmet giriş noktası oluşturulmuştur. Ayrıca kamplarda kadınlar ve kızlar için 39 güvenli alan oluşturulmuştur. Ne yazık ki bu rakamlar çok yetersizdir. Yapılan araştırmalarda cinsiyete dayalı şiddet vaka yönetimi için en az 145 giriş noktası oluşturulması gerektiği belirlenmiştir (Nordby, 2018: 25).

BM, mülteci kamplarındaki 40.000 kadının hamile olduğunu ve bu gebeliklerin binlercesinin tecavüz sonucu olduğunu öngörmektedir (BM haberleri, 2018). Mülteci kamplarındaki insani yardım çalışanları, bu hamileliklerle ilgili olarak kadınların ruhsal durumlarının çok sıkıntılı olduğunu rapor etmektedirler.

Bangladeş'te kürtaajlar sadece kadının hayatı tehlikede olduğu anda yapılırsa yasaldır. Bu konuda çalışmalar yürüten IPAS durumun ciddiyetini raporlarla ortaya koymaya çalışmaktadır. IPAS, üreme sağlığı hizmetlerine erişim sağlamak için kamplarda çalışan bir Amerikan STK'sıdır (IPAS, 2018). Bu kuruluş kliniklerde sağlık çalışanlarını eğitmekte, böylece güvenli düşükler yapılabilmesi için çaba harcamaktadır. Aynı zamanda başka

yerlerde veya evlerinde güvenli olmayan kürtajların ardından kadınlara kürtaj sonrası bakım hizmeti de vermektedir. Bölgede muson mevsimi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet önleyici çalışmalar üzerinde de olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet için oluşturulan hizmet giriş noktaları sel ve toprak kaymalarından etkilenmektedir (ISCG, 2018: 8).

-Çocuk Koruma: Kadınlar ve kızlar yukarıda belirtilen sorunlarla karşı karşıya kalırken çocuklar için de benzer durumlar söz konusudur. Acil durumlarda, çocuklar çoğunlukla aileden ayrılma, istismar, şiddet, psikososyal sıkıntı ve istismar gibi çeşitli risklere karşı çaresizdirler. Şu anda Rohingya mülteci çocuklarının hemen hemen tamamı Cox's Bazar'da bu risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Bölgede toplam mültecilerin %55'i çocuktur. Çocukların çoğu çocuk koruma yardımına ihtiyaç duymaktadır. Zihinsel ve psikososyal sıkıntı, istismar, ihmal, cinsel şiddet, çocuk işçiliği, çocuk evlilikleri ve insan ticareti gibi tehlikeli koruma riskleriyle karşı karşıyadırlar. 2018 yılı sonunda kamplarda istismar ve insan ticareti riski olan 6100 çocuk rapor edilmiştir (JRP, 2019: 29).

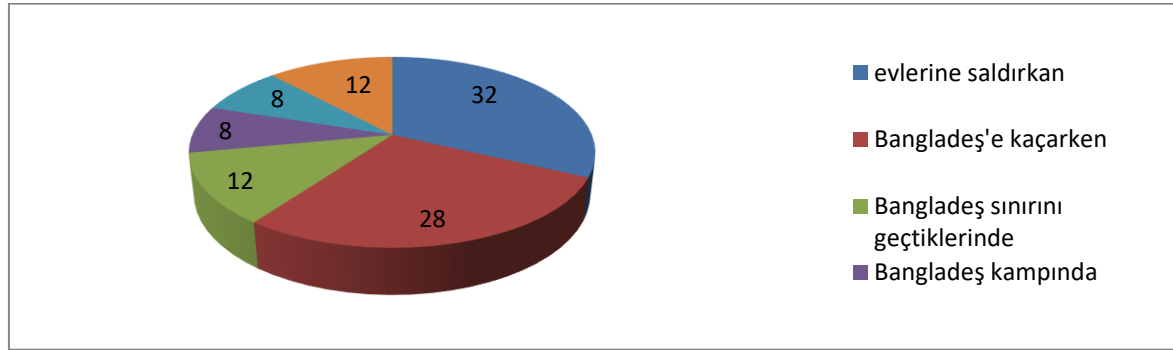

Şekil 3.19. Genç erkekler ve genç kızlar için farklı riskler

Bölgede araştırma kapsamında yapılan ankete katılanların verdikleri cevaplara göre katılımcıların %54'ü erkek çocukları için %38'i ise kız çocukları için trafik kazası ihtimalinin çok ciddi bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. Trafik kazası toplum içinde hem kız hem de erkek çocuklar için ciddi bir risktir. Her gün birçok yardım aracı kamplara gelmekte ve bu riski daha da artırmaktadır. Gerçekleşen ölümler de katılımcıların endişesini teyit etmektedir.

Anket katılımcılarına göre kızlar için en büyük risk erken yaşta evliliğidir ve bu oran %43'tür ancak erkekler için bu oran %25'tir.

Erkeklerin %41'i ve kızların %44'ü kaybolma, erkeklerin %33'ü ve kızların %32'si kaçakçılık, erkeklerin %35'i ve kızların %35'i doğal afet, erkeklerin %28'i ve kızların %29'u fiziksel şiddet riskini belirtmişlerdir. Yine erkeklerin %26'sı ve kızların %31'i kaçırılma, erkeklerin %23'ü ve kızların %19'u aile içi şiddet ve erkeklerin %17'si ve kızların %29'su cinsel şiddet ile karşı karşıyadırlar. Ayrıca göletlerde boğulma, aileden ayrılma, yaralanma, ışık yetersizliği, açık tuvalet, fil saldırısı gibi riskler de belirtilmiştir.

Şekil 3.20. Ebeveyn kayıplarının nedenleri

Bölgede binlerce çocuk ebeveynlerinden, akrabalarından veya ilk bakıcılarından izole edilmiştir. Bu çocuklar sadece ailelerinden ayrıldıkları için duygusal sıkıntılarla değil, aynı zamanda insan ticareti, taciz ve istismardan dolayı da yüksek risklerle karşı karşıyadır. Kampta ebeveyni olmayan çok sayıda çocuk bulunmaktadır. Ankete katılıp ilgili soruya cevap veren 50 kişi arasında %32'si Myanmar ordusu ve Budist halkının evlerine saldırdığında ailesini kaybettiklerini belirtmiştir.

Ankete katılanların %28'i ise Bangladeş'e kaçarken aile üyelerini kaybettiklerini, kaçış sırasında aile üyelerinin olay yerinde öldürüldüğünü belirtmişlerdir. Katılımcıların %12'si Bangladeş sınırını geçtiklerinde ebeveynlerinden ayrıldıklarını, %8'i Bangladeş kampında ebeveynlerini kaybettiklerini, %8'i ebeveynlerinin kendilerinden nasıl ayrıldıklarını bilmediklerini ve %12'si de buraya geldikten sonra baba veya anne gibi diğerlerinin de doğal nedenlerle öldüğünü belirtmişlerdir.

Çocuk kaçakçılığı, sömürü amacıyla çocukların işe alınması, taşınması, transferi, barındırılması gibi birçok hususu kapsar. Cinsel veya ekonomik sömürü amacıyla yapılan

kaçakçılık, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri arasında sayılmaktadır. Bu konuda yapılan bir araştırmaya göre 2017 yılında bölgedeki çocukların %61'i insan ticareti uygulamalarına maruz kalmaktadır (Join Rapid Needs Assessment, 2017: 43). İnsan tacirlerinin %71'i kampın dışından, %28,9'u da mülteci toplumu içinden çıkmaktadır. Rohingya çocukları, mülklerini, barınaklarını ve ücretini kaybettikleri için çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kamplarda çocukların %74'ü ücretli ve/veya ücretsiz işlerde çalıştırılmaktadır (Join Rapid Needs Assessment, 2017: 43).

Bölgede Çocuk Esirgeme Birimi, kız, erkek ve ergenlere zihinsel destek konusunda fazladan endişe duymaktadır. Krizden etkilenen toplam 228.873 çocuk ve ergen, 27 Ağustos 2017 tarihinden bu yana psikososyal destek, vaka yönetimi ve hizmet bilgileri ve farkındalığı dâhil olmak üzere çocuk koruma hizmetleri almışlardır. Engelliler ve insan ticareti mağdurları da dâhil olmak üzere özel ihtiyaçları olan toplam 62.156 kişiye yardım edilmiştir (Join Rapid Needs Assessment, 2019: 29).

Bangladeş Hükümeti, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülükleri doğrultusunda kendi topraklarında doğan Rohingya çocuklarının doğumlarını resmi kayıt altına almayı taahhüt etmiştir. 2019 Ortak Müdahale Planı, devlet yönetimindeki hizmet sunumuna bağlantılar ve bu hizmetin kalitesini iyileştirmek de dâhil olmak üzere çocuk koruma sistemini güçlendirmek için Sosyal Hizmetler Departmanı (DSS) ile koordineli olarak geliştirilen özel bir programı uygulamaya geçirebilmek için çalışmalarını sürdürmektedir (Join Rapid Needs Assessment, 2019: 29).

3.3.3.4. Eğitim sektöründe yaşanan sorunlar

Rohingya çocuklarının kaliteli eğitime erişebilmeleri hem Myanmar'da hem de Bangladeş'teki mülteci kamplarında ciddi şekilde engellemelere maruz bırakılmaktadır. Rohingyalılar 1997'den beri kamplarda resmi eğitim fırsatlarından yararlanmaktadırlar. Ancak eğitim sürecine giriş adımları Bangladeş Hükümeti tarafından birincil düzeyde sınırlandırılmıştı. Bangladeş hükümeti, 2007'den sonra kamplarda Rohingya çocukları için orta öğretim birimleri kurmaya başladı. 2013'ten itibaren Bangladeş hükümeti, BMMYK ve SCI'nin yardımıyla ilköğretim 6. ve 7. sınıflara kadar eğitimin genişletilmesi için Myanmar Mültecileri ve Bangladeş hükümeti hakkında Ulusal Stratejiyi geliştirdi. Ancak toplam

Rohingya nüfusunun %28'inin halâ kamp alanında eğitime ihtiyacı olduğu birçok STK tarafından rapor edilmektedir.

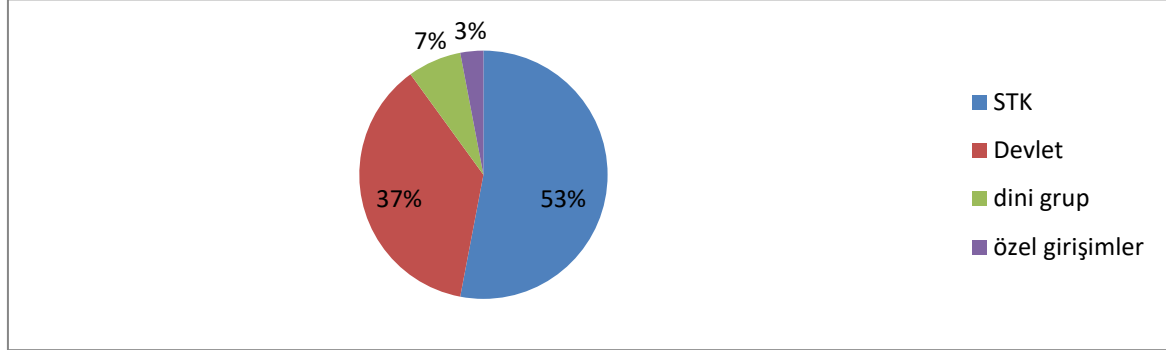
2017 büyük mülteci krizinden sonra Bangladeş Hükümeti, BM ve Rohingya çocuklarına eğitim veren STK'lar ile birlikte politika üretme ve uygulamaya başladı. 2019 yılına kadar insani yardım kuruluşları ile bu konuda ciddi mesafeler kat edildi. Eğitim sektörü ortaklarının işbirliği ile Bangladeş Eğitim Bakanlığı tarafından eğitim sektörü çerçeve metni hazırlandı. Bu yasal mevzuatın hazırlanmasının ardından toplum temelli örgütler (CBO) ve diğer ulusal kalkınma örgütleri Bangladeş'te Cox's Bazar'ın 27 mülteci kampında eğitimler vermeye başladılar. Bu süreçte ayrıca müfredat tasarımı, öğretmen eğitimi ve yeni bir öğrenme çerçevesinin geliştirilmesi UNICEF'in eğitim sektörü grubu tarafından koordine edilmektedir (Join Rapid Needs Assessment, 2017: 42).

Eğitim konusunda ulusal ve uluslararası kuruluşlar ve Bangladeş hükümeti arasındaki ilişki samimi görünmektedir. Ancak ihtiyaçlar doğrultusunda faaliyetler çok yavaştır. Öğrenme çerçeveleri ve müfredatlar ancak Şubat 2018'de kamu otoritesine onay için gönderilebilmiştir. Ağustos 2017'den sonra bazı kamplarda hükümetin onayladığı Yaygın Eğitim (NFE) programına erişim sağlanmış ve BMMYK kapsamında resmi olarak Rohingya'lar mülteci olarak kaydedilmişlerdir.

UNICEF, UNHCR, İlçe İlköğretim Ofisi, İlköğretim Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Birimi, İlköğretim ve Kitle Eğitim Bakanlığı, COAST, BRAC, CODEC, Uluslararası Kurtarma dahil Eğitim Sektörü ve Çocuk Koruma Alt Sektörünü Komitesi, Dhaka Ahsania Misyonu, ITDS, Mukti, TIKA, Norveç Mülteci Konseyi, Uluslararası Plan, Sınır Tanımayan Tercümanlar, Çocukları Kurtarın Grubu, Fiziksel Korunmasızlar Hareketi, Terredes Evleri, Birleşik Amaçlı ve Sosyal Eylemde Genç Güç ve Birleşik Rehabilitasyon Adımı, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) gibi birçok ulusal ve uluslararası aktörler; akademik müfredat tasarımı, öğretmen ve personel eğitimi ve öğrenme çerçevesinin geliştirilmesi de dahil olmak üzere tüm programları koordine etmişlerdir. Bunların dışında birçok kuruluş da geçici öğrenme merkezleri, medreselerde laik eğitim ve öğretmenleri koordine etmek için çalışmalarını sürdürmektedir (Join Rapid Needs Assessment, 2017: 43).

-Uluslararası Örgütlerin Eğitim Sektöründeki Rolü: Birçok uluslararası anlaşmaya göre eğitim hakkı temel bir insan hakkıdır. Eğitimi bir insan hakkı olarak 1948

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB, Madde 26) ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer almaktadır.

Şekil 3.21. Eğitim sağlayıcılar

Çocukların ücretsiz ve zorunlu ilköğretim ve ortaöğretim hakları vardır. Bunlar arasında kaliteliyi de seçme özgürlükleri olmalıdır. Rohingya kamplarında eğitim sektörü çocuklar için daha iyi akademik hizmet sunmaya çalışmaktadır. Hükümet ve STK'lar eğitim sektörünün ana unsurlarıdır. STK'lar, hükümet, dini grup ve özel girişimler gibi mülteci kamplarında eğitim veren dört çeşit temel kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında STK'lar %53, hükümet %37, dini gruplar %7 ve özel girişimler %3 ağırlık taşımaktadır (Humanitarian Response, 2018: 21).

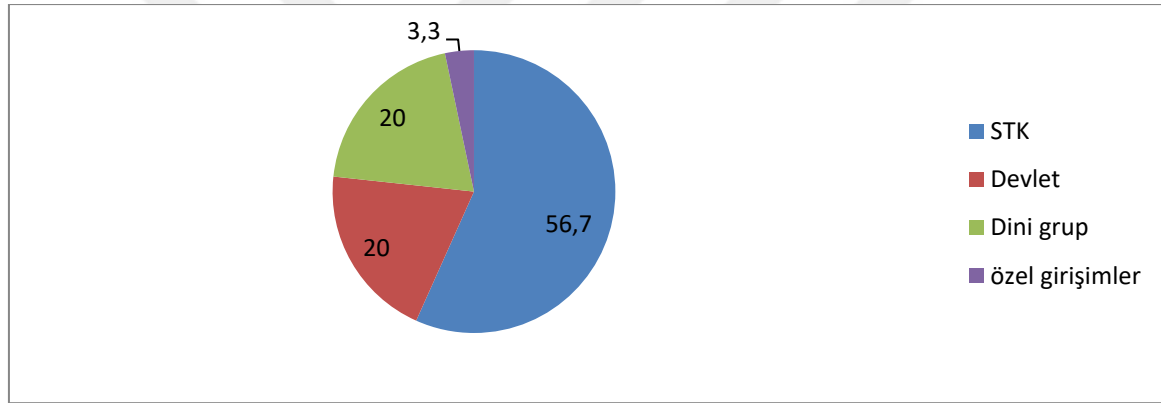
-Eğitime Erişim: UNICEF ve sürece ortak diğer kuruluşlar, 25 Ağustos 2017'deki büyük mülteci krizinin başlangıcından itibaren Cox'sBazar mülteci kampları alanında çok sayıda öğrenme merkezi kurmuşlardır. Medrese adı verilen din okullarında özel öğretmenler Kur'an ve Arapça dersleri vermektedirler. Mülteci krizinden sonra Kutupalong geçici yerleşiminde 76 öğrenim merkezinden 71'i ve 30 medrese yeni gelenlere sığınak olarak kullanılmıştır.

Acil Öğrenme Eğitim Merkezleri bünyesinde yeni gelen çocukların eğitim için 41 Çocuk Dostu Alan ve 1.230 genel alan oluşturulmuştur. Bugün bölgede eğitim kuruluşları yaklaşık 280.000 çocuğa yaygın eğitim vermektedir. Bu çocuklar 4 ila 14 yaşlarındadır ve %49'u kızdır (UNICEF advocacyalert, 2019: 12).

Bugün UNICEF ve eğitim süreci ortakları tarafından kurulan 2167 öğrenim merkezinde 192.063 çocuk eğitim görmektedir. Yaklaşık 359 engelli çocuk da bu merkezlerde eğitim almaktadır. Bunların %35'i de kız çocuğudur. Öğrenim merkezlerinin

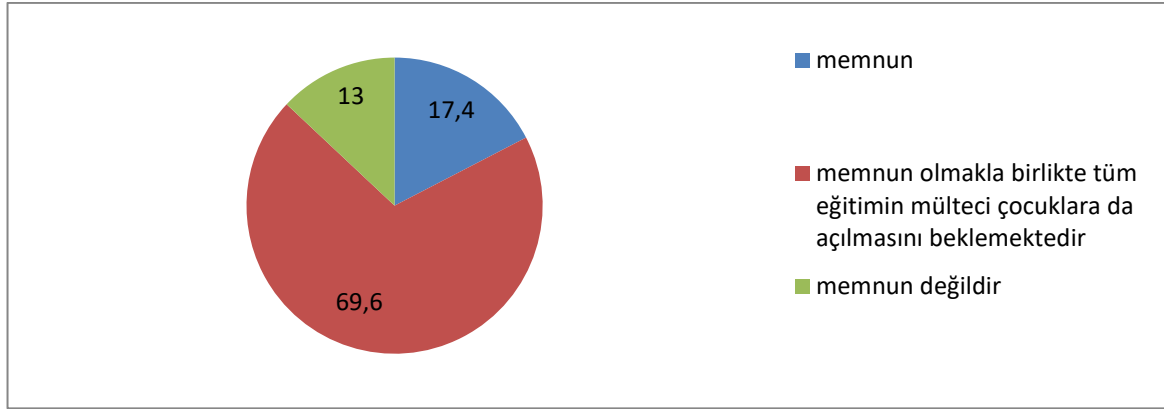
%76'sının en az 1 tuvaleti vardır ve 2019 sonunda UNICEF ve ortakları bu oranı %100'e çıkarmayı hedeflemiştir.

Bunların yanında ayrıca Öğrenme Yetkinliği Çerçevesi ve Yaklaşımı (LCFA), UNICEF tarafından mülteci çocuklara kaliteli eğitim sağlamak için Ocak 2019'da faaliyete geçirilmiştir. Öğrenim Merkezleri 1-4 seviyeye ayrılmıştır. Yaklaşık 4.000 öğretmen, öğrenme yeterlilik çerçevesi ve yaklaşımını destekleme yetkilileri tarafından eğitilmiştir (LCFA, UNICEF, 2018: 4). Ancak bu sayıda öğretmen hizmet vermemektedir. Mültecilerin çocukları, kamp içinde veya dışında resmi eğitimde çok zorlanmaktadırlar. Mülteciler anaokullarında birçok çocuk öğretmen eksikliğinden dolayı düzgün bir şekilde eğitim görememektedirler.

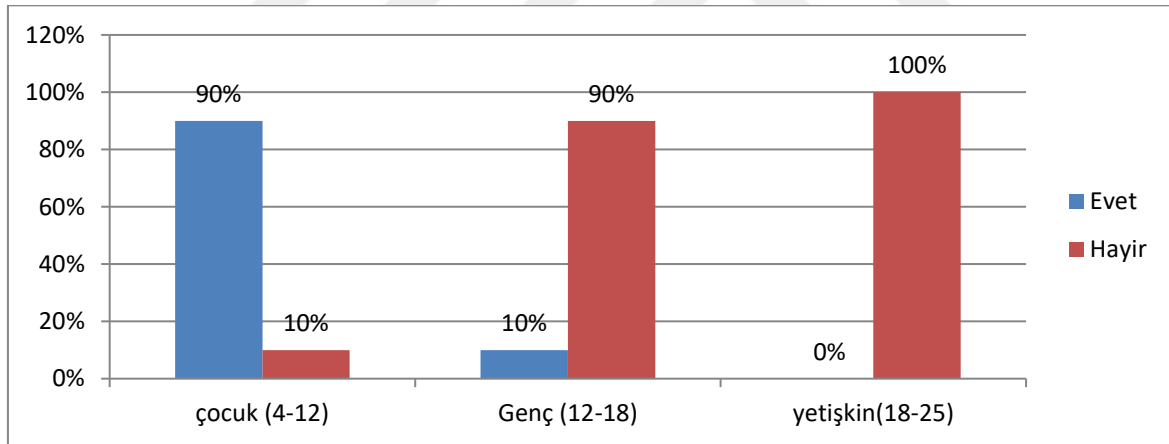
Şekil 3.22. Okul fonu sağlayıcıları

Bölgede araştırma kapsamında yapılan ankete katılım sağlayan ve ilgili soruya cevap veren 30 katılımcıdan, okuyan çocuklarının %56,7'sinin STK tarafından yapılan okulda, %20'sinin Devlet tarafından finanse edilen okulda ve %20'sinin dini grupların eğitim verdiği okul veya medreselerde okuduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %3,3'ünün özel inisiyatif üzerine eğitim aldıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

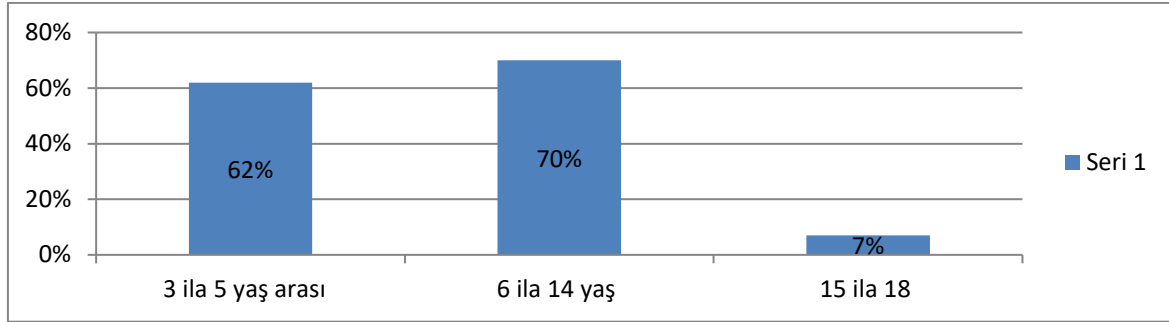
Şekil 3.23. Eğitimden memnuniyet düzeyi

Ankete katılıp eğitimle ilgili soruya cevap veren 30 mülteci ebeveyn mülteci çocuklar için tüm eğitim yönetimi hakkında memnuniyet düzeylerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %17,4'ü mevcut sistemden tamamen memnundur. %69,6'sı memnun olmakla birlikte tüm eğitimin mülteci çocuklara da açılmasını beklemektedirler ve sadece %13'ü mevcut sistemden memnun değildir.

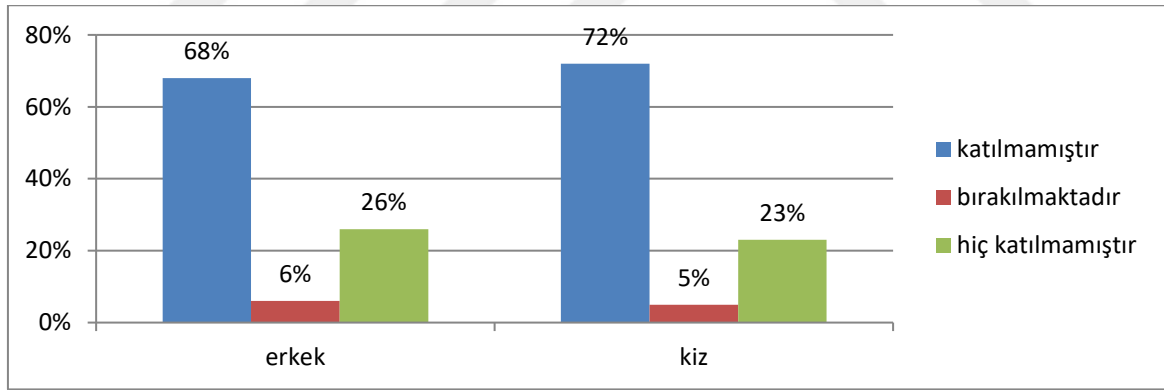
Şekil 3.24. Eğitim sisteminde öğrenci memnuniyeti

Ankete bu soruya cevap veren 60 katılımcıdan bunların %90'ı mevcut sistemden memnun iken %10'u yönetimden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Yetişkin ve genç (12-18) eğitiminde memnuniyet düzeyi çok yüksek iken, 4-12 yaş arası çocuklarının eğitiminden katılımcıların %90'ı memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Bölgede her gün öğrenim merkezleri iki veya üç vardiya şeklinde eğitim yapmaktadır. Her vardiyada ortalama 35 saat boyunca yaklaşık 35 kız ve erkek okula gitmektedir. Okul öncesi grubun 4-6 yaş arası çocuklar için ilk vardiya, 7-10 yaş arası çocuklar için ikinci vardiya ve 11-14 yaş arası çocuklar için üçüncü vardiya şeklinde gerçekleşmektedir.

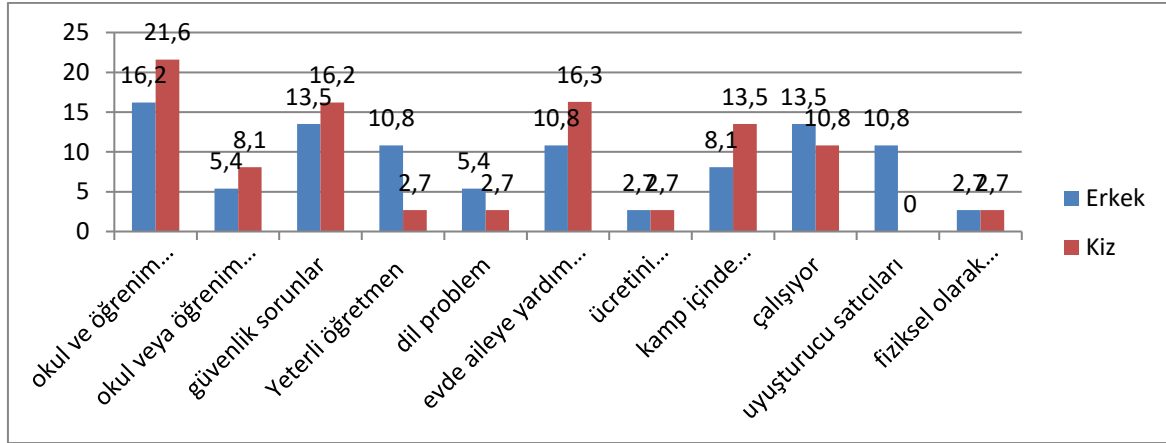
Şekil 3.25. Öğrencilerin kayıt oranı

Öğrenim merkezlerinde 3 ila 5 yaş arası çocuklarda okullara kayıt oranı %62, 6 ila 14 yaş arası çocuklarda %70 ve 15 ila 18 yaş çocuklarda %7 oranında gerçekleşmektedir. 15-18 yaş grubunda okula kayıt oranının çok düşük olması, bu yaşlarda çocukların çalışmaya zorlanmasından kaynaklanmaktadır. Öğrenim merkezlerinden %6 oranında erkek ve %5 oranında kız okulu bırakmaktadır. Bunun nedenleri arasında; müfredatın uygun olmaması, kültür farklılığı, medresede okumak, yetersiz öğrenme materyalleri gibi unsurlar yer almaktadır. Bölgede %26 erkek ve %23 kız öğrenme merkezlerine hiç gitmemiştir (Education Needs Assessment, 2019: 2).

Şekil 3.26. Öğrencilerin katılım oranı

Ankete katılan ve bu soruya cevap veren erkeklerin %68'i öğrenim merkezinde okumakta, %6'sı öğrenim merkezindeki eğitimini bırakmış ve %26'sı ise hiç öğrenim merkezine gitmemiştir. Öte yandan, kızların %72'si eğitime katılmakta, %5'i okulu bırakmakta ve %23'ü asla öğrenme merkezine gitmek istememektedir.

Şekil 3.27. Öğrenme merkezlerine katılım durumu

Kişilerin öğrenme merkezleri, medrese ve özel okullardan ayrılma nedenlerinin birkaç nedeni bulunmaktadır. Eğitim sektörü bu nedenlerden dolayı ciddi endişe duymaktadır. Rohingya mültecileri çocuklarının öğrenim merkezinden ya da medreseden ayrılma nedenlerini şu şekilde belirtmektedirler:

Ankete katılanlardan %16,2'si erkek ve %21,6'sı kadın okul ve öğrenim merkezlerinin eksikliği nedeniyle okuldan atıldıklarını bildirmişlerdir. %5,4'ü erkek ve %8,1'i kız katılımcı okul veya öğrenim merkezi çok uzak olduğu için okula gidememiş ve bu nedenle okuldan atılmıştır. Katılımcılardan %13,5 erkek ve %16,2 kız güvenlik sorunlarından dolayı öğrenim merkezlerine gidememişler ve atılmışlardır. Ayrıca yeterli öğretmen bulunmaması nedeniyle %10,8 erkek ve %2,7 kız okulu bırakmıştır. Katılımcılardan %5,4'ü erkek ve %2,7 kız dil problemi yaşadığı için öğrenim merkezine gidememiştir. %10,8 erkek ve %16,3 kız evde aileye yardım etmek zorunda kaldığı için öğrenim merkezinden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Yukarıdaki Şekil 31'de mültecilerin öğrenim merkezlerine devam edememelerinin diğer nedenleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

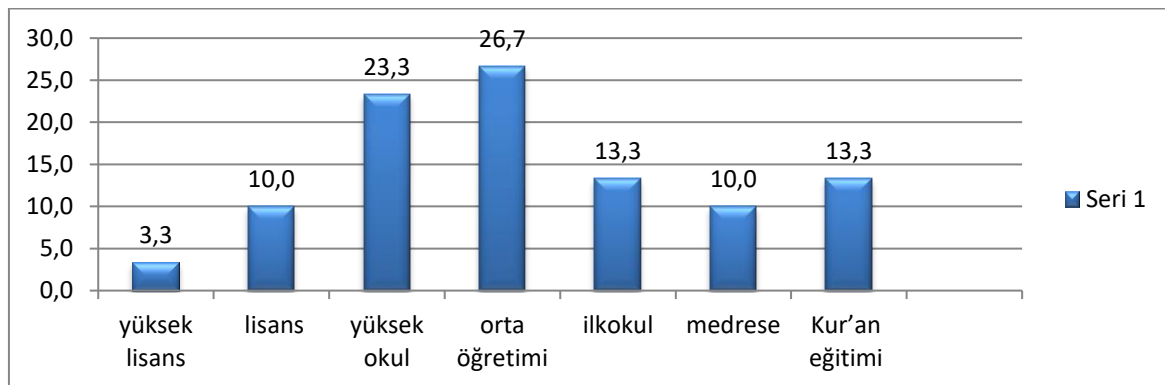
Learning Framework Level	Number of Shifts per Day	Hours per Shift	Number of Students per Shift	Number of Teachers
Level 1	3 shifts per day	2 hours per shift	35 students	1 teacher
Levels 2, 3, 4	2 shifts per day	2 hours per shift	200 students	4 teachers
Level 5	1 shifts per day	5 hours per shift	Number to be determined end of year	Number to be determined end of year

Şekil 3.28. Öğrenme düzeyi çerçevesi (ECW, 2018: 26)

Bölgede Öğrenme Uzmanlığı Çerçevesi ve Yaklaşımı (Öğrenme Çerçevesi) sektördeki tüm düzeylerin ve tüm ortakların çalışmalarına rehberlik etmektedir. Şekil 32’de görüldüğü gibi seviye 1 ila 4 nihai olarak geliştirilmiş ve Seviye 5’in 2018’in sonuna kadar tamamlanacağı öngörülmüştür. Öğrenme Çerçevesinin, mülteci kamplarında eğitim sağlanmasında bir dizi erişim ve kalite ile ilgili konular üzerinde etkileri olduğu açıktır.

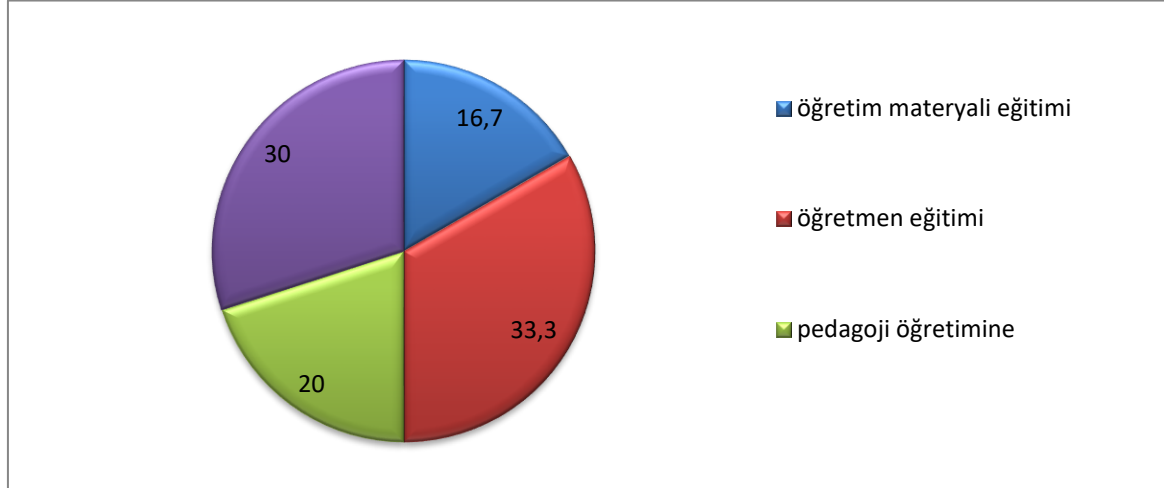
-Öğretmen Kalitesi: Bölgede öğretmen kalitesi uzun süredir tartışılmakta ve kalitenin artırılması için çok sayıda çalışma yürütülmektedir. Son dönemde 2948 Rohingya öğretmenine eğitim sektörü ortakları tarafından eğitim verilmiştir. Öğretmenler bölgede Bangladeş ve Rohingya arasında 50:50 oran temelinde tahsis edilmektedir (Join Rapid Needs Assessment, 2018: 34). Oysa mülteci kamplarında mevcut öğretmen oranı 43:1 şeklindedir. Yani 43 Bangladeşli 1 Rohingyalı öğretmen görev yapmaktadır. Araştırmanın yapıldığı mülteci kampında ise halen biri Bangladeşli diğeri ise Rohingya dil eğitmeni olmak üzere iki öğretmen çalışmaktadır. Kamplarda öğretmenlerin kalite seviyesi çok düşüktür. İlk olarak Ağustos 2017 büyük mülteci krizinde gelen öğretmenler arasında sadece %21’inin orta öğretim sonrası eğitimi bulunmaktadır (Gallano, 2018: 18).

Mülteci kamplarında ciddi kadın öğretmen sıkıntısı çekilmektedir. 2017 Mülteci Krizi sırasında gelen sadece %6 oranında kadın öğretmen Burmanya dilini bilmektedir. Rohingyalılar ise öğretmen olmak için birçok sosyal engelle karşılaşmaktadır. Rohingya’nın bazı nitelikli ve deneyimli kadın öğretmenleri yabancı STK’larla çalışmaktadır. Her ne kadar Bangladeş’te çalışmak yasal olarak kabul edilemese de birçoğu gönüllü olarak çalışmakta, ödenek ya da maaş almaktadır.

Şekil 3.29. Kamplarda çalışan öğretmenlerin akademik yeterliliği

Araştırma kapsamında yapılan ankete katılan öğretmenlerin sadece %3,3'ü yüksek lisans, %10'u lisans, %23,3'ü yüksekokul, %26,7'si orta öğretim, %13,3'ü ilkokul, %10'u medrese ve %13,3'ü Kur'an eğitimi almıştır.

Şekil 3.30. Sektörde öğretmen eğitimi

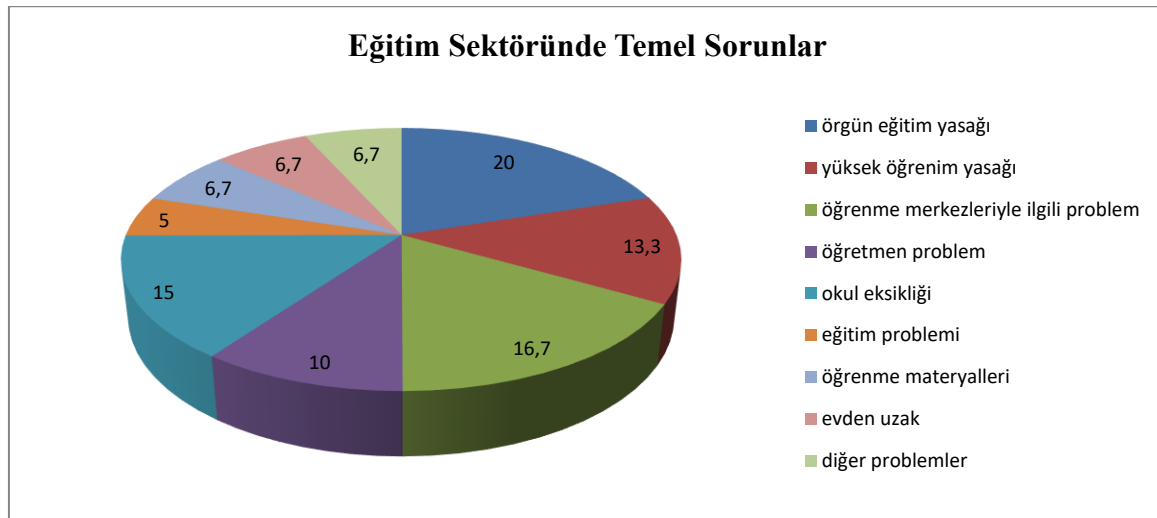
Bölgede bazı STK çalışanları ve hatta deneyimli öğretmenler, eğitim sektörünün öğretmenin eğitim programlarını artırması gerektiğini düşünmektedir. Çünkü sektör temelli eğitimde ciddi eksikler bulunmaktadır.

Ankete katılıp ilgili soruya cevap veren STK çalışanları ve öğretmenlerden 30 katılımcının %16,7'si eğitim sektörü çalışanlarının öğretim materyali eğitimi alması gerektiğini, %33,3'ü belirli konuya dayalı öğretmen eğitimi almanın zorunluluğunu, %20'si büyük sınıfa dayalı pedagoji öğretimine olan ihtiyacı ve %30'u sağlık, hijyen, koruma ve hayat kurtaran mesajlar eğitimi vurgu yapmışlardır.

-Öğrenme Merkezlerinin Altyapısı: Bölgede öğrenim merkezlerinin birincil yapısal malzemesi yerel olarak mevcut olan ve kullanılan bambudur. Kısmi olarak da bazı yapılar tuğla ve beton karışımından inşa edilmektedir. Bölgede geçici öğrenme alanları olarak genellikle altyapı tesisleri bulunmayan küçük barınaklar belirlenmiştir. Öğrenim merkezleri kamplardaki mülteci topluluklarının kültür ve eğitim merkezleri olarak kullanılmaktadır. Bazı eğitim faaliyetleri; öğrenciler, veliler veya ebeveynler ve toplum üyeleri için farkındalık oturumunu da içermektedir. Kamp alanında UNICEF'in eğitim ve sağlık birimleri tarafından aşılabilir veya sağlıkla ilgili diğer kampanyalar düzenlenmektedir (Brouk, 2018: 11).

-Rohingya Mültecilerinin Eğitim Krizi: Mültecilerin ve ev sahibi toplulukların %50'den fazlası (yaklaşık 625.000) çocuk ve genç (3-24 yaş arası) etkin öğretime erişim krizi yaşamaktadır. Sadece yaklaşık 250.000 mülteci çocuğun eğitim imkanına kavuşması gerekiyor (ISCG, 2019: 1).

Bangladeş Hükümeti bu konuda kapasitelerini zorluyor. Ulusal ve Uluslararası Örgütler de bu konuda hükümete ciddi katkı sunuyorlar.

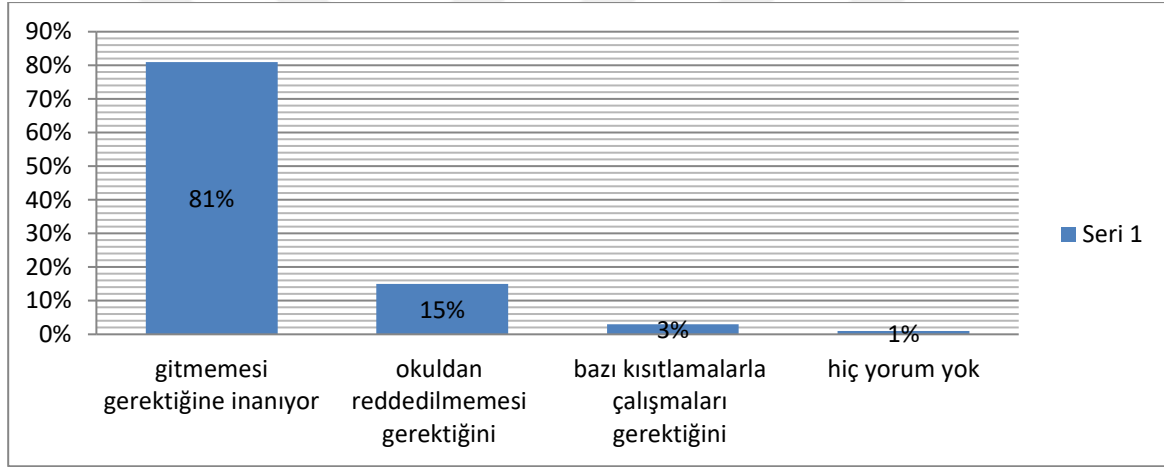
Şekil 3.31. Eğitim sektöründe temel sorunlar

Eğitim sektörünün temel sorunları hakkında 30 mülteci, ev sahibi ve STK çalışanı ankette ilgili soruyu cevaplamıştır. Bunların arasında örgün eğitim yasağı konusunda %20, yüksek öğrenim yasağı için %13,3, öğrenme merkezleriyle ilgili problemlerde %16,7, öğretmen problemleri %10, okul eksikliği %15, okul yetersizliği %5, öğrenme materyallerinde yetersizlik %6,7 oranlarında bir dağılım gerçekleşmiştir. Katılımcıların yüksek oranda eğitim yasağı üzerinde durmaları dikkat çekicidir.

-Resmi Eğitimde Yasaklamalar: Ülkede Kasım 2018'de, bir hükümet soruşturması sürecinde Başbakanlık, Rohingya çocuklarının Bangladeş ortaokullarına kabulleriyle ilgili sorunları gündeme getirmiştir. 23 Ocak 2019 tarihinde Cox's Bazar'daki mülteci sorunlarından sorumlu olan Bangladeş hükümet yetkilisi, Teknaf ve Ukhiya'daki yedi ortaokul müdürüne, Rohingyalı çocukların kamplar dışındaki herhangi bir Bangladeş eğitim kurumuna kabul edilmemelerine yönelik ciddi hareket etmelerini istemiştir (Reliefweb, 2019:1).

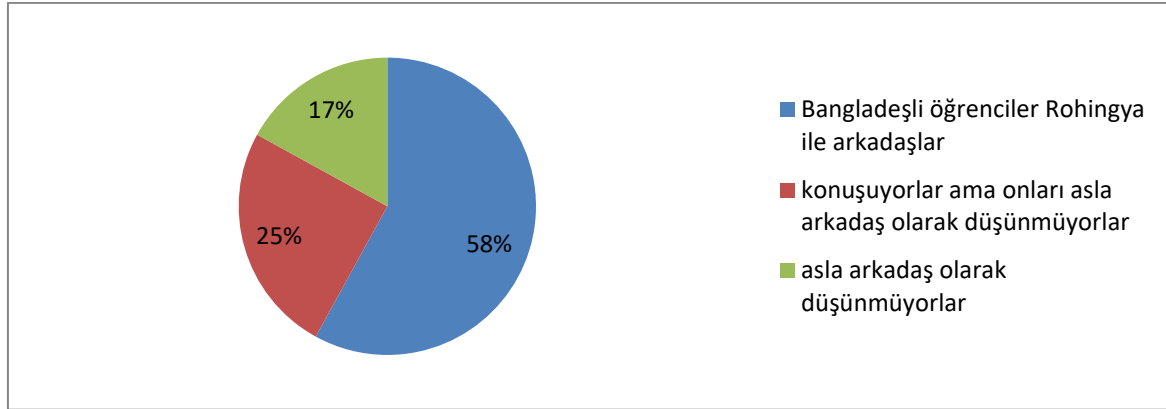
İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, Bangladeş Hükümeti, Rohingya mülteci çocuklarının okullara kaydını 2019 Ocak ayının sonlarından bu yana durdurmuştur. Yetkililer, Cox'sBazar bölgesindeki mülteci yerleşimlerinin yakınındaki ortaokullara Rohingyalı öğrencilerin başvurularını reddetmelerini emretmiştir.

Esasında okullara kabul edilmeyen bu öğrencilerin ebeveynleri 1990'ların başında Myanmar'dan mülteci olarak kaçtıktan sonra Bangladeş'e gelmişler ve çocukları burada doğmuştur. Buna rağmen Bangladeş okullarına kayıt olmalarına izin verilmemektedir. Bundan dolayı mülteci kamplarındaki yaygın ilköğretim okullarına devam etmişler ancak bir üniversiteye gitmelerine veya akredite bir lise mezunu olmalarına izin verecek ortaöğretime erişimleri hiçbir zaman olmamıştır.

Şekil 3.32. Katılımcıların Bangladeş okullarına erişim konusundaki görüşleri

Araştırmada tarama anketine katılan Bangladeşli katılımcıların %81'i; mülteci çocukları ve ev sahibi topluluk çocuklarıyla Bangladeş okulunda öğrenim görmeyi kabul etmediklerini beyan etmişlerdir. Onlara göre Rohingya çocuklarının Bangladeş okullarına gitmemesi gerekiyor. Katılımcıların ancak %15'i Rohingya çocuklarının okuldan reddedilmemesi gerektiğini ve eğitim hakkına sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların %3'ü bazı kısıtlamalarla okullara kabul edilebileceklerini, %1 ise bu konuda fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu, bir kimsenin uyruğunun okullara kabul edilme veya reddedilme sürecinde ana belirleyici olması gerektiğini düşünmektedir. Bu görüş doğal olarak Rohingya'yı geçici konuk olarak algılayan hükümet politikalarını da yansıtmaktadır.

Şekil 3.33. Bangladeşli öğrencilerin Rohingya’lılarla dostluğu

Araştırmada tarama anketine katılan Bangladeşli öğrencilerin %58'i Rohingya’lılar ile arkadaş olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %25'i onlarla konuşmakta ancak onları asla arkadaş olarak düşünmemektedir. %17 katılımcı ise Rohingya’lılarla asla konuşmamakta ve asla arkadaş olarak onları düşünmediklerini ifade etmektedirler

3.3.3.5. Gıda ve beslenme alanlarında yaşanan sorunlar

Bölgede 2017 Mülteci krizinden sonra kamplara akın eden çok sayıda mülteci nedeniyle gıda ve yiyecek temini çok zorlaşmıştır. Artan mülteci nüfusu ve genişleyen kamplarla orantılı olarak gıda dağıtım noktaları artırılmasına rağmen sorun çözülememiştir. Bölgede gıdalar; para ve ev eşyaları ile gıda dışı ürünlerden sonra üçüncü en önemli ihtiyaç durumundadır.

Uluslararası Kurtarma Komitesi ve WFP, yeni gelen mültecilerin %80'ninin gıda için tamamen dış yardıma bağlı olduklarını bildirmiştir. Mülteciler et, balık ve yumurta almakta zorluk çekmekte ve neredeyse hiç meyve ya da süt ürünleri yiyememektedirler. Bu mültecilerin kendi yiyeceklerini üretme/yetiştirme fırsatlarının olmaması, çeşitli yiyeceklere sınırlı finansal ve fiziksel erişim ve enerji kaynaklarına sınırlı erişim gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Son nüfus hareketleriyle Cox’sBazar’ın bazı bölgelerinde nüfusun neredeyse üç katına çıkması, ev sahibi topluluklarda yaşayan yarım milyon Bangladeş’in geçim faaliyetlerini doğrudan etkilemiştir.

Bölgedeki mültecilere gıda yardımlarının zorunluğu artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu süreçte Bangladeş hükümeti iyi koordine olmaya başlamıştır. Ayrıca WFP,

RRRC, Cox's Bazar Bölgesel Gıda Kontrolörü, Tarımsal Yayım Dairesi ve diğer 28 ortakla birlikte bu sektörü yönetmektedirler.

-Gıda Sektörü: Bölgede gıda güvenliği sektörü 34 kampta gıda yardımı faaliyetleri yürütmektedir. 2017 Mülteci Krizinin ardından sektör, küresel ve yerel ortaklarla birlikte gıda tedariki yapmaya başlamıştır. Bangladeş Gıda Güvenliği Kümesi (FSC) 2012 yılında, acil durumlarda hem hazırlık hem de müdahale tedbirleri konusunda Hükümeti ve Yerel Afet ve Acil Müdahale Grubunu (LCG-DER) desteklemek ve insani yardım aktörlerinin kolektif kapasitesinin güçlendirilmek amacıyla kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ve Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından yönetilmektedir. FSC, farklı tematik kümeler ve Hükümet arasında bir koordinasyon platformu görevi gören İnsani Yardım Koordinasyon Görev Ekibinin (HCTT) genel koordinasyonu altında çalışmalarının kapsamını artırmaya devam etmektedir.

FSC'nin genel amacı, insani krizlere uygun ve zamanında çözüm bulmak ve aynı zamanda zorluk ve sıkıntıların tekrarlanmaması için gerekli tedbirleri almaktır. Bangladeş'teki FSC üyeleri arasında Hükümet ortakları, BM kuruluşları, USTK'lar, STK's ve bağışçılar bulunmaktadır.

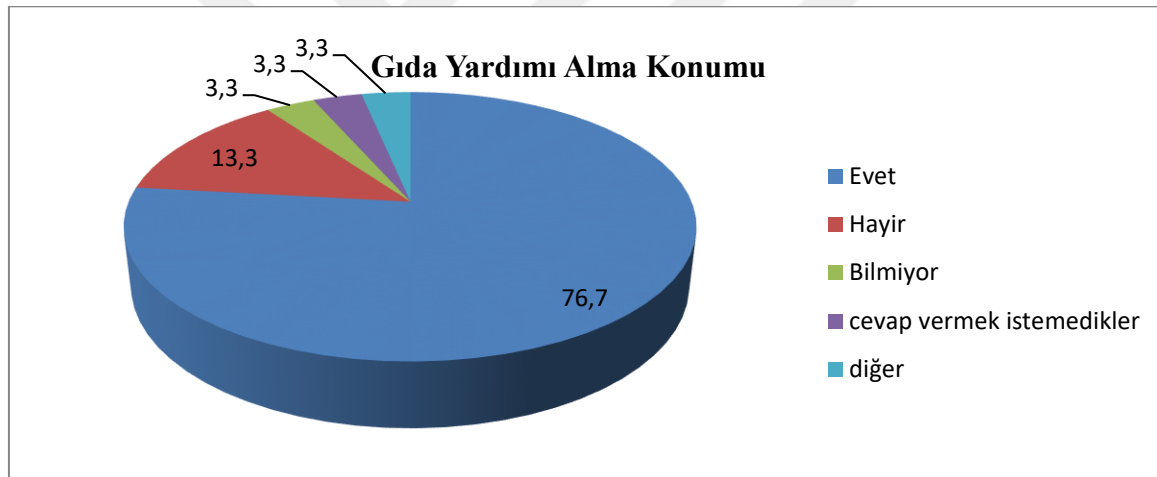
Bu aktörler bölgede öncelikle yeni gelenler için unlu mamuller, pişmiş yemekler ve kuru gıda dağıtımına odaklanmışlardır. Uzun süreli kayıt dışı mülteciler de gıda güvenliği kırılganlıkları nedeniyle programa kaydedilmiştir. Önceden gıda yardımı almış olan daha önce kayıtlı mülteciler de e-kupon sistemi aracılığıyla sürekli olarak desteklenmiştir.

Yaklaşık 15 sektör üyesi Eylül 2017'de kuru gıda dağıtımına yardımcı olmuş ve kişi başına günlük 2100 kalori sağlayacak gıda dağıtımı yapmıştır. E-makbuz sisteminin başarılı olması kuruluşları cesaretlendirmiş, bu kapsamda yeni birimler oluşturularak gıda dağıtımlarının etkinliği artırılmaya çalışılmıştır

Gıda sektörünün hayata geçirmeye çalıştığı projeler; kadınlar ve ev sahibi topluluklar ve Rohingya mültecileri arasında en savunmasız hane halkları için sosyal ve ekonomik güçlenmeyi sağlamaya yöneliktir. Sektör ağırlıklı olarak ev sahibi topluluklarla geçim kaynakları üzerinde çalışmış ve gelir getirici faaliyetler, tarım desteği ve güvenlik ağı (okul besleme) desteği sağlamıştır (Humanitarian Response Plan, 2018; 16). Bu kapsamda Gıda

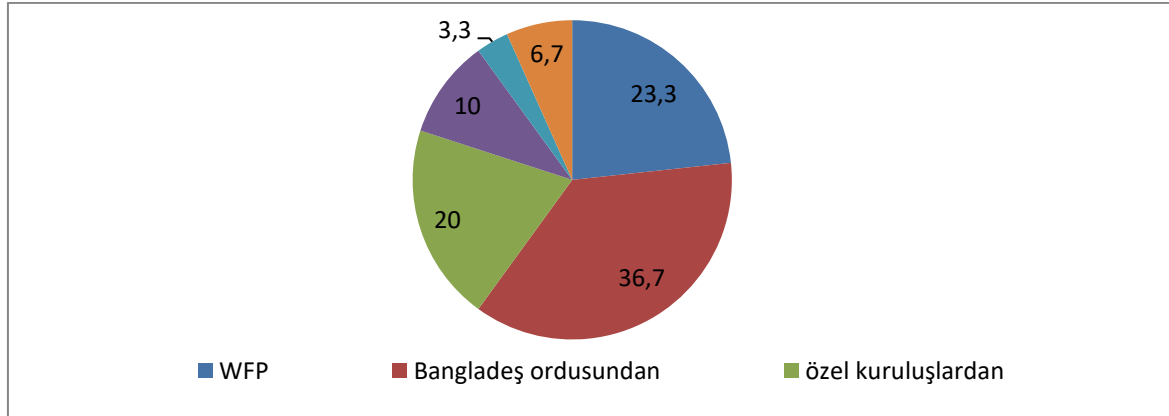
Güvenliği Sektörü, yaklaşık 945.575 mülteciye gıda yardımı sağlamıştır(Joint Response Plan, 2018: 23).

2018 yılı sonunda, 46.000 hanelik (211.600 kişi) kesime aynı gıda yardımı e-kupon uygulamasıyla dağıtılmıştır. Sektör Ortakları, yeni gelenler, yerlerinden edilmiş ve taşınmış kişiler ve özel ihtiyaçları olan kişilere acil müdahale olarak günlük 35.000 kişiye pişmiş gıda sağlamak için ortak mutfaklar kurmuşlardır. Sektör sebze tohumları, tarımsal aletler, gübre (mikro bahçe için) ve mesleki beceri geliştirme yoluyla yaklaşık 85.000 mülteci aileye (382.500 kişi) ulaşmıştır. Bu süreçte en savunmasız görülen kadınlara ve gençlere öncelik verilmiştir. Sektör ayrıca mülteci akınından etkilenen çevreyi eski haline getirirken, yiyecek ve diğer ihtiyaçlar için nakit sağlamak amacıyla “iş için nakit para” uygulaması başlatmıştır (Joint Response Plan, 2019: 24-34).

Şekil 3.34. Gıda yardımı alma durumu

Gıda yardımları konusunda ankete katılan mültecilerin %76,7'si gıda yardımı aldıklarını, bunun her zaman olduğunu, 2017 Mülteci Krizinin bu durumu olumsuz etkilemediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların %13,3'ü ise gıda yardımı alamadıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 3.35. Kimden gıda yardımı alındı?

Bölgede insanlar gıda yardımlarını genel itibarıyla WFP, askeri, ulusal ve uluslararası kuruluşlardan ve diğerlerinden toplamaktadır. Ankette kimden gıda yardımı alınıyor sorusuna katılımcıların %23,3'ü WFP'den, %36,7'si Bangladeş ordusundan, %20'si özel kuruluşlardan, %10'u diğer gıda aktörlerinden şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların %3,3'ü gıda yardımlarını nereden aldıklarını bilmediklerini %6,7'si ise yerel STK'lar, komşu veya yerel liderler gibi diğer kaynaklardan aldıklarını söylemişlerdir.

-Beslenme: Bölgede beslenme sektörü, Sağlık ve Aile Refahı Bakanlığı altındaki Halk Sağlığı Beslenme Enstitüsü ile işbirliği içinde Cox's Bazar'daki Sivil Cerrah Ofisi tarafından yönetilmektedir. Bu birim 2018 yılında yetersiz beslenen 5 yaşından küçük çocukları desteklemek, hamile ve emziren kadınları bilinçlendirmek ve savunmasız kişileri, tedavi ve takip etmek amacıyla kurulmuştur.

Alanda söz sahibi olan ulusal ve uluslararası aktörler 2019 yılından itibaren beslenme ve takip hizmetlerinin kalitesini iyileştirmeye daha fazla odaklanmışlardır. Bu süreçte teknik destek DSÖ tarafından sağlanmaktadır. Ayrıca beslenme sektörünü çeşitli kuruluşlar tarafından oluşturulan Ayakta Tedavi Programı (OTP) ortakları da desteklemektedir (WHO, 2017: 6).

Sektör, hayat kurtarıcı yardıma ihtiyaç duyduğu bildirilen tüm vakalara ulaşmıştır. 5 yıl içinde 208.418 erkek ve kız çocuğunun, 88.026 genç kızın, 445 hamile ve emziren kadının hayat kurtaracak beslenme desteğine ihtiyaç duyduklarını raporlamış ve bu kesimlere gerekli yardımları yapmıştır.

Bölgede Rahatlama ve Geçiş için Standart İzleme Değerlendirme Birimi (SMART), Ekim ve Kasım 2017'de Kutupalong kamplarında yaptığı çalışmada mültecilerin %24,3'ünde Global Akut Kötü Beslenme (GAM) yaygınlığı ve %7,5'inde Şiddetli Akut Kötü Beslenme yaygınlığı raporlamıştır (Joint Response Plan, 2019: 61).

Sektör en savunmasız mülteci ve ev sahibi topluluk popülasyonlarının beslenme durumunu iyileştirmek ve yetersiz beslenmeyi önlemek için, 6-59 aylık çocuklara A vitamini takviyesi yapmıştır. Hamile ve Emziren Kadınlara Destek (PLW) gibi pek çok programı ve Bebek-Çocuk Besleme danışmanlıklarını başarıyla uygulamıştır.

Mart 2018'den bu yana Beslenme Sektörü, Bangladeş Hükümeti'nin tavsiyesi doğrultusunda Rohingya mültecilerinin sadece en temel ihtiyaçlarını ele almaktadır. Sektörde tahmini 107.445 PLW ve çocuk bakıcısı, 45.246 ergen kız çocuğuna beş yaşın altındaki 138.900 çocuğa demir takviyesi sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmektedir (Humanitarian Response Plan, 2018: 21).

3.3.3.6. Yerel iş gücü piyasası ve istihdamla ilgili sorunlar

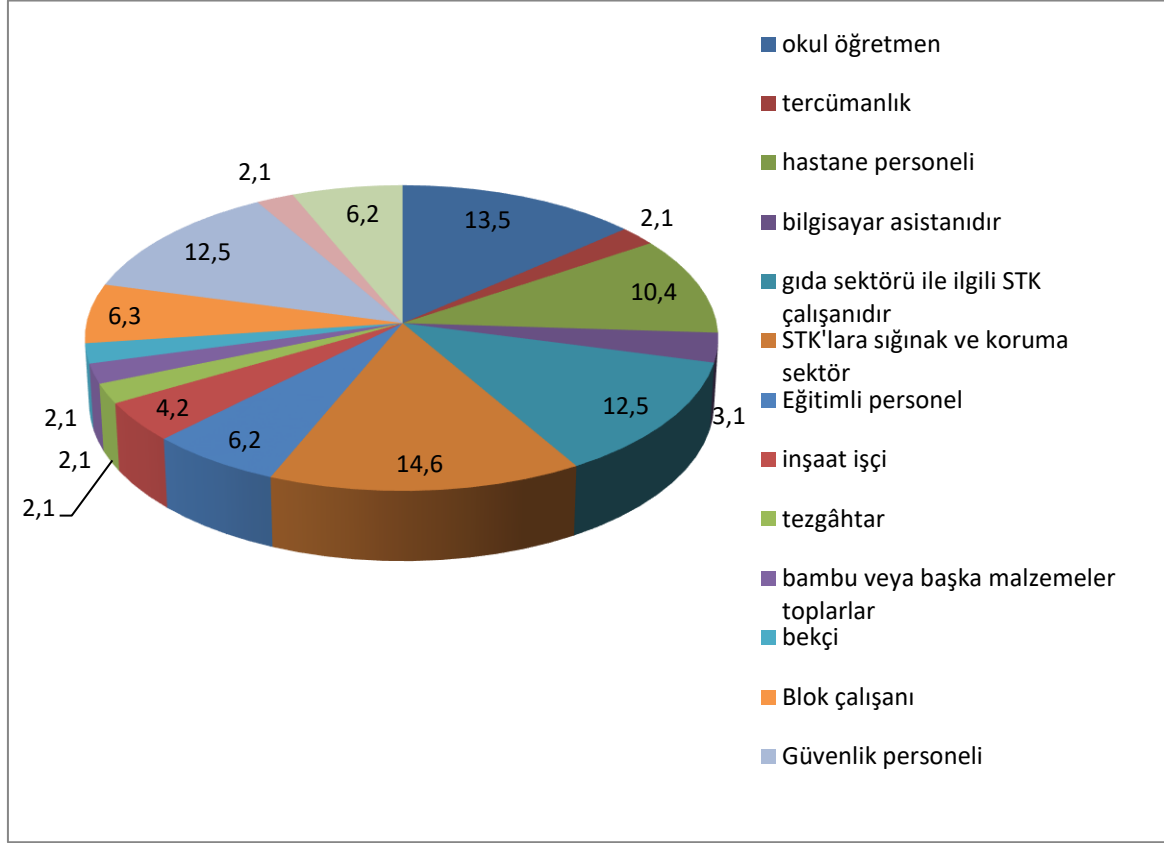
Bangladeş'te "Ukhia ve Teknaf bölgeleri ülkenin en yoksul ve nüfusu yoğun alanları kabul edilmektedir. Bölge nüfusunun yarısı vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Bu durum ise bölgede sayıca zaten az olan yerlilerin istihdam ve işgücü konusunda önemli bir rekabetle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır (Baldwin ve Marshall 2018).

Yerel ekonomi ve işgücü piyasasında istihdamın değişen yapısının çeşitli göstergeleri bulunmaktadır. Rohingya ve Cox's Bazar'ın yerel halkının konuştuğu dil, Rohingyalıların yerel alanda iş veya istihdam elde etmesine izin veren dille neredeyse aynıdır. Bu nedenle mülteci kamplarına geldiklerinde Teknaf ve Ukhia bölgesinde ve hatta Cox's Bazar bölgesinde binlerce iş imkânı olabilmektedir.

2017 Mülteci Krizinden önce işi olmayan birçok Bangladeşli öğrenci kriz sonrasında bugün STK'larda ve ajanslarda çalışmaktadırlar. Rohingyalılar Bangladeşlilerle beraber hem STK sektöründe hem de kamplarda ücret karşılığı çalışabilmektedirler.

Bazı STK'lar bölgede üretime yönelik tesisler kurmuşlardır. Örneğin inşa edilen bir sabun fabrikasında yüzlerce mülteci çalışmaktadır. Yerel Bangladeşli ve Rohingya

halkından bazıları da mağazalar işletmektedir. Burada balık, sebze, pirinç, sığır eti, tavuk, baharat, bakliyat ve diğer aile ihtiyaçları ürünleri satılmaktadır. Bu mağazalarda da genç Rohingyalılar ve Bangladeşliler çalışmaktadır.

Şekil 3.36. Rohingyalı ve Bangladeşli erkeklerin meslekleri

Bölgede yapılan ankete katılan eğitimli yerel halk ve mülteciler okul öğretmeni, STK çalışanı ve çevirmen olarak çalışıyorlar. Yaklaşık 40 yaş üstü okur-yazar olmayan yaşlılar ise bekçi, barınak işçisi, yol inşaat işçisi ve güvenlik görevlisi olarak hizmet veriyorlar.

Ankete katılan katılımcıların %13,5'i okul öğretmenidir. Okul öğretmenlerinin %90'ı genç olan Rohingya ve Bangladeşlilerden oluşuyor. Katılımcılar arasında eğitimli gençlerden oluşan %2,1'lik küçük bir grup tercümanlık yaptıklarını belirtmişler.

Katılımcıların %10,4'ü hastane personeli olarak çalışıyor. Bunların çoğu lisans veya yüksek lisans mezunu. Aralarında Honorand Mater'dan eğitim alanlar da var. Bölgede sağlık eğitim programları düzenleniyor. Personel bu eğitimlerden geçtikten sonra göreve başlıyorlar.

Ankete katılanların %3,1'i veri toplayıcı olarak çeşitli STK'larda bilgisayar asistanı olarak görev yapmaktadırlar.

Katılımcıların %12,5'i gıda sektörü ile ilgili STK çalışanıdır. Yiyecek toplamaya, paket yapmaya, paket dağıtmaya, sıcak yiyecek hazırlamaya ve dağıtmaya yardımcı olmaktadır. Bunlar arasında biraz eğitilmiş olanları proje asistanı veya yönetici olarak çalışmaktadır.

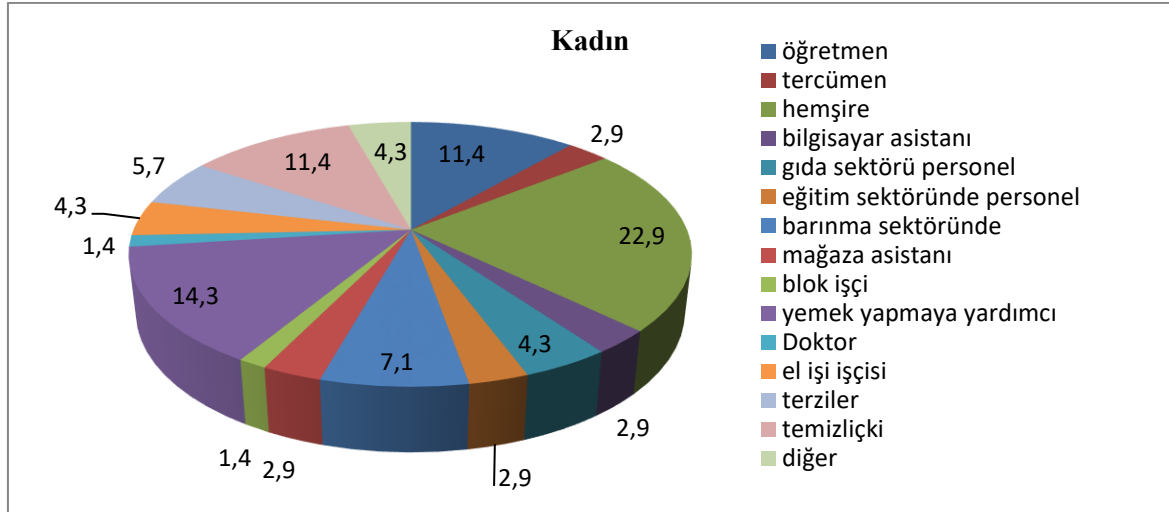
Katılımcıların %14,6'sı farklı STK'larda sığınak, barınma ve koruma sektöründe çalışmaktadır. Eğitilmiş personel ofis veya proje koordinatörüdür. Ancak okuma yazma bilmeyenler saha düzeyinde işçi olarak çalışmaktadırlar. Yeniden inşa etmek için evler yapmakta, bambu veya başka malzemeler toplayıp işlerinde kullanmaktadırlar.

Ankete katılanların %6,2'si eğitim sektörünün STK çalışanıdır. %4,2'si yol inşaat işçisidir. Bölgede küçük yol yapımı özellikle tepelik alanlarda oldukça zordur. Böyle alanlarda yol ve merdiven yapımında çalışmaktadırlar.

Katılımcıların %2,1'i tezgâhtarlık yapmaktadırlar. Kamp alanında yüzlerce dükkân açılmıştır. Hem Rohingya'lar hem de Bangladeşliler mağazaların sahibi konumundadırlar ve çocuklarla gençleri tezgâhtar olarak çalıştırmaktadırlar. Bölgede bambu, mülteci kamplarında ev yapımında en önemli malzemedir. Bu nedenle yerel halk ve Rohingya'lar bambu işini yapmaktadırlar. Ankete katılanların %2,1'i bu sektörde faaliyet göstermektedir. Diğer %2,1'lik bir grupta okullarda, rehabilitasyon merkezlerinde, medreselerde ve hastanelerde nöbet esasıyla çalışmaktadırlar.

Kamp alanında anket katılımcılarının %6,3'ü blok, %12,5'i ise güvenlik personeli olarak çalışmaktadırlar. Bangladeş Hükümeti tarafından işe alınırlar. Genelde Bangladeşli ve Rohingya'lar bu kapsamda görevlendirilmektedir. Bölgede kayıkçı olarak anılan Majhilerin tamamı Rohingya'dır.

Anket katılımcılarının %2,1'i sürücü olarak araç şoförlüğü yapmaktadır. Sürücülerin çoğu Bangladeşlidir. Rohingya halkının sürücü belgesi alma hakkı bulunmamaktadır. Bu nedenle resmi çalışmamaktadırlar.

Şekil 3.37. Rohingya ve Bangladeşli kadınların meslekleri

Bölgede kadınların iş sektörleri erkeklerden biraz farklıdır. Eğitimli kadınların çoğu okulda öğretmen, hastanede hemşire ve STK çalışanı olarak görev yapmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar yemek sektöründe, temizleyici, terzi, el işi gibi alanlarda çalışmaktadırlar.

Anket katılımcıların %11,4'ü öğrenme merkezinin öğretmeni olarak görev yaparken, %2,9'u eğitimli kadın tercüman olarak hizmet vermekte, yerel dili İngilizceye çevirmektedirler. Anket katılımcıları arasında en yüksek oranı %22,9 ile hastane hemşiresi kadınlar oluşturmaktadır. Bunların çoğu doktor asistanı veya diğer personel olarak görev yapmaktadır. Katılımcıların %2,9'u ise bilgisayar asistanıdır.

Anket katılımcılarının %4,3'ü gıda sektörü çalışanları veya resmi personel, %2,9'u eğitim sektöründe ve %7,1'i barınma sektöründe görev yapmaktadır. Katılımcıların %2,9'u mağaza asistanı veya dükkân sahibidir. Katılımcıların sadece %1,4'ü blok işçisidir ve %14,3'ü yemek yapım sektöründe çalışmaktadır.

Farklı STK'larla yemek yapım sürecine yardımcı olmaktadır. Katılımcıların %1,4'ü kadın doktor olarak, %4,3'ü ise kadın el işi işçisi olarak bambu işi yapımında çalışmaktadırlar. Katılımcıların %5,7'sinin kendi terzi dükkânı bulunmakta veya terzi yanında çalışmakta, %11,4'ü temizlikçi ve %4,3'ü küçük fabrikalarda ya da majhi sektöründe görev yapmaktadırlar.

2017 Mülteci Krizi sonrası yerel halk için günlük ücretler temelinde yeni işler ortaya çıkmıştır. Teknaf ve Ukhia'da günlük ücretli işçilerin sayısı 200-300 kişiyi bulabilmektedir. Yerel halk açısından bu durum STK'lardan fon yardımı alamamalarına yol açtığı için ciddi bir sorun durumundadır. Günlük ücretlilerin yasa dışı olarak bu işi yapmaları da resmi makamlarla sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca yerel halkla benzer dili konuşmaları nedeniyle aralarında ayırım da yapılamamaktadır.

3.3.4. Rohingya'da Türk STK'ların Faaliyetleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi yaklaşık 1 milyon Rohingya mülteci Bangladeş'in Cox'sBazar bölgesinde yaşamaktadır. Rohingya halkı, kırk yıl önce hükümet ve Budist mafya tarafından etnik ve dini zulme uğramış ve Myanmar'ın Rakhaine eyaletinden Bangladeş'e sığınmak zorunda kalmışlardır.

Bu bölgede kuşaklar boyunca vatandaşlık, kimlik, temel haklar gibi birçok haktan yoksun bırakılmışlardır. Myanmar'dan kaçtıktan sonra mülteci olarak birçok sıkıntıyla karşı karşıya kalmışlardır. Buna rağmen Bangladeş hükümeti küresel ve ulusal örgütlerle birlikte, onlara daha rahat yaşam alanları oluşturmak için ciddi çaba harcamaktadır.

Rohingya Mülteci Krizi karşısında Türkiye her zaman sorunun çözümüne her türlü desteği sunan ve gerekli yardımları yapan bir ülke konumunda olmuştur. Türk yetkiler "Türkiye, Bangladeş'i sosyo-ekonomik, çevresel ve hatta diplomatik cephelerde etkileyen Rohingya krizine bir son vermek için Bangladeş ile bölgesel ve uluslararası düzeyde çalışmaya kararlıdır" (Daily Star, 2019) şeklinde açıklamalar yapmaktadırlar.

1990'lı yıllardan beri Türkiye, Rohingya sorunlarına çözüm bulabilmek için Bangladeş hükümeti ile işbirliği yapmaktadır. Bu süreçte Türkiye sadece diplomatik destek sağlamakla yetinmeyip aynı zamanda Rohingya sorununu çözmek için insani bir rol de oynamaktadır. Türkiye ayrıca insani yardım faaliyetlerini Myanmar'da da sürdürmektedir. Suriye, Somali, Filistin, Ürdün, Irak ve Pakistan'dan sonra Myanmar Türkiye'den insani yardım alan en büyük yedinci ülkedir.

Türkiye bu yardımlar kapsamında 2017 Mülteci Krizi sonrası Rohingya sorununa uluslararası camianın dikkatini çekebilmek için yoğun çaba harcamıştır. Bu süreçte

Kazakistan'ın Astana kentinde yapılan uluslararası toplantıda, Rohingya'ya karşı Myanmar devletinin sorun artırıcı ve insanlık dramına yol açan yaklaşımını kınamıştır. Ayrıca Myanmar hükümeti üzerinde uluslararası baskı kurabilmek için de bazı girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'den birçok siyasetçi Myanmar yetkilileri ile üst düzey görüşmeler yapmışlardır. Kamp bölgeleri ziyaret edilmiş, soruna uluslararası camianın dikkati çekilmiştir.

Bölgede sorunun çözümüne Türkiye'nin bakış açısı paralelinde Ağustos 2017'den beri TİKA (Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı), AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), Diyanet Vakfı ve Türk Kızılay (Türk Kızılay) gibi dört Türk devlet kurumu dış yardım dağıtımını yapmaktadır. STK'lar ve Diyanet Vakfı bünyesinde yaklaşık 200 Türk Bangladeş'teki Rohingya kamplarında faaliyetlerini sürdürmektedir.

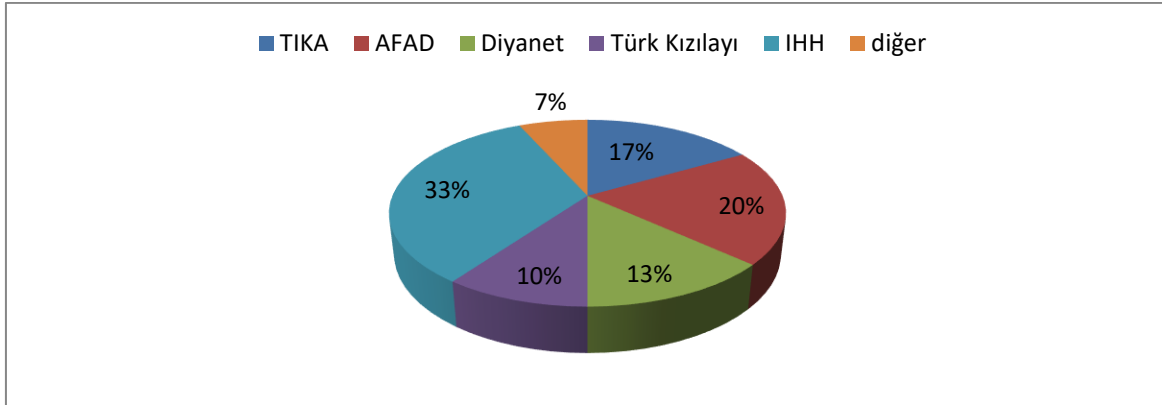
Tüm STK'lar arasında İHH (İnsani Yardım Vakfı), Türkiye'yi bölgede temsil eden en büyük ve lider kuruluştur. Rohingya çocuklarının eğitimi, sağlığı, barınağı, korunması, yiyecekleri ve benzeri birçok sorunun çözümü için çaba harcamaktadırlar.

İHH, Ağustos 1996'dan beri bu bölgede sabit çalışan iki Türk personeli ve onlara yardım eden 10 Bangladeşli personel ile faaliyetler yürütmektedir.

Anketin yapıldığı dönemde Cox's Bazar, Bangladeş'te AFAD, TİKA ve Türk Kızılayı'ndan 15 personel çalışmaktaydı. TİKA'nın Dakka'da daimî ofisi bulunmakta ve Cox's Bazar'da geçici bir ofis TİKA adına faaliyet yürütmektedir.

AFAD ve Türk Kızılayı da Cox's Bazar'da faaliyetler yürütmektedir. Diyanet Vakfı bu bölgede temsilcilik açmamasına rağmen her ay bir personeli mevsimsel faaliyetleri sürdürmek üzere bu bölgeye göndermektedir. Ayrıca Diyanet Vakfı'nın eğitim ve dış yardım departmanı Bangladeş'in Cox Bazar şehrinde çalışmalar yapmaktadır.

Söz konusu bu dört kurum bünyesinde yaklaşık 30 Bangladeşli personel çalışmaktadır. Ancak projelerinin çoğu Bangladeş'in yerel ortakları tarafından uygulanmaktadır.

Şekil 3.38. Türk ajanslarının faaliyetleri

Bölgede yapılan ankette katılımcılara hangi Türk sivil toplum kuruluşunun daha iyi performans gösterdiği sorulmuştur. Soruya daha çok Rohingya mültecileri, blok lideri, STK çalışanları ve yerel Bangladeşliler cevap vermiştir.

Verilen cevaplara göre %33 oranında IHH faaliyetleri, %20 oranında AFAD faaliyetleri, %16,7 oranında TİKA faaliyetleri, %13,3 oranında Diyanet Vakfı faaliyetleri ve %10 oranında Türk Kızılayı faaliyetleri beğenilmektedir. Ankette diğer şıkkını işaretleyip açık uçlu cevap verenler %6,7 oranında Deniz feneri ve Beşir Derneğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların da belirttiği gibi İHH bölgede en koordine olmuş kuruluştur. Faaliyetleri; ekip, malzeme, alt yapı avantajından dolayı oldukça başarılıdır. Personeli kalifiye, aktif ve sorumluluk bilincine sahiptir. Harika bir koordinasyon ve takip sistemi kurmuşlardır. Aylık, yıllık ve dönemsel raporlar hazırlamaktadırlar.

-Eğitim: TİKA ve UNICEF, Rohingya mülteci kamplarında yarı kalıcı 34 öğrenme merkezini inşa etmişlerdir. Son zamanlarda 4 büyük ve fonksiyonlu okul inşaatını sürdürmektedirler. AFAD, mülteci kampında bir halk eğitim merkezi kurmuştur.

Diyanet Vakfı da kamp alanında bir eğitim merkezi ve bir el işi eğitim atölyesi oluşturmuştur. Vakıf, farklı ülkelerde okuyan Rohingya öğrencilerine de destek sağlamaktadır. Tüm dünyada farklı bölümlerde okuyan 110 Rohingya öğrencisinin tüm masraflarını karşılamaktadır.

Diyanet Vakfı ayrıca Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde öğrenim gören 16 Rohingya öğrencisinin tüm masraflarını karşılamaktadır. Pakistan Karaçi Şehrindeki 100

eğitim merkezinde 3.700 Rohingya öğrencisine destek verirken, 11 Rohingya öğrencisi de vakfın burs programı kapsamında Türkiye'deki bir lisede eğitim görmektedir.

İHH her kamp bölgesinde ayrı ayrı eğitim merkezleri kurmaktadır. Her eğitim merkezinde 200 öğrenci öğrenim görebilmektedir. Ayrıca Jamtoli, Balukhani, Bagguna, Palongkhali ve Ghumdhum kamplarına 5 ayrı rehabilitasyon merkezi inşa etmişlerdir. Bu merkezler çocuklar ve yetimler için kullanılmaktadır. Anket yapılan dönemde 94 rehabilitasyon merkezi dahil olmak üzere 1094 çocuk bu rehabilitasyon merkezlerinden faydalanmıştır. Her rehabilitasyon merkezinin oyun alanı bulunmaktadır. Ayrıca barınma, sağlık ve gıda hizmetleri de rehabilitasyon merkezleri tarafından sağlanmaktadır.

-Sağlık: AFAD ve Türkiye Sağlık Bakanlığı, 25 Ocak 2018 tarihinde Rohingya kampında ortaklaşa bir hastane kurmuş ve sağlık ocağı seviyesinde 8 polikliniği faaliyete geçirmiştir. 15 Şubat 2018 tarihinde ayrıca bir kafeterya, bir eczane deposu ve hastane için depo inşa etmişlerdir. AFAD tarafından maaşları da ödenen hastane ve sağlık ocakları kapsamında 30 personel çalıştırılmaktadır. Hastalar ve çalışanlar için sıcak yemek servisi hizmeti de sunulmaktadır.

Ayrıca AFAD tarafından Cox's Bazar'daki çeşitli hastanelerde hizmet sağlamak için 3 ambulans aracı ile servis hizmeti sağlanmaktadır. Yaklaşık 124 banyo ve 141 tuvalet inşa edilmiş ve Rohingya mültecileri için AFAD tarafından 37 derin su kuyusu açılmıştır. Bir topluluk merkezi, 3 yıkama merkezi, 20 su dolabı ve bir su deposu AFAD tarafından inşa edilmiştir. Ayrıca bu dönemde 19.000 hijyen kiti dağıtılmıştır (AFAD, 2018: 2).

Kamp bölgesinde 2018 yılında, 106 bebek dünyaya gelmiş, 1215 ameliyat tamamlanmış ve yaklaşık 180.000 hastaya AFAD hastanelerinden poliklinik hizmeti verilmiştir (AFAD, 2019). 2017 Mülteci Krizinden itibaren İHH da Rohingya kamplarında 4 geçici hastane inşa etmiştir. Ayrıca 5 geçici hastane ve çocuk bakım merkezi faaliyete başlamıştır. Her gün yaklaşık 200 kişi hastanelerde tedavi görmektedir. Toplam 109.750 hasta (Mayıs 2019 itibarıyla) tedavi görmüştür (İHH, 2019: 7).

-Gıda ve Gıda Dışı Ürünler: TİKA bölgede 2017 mülteci krizinin başından itibaren sıcak yemek dağıtım projelerine başlayan ilk Türk kuruluşudur. Her gün 2,5 ton sıcak yemek sağlamaktadır. Krizden Haziran 2019'a kadar yaklaşık 10 milyon mülteci bu hizmetten

yararlanmıştır. 100.000 bin kişi için hijyen paketleri, 250.000 mülteci için kuru gıda paketleri, 50.000 mülteci için Ramazan ayı paketleri, 50.000 mülteci için battaniye dağıtılmıştır. 1000 aileye yakıt ve aydınlatma ödeneği, 1500 ev için güneş panelleri ve 25.000 aile için mutfak eşyaları verilmiştir. Sel mevsimi boyunca şartlardan olumsuz etkilenen 50.000 mülteciye gıda paketleri verilmiştir.

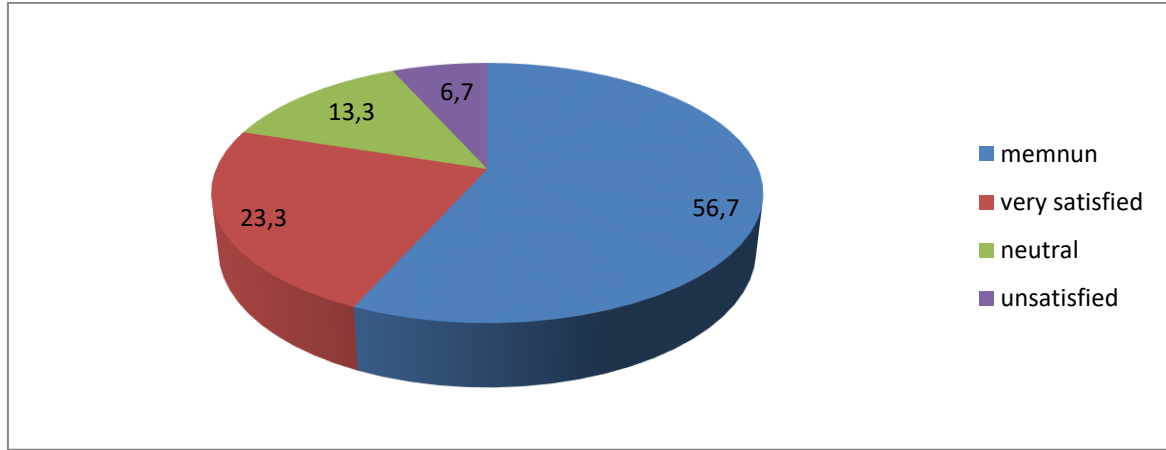
Gıda paketlerinden ayrıca 30.000 tanesi yerel Bangladeşliler arasında da dağıtılmıştır. Mülteci Krizi döneminde 2 Eylül 2017 tarihinde ilk sevkiyat olarak TİKA, Myanmar'daki Rakhine Eyaletinin çatışma bölgesinde 1.000 ton gıda ve ilaç göndermiştir.

Ramazan boyunca TİKA, 11.350 aile arasında özel Ramazan yemekleri paketleri dağıtmış, ayrıca 11.350 sebze ve meyve paketi mültecilere verilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

Türk Kızılayı da 2017 Mülteci Krizinden itibaren sıcak yemek projesi başlatmıştır. İlk yıl; gıda maddeleri olarak tavuk, et ve pilavdan oluşan 10 milyon paket sıcak yemek sağlanmıştır. Projeden her gün yaklaşık 25.000-30.000 kişi yararlanmıştır. Türk Kızılayı'nın Rohingya ve Bangladeş'te 120 geçici çalışanı bulunmaktadır. Kızılay ayrıca çocuklar için beslenme projesi geliştirmiş, her ay 40.000 mülteci arasında gıda dışı ürün ve kişisel bakım kitleri dağıtmıştır (Daily Sabah, 2018).

2018 yılında Türkiye Diyanet Vakfı da Cox's Bazar'daki Rohingya mültecilerine 15.000 gıda yardım paketi dağıtmıştır Vakıf ayrıca 6000 Rohingyalı mülteciye 7.498 mutfak malzemesi, 12.750 kış seti ve kıyafet yardımı sağlamıştır. Ayrıca Kurban Bayramı sırasında 70.000 mülteciye et dağıtılmıştır (Anadolu Ajansı, 2018).

AFAD ise yerliler ve mülteciler arasında 43.000'den fazla gıda paketi dağıtmıştır. Ayrıca Kurban Bayramı'nda mültecilere yiyecek ve kıyafet yardımı yapmıştır. Türkiye Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı vesilesiyle 23 Nisan 2018 tarihinde çocuklara 1500 oyuncak dağıtımı yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2018).

Şekil 3.39. Türkiye sığınak projesinde mültecilerin memnuniyet düzeyi

-Barınak: Bölgede yapılan ankete katılanlara Türk sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü Sığınma Evi projesini soruldu. Katılımcıların %56,7'si bu projeden memnun, %23,3'ü çok memnun, %13,3'ü nötr ve sadece %6,7'si memnun olmadıklarını belirtmiştir. Memnun ve çok memnun şikkını işaretleyenler genelde proje ile yürütölen hizmetlere ihtiyaç duyan evsizlerdir. Türk STK'lar sayesinde bölgede çok sayıda evsiz barınma imkânı buldukları sığınaklara kavuşmuşlardır.

Sığınma Evi Projesi'nden memnun olmayanların ise evlerin küçük olması ve kalabalık aileler açısından tatmin edici olmaması nedeniyle böyle hareket ettikleri değerlendirilmektedir.

2018 yılında Türk STK'ları ve ajansları, mülteci aileler arasında 26.132 barınak inşa etmiştir (Anadolu Ajansı, 2018). AFAD, mülteciler için yaklaşık 5685 ev kurmuştur. Türk Kızılayı, yaklaşık 1200 evi hizmete açmıştır. Türk Kızılayı Cox's Bazar'da bir toplum merkezi açmış ayrıca 63 banyo, dört güneş enerji sistemi, iki çamaşırhane, 6 su dağıtım sistemi ve 48 aydınlatma direği inşa etmiştir (Daily Sabah, 2018). Türk Diyanet Vakfı da Cox's Bazar'daki Kutupalong kampında 600 bambu barınak yapmıştır. Ayrıca 500 Su kuyusu, dört bambu köprüsü, beş cami ve 4.538 güneş aydınlatma sistemi kurmuştur. Bir diğer ünlü Türk STK'sı Deniz Feneri, Cox's Bazar'da her biri yaklaşık 20 metrekarelik bambudan 1600 ev yapmıştır (Anadolu Ajansı, 2019). Türkiye'den Beşir Vakfı da mülteci kamplarına 2600 ev yapıp teslim etmiştir.

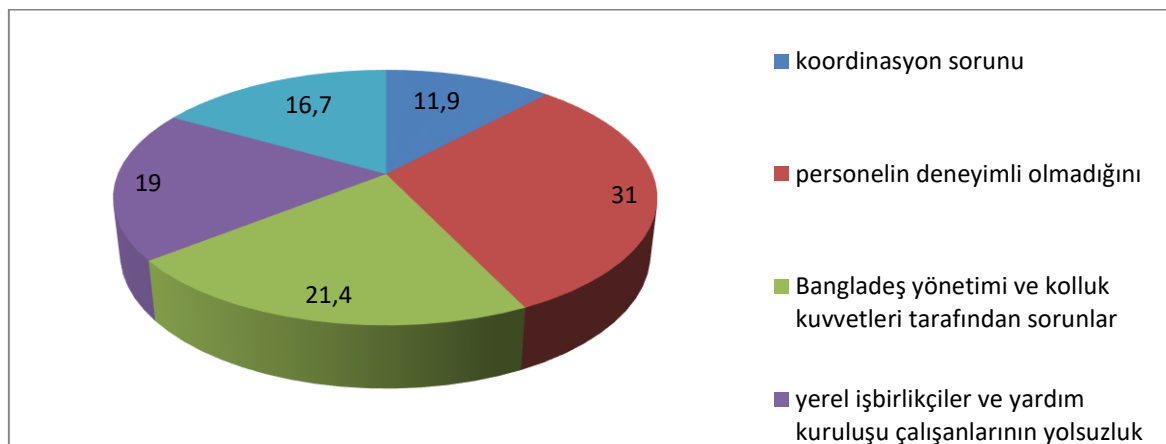
Barınma faaliyetleri kapsamında İHH, 16.365 Rohingya mülteci aileye barınak araçları sağlamış, 12.540 aile için kullanıma hazır hasırlar sağlamıştır. 25 Ağustos 2017'den

Haziran 2019'a kadar 8432 ev inşa etmiştir. Her ev alanı 16-19 metrekare boyutunda iki oda ve bir mutfaktan oluşmaktadır. Bu evler jüt zemin kaplaması, mutfak ve mobilya, 3 adet hasır, enerji ışık sistemi ve baca sistemi ocaklarından oluşmaktadır. Yürüme için merdiven sistemi, ağaç dikme için yeşil alan ve çöp sistemi, bu proje kapsamında evlerin tamamında mevcuttur (IHH, 2017: 9).

Barınma projeleri bölgede; Jamtoly B Blok Ukhia, Jamtoly C Blok Ukhia, Jamtoly E Blok Ukhia, Gundum 3 Ukhia, Shafiullahkata C Blok Ukhia, Shafiullahkata B New HillUkhia ve Jamtoly F Blok Ukhia'da gerçekleştirilmektedir.

-Diğer aktiviteler: Bölgede; Türk Hükümeti kuruluşları ve STK örgütleri esas olarak eğitim, barınma, sağlık ve gıda şeklinde dört temel alanda proje üretmektedir. Ancak yol ve köprü inşaatı, cami projesi, giysi dağıtımı, kurban projesi, Ramazan projesi ve diğerleri gibi daha başka aktiviteler de yapmaktadırlar. TİKA, Kutupalong genişleme bölgesinde Modhu Chara Kanalı üzerinde 100 metre uzunluğunda bir çelik köprü inşa etmiştir. AFAD 9 dua odası, 2 voleybol sahası, kanalizasyon sistemi, 20 çöp konteyneri, 4.538 güneş panelli 4 güneş enerjisi sistemi, 48 aydınlatma kolonu ve 5 çocuk oyun alanı yapmıştır. Deniz Feneri, Rohingya mültecileri için üç mahallede 700 su kuyusu açmış ve 10'dan fazla mescit inşa etmiştir.

İHH ve diğer STK'lar Ramazan ayında ailelere sürekli gıda/iftar paketleri dağıtmışlardır. Son üç yılda sadece Diyanet Vakfı mülteci kamplarında 2000 kurban kesmiş ve dağıtmıştır. Yetkililer bölgede Türk Hükümeti ve STK'lar tarafından ortalama 10.000 baş kurban kesildiğini belirtmektedirler (IHH, 2017: 9).

Şekil 3.40. Türk Devlet Kurumları ve STK'larının karşılaştığı farklı sorunlar

-Türk Kuruluşların Sorunları ve Yaşadıkları Zorluklar: Bölgede yapılan ankete katılan; mülteciler, STK personeli, ev sahibi topluluk üyeleri ve hatta bazı Türk STK ve kuruluş personelinin ilgili anket sorusuna cevap veren 42 katılımcının %11,9'u Türk STK'ları arasında koordinasyon sorunu olduğunu bildirmiştir. Bölgede kuruluşlar arasında koordinasyon sistemleri çok zayıf ve dağınık çalışılıyor. Kamp alanlarında 200'den fazla STK bulunmasına rağmen ancak yürütülen projelerin uygulanmasında ciddi koordinasyon eksikliği yaşanmaktadır. Katılımcıların %31'i yabancı ve Bangladeşli personelin deneyimli olmamaları nedeniyle sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Projeler kapsamında bölgede STK'ların belirli bir işe alım sistemi bulunmamaktadır. Bangladeşlilerin çoğu birincil işleri için Türk kuruluşları istemektedirler. Biraz deneyim kazandıktan sonra daha büyük STK'lara veya BM örgütlerine geçmektedirler.

Ankete katılanların %21,4'ü Türk insani yardım kuruluşlarının; özellikle bölgedeki diğer STK'lar, Bangladeş yönetimi ve kolluk kuvvetleri tarafından sürekli olarak sorunlara maruz bırakıldıklarını belirtmektedirler. 2018 yılında Bangladeş polisinin elit gücü olan Hızlı Eylem Taburu (RAB), Cox's Bazar Rohingya kamplarından Türkiye, Norveç ve Hollanda'dan 11 uluslararası STK aktivistini tutuklamış, ifadelerini aldıktan sonra serbest bırakmıştır (Reuters, 2018).

Bangladeş Hükümeti bazı Türk STK'larını kara listeye almış ve vize vermekte güçlük çıkarmaktadır. Yetkililer bunun nedeninin ilgili kuruluşların geçmiş yıllardaki hatalı çalışmaları olduğunu belirtmektedirler. Belge eksikliği de vize alınamamasında önemli bir faktördür. Türk STK çalışanları bazen de Dakka, Bangladeş'teki Shahjalal havaalanında sorunlarla karşılaşmakta ve ülkeye girişleri ret edilebilmektedir.

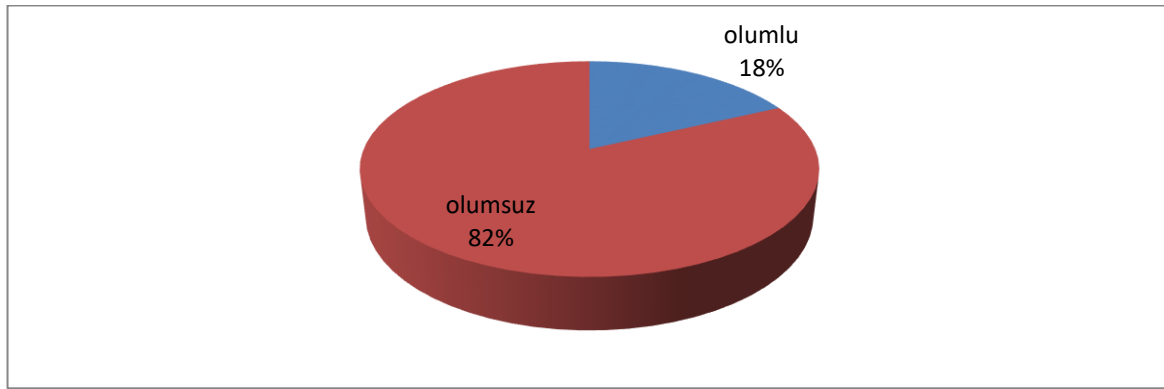
Bölgede yapılan ankete katılanların %19'u yerel işbirlikçiler ve yardım kuruluşu çalışanlarının yolsuzluk yaptığını belirtmiştir. Çoğu zaman yerel ortaklar paranın %50'sini mülteciler için değil, kendi amaçları için kullanmaktadırlar.

Katılımcıların %16,7'si ise Türk personelinin dil sorunu yaşadığını belirtmektedir. Sadece birkaç personel İngilizce gibi uluslararası bir dil bilmektedir. Türkçe bilen Bangladeşli insanlardan yardım alınmakta ancak çoğu zaman dilleri olmadığı için mülteci bölgelerinin gerçek durumunu anlayamamaktadırlar. Bölgedeki gasp adı altında alınan vergi

de STK'lar için bir başka zorluktur. Her projeyi uygulamak için yerel ortaklara, yerel siyasi veya etkili liderlere gasp ödemek zorunda kalmaktadırlar.

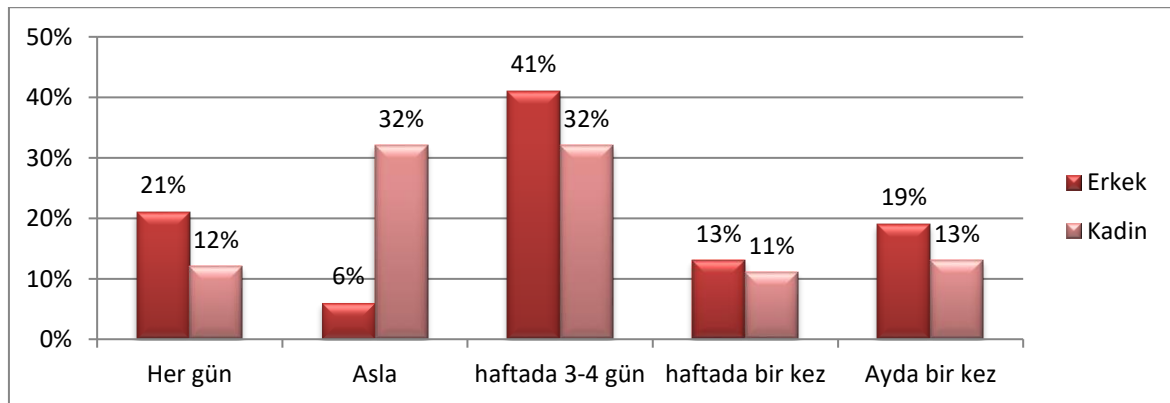
3.3.5. Mültecilerin Toplumsal İlişki ve Geri Dönüş Süreçleri

Cox's Bazar'da mültecilerin gelmesi başta iyi karşılanmışken ortaya çıkan sorunlar kapsamında bölgede mültecilere karşı olumsuz bir tavır oluşmaya başlamıştır. Yerel halk mültecilerin gelmesiyle; ormanların azaldığını, ücretlerin düştüğünü, fiyatların yükseldiğini ve birçok sorunun onlar yüzünden ortaya çıktığına inanıyorlar.

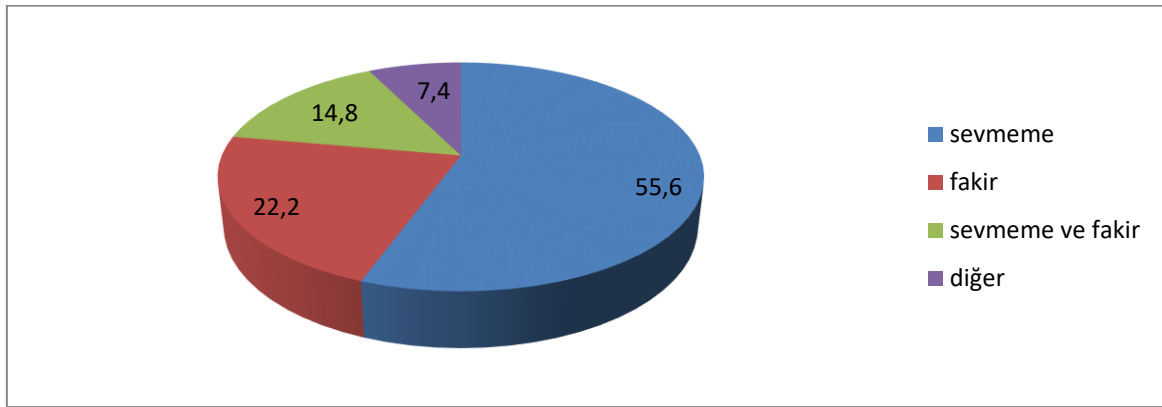
Şekil 3.41. Bangladeşlilerin Rohingya mültecileri hakkında görüşleri

Bölgede yapılan ankete katılanlar arasında bu soruya cevap veren 50 kişiden %82'si Rohingya mültecileriyle ilgili olumsuz kanaat belirtmişlerdir. Katılımcıların sadece %18'i mültecilere olumlu bakmaktadır. Sorunlar kapsamında diğer şıkkına yazılan ifadelerden mültecilerin gelmesiyle; su eksikliği, fiyat artışı, çevre değişikliği, bazı cezai faaliyetler nedeniyle huzursuzluk yaşandığı izlenimi edinilmiştir.

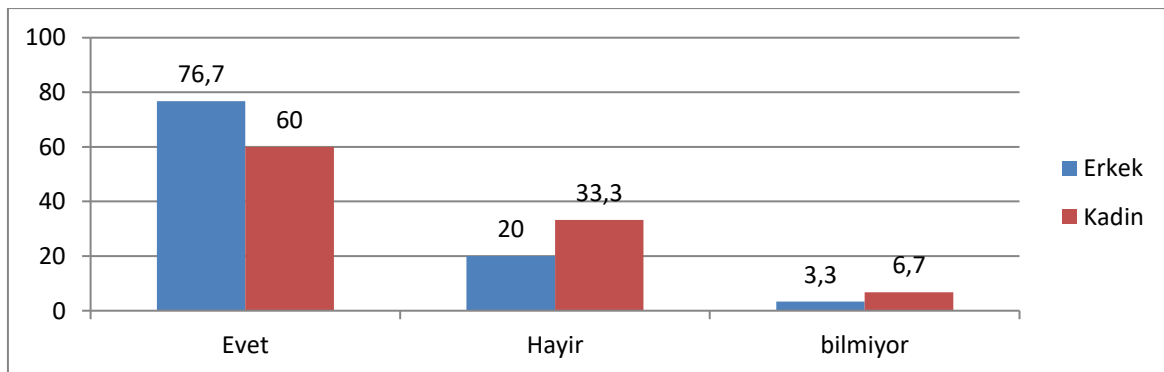
Şekil 3.42. Bangladeşlilerin Rohingya mültecileri ile etkileşim durumu

Bangladeşli topluluklar ve Rohingya halkı, Cox'sBazar Teknaf ve Ukhia'nın birçok bölgesinde komşu olarak yaşamaktadır. İki halk arasındaki etkileşimi ölçmek istediğimiz anket sorusuna cevap veren Bangladeşlilerin %21 oranında erkek ve %12 oranında kadın katılımcı her gün Rohingyalılarla etkileşim halinde olduklarını belirtmişlerdir. %6 erkek katılımcı %32 kadın katılımcı ise asla etkileşimde bulunmadıklarını ifade etmişlerdir. %41 erkek ve %32 kadın katılımcı haftada 3-4 gün, %13 erkek ve %11 kadın katılımcı haftada bir kez Rohingyalılarla etkileşimde bulunmaktadır. Anket sonuçlarına göre bölgede yaşayan erkekler kadınlara göre daha fazla Rohingya insanlarıyla etkileşime girmektedir.

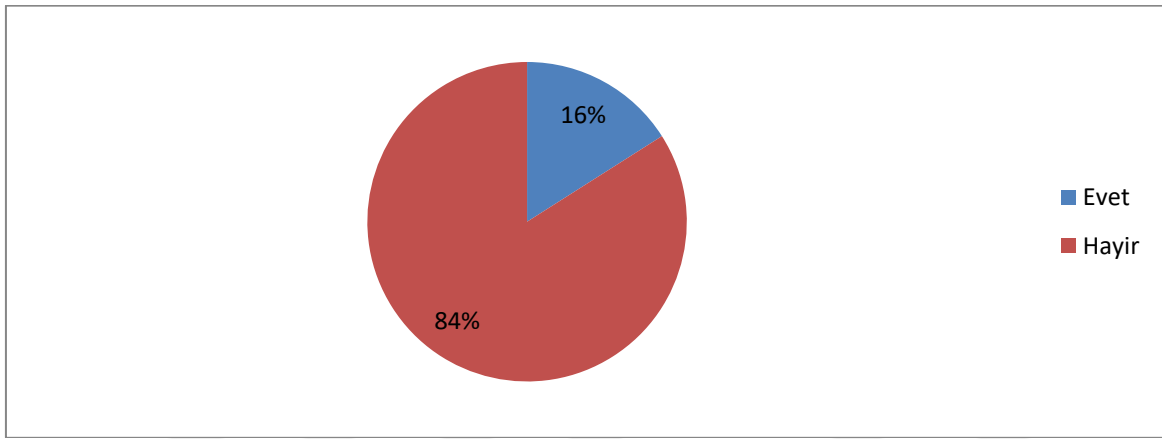
Şekil 3.43. Rohingyalılara yapılan yardımlara Bangladeşlilerin tepkisi

Ankete katılan Bangladeşlilerden %81 oranında erkek katılımcı ve %55 oranında kadın katılımcı Rohingya halkına yardım ettiklerini, %19 oranında erkek ve %45 oranında kadın katılımcı ise Rohingyalılara asla yardım etmediklerini belirtmişlerdir. Yardım etmediklerini söyleyenlerin daha önce belirttiğimiz mülteci krizi sonrası bölgede ortaya çıkan sorunlardan doğrudan etkilendikleri söylenebilir.

Şekil 3.44. Bangladeşliler ve Rohingya Mültecileri arasındaki ilişki

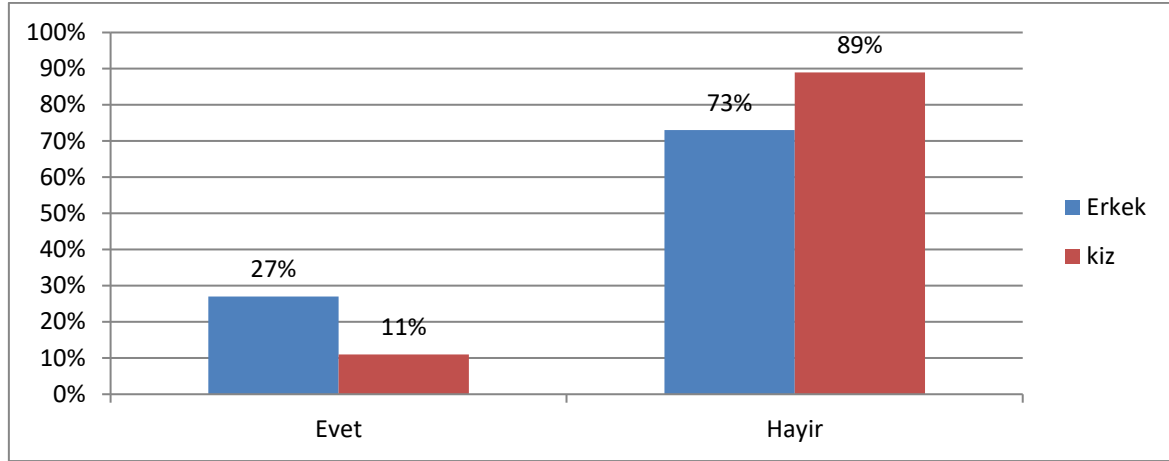
Bölgede çok sayıda Bangladeşli Rohingyalılarla komşu olarak birlikte yaşamaktadır. Her gün birbirleriyle konuşuyor ve etkileşim halinde oluyorlar. Bu konuda sorulan soruya cevap veren katılımcılardan %76,7 oranında erkek ve %60 oranında kadın Rohingyalı arkadaşı olduğunu, %20 oranında erkek ve %33,3 oranında kadın ise Rohingyalı arkadaşı olmadığını belirtmiştir. Kamp alanlarındaki Bangladeşli insanların çoğunun Rohingyalı arkadaşı bulunmaktadır. Ancak çoğu Bangladeşli, Rohingyalı arkadaşlarıyla zaman geçirmekten memnun olmadıklarını, onları sorunlara yol açan topluluk olarak gördüklerini belirtmektedir.

Şekil 3.45. Bangladeşliler ve Rohingyalı Mülteciler arasında arkadaşlık

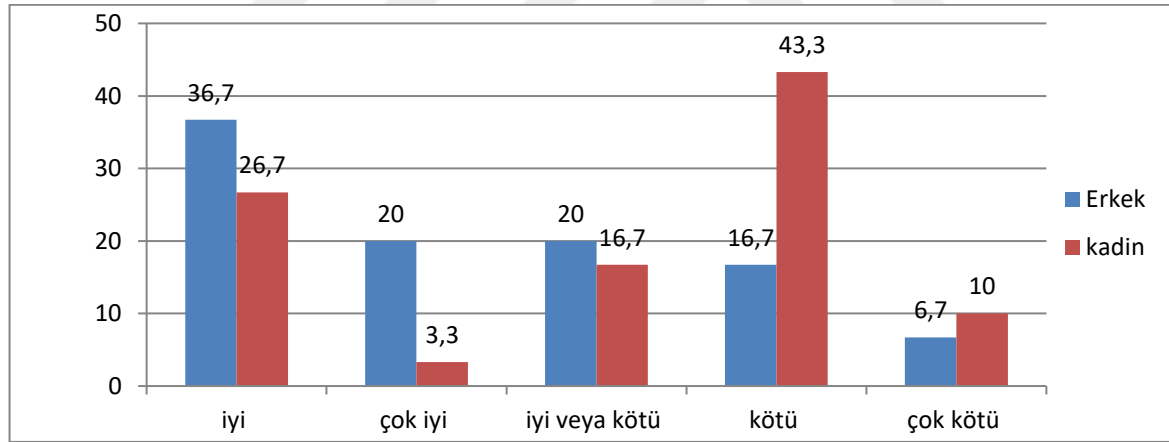
Anket katılımcılarından Bangladeşlilerin sadece %16'sı Rohingyalıları eğlenmek ve paylaşmak için arkadaş olarak görürken, katılımcıların %84'ü onlarla bir şey paylaşmak ve eğlenmek istemiyor. Onları yakın arkadaş olarak kabul etmiyor.

Rohingya ve Bangladeşliler arasında evlilikler yasadışı olmasına rağmen, Rohingya kızlarıyla evlenen Bangladeşlilerin sayısı da oldukça fazladır. Bu tür evlilikler resmi olarak yasak isen dini kural ve düzenlemelere göre gerçekleştirilmektedir. Bu evliliklerin yapılmasında özellikle Rohingyalı mültecilerin zor durumda olmaları önemli bir etkidir. Taleplerinin olmaması da Bangladeşli erkekleri bu evliliklere yöneltmekte bu durum da Bangladeşlilerin mültecilere bakış açılarını olumsuz etkilemektedir.

Şekil 3.46. Bangladeşlilerle Rohingya'ların komşuluklarında güvenlik sorunu

Bangladeşli halkın çoğu, halen yaşamakta olsalar da Rohingya topluluğuyla yaşamak konusunda kendilerini güvende hissetmiyorlar. Ankette ilgili soruya katılımcılardan %73 oranında erkek ve %89 oranında kadın katılımcı Rohingya'larla komşuluk yapmanın güvenceli olmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 3.47. Bangladeşlilerin Rohingya Mültecileriyle ilişkin görüşleri

Ankete Teknaf bölgesinden yerel Bangladeşli katılımcılardan Rohingya mültecileriyle olan ilişkinin derinliğini beş noktada değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılardan %36,7 oranında erkek ve %26,7 oranında kadın iyi ilişkileri olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan %16,7 oranında erkek ve %43,3 oranında kadın Rohingya'larla ilişkilerini çok kötü şeklinde belirtmişlerdir.

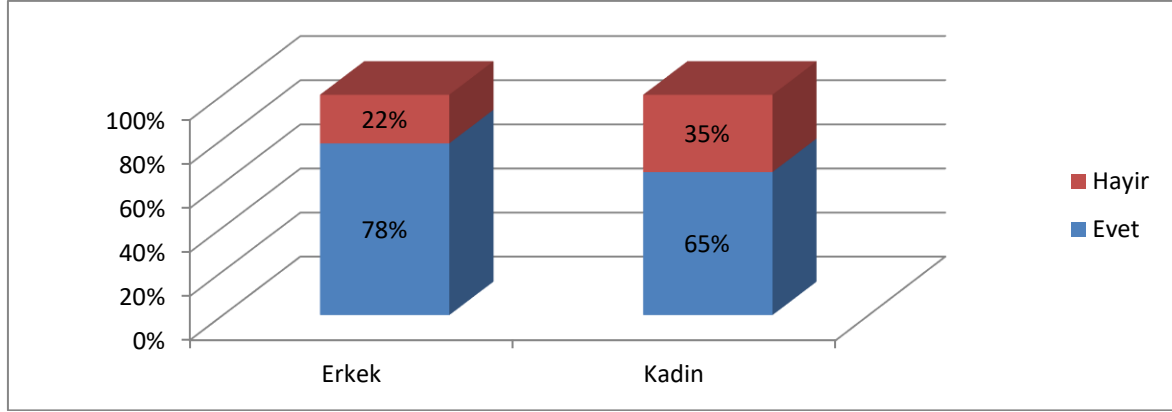
Bugün Bangladeş'te binlerce Rohingyalı Bangladeşlilerle beraber Chittagong bölgesinde yaşamaktadır. Bangladeş ulusal kimlik kartlarına sahipler ve oy kullanma hakları vardır. Ancak birçok aile Bangladeş pasaportu ile başka ülkelere göç etmişlerdir.

-Rohingya Geri Dönüşü: Günümüzde Rohingya mülteci krizi; sadece Bangladeş ve Myanmar'ın sorunu değil, aynı zamanda uluslararası alanlarda sıklıkla tartışılan ve çözüm arılan bir sorun haline gelmiştir. Son yıllarda uluslararası topluluklar ve Bangladeş Hükümeti, Rohingya mültecilerini Myanmar'a geri göndermeye çalışmaktadır. Bangladeş hükümeti göçün küresel yönetiminde ulusal ve uluslararası organizasyonlar bünyesinde etkili bir inisiyatif almış ve göçün ilk dönemlerinde temel insanı ihtiyaçların karşılanmasında yoğun faaliyet yürütmüştür. Mültecilerin barınak, gıda, ilaç, tedavi, eğitim ve diğer temel talepleri karşılanmaya çalışılmıştır. Bangladeş sorunu kısa vadeli bir kriz olarak görmüş ve tüm mültecilerin geri gönderilmesini uluslararası toplumun yardımı ile çözülebileceğine inanmıştır.

-Geri Dönüş Süreci ve Güncel Gerçeklik: 2017 Mülteci Krizinden sonra çok sayıda mülteci bölgeye gelmiş ancak bunların geri dönüşüyle ilgili ciddi bir gelişme olmamıştır. 15 Ocak 2018 tarihinde Myanmar Hükümeti ve Bangladeş Hükümeti arasında bu konuda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmayla toplam 646.072 mültecinin 2 yıl içinde Myanmar'a geri döneceği kararlaştırılmıştır. İlk grubun ülkesine geri gönderilmesi için 23 Ocak 2018 tarihi belirlenmiş ancak idari sorunlar nedeniyle bu geri dönüş gerçekleşmemiştir. Sorunu çözmek için İngiltere'den ve Avrupa Parlamentosundan bölgeye üst düzey ziyaretler yapılsa da bir türlü geri dönüşlere başlanamamıştır (BBC, 12.2.2018).

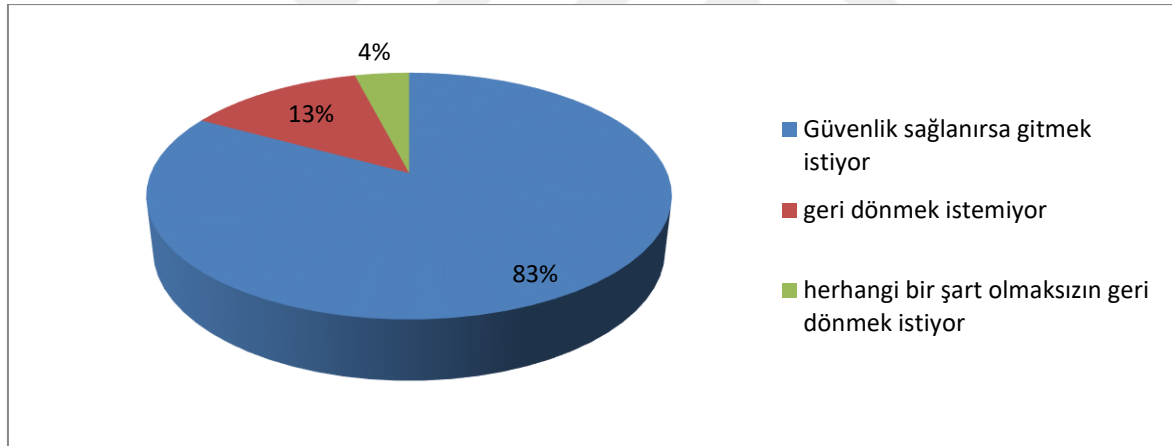
Ayrıca İsviçre Cumhurbaşkanı Alain Berset 6 Şubat 2018'de kampları ziyaret etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır: "Myanmar'daki evlerinden kaçan insanların trajedisine tanık oldum. Bangladeş ve uluslararası toplumu 650.000'den fazla insana sığınmak için uygun ortam hazırlamaya çalışıyor. Gelen aileler önce güvenlik arıyor. İsviçre, Cenevre Sözleşmelerine göre her zaman teknik ve mali destek vermeye hazır" (Dhaka Tribunal, 2018).

Dönemin Türkiye Başbakanı Binali Yıldırım da 19 Aralık 2017 tarihinde Rohingya mülteci kamplarını ziyaret etmiştir. Endonezya Cumhurbaşkanı Joko Widododa, 28 Ocak 2018'de bölgeye ziyarette bulunmuş ve destek açıklamaları yapmıştır.

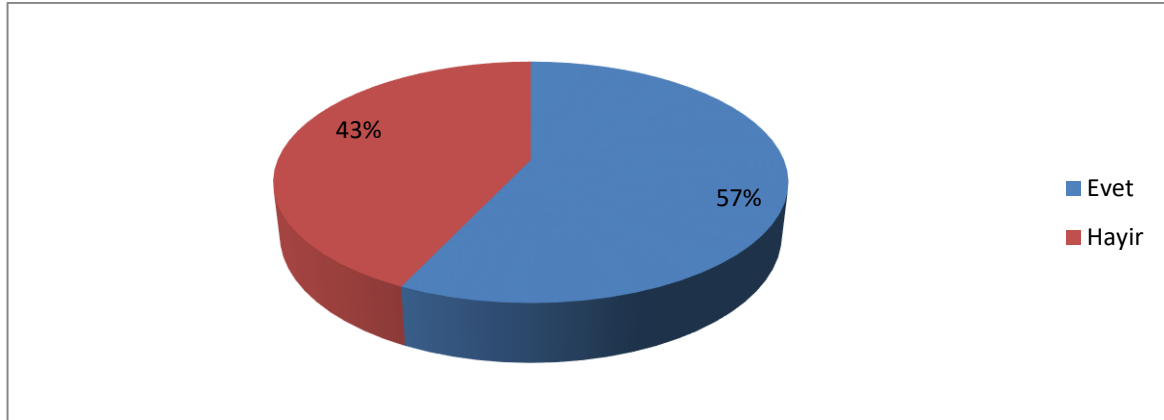
Şekil 3.48. Geri Dönüş Anlaşması hakkında bilgi durumu

Anket katılımcılarına mültecilerin geri dönüşleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Katılımcılardan %78 oranında erkek ve %65 oranında kadın iki ülke arasındaki anlaşmayı bildiklerini belirtmişlerdir. Erkeklerin ülkelerine geri gönderilme süreçleri hakkında kadınlardan daha bilinçli olduğu görülmüştür.

Şekil 3.49. Myanmar'a dönüş durumuna Rohingya Mültecilerinin tutumu

Bölgede yapılan ankete katılanların %83'ü güvenceli bir ortamın oluşması durumunda Myanmar'a dönmek istediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların sadece %13'ü geri dönmek istemediğini beyan etmiştir. Rohingya mültecilerin temel korkusu güvencesiz yaşamdır. Sürekli olarak Myanmar'ın insan haklarına aykırı uygulamaları nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler.

Şekil 3.50. Rohingya Mültecilerine Myanmar tarafından tanınan haklar

Bölgede yapılan ankete katılanlardan %57 oranında mülteci kendilerine tanınan hakların farkındalar ve döndüklerinde bu hakların Myanmar tarafından da kabul edileceğini inanmaktalar. Diğer taraftan %43 oranında katılımcı ise Myanmar Hükümetinin hiçbir şekilde kendilerini kabul etmeyeceğini düşünüyor. Bu nedenle de endişe duyuyorlar.

Şekil 3.51. Rohingya Mültecilerinin ülkelerine geri gönderilmeleri

Ankette ilgili soruya cevap veren %99 oranında katılımcı, Myanmar'a döndükten sonra zulmün devam edeceğini, haklarının asla kabul edilmeyeceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların sadece %4'ü herhangi bir koşul olmaksızın geri dönmek istediğini, katılımcıların %99'u ise kendi evlerine ve köylerine dönmek istediklerini belirtmişlerdir.

Ülkede 2.260 mülteci ilk geri dönüş için izin alınmış ve Kasım 2018 dönemi için süreç planlanmıştı. Ancak mülteciler vatandaş olarak haklarını ve güvenliğini garanti etmek

istedikleri için bu çaba başarısız oldu. İkinci ülkeye geri dönme girişimi ise 22 Ağustos 2019'da başarısız olmuştur. Myanmar'dan vatandaşlık garantisi alamadıklarını gerekçe gösteren mülteciler geri dönmekten vazgeçmişlerdir.

Bu süreçte Rohingya liderleri Myanmar'a geri dönmek için; diğer insanlar gibi vatandaşlık, serbest dolaşım hakkı, önceki mülklerinin verilmesi ve Birleşmiş Milletler'in süreci izlemesi şeklinde dört temel şart açıklamışlardır (Anadolu Ajansı, 22.8.2019).

Mültecilere gerekli güvenceyi vermeyen Myanmar; başta Çin, Rusya ve Hindistan olmak üzere birçok ülkeden destek görmektedir. Mültecilerin döneceği Rakhine Eyaleti'nde birçok küresel aktörün çıkarı bulunmaktadır. Çin hâlihazırda bölgeye petrol, gaz vb. mineral sektörü için 15 milyar ABD doları yatırım yapmıştır.

Myanmar'ın Mig-29 uçakları ve savaş helikopterleri satın almak için Rusya ile birçok anlaşma yapmıştır. İki ülke arasında ticari ilişkiler de oldukça güçlüdür. Ticaret hacmi 2015 yılında 130,5 milyon dolar iken bu rakam 2017'de 500 milyon dolara ulaşmıştır. Myanmar'ın Rusya'nın yanında Hindistan ile de ikili ilişkileri oldukça güçlüdür. Hindistan tarafından Myanmar'da Kaladan Multimodal Projesi, Four Lane High Way Projesi ve iki su elektrik merkezi projesi yürütülmektedir. Kaladan Multimodal projesi; Myanmar'ı Hindistan'ın Mizoram Eyaleti ile doğrudan bağlantılı hale getirmektedir (Hindu İş kolu, 17.4.2018).

Durum böyle olunca Myanmar hükümetinin Rohingyalı mültecilerin geri dönüşlerine sıcak bakmamasının ve uluslararası toplumun tüm baskısına rağmen güvence verme konusunda direnç göstermesinin sebebi rahatlıkla anlaşılabilir. Bu insanlık dramı küresel aktörlerin insani bakış açılarını geliştirmeleriyle, insan hakkının her türlü maddi unsurların çok ötesinde olduğuna tüm aktörlerin inanmasıyla çözülebilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde maalesef uluslararası göç yönetişimi, Birleşmiş Milletler'de bir yönetim organı bulunmamasının da katkısıyla dünya sahnesinde etkili bir şekilde uygulamaya geçirilememektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, uluslararası göç yönetişimi artık günümüzde devletlerin bireysel bir sorunu haline gelmiştir.

Geçmişte küreselleşme bugünkü gibi güçlü ve kapsamlı bir süreç haline dönüşmemişken, devletler göç yönetişimi hususunda kapsamlı bir kurumsal yapı oluşturamamışlardır. Var olan göç yasalarının çoğunluğu uluslararası organlar tarafından değil egemen devletler tarafından yürürlüğe sokulmuştur.

Bu çalışmanın odak noktasında bulunan Rohingya krizi, literatürde 21. yüzyılda dünyanın en hızlı büyüyen mülteci krizi kabul edilmektedir. Rohingya krizi bağlamında, Birleşmiş Milletler'in kurumu olan BMMYK, IOM, UNDP, WHO, UNICEF, WFP, UNFPA, FAO gibi çeşitli ulusal ve uluslararası kuruluşlarının farklı aktörlerinden oluşan küresel göç yönetişimi mekanizmaları kurulmaya çalışılmaktadır.

Bu örgütlerin çabalarına rağmen, Rohingya krizinin çözümüne yönelik verilen destekler yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle Bangladeş tek başına uluslararası toplumdan az yardım geldiği için kriz yönetiminde zorluk yaşamaktadır.

Maalesef bugün uygulamada hem Bangladeş hem de küresel mülteci sistemi, Rohingya'da yaşanan mülteci krizine çözüm bulamamaktadır. Ayrıca uluslararası camia, küresel göç yönetişimi kapsamında Myanmar'ın, mevcut normatif ve yasal yapıda Rohingya mültecisine zorluklar yaşatması hususlarında yetersiz kalmaktadır.

Son yıllarda krizin çözümü sürecinde Bangladeş; diğer ülkelerden, kuruluşlardan ve özel bağışçılardan bazı mali ve insani yardımlar aldı. BMMYK, birkaç ortakla birlikte, Rohingya İnsani Krizi için Ortak Müdahale Planı (JRP) aracılığıyla fon yaratmayı kolaylaştırdı. Ancak buna rağmen sorunun çözümünde bir türlü somut adımlar atılamamıştır.

Tarihi ve arkeolojik kanıtlar Rohingya Müslüman toplulukların Arakan devletinin yerli halkı olduğunu ve burada 8. yüzyıldan beri nesillerden nesillere ikamet eden çok sayıda

Müslüman olduğunu göstermektedir. Vesali Krallığı (MS 788-957) ve pagan döneminde (1044-1287) Arap tüccarları, evliyalar, dervişler ve din adamları misyonerlik faaliyetleri yürütmüş ve bir dizi yerli insan İslam'ın mesajını kabul etmiştir.

İkhtiar Uddin Bin Bakhtiar Khalji MS 1203'te Bengal'i fethettiğinde Arakan'da Müslüman nüfus artmıştır. Müslümanların sayısı hızla artmaya devam etmiş ve Müslüman hükümdarı Süleyman Şah'ın MS 1784 yılına kadar yaklaşık 350 yıl süren Mrauk-U hanedanlığına gelip Arakan'da kültürü geliştirmiştir.

Müslüman Rohingya ve Budist Maghler arasındaki iki toplum çatışması, Burman otoritesi MS 1875'te Arakan'ı işgal ettiğinde başlamış ve bu çatışma İngiliz döneminde de sürekli büyüyerek devam etmiştir.

Tarihsel olarak 1785'ten sonra Rohingyalılar ana akımdan dışlanmışlardır. Myanmar'daki Rohingyalılar hem yasalarda hem de uygulamada yaşamlarının tüm yönlerini etkileyecek on yıllarca işkenceye ve yerleşik ayrımcılığa maruz kalmışlardır.

1930-1931 ve 1938'te Hindistan karşıtı (Müslüman karşıtı olanlar dâhil) isyanlar sırasında Burma'da yüzlerce Hindistanlı ve Müslüman öldürülmüştür. 'Sadece Burmanya için Burma' kalkışmasında Müslümanların malları yok edilmiş ve yakılmıştır. Nisan 1942'te Burman milliyetçileriyle birlikte silahlı Rakhine yaklaşık 100.000 silahsız Müslümanı katletmiştir.

Politikacılar kasıtlı olarak onları marjinalleştirmek ve yok etmek için ırkçı ve yabancı düşmanlığı girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu süreçte Müslüman Rohingyalılar, diğer etnik gruplar gibi bağımsızlık hareketine katılmış ve sürece önderlik etmişlerdir. General Ne Win iktidarı ele geçirene kadar parlamentoda kendilerini temsil etmiştir.

Bu uzun tarihsel sürece baktığımızda, Müslüman Rohingyalıların Arakan devletinin “toprak güneşi” olduğunu ve 1947'de Hindistan bölünmesi ve 1971'de Bangladeş'in bağımsızlık savaşı sırasında gelen yasadışı Bangladeş veya Hintli göçmenler olmadıklarını açıkça ortaya koymuştur.

Bugün Myanmar hükümet yetkilileri, Rohingya topluluğuna karşı yasadışı ve acımasız faaliyetlerini yasallaştırmak için “yasadışı göçmen” terimini kullanmaktadır.

Rohingya halkı “1982 Vatandaşlık Yasası” nedeniyle vatandaşlık haklarını kaybetmiş hatta eğitim veya tıbbi tedavi haklarından mahrum bırakılmış ve oy kullanma hakkını kullanamamışlardır.

Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu'nun (ARSA) Myanmar polis ve askerine yönelik yapılan saldırılarına cevaben faaliyetleri karşısında yaşanan acımasız işkence, acıları eşi görülmemiş bir seviyeye taşımış, binlerce insanın ölümüne yol açmış ve hayatta kalanlar Bangladeş'e kaçmaya zorlanmıştır.

Söz konusu bu zulüm ve işkenceler analize edildiğinde, Rohingya toplumuna karşı insanı olmayan davranışlar ve yaşatılan vahşet, hoşgörü düzeyinin ötesine geçen bir boyuta ulaşmıştır. Maalesef uluslararası toplum da bu sistematik vahşet modelinden haberdar değildir. Myanmar hükümeti de uluslararası toplum tarafından insan haklarını ihlal etmeme konusunda kayda değer herhangi bir baskı görmemiştir. Bu durum da devlet destekli işkenceyi en yüksek noktaya taşımıştır.

Tarihsel süreçte Bangladeş, devletin oluşumuna ve askeri diktatörlüğe karşı uzun bir mücadele vermiştir. Ancak Bangladeş, Bengal milliyetçiliğine dayanan bir ulus-devlet olmasına rağmen, diğer Batı ülkelerinin standardına bir türlü ulaşamamıştır. Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve ifade özgürlüğü gibi ulus inşasında gereken prensipler, bağımsızlığından bu yana bu ülkede sürekli ihmal edilmiştir. Bangladeş vatandaşının temel ihtiyaçlarını karşılayamamak ve insan haklarını koruyamamakta da adeta öncü rol oynamıştır. Ülkede toprak-ulus-egemenlik aygıtları göçmenleri adeta sisteme karşı savunmasız hale getirmiştir.

Birleşmiş Milletler Rohingyalıları mülteci olarak tanımlasa da Bangladeş hükümeti onları “Zorla Yerinden Edilmiş Myanmar Vatandaşları” olarak görmektedir. Bangladeş’te Rohingya halkının mülteci statüsü ve yasal hakları yoktur.

Bangladeş, demokratik prensibi sıkı bir şekilde koruyamasa da barışı koruma konusunda da bir üne sahiptir. Yardım kuruluşları temel ihtiyaçlar ve tıbbi bakım sağlayarak sınırlı alanda ve zorlu şartlar altında temel altyapıyı inşa etmeye devam etmektedir. Aynı zamanda, devlet ve yardım kuruluşları sel riskleriyle başa çıkmak ve Rohingyalıların

korunması ve öngörülen doğal afet döneminde kadınlara ve çocuklara gerekli hizmetleri sağlamak için ortak hareket etmektedirler.

Önceki mülteci akınından bu yana, BMMYK tüm Rohingya mültecilerini kayıt altına almak ve kapsamlı yardım sağlamak ve rehabilitasyonları için yardım kuruluşları ile birlikte çalışmaktadır. BM ve Uluslararası Göç Örgütü, Rohingya mültecilerine insani destek sağlamak için Bangladeş Hükümeti ile işbirliği yapmaktadır. Yardım kuruluşları hem mülteciler hem de yerel nüfus için temel ihtiyaçları sağlamayı, sürdürülebilir çözümlere destek vermeyi ve mağdur toplum arasında dayanıklılığı desteklemeyi amaçlamaktadır.

Esasında Bangladeş hükümeti bu Rohingya akınını kabul etmeyebilirdi. Ancak Cenevre Sözleşmesi'ne uygun hareket etti ve BMMYK'nın yardımıyla koruma sağlamaya çalıştı. Açıkçası tamamen yetersiz kapasiteye sahip olmasına rağmen sorunlarını çözmek için en iyi şekilde çalıştı. Bu durumu da burada kayda geçirmek gerekiyor.

Bu çalışmada, ilgili konularda oluşturulan teorik zemin üzerine vaka analizleri yapılmıştır. Rohingyalılara ev sahipliği yapan yerel halk ve yardım faaliyetleri yürüten sivil toplum kuruluşları (STK) personeli ile görüşmeler yapılmıştır. Sağlık, eğitim, gıda, güvenlik, barınma, Rohingyalıların ülkelerine geri dönüş ve yerel halklarla ilişkileri gibi hususlar analiz edilmiştir. İlginç bir şekilde, bu analizlerden elde edilen bulgular örtüşmekte, vaka araştırmaları çalışmanın hipotezini desteklemektedir.

Mülteci nüfusu; kolera, difteri, kızamık, ishal, sıtma ve dengue gibi hastalık salgınlarına karşı oldukça savunmasızdır. Üreme, anne, bebek, çocuk ve ergen sağlığı ve beslenmesi konusunda ciddi desteklere ihtiyaçları vardır. Aralarında kronik ve akut beslenme yetersizliği çekenlerin sayısı son derece yüksektir.

Bölgede Bangladeş hükümeti, ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından inşa edilen bazı hastaneler bulunmaktadır. Ancak mülteciler orada birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Su, sanitasyon ve hijyen altyapısının kalitesi çok düşüktür. Sağlık ve beslenme üzerinde büyük etkileri olan binlerce kötü kurulmuş sığ su kuyusu bulunmaktadır. Kanalizasyon sistemi çok yetersizdir. Acil durum tuvaletleri iyi çalışmamakta, tuvalet ve logar kuyularının çoğu barınılan sığınacağın hemen yakınında inşa edilmektedir.

Kriz Bangladeş'te ortaya çıktığında, uluslararası sağlık kuruluşları, mülteci kamplarındaki sağlık koşulları ve bulaşıcı hastalıklar konusunda endişe duydular. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) difteri için Rohingya çocuklarına aşılama ve anti-toksin dozları sağladı. IOM, UNHCR ve MHPSS çalışma grupları zihinsel sağlık-temel sağlık hizmetleri bütünleştirme ve uyarılama görev gücü, acil durum hazırlık ve müdahale çalışmaları başlattı.

Çalışmanın ilgili bölümünde de belirttiğimiz gibi Rohingya krizi sürecinde kadın mültecilerin yaklaşık %67'si cinsel şiddet ve sömürü mağduru olmuştur. Kamplarda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaların yönetimi için toplam 55 güvenli hizmet giriş noktası oluşturulmuştur. UNFPA bazı ortaklarla birlikte, hamile kadınların kurumsal yerlerde doğumlarını teşvik etmek için bir program başlatmış ve klinik sağlık hizmeti sağlayıcılarının, ebelerin ve doktorların eğitim aldığı bir SRHR sağlık merkezi kurmuşlardır.

Yerinden edilmiş Rohingya mültecilerinin çoğu temel barınaklar olan, ancak zayıf yapısal altyapı yetersizlikleri veya mevcut olmayan elektrikten etkilenen geçici kamplarda yaşamaktadırlar. Ortalama ev büyüklükleri yaklaşık 6-7 kişiliktir. Ancak aile büyüklüğünden bağımsız olarak konut büyüklüğü sabit kalmaktadır. Nüfus arttığında konut sabit kaldığı için yaşam şartları zorlaşmaktadır. Birçok mülteci 9-10 metrekareyi bölüp birimlerini ayırarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Geçici barınakların çoğu bambu ve plastik çadırlarla yapılmakta ve mülteciler ince bambu hasırlar üzerinde uyumak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle, soğuk havada mülteciler için bir başka zorluk olarak karşımıza çıkmaktadır. 2017'den Ocak 2019'a kadar olan göç akınından bu yana, küresel yardım kuruluşları yaklaşık 180.000 çadır kurmuş ve gıda dışı ürünler dağıtmışlardır.

Devlet ve küresel yardım kuruluşları, sel riskleriyle başa çıkmak ve Rohingyalıların korunması ve öngörülen doğal afet döneminde kadın ve çocuklar için gerekli hizmetleri sağlamak için ortaklık kurmaktadır. Mülteci çocuklar çoğunlukla zihinsel ve psiko sosyal sıkıntı, istismar, ihmal, cinsel şiddet, çocuk işçiliği, çocuk evlilikleri ve insan ticareti gibi çeşitli risklere karşı çaresizdirler.

Eğitim hakkı, insanlara yaşam için gerekli olan politik, entelektüel ve sosyal araçları sağlayacak şekilde asgari standartlar sunmaları devletler ve sağlayıcılar için bir

zorunluluktur. Kısa bir süre içinde yardım kuruluşları, temel eğitim sağlamak için ekipmanları ve personeli harekete geçirme konusunda önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir.

Topluluğa dayalı kuruluşlar (CBO) ve diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar Bangladeş'te Cox's Bazar'ın 27 mülteci kampında eğitim faaliyeti göstermektedirler. Müfredat tasarımı, öğretmen eğitimi ve yeni bir öğrenme çerçevesinin geliştirilmesi UNICEF'in eğitim sektörü grubu tarafından koordine edilmektedir. Ancak yaklaşık 250.000 çocuğun hâlâ eğitim kapsamına alınması gerekmektedir. Mülteci kamplarında öğretmenin kalitesi, öğrenme merkezinin yapısı ve ortaokuldan sonra resmi eğitimin kısıtlanması gibi bazı önemli sorunlar bulunmaktadır. Bangladeş hükümet politikası Rohingya'ların resmi eğitimini yasaklamış ve çeşitli okullardan, kolejlerden ve üniversitelerden bir dizi Rohingya mülteci öğrencileri maalesef atılmıştır. Okullarda hem çocuk hem de yetişkin öğrencilerin hareketleri sınırlandırılmıştır.

Birçok genç, özellikle de kamplarda doğanlar için, kampın sınırları dünyalarının sınırlarıdır. Bu tür bir kısıtlama bir tür zihinsel işkence ile bağlantılıdır. BRAC, FAW ve WFP Cox's Bazar Bölge Gıda Kontrolörü ve bazı diğer ortaklarla birlikte, gıda sektörüne liderlik etmekte ve 34 kampta gıda yardımı sağlamaktadır. Dağılımın yanlış yönetimi, sendika ve gıda kalitesi gibi bazı sorunlar bulunmaktadır. Gıda yardımına muhtaç olan ve aşırı kalabalıkta yaşayan mülteci nüfusları giderek daha fazla risk altındadır. Kamp sakinlerin çoğu yoksuldur ve vasıfsız işgücü yoluyla kazanılan günlük ücretlerle hayatlarını kazanmaktadırlar.

Mülteci kampları da uzak bölgelerdedir. Kampın ötesinde iş aramalarına izin verilmemekte, bazıları dışarıda iş yapmakta ve yerel işçilerin yerini almaktadır. Birçoğu çoğunlukla kamplar boyunca yol kenarında tezgâh kurarak geçimlerini sağlamaya çalışmaktadır. Maalesef birçok genç Rohingya kadını gelir için seks ticaretinde çalışmaya zorlanmaktadır. Mültecilerin yasal çalışma hakkı olursa, beceri eğitimi geçimlerini sağlamak için yararlı olacaktır.

Bangladeş küçük, kaynakları yetersiz, nüfusu ve sınırlı tarım arazisi olan kırılgan ekonomiye sahip bir ülkedir. Uluslararası toplum Rohingya'lar için masrafları karşılamaya durdurursa, bu sayıda bir Rohingya nüfusuna bakmanın maliyeti; yerel gıda fiyatı, nakliye

fiyatı, gıda tahıl sıkıntısı, turizm, çevresel bozulma ve çeşitli olumsuz sosyal konular dâhil olmak üzere Bangladeş ekonomisi üzerinde birçok olumsuz etkisi olacaktır.

Rohingya krizinde Türkiye hem resmi hem de sivil toplum kuruluşları aracılığı ile aktif rol üslenmektedir. AFAD, TIKA, DIYANET ve Türk Kızılayı ile birlikte 200'den fazla Türk örgütü, sığınak, eğitim, gıda ve sağlık sektörü alanında Rohingya mültecileri için çalışmaktadır. Ayrıca, Rohingya kamplarında yol veya köprü inşaatı, cami projesi, giysi dağıtımı, Kurban projesi, Ramazan projesi, sabun fabrikası ve el sanatları projesi gibi daha başka aktiviteler de yapmaktadırlar. Ancak uygulamada Türkiye'den gelen kuruluşlar arasında merkezi bir koordinasyon ve yönetim sistemi eksikliği dikkat çekmektedir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlarda; mültecilerin yüzde 11,9'unun koordinasyon sorunları hakkında bilgi verdiğini ve yüzde 31'inin deneyimsiz personel sorunları hakkında görüş belirttiği görülmektedir.

Bangladeş, onlarca yıldır mülteci akını nedeniyle çevresel bozulmanın zorluklarıyla karşı karşıya kalmış ancak son zamanlarda mülteci akınının daha da artmasıyla karşı karşıya kaldığı riskler fazlasıyla artmıştır. Çok sayıda Rohingya insanını ağırlamak için, Ukhia ve Teknaf ilçelerinde birkaç geniş alan ağaçlardan temizlenmiş ve Rohingyalıların için bu bölgelerde barınak inşasına başlanmıştır. Ağaç kesimi, toprağın gevşemesi ve toprak erozyonu üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Bu bölgelerde ciddi erozyon sorunları baş göstermeye başlamıştır.

Rohingya mülteci krizi artık basit bir insani mesele değildir. Artık Bangladeş'in iç güvenliği ve istikrarı için potansiyel bir tehdit oluşturmakta ve Güneydoğu Asya bölgesinde ulus ötesi güvenlik için riskli ortamlara zemin hazırlamaktadır.

Kamplarda radikalleşmiş İslami grupların bazı etkileri görülmektedir. Rohingyalılar, ARSA gibi bu bölgedeki kökten dinci hareketin yükselmesinden sorumlu tutulmuşlardır. Ancak ARSA kendilerini hep Arakan devletinin özgürlük savaşçıları olarak adlandırmıştır. Mülteci kampları sürekli ARSA'nın kontrolü altında kalmış, özellikleri geceleri âdete eğitim alanlarına dönüştürülmüş ve durum Bangladeş güvenlik güçlerini zora sokmuş, sıkıntıya uğratmıştır. Mülteci kamplarında militan gruplar tarafından, gece nöbette kalan ARSA veya Myanmar hükümetinin ajanı olarak suçlanan bir sürü Rohingya mültecisi öldürülmüştür.

Bunun yanı sıra, ARSA, Bangladeş yasalarını ve düzenini ihlal eden ve güvenlik tehdidini ihlal eden sınır ötesi mücadele için mülteci kamplarından Rohingya gençlerini kullanmayı sürdürmektedir.

Myanmar hükümeti, son Rohingya krizinin hesap verilebilirliğini henüz kabul etmemiş ve sorumluluğu üslenmemiştir. 2017 mülteci akınından sonra iki kez ülkeye geri dönme girişimi başarısız olmuştur. Çalışmada yapılan ankette katılımcıların yüzde 96'sı Rohingyalıların ülkelerine geri dönmek istediğini ortaya koymaktadır. Ancak anavatanlarına güvenli geri dönüş de dâhil olmak üzere bazı şartlar belirlemişlerdir. Bunlar; diğer etnik gruplar ve vatandaşlar gibi, çocuklar için eğitime erişim, gelişmiş yaşam şartları ve kendilerini ve ailelerini bakabilmek için imkana ve araçlara sahip olmaktır. Rohingyalı mültecilerin temel korkusu güvencesiz yaşamdır. Sürekli olarak Myanmar'ın insan haklarına aykırı uygulamaları nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler.

Söz konusu bu kapsamda ulaşılan çalışma sonuçları paralelinde küresel yönetim kapsamında uluslararası göçte Rohingya mülteci krizine yönelik önerilerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sorunun çözümünde mültecilerin geldikleri ülke ve varış ülkesi arasındaki birim işbirliği ve yapısal güç dengesi ile normatif bir göç yönetim çerçevesi gereklidir.
- Rohingya mülteci krizinin önde gelen koordinasyon ajansı olarak IOM'un desteği ve kapasitesi sadece ulusal düzeyde değil, küresel düzeyde de olmalı ve merkez ve diğer destekleyici kuruluşlarla güçlü bir bağlantı sağlamalıdır.
- Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı (İKT), Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve onların üye devletleri, Myanmar güvenlik güçlerine ve hükümete, Rohingya topluluğuna keyfi saldırılar, yasadışı cinayetler, keyfi tutuklamalar, işkence ve diğer kötü muamele, tecavüz ve cinsel şiddet, barınakların yıkılması, yağma, hareket ve keyfi insani yardımın engellenmesi gibi uluslararası yasaları ihlal eden faaliyetlere son vermek için tüm siyasi ve diplomatik araçları kullanmalıdır. Ayrıca, Kuzey Rakhine Eyaletindeki uluslararası hukukun ihlali iddialarına ilişkin bağımsız, tarafsız ve etkili soruşturmalar için Myanmar'a yardım teklif edilmelidir.
- Myanmar hükümeti, Rohingya ve diğer Müslümanlara dinlerini kamusal veya özel olarak ibadet, uygulama ve öğretme yoluyla barış içinde yaşama özgürlüğünü

sağlamalı ve ırk, renk, etnik köken, cinsiyet, din veya dilden bağımsız olarak vatandaşlığı sağlamak için 1982 Vatandaşlık Yasası yeniden düzenlenmelidir.

- BM nezdinde küresel göç yönetişiminde karar verici aktörler, Eylül 2011'de ilan edilen Kofi Annan Komisyonu'nun raporunu uygulamalıdır. Bu rapor; insani ve gelişimsel konuları, temel hizmetlere erişimi, vatandaşlık ve temel hakların güvencesini içeren yasal sorunları ve Myanmar'ın tüm topluluklarındaki herkesin güvenlik konularını ele almaktadır.
- Temel sağlık hizmetlerine erişimi genişletmek ve kapsamını artırmak için Rohingya kamplarındaki aşılara yönelik farkındalık kampanyaları teşvik edilmelidir. Yeterli ilaç tedariki, doktor ve hemşirelerin artırılması, modern tedavi sistemi, çocuk bakım hastanesinin artırılması, kirliliğin azaltılması, logar kuyuları ve tuvaletin ayrılması ve iyileştirilmesi, daha yeni fosseptik çukurları ve yaşamı tehdit eden hastalıklara karşı farkındalığın artırılması gereklidir. Bangladeş'teki Rohingya nüfusu, mevcut farklı aile planlaması yöntemleri ve diğer sağlık hizmetlerini temin edebilecekleri teslimat noktaları hakkında bilgilendirilmelidir.
- Kızların; cinsiyete göre yapılmış tuvalet, eğitim veren kadın öğretmenler işe alma, nakit temelli sağlık müdahalelere imkân sağlama ve adet hijyen yönetimi müdahalelerini destekleme de dahil olmak üzere eğitim tesislerine erişimleri için güvenli bir ortam yaratılmalıdır.
- Uluslararası toplum, Rohingya çocukları ve gençleri için orta öğretim, kolej ve yüksek öğrenime erişmeye yönelik Bangladeş Hükümeti ile görüşmelidir. Rohingya kampta daha fazla öğrenme merkezi, nitelikli öğretmenler ve materyaller gereklidir. Hem Rohingya hem de ev sahibi topluluklardaki yetişkinler için yaygın eğitime ve mesleki eğitime erişim düzeyini artırmalıdır.
- Bangladeş hükümeti ve BM örgütleri, Rohingya kadın ve genç kızlarına karşı her türlü cinsel tacizi durdurmak ve bunu sağlamak için daha kapsamlı ve önleyici politikalar oluşturmalı ve uygulamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları ve yerel hastaneler, Myanmar güvenlik gücü ve Budistlerin tacizleri karşısında Rohingya kadınlarına daha fazla psikolojik destek sağlamalıdır. Bangladeşli sanıklar, suç işleyen Rohingya yöneticileri ve güvenlik personelleri Bangladeş yasaları uyarınca daha sert cezalandırılmalıdır.

- Rohingya ailelerin gıda maddelerine yönelik temel ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için nakit tabanlı finansman uygulamaları artırılmalıdır. Satış mağazalarının sayısı çoğaltılmalı, kapsamı da genişletilmelidir. Personel kapasitesi, kalabalık yönetimi, çalışma saatlerine saygı ve zaman çizelgesini içeren satış mağazalarının yönetimini güçlendirme süreçleri dikkate alınmalıdır. Yüksek kaliteli taze gıdaların dağıtımını ve tüketimini teşvik etmek için düzenli olarak kontroller yapılmalıdır. Gıda sektöründeki her türlü yolsuzluğu durdurmak için daha bilinçli olunmalıdır.
- Daha fazla alan sağlamak da dahil olmak üzere Rohingya haneleri için yaşam koşulları ve barınakları iyileştirilmeli, daha iyi gıda dışı ürünler ve kitler geliştirilmeli ve muson sezonu için her yıl hazırlık yapılmalı, tedbirler alınmalıdır.
- Kampta ve ev sahibi toplulukta gelir getirici faaliyetler için daha büyük fırsatlar yaratılmalıdır. Kadınlar ve engelli insanlar gibi savunmasız gruplara özel odaklanılmalıdır. Ev sahibi topluluk, geçim kaynaklarının gelişmesine yardımcı olmak için resmi borç verme fırsatlarını genişletmelidir.
- Türk hükümetinin ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği için etkin koordinasyona yönelik etkin bir yönetim sistemi oluşturulmalıdır.
- Uygun bir şekilde ülkeye geri dönüş isteği tüm topluluklardan gelen önemli bir taleptir. Myanmar yetkililer talebi reddederse veya geciktirirse, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Myanmar'a tüm silahların ve diğer askeri güvenlik ekipmanlarının doğrudan ve dolaylı tedarikini, satışını veya transferini kapsayan silah kısıtlamalarına gitmelidir.
- Uluslararası insan hakları ve uluslararası ceza hukukunda ciddi ihlallerden sorumlu üst düzey yetkililere mali yaptırım uygulanmalıdır. Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler Rakhine eyaletinde güvenli bir bölge kurmalı ve Rohingya topluluğunu güvence altına almak için onları verimli işlerde rehabilite etmeye dönük çalışmalar yapmalıdır.
- Çin, Myanmar için en otoriter ülkedir. Rohingya mülteci krizinin sürdürülebilir bir çözümü için Birleşmiş Milletler Çin'den yardım almalı ve birlikte işbirliği yapmalıdır.
- Bangladeş hükümeti 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni onaylamalı ve sığınma talebinde bulunan kişilerin ayırım gözetmeksizin mülteci statüsüne alınmalarını sağlamalıdır.

KAYNAKLAR

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.15.
- Agier, M., Nice, R., and Wacquant, L. (2002). Between war and city: Towards an urban anthropology of refugee camps. *Ethnography*, 3(3),317-341.
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Akçapar, Ş. (2012). Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar. A. Ş. Gülfer I. Öner, *Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsan Boyutu* içinde (s. 563- 576). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akıncı, B., Nergiz, A., ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58-83.
- Al Masudi, (1938). Muruj al-dhahabWa-Ma'adim al-Juwhar. *Cairoedition*, 1, 129-130.
- Aleinikoff, T. A. Cholewinski, R., Perruchoud, R. & MacDonald, E. (eds), (2016). *International Migration Law: Developing Paradigms and Key Challenges*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 467-479.
- Alexendar B. (2008). *Global migration governance* (No. 2008/43). GEG Working Paper.
- Alexendar B. (2016). *Global governance and forced migration* (pp. 312-319). London: Routledge.
- Ali, M. M. (1985). History of the Muslims of Bengal. *Imam Muhammad ibnSa'ūd Islamic University*. 168, 368-866.
- Anthony Irwin, (1945). *Rohingya refugees*, Burmese Outpost, 21-22.
- Arakan's place in the civilisation of the Bay (2010). JBRS, Vol. II Fiftieth Anniversary Publication No. 2, 486.
- Asar, A. (2017). *Yabancılar Hukuku*, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları. s. 33.
- Aung, M. H. (1967). *A History of Burma*. New York and London: Cambridge University Press. 214–215.
- Avcı, S. (2003). *Gelişimi ve Sorunları Açısından Türkiye’de Şehirleşme*. Sırrı Erinç Sempozyumu 2003 Coğrafya Genişletilmiş Bildiri Özetleri, 221. 218-225. İstanbul.
- Barnett, M. (2002). *Eyewitness to a genocide: the United Nations and Rwanda*. Cornell University Press.
- Başel, H. (2007). “Türkiye”de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. Prof. Dr. Haşmet Başar’a Armağan, 53. Kitap, Yayın No: 595, İstanbul. 520-521.

- Bertil, L., Lintner, A. (1990). *Outrage: Burma's Struggle for Democracy*. London, 28.
- Betts, A., Kainz, L. (2017). *The history of global migration governance*. Refugee Studies Centre, Oxford Department of International Development, University of Oxford.
- Biermann, F., Pattberg, P. and van Asselt, H. (2009). *The fragmentation of global governance Architecture, a framework for analysis*, Global Governance and Politics 9(4), 14-40.
- Borlat, C. (2019). *1989 Zorunlu Göçü, Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonu: Çanakkale Şirinköy Bulgaristan Göçmenleri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi. Çanakkale.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T. ve Sezen S. (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Ankara: TODAİE.
- Brouk, B. (2018). The Right to Education Denied for Rohingya Refugees in Bangladesh, Burmese Rohingya Organization in UK, 11.
- Buchanan, (1799). *A Comparative Vocabulary of Some of the Languages spoken in the Burma Empire*. Asiatic Researches, 19–40.
- Burma, G. (1957). *Akyab District. Supdt, Government Print. And Staty, Union of Burma*, 85.
- Bünt, M. (2011). Burma's Transition to 'Disciplined Democracy': Abdication or Institutionalization of Military Rule? 177.
- Castles, S., Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (İ. A. Bülent Uğur Bal, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 12.
- Cesur, A. (2018). Yönetişim perspektifinden kent konseylerinin kent yönetimindeki rolü ve işlevselliği. *Journal of International Social Research*, 11(55).
- Chowdhury, M. A. (2004). Bengal-Arakan Relations, 1430-1666 AD. Firma KLM, 6.
- CIA (2013). The World Factbook. East and South East Asia: Burma.
- Collis, M. (1985). *The land of the great image*. New Directions Publishing.
- Collis, M. S., & Bu, S. S. (1925). Arakan's Place in the Civilisation of the Bay. *Journal of Burma Research Society 50th Anniversary Publications*, (2), 486.
- Collis, Maurice (2008), The land of the Great Image, Hesperides Press, Hong Kong, November, 147.
- Cope, S., Leishman, F., and Starie, P. (1997). Globalization, new public management and the enabling State. *International Journal of Public Sector Management*, 10(6), 444-460.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 67-91.

- Çağlayan, S. (2015). Suriye savaşı ve suriyeli göçmenler: teori ve kavramsal anlama çabası. *Sosyoloji Divanı Dergisi*. 3(6), 193-208.
- Çakı, A. (2018). *Geçmişten bugüne Türkiye'nin göç politikası ve Suriyeli göçmenler bağlamında göç yönetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakır, S. (2011). In Turkey, migration, urbanization / squatter problem and produced policies. *Süleyman Demirel University Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences*, (23), 209-222.
- Danvers, F.C. (1988). *The Portuguese in India: being a history of the rise and decline of their eastern empire* (Vol. 1). Asian educational services.
- Dede, D., & Alada, D. A. B. (2011). *Çok Düzeyli Yönetişim Olgusunun Kent konseyleri Bağlamında İncelenmesi: Helsdnkd, Stockholm, Bergen, Barselona Kent Konseyleri*.
- Demirel B.A. (2004). Doğuda Göçün Temelleriç. *Baskent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eleştirel- Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı, Pivolka*, 14, 8.
- Dirim Tokatlı, Ö. (2011). *Küreselleşme sürecinde uluslararası göç hareketlerinin işgücü piyasalarına etkisi* (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).
- Dönmez Kara., C. Ö. (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları*, Doktora Tezi. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. Çanakkale.
- Education Needs Assessment, (2019). *Cox'sBazar*, Bangladesh.
- Erkan, R., and Bağ, M. (2005). The tendency to integrate with the city in the areas of migration and poverty: Diyarbakır example. *Hacettepe University Faculty of Letters Journal*, 22(1).
- Eryılmaz, B. (2001). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Eş, M., ve Ateş, H. (2004). Kent yönetimi, kentlileşme ve göç: sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 206-248.
- Finkle, J. L., and McIntosh, C. A. (2002). United Nations population conferences: shaping the policy agenda for the twenty-first century. *Studies in Family Planning*, 33(1), 11-23.
- Foster Stockwell (2002). *Westerners in China: A History of Exploration and Trade, Ancient Times through the Present*. McFarland. 30 December 2002, 15. ISBN 978-0-7864-8189-7.
- Fox, M. (2016). Azeem Ibrahim: The Rohingyas. Inside Myanmar's Hidden Genocide. *Internationales Asian forum*, 47(3-4), 35.

- Frederick Charles Danvers (1988). *The Portuguese in India: Being a History of the Rise and Decline of Their Eastern Empire*. Asian Educational Services, 528. ISBN 978-81-206-0391-2
- Gallano, H. R. (2018). Education capacity self-assessment. Transforming the Education Humanitarian Response of the Rohingya Refugee Crisis, Cox's Bazar, Bangladesh, Working Document, March, 2018. p.18.
- Ganesan, Kyaw Yin Hlaing, (2007). Myanmar: State, Society and Ethnicity HPI publications, ISEAS / HiroshimaPeaceInstitute, p.3.
- George Thomas Kurian, (1992). Encyclopedia of Third World (Revised Edition), op. cit., p.249.
- Ghosh, JM (1960). Magh raiders in Bengal. Bookland. Alexendar Betts. (Ed.). (2011). Global migration governance. Oxford University Press.
- Global Commission on International Migration. (2005). Migration in an interconnected world: New directions for action. The Commission.
- Gözüm, K. (2017). Uluslararası göç ve gelişmekte olan ülkelere etkisi: Türkiye örneği (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Green, J. F., & Thouez, C. (2005). Global governance for migration and the environment: what can we learn from each other? GCIM: Global Migration Perspectives, (46).
- Guy, P.B., Pierre, J. (1998). "Governance without government? Rethinking Public Administration. *Journal of PA Research&Theory*, 8, 2:223-244.
- Güler, B. Ayman, (2000). Devletin Yeniden Yapılandırılması" Yerel Gündem, II, 9:4-12.
- Habibullah, N. M. (1995). History of Rohingya Nation, Bangladeshco-operative book Society publications, Dhaka. p. 89, 93-94, 96-97, 107, 119.
- Hall, D. G. E. (1968). A History of South East Asia, New York, p. 389.
- Hamurcu, Ali; Y. Özden (2018). "Uluslararası Göç Yönetişimi Ve Türkiye", ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019.
- Han, (1986). A study on Vesalioldcity, Research Center forArchaeological Studies, Yangon, p.6.
- Haque, MD. Shahidul (2012). Fundamentals of National Migration Governance: IOM's Approach, Programs and Tools'', Conference on Mainstreaming Migration into Development Planning, 7-8 May, New York: IOM, p: 2.
- Harvey, G. E. (1947). Outline of Burmese history. Longmans, Green. pp.91-111-113.
- Hazary A.F., (1978). Burma: An Arab Land of the East, Dacca Review. HM Elliot and J. Dowson, History of India as told by its own historian, 35.

- HCR, U. (2007). Bangladesh: Analysis of Gaps in the Protection of Rohingya Refugees. UNHCR Report, p.33.
- Human Rights Watch, (2012). 'The Government should have stopped this'. New York: Human Rights Watch, p. 20–29.
- IHH, (2019). Arakan Faaliyetleri, 25 Ağustos 2017 – 19 Mayıs 2019. P.7, 9. (27.07.2019).
- Insights, G. (2010). A Review of Multilateralism and International Organizations. Global Governance, 2006, 1.
- International Labor Office. (2010). International labour migration: a rights-based approach. International Labour Office.
- Ishaq, M. (1971). Bangladesh district gazetteers: Chittagong Hill tracts. Govt. Of Bangladesh, Dhaka. Meah F, Recreational possibilities in forests of Bangladesh. Review Paper, (110).
- Islam, N. (1999). The Rohingya Problem, Arakan Rohingya National Organisation (ARNO). Arakan (Burma), p.2.
- İçduygu, A., & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Donemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri. Baydar, O.(ed.), 75, 249-268.
- İnternet: ACAPS, (2017). *Rohingya Crisis Situation Analysis*, November 2017, p.11. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/171122%20ACAPS%20Rohingya%20Crisis%20Analysis.pdf> (06.12.2017).
- İnternet: ACAPS. (2017). *Rohingya Crisis Situation Analysis*, 22 November 2017, p.5,13 https://www.acaps.org/sites/acaps/files/products/files/20171122_acaps_rohingya_crisis.pdf (22.11.2017).
- İnternet: ACAPS. (2017). *Rohingya Crisis Situation Analysis*, June 2008, p.3. https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/20180606_acaps_npm_report_camp_governance_final_0.pdf (05.06.2017).
- İnternet: AFAD, (2018). AFAD's Humanitarian Aid to Rohingya Refugees in Bangladesh—Report No: 1—as of December 4th, 2018, p.2. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/AFADRohingyaRefugeesReport1.pdf> (19.02.2018).
- İnternet: AFAD, (2019). Rohingya Twins Resuscitated at the Turkish Hospital, 6 January, 2019. <https://www.afad.gov.tr/en/34143/Rohingya-Twins-Resuscitated-at-the-Turkish-Hospital> TIKA provided 6 ambulances for health facilities. (06.01.2019).
- İnternet: AFAD, (2019). Rohingya Twins Resuscitated at the Turkish Hospital. <https://www.afad.gov.tr/en/34143/Rohingya-Twins-Resuscitated-at-the-Turkish-Hospital> (19.02.2019).

- Internet: Al Jazeera, (2017). Rohingya crisis explained in maps, accessed 28 October, 2017. <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/09/rohingya-crisis-explained-maps-170910140906580.html>(28.10.2017).
- Internet: Alam, M. A. (1999). A Short Historical Background of Arakan. p.23, <https://www.kaladanpress.org/images/document/2018/A%20Short%20Historical%20Background%20of%20Arakan.pdf>(24.12.2019).
- Internet: Aljazeera, (2017). Myanmar: Major ethnic groups and where they live, 14 March 2017. <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2017/03/myanmar-major-ethnic-groups-live-70309143208539.html>(14.03.2017).
- Internet: Amnesty International, (2004). The Rohingya Minority: Fundamental Rights Denied, (2004). <http://www.amnesty.org/en/library/info/ASA16/005/2004>(22.08.2019).
- Internet: Anadolu Agency, (2017). Rohingya, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/12-killed-in-rohingya-militant-attacks-in-myanmar-west/893434>(25.08.2017).
- Internet: Anadolu Agency, (2018). New report: Myanmar army killed over 24000 Rohingya. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/new-report-myanmar-army-killed-over-24-000-rohingya/1235442>(19.08.2018).
- Internet: Anadolu Agency, (2019). Fearful, Rohingya refugees reject planned repatriation, Anadolu Agency, 22 August 2019. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/fearful-rohingya-refugees-reject-planned-repatriation/1562602>(22.08.2019).
- Internet: Anadolu Agency, (2019). Turkey at forefront of giving aid to Rohingya Refugees, 22 August, 2019. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/turkey-at-forefront-of-giving-aid-to-rohingya-refugees/1237059>(22.08.2019).
- Internet: Anadolu Agency, (2019). Turkish NGO builds 1600 home for Rohingya, 14 January, 2019. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/bangladesh-turkish-ngo-builds-1-600-homes-for-rohingya/1364177>(14.01.2019).
- Internet: Anadolu Agency, (2019). UN expert urge Bangladesh to probe death of Rohingya, 17 September, 2019. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/un-experts-urge-bangladesh-to-probe-deaths-of-rohingya/1586114>(17.09.2019).
- Internet: BBC News, (28 October 2012) <https://www.bbc.com/news/world-asia-20114326>. (20.03.2018).
- Internet: BBC, (2018). Boris Johnson 'doubts Aung San Suu Kyi grasps Rohingya suffering, 11 February 2018, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-43022051> (11.02.2018).
- Internet: BBC, (2018). Boris Johnson: Rohingya refugees need safe way back, 10 February 2018. <http://www.bbc.com/news/uk-43014858> (10.02.2018).
- Internet: BBC, (2018). The Rohingya children trafficked for sex, 20 March 2018. <https://www.bbc.com/news/world-asia-43469043> (20.03.2018).

- İnternet: Chamie, J. and Mirkin, B. (2013) dodging international migration at the united nations, PassBlue, <http://www.passblue.com/2013/01/29/dodging-international-migration-at-the-united-nations/> (accessed 6 May 2017).
- İnternet: Counsil on Foreign Relation, (25 March, 2016). The Rohingyas. [https://www.cfr.org/background/understanding-myanmar\(07.07.2019\).](https://www.cfr.org/background/understanding-myanmar(07.07.2019).)
- İnternet: Daily Sabah, 22 November, (2018). Turkish Red Crescent's 'village' a lifelinefor Rohingya, 22 November, 2018. <https://www.dailysabah.com/turkey/2018/11/22/turkish-red-crescents-village-a-lifeline-for-rohingya> (22.11.2018).
- İnternet: Dhaka Tribune, (2018). Swisspresidentcallsforvoluntary, safereturn of Rohingyas, 6 February 2018. [http://www.dhakatribune.com/bangladesh/nation/2018/02/06/swiss-president-coxs-bazar-visit-rohingya-camp\(07.07.2018\).](http://www.dhakatribune.com/bangladesh/nation/2018/02/06/swiss-president-coxs-bazar-visit-rohingya-camp(07.07.2018).)
- İnternet: ECW facilitated Multi-Year Resilience Program, (2018). Educationfor Rohingya refugeesandhostcommunities in Bangladesh, 2018, p.26. [http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Dhaka/pdf/EDU/ECW_MYRP_Bangladesh_2018.pdf\(07.07.2018\).](http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Dhaka/pdf/EDU/ECW_MYRP_Bangladesh_2018.pdf(07.07.2018).)
- İnternet: Göç Terimleri Sözlüğü (2018). IOM Uluslararası Göç Örgütü, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2020).
- İnternet: Homer, K. (2018). "Breastfeeding boosts baby Shamsida's health in the camp". [https://www.wvi.org/myanmar-%E2%80%93-bangladesh-refugee-crisis/article/breastfeeding-boosts-baby-shamsidas-health-camp\(07.07.2018\).](https://www.wvi.org/myanmar-%E2%80%93-bangladesh-refugee-crisis/article/breastfeeding-boosts-baby-shamsidas-health-camp(07.07.2018).)
- İnternet: HRW (2013). All You Can Do is Pray. Crimes against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State. http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/burma0413_FullForWeb.pdf (07.07.2019).
- İnternet: Human Rights Watch, (2017). Rohingya Refugee Crisis. [https://www.hrw.org/news/2017/12/17/burma-40-rohingya-villages-burned-october\(07.07.2017\).](https://www.hrw.org/news/2017/12/17/burma-40-rohingya-villages-burned-october(07.07.2017).)
- İnternet: Human Rights Watch, (2019). Spate of Bangladesh 'Crossfire' Killings of Rohingya, 18 September, 2019. [https://www.hrw.org/news/2019/09/18/spate-bangladesh-crossfire-killings-rohingya\(18.09.2019\).](https://www.hrw.org/news/2019/09/18/spate-bangladesh-crossfire-killings-rohingya(18.09.2019).)
- İnternet: Humanitarian Response (2018), Rohingya Refugeecrisis, (September 2017-February 2018), p.30. [https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/bangladesh_-_humanitarian_response_plan_-_final_report_may_2018.pdf\(27.07.2018\).](https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/bangladesh_-_humanitarian_response_plan_-_final_report_may_2018.pdf(27.07.2018).)

- Internet: Humanitarian Response, (2018), Rohingya Refugee Crisis, p. 15, 16, 21, 23, 24, 26, 29, 34, 61.
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/JRP%20for%20Rohingya%20Humanitarian%20Crisis%20-%20FOR%20DISTRIBUTION.PDF> (07.07.2019).
- Internet: IHH, (2018). Qurbanaidto 2 million 300 thousand people in need,
<https://www.ihh.org.tr/en/news/2-milyon-300-bin-muhtaca-kurbani-yardimi>(23.08.2018).
- Internet: Inter Agency Working Group, (2018). Women and Girls Critically Under served in Rohingya Refugee Response, p.1.
<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/IAWG%20Statement%20on%20Rohingya%20Humanitarian%20Response.pdf>(22.02.2018).
- Internet: International Crisis Group (2016). Myanmar: A New MuslimInsurgency in RakhineState. <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/283-myanmar-new-muslim-insurgeny-rakhine-state>(31.08.2016).
- Internet: Ipas, (2018). A critical need. Reproductive Health care for Rohingya refugees. 28 February, 2018. <https://spotlight.ipas.org/>(28.02.2018).
- Internet: ISCG (2019), Bangladesh: Cox'sBazarre fugee response (4W) - as of 07 July 2019.
https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/190707_4w_final_english.pdf(07.07.2019).
- Internet: ISCG, (2018) Situation Report Rohingya RefugeeCrisis, Cox'sBazar, 11 October 2018, p. 8.
https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/iscg_situation_report_11_oct_2018.revised.pdf(11.10.2018).
- Internet: ISCG, (2018). Situation Report: Rohingya Refugee crisis" reports, Inter Sector Coordination Group, April, 2019, p.1.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sitrep_april_2019.pdf (03.04.2018).
- Internet: ISCG, (2019). ISCG Situation Report: Rohingya RefugeeCrisis, Cox'sBazar, August 2019, p.1.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/sitrep_august_2019_-_final.pdf(27.08.2019).
- Internet: ISCG. (2017). Situation Report Rohingya Refugeecrisis, 24 December, 2017.
<https://reliefweb.int/report/bangladesh/iscg-situation-update-rohingya-refugee-crisis-cox-s-bazar-21-december-2017> (21.12.2017).
- Internet: ISCG. (2018). Situation Report Rohingya Refugeecrisis. 10th May, 2018, p.1.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/20180510_-_iscg-sitrep_final.pdf (10.05.2018).
- Internet: Join Rapid Needsassessment, (2017). Education& Child Protection in Emergencies, Rohingya RefugeeResponse, p. 6, 343, 42, 43, 50, 57.
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/eie_cprie_jrna_report_-_rohingya_refugee_response_-_25_january_2018.pdf(25.01.2018).

- Internet: Joint Response plan, (2019). Humanitarian Crisis for Rohingya, January – December, 2019.p. 24, 34, 61. http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2019%20JRP%20for%20Rohingya%20Humanitarian%20Crisis%20%28February%202019%29.comp_.pdf(31.11.2019).
- Internet: Maritime Executive, (2018). <https://www.maritime-executive.com/article/china-and-myanmar-agree-to-1-3-billion-port-project>(08.11.2018).
- Internet: NDTV, (2018). ndtv.com/world-news/china-to-build-port-in-myanmar-third-in-indias-neighbourhood-1944916. (19.11.2018).
- Internet: Reach, (2018). Rohingya refugee response, Water, Sanitation and Hygiene base line assessment, Bangladesh, Cox's Bazar, April 2018, p.9. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/reach_bgd_report_wash_hh_survey_april_2018_0.pdf(15.04.2018).
- Internet: Reliefweb, (2017). Statemap, DistrictRakhaine, 10 October, 2017. <https://reliefweb.int/map/myanmar/myanmar-district-map-rakhine-state-23-oct-2017-enmy>(10.10.2017).
- Internet: Reliefweb, (2019). Bangladesh: Cox'sBazarRefugeePopulation as of 31 August 2019. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/190831_cox_bazar_reference_map_with_pop_id0225.pdf(31.08.2019).
- Internet: Reliefweb, (2019). Bangladesh: Rohingya RefugeeStudentsExpelled, 2nd April, 2019, <https://reliefweb.int/report/bangladesh/bangladesh-rohingya-refugee-students-expelled>(02.04.2019).
- Internet: Reuters, (2018). Bangladesh police free detained foreign aid workers, 24 February 2018, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-bangladesh-ngo/bangladesh-police-free-detained-foreign-aid-workers-idUSKCN1G80HY>(24.02.2018).
- Internet: Rohingya Refugee Response, (2017). Education& Child Protection in Emergencies, JointRapidNeedsAssessment, Rohingya RefugeeResponse, 2017, p.54. https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/eie_cprie_jrna_report-rohingya_refugee_response_-_25_january_2018.pdf(25.01.2018).
- Internet: The Conversation, (2017). Turkey, the Rohingya crisisandErdoğan'sambitionsto be a global Muslim leader, 13 September, 2017.<https://theconversation.com/turkey-the-rohingya-crisis-and-erdogans-ambitions-to-be-a-global-muslim-leader-83854> (13.09.2017).
- Internet: The Conversation, (2018). Rohingya refugeesremain a heavyburden on Bangladesh 20 August, 2018. <https://theconversation.com/rohingya-refugees-remain-a-heavy-burden-on-bangladesh-101570>(20.08.2018).
- Internet: The Daily Star, (2019). Turkey pledgessupporttoend Rohingya crisis 19 May, the Daily star. <https://www.thedailystar.net/rohingya-crisis/news/turkey-pledges-support-end-rohingya-crisis-1745866>(19.05.2019).

- İnternet: The Daily Sun, (2019). Slain 'Rohingya robber leader' Nur Mohammad obtained Smart Card, 1stSeptember 2019. [https://www.daily-sun.com/post/420159/2019/09/01/Slain-%E2%80%98Rohingya-robber-leader%E2%80%99-Nur-Mohammad-obtained-Smart-Card\(01.09.2019\).](https://www.daily-sun.com/post/420159/2019/09/01/Slain-%E2%80%98Rohingya-robber-leader%E2%80%99-Nur-Mohammad-obtained-Smart-Card(01.09.2019).)
- İnternet: The Hindu Business line, (2018). India starts construction of 1600-cr Mizoram-Myanmar kaladan road, 17 April 2018. [https://www.Thehindubusinessline.com/news/india-starts-construction-of-1600-cr-mizoram-myanmar-kaladan road/article 2357 71 07.ece\(17.04.2018\).](https://www.Thehindubusinessline.com/news/india-starts-construction-of-1600-cr-mizoram-myanmar-kaladan-road/article 2357 71 07.ece(17.04.2018).)
- İnternet: The Rohingya Post, (2019). Refugee girl expelled from University for being Rohingya in Bangladesh, 7th September, 2019. [https://www.rohingyapost.com/refugee-girl-expelled-from-university-for-being-rohingya-in-bangladesh/?fbclid=IwAR0QJkkq7wLgyNZnhnyxOo%20F%20OnTxr2GbVUjSFGMip6-AGH83t3Dnu3 DfESRo\(07.09.2019\).](https://www.rohingyapost.com/refugee-girl-expelled-from-university-for-being-rohingya-in-bangladesh/?fbclid=IwAR0QJkkq7wLgyNZnhnyxOo%20F%20OnTxr2GbVUjSFGMip6-AGH83t3Dnu3 DfESRo(07.09.2019).)
- İnternet: Türk Dil Kurumu, (2018), Türk Dil Kurumu tanımı için bkz. [http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a58cacc81df1.56824848 \(10.04.2020\).](http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a58cacc81df1.56824848 (10.04.2020).)
- İnternet: UN News (2018). Global perspective Human stories, UN News, 11 May 2018. [https://news.un.org/en/story/2018/05/1009372\(11.05.2018\).](https://news.un.org/en/story/2018/05/1009372(11.05.2018).)
- İnternet: UNB, (2019), Rohingya robber leader Noor had smart ID card 1stSeptember, 2019. [https://unb.com.bd/category/bangladesh/rohingya-robber-leader-noor-had-smart-id-card/27335\(01.09.2019\).](https://unb.com.bd/category/bangladesh/rohingya-robber-leader-noor-had-smart-id-card/27335(01.09.2019).)
- İnternet: UNDP, Myanmar Annual Report, 2016, P-9. [https://www.mm.undp.org/content/myanmar/en/home/library/poverty/UNDP_MM_Annual_Report_2016.html \(28.07.2016\).](https://www.mm.undp.org/content/myanmar/en/home/library/poverty/UNDP_MM_Annual_Report_2016.html (28.07.2016).)
- İnternet: UNFPA, (2018). As Rohingya Refugee Crisis Escalates, Women Emerge as Front-line Respondents, UNFPA, Dec. 6, 2017. [https://www.unfpa.org/news/rohingya-refugee-crisis-escalates-women-emerge-front-line-responders\(06.12.2017\).](https://www.unfpa.org/news/rohingya-refugee-crisis-escalates-women-emerge-front-line-responders(06.12.2017).)
- İnternet: UNHABITAT, (2009). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, The Right to Adequate Housing, 2009, p.9. [https://www.ohchr.org/documents/publications/fs21_rev_1_housing_en.pdf \(28.07.2019\).](https://www.ohchr.org/documents/publications/fs21_rev_1_housing_en.pdf (28.07.2019).)
- İnternet: UNHCR (2018). Refugee at a glance, the influx to Bangladesh is one of the largest and fastest growing refugee crisis in decades, UNHCR, 22 February, 2018. [https://www.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=5fdca0f47f1a46498002f39894fcd26f\(22.02.2018\).](https://www.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=5fdca0f47f1a46498002f39894fcd26f(22.02.2018).)
- İnternet: UNHCR (2019). Operational Update, Bangladesh, 1 March – 31 March 2019 p.4. [https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/68914.pdf\(31.03.2019\).](https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/68914.pdf(31.03.2019).)
- İnternet: UNHCR, (2017). Global Trends: Forced Displacement in 2017." UNHCR accessed 07 Nov, 2018, [http://www.unhcr.org/globaltrends2017/. \(07.11.2018\).](http://www.unhcr.org/globaltrends2017/. (07.11.2018).)

- Internet: UNHCR, (2017). RapidProtectionAssessmentBangladeshRefugeeCrisis, 15 October 2017, p.12.https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/assessments/rapid_protection_assessment_-_final_15_october_2017.pdf(15.10.2017).
- Internet: UNHCR/WFP, (2008) Report of the WFP-UNHCR JointAssessmentMission, 15th-24th June 2008, Bangladesh, p. 5. <https://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/ena/wfp190341.pdf> (28.07.2019).
- Internet: UNICEF advocacyalert, (2019). Beyond survival Rohingya refugeechildren in Bangladeshwanttolearn, UNICEF Bangladesh, August, 2019, p. 12. <https://www.unicef.de/blob/197634/ff8efa7a22283f574756bb859030ba95/2019-08--rohingya-child-alert--1--data.pdf>(18.08.2019).
- Internet: UNICEF, (2018). FuturesIn The Balance, BuildingHopeFor A Generation Of Rohingya Children, 2018, p. 34.<https://www.unicef.org/bangladesh/media/2066/file/Rohingya-ChildAlert-Aug2018.pdf>(28.08.2018).
- Internet: UNICEF. (2017). Bangladesh: Humanitarian Situati on report No. 52 (Rohingya influx). Retrieved 8 April, 2018.p.4. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Bangladesh%20Humanitarian%20Situation%20Report%20No.%2052%20%201%20January%20to%2030%20June%202019.pdf>(08.04.2018).
- Internet: Voice of WADI, (2017). Bengali News site disclose about Myanmar's proindependence leaders. 23 September, 2017. <https://voiceofwadi.com/2503/bengali-site-disclose-myanmars-pro-independence-leaders/>(23.11.2017).
- Internet: WHO, (2017). Mortality and Morbidity Weekly Bulletin (MMWB): Cox's Bazar. *Bangladesh*, (6), 3. <http://www.searo.who.int/bangladesh/finalmmwbvol8.pdf>(20.12.2017).
- Internet: WHO, (2017). Rohingya refugees in Bangladesh: HealthSectorBulletin No.1, 01 October- 15 November 2017, p.2, 3, 6. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/cxbhs-bulletin.pdf>(15.11.2017).
- Internet: WHO, (2018). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.3, 26thFebruary, 2018, p.12. <http://www.searo.who.int/bangladesh/healthsectorcxbbanbulletinno3.pdf> (26.02.2018).
- Internet: WHO, (2018). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.5, 11 June 2018, p. 4, 5, 12. file:///C:/Users/User/Downloads/rohingya-crisis-in-coxs-bazar-bangladesh-health-sector-bulletin-no-5.pdf(11.06.2018).
- Internet: WHO, (2018). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.6, 24 September 2018, p. 12. <http://www.searo.who.int/bangladesh/healthsectorcxbbanbulletinn6.pdf>(24.09.2018).

- Internet: WHO, (2019). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.8, 22 March 2019, p.8. <http://www.searo.who.int/bangladesh/health-sector-cxb-bangladesh-no8.pdf>(22.03.2019).
- Internet: WHO, (2019). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.9, 20 May 2019, p.6. <http://www.searo.who.int/bangladesh/health-sector-cxb-bangladesh-no9.pdf>(20.05.2019).
- Internet: WHO, (2019). Rohingya refugees in Bangladesh: Health Sector Bulletin No.10, 28 July 2019, p.11, 19. https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/health_sector_cxb_bangladesh_no.10_final_forpubs.pdf(28.07.2019).
- Internet: Wright, R. & Westcott, B. (2017). CNN, September 8, 2017. At Least 270,000 Rohingya Flee Myanmar Violence in 2 Weeks. <https://edition.cnn.com/2017/09/08/asia/rohingya-myanmar-refugees-drowning/index.html>(08.09.2017).
- Jilani, A. F. (1999). The Rohingyas of Arakan: Their quest for justice. Ahmed Jilani. p. 26, 27, 28
- Journal of the Asiatic Society of Bengal (JASB), (2011). The Rohingyas, XIII, 2011, p. 36.
- Journal of the Burma Research Society (JBRS), (1960). Arakan's place in the civilisation of the Bay in, Fiftieth Anniversary Publications No. 2, p. 491-2.
- Kahraman, S., & Tanıyıcı, Ş. (2016). Türkiye'de göç yönetimi ve Suriyeli sığınmacılar Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBE, Konya.
- Kalm, S. (2008). Governing global migration. Department of Political Science, Lund University.
- Kanlı, I. B., Başköy, D. (2018). Küreselleşme ve Çevre Sorunları Bağlamında Göç: İklim Mültecileri. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 6(3), 53.
- Kara, C. Ö. Dönmez (2015), Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği ve Türkiye'nin Politikaları, Doktora Tezi, Çanakkale 18 Mart Ün. SBE, Çanakkale.
- Karaman, Z. T. (2000). Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler. Türk İdare Dergisi, 72(426), 5-42.
- Karim, D. E. H. O. A., Bisharad, S. (1935). Arakan Rajshabhay Bangla Shahitya. pp.4-12.
- Kaya, A., & Şahin, B. (Eds.). (2007). Roots and routes: the migration process in Turkey (Vol. 7). Istanbul Bilgi University publications.
- Kaya, Ibrahim & Eren, EY (2015, October). The legal status of Syrians in Turkey: One of the remaining rights and obligations. SETA, 2015, p: 5- 6.
- Kettl, D. F. (2000). The transformation of governance: Globalization, devolution, and the role of government. *Public administration review*, 60(6), 488-497.

- Khan, A. K. (2018). Caught between Scylla and Charybdis: A study of Rohingya repatriation in Myanmar in light of theory and practice from Bangladesh's perspective.
- Khan, A.M. (1999). The Maghs. Buddhist Community in Bangladesh, Dhaka: The University Press Ltd.
- Khan, A.M. (2000). The ARNO 's Memorandum of Appeal to 27th ICFM, Arakan, June op. cit.; p.42000, p.1.
- Kickert, Walter J. M., (1997). Public Governance in the Netherlands: An Alternative to Anglo-American Managerialism. *Public Administration*, 75:731-752.
- Kiragu, E., Rosi, A. L., and Morris, T. (2011). *States of denial: A review of UNHCR's response to the protracted situation of stateless Rohingya refugees in Bangladesh*. Policy Development and Evaluation Service, UNHCR, p.9.
- Knuters, S. (2018). Political Buddhism and the Exclusion of Rohingya in Myanmar: Exploring targeted religious nationalism using Myanmar's Muslim Rohingya minority as a case study. p.1.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri" *KAÜ-İİBF Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Koser, K. (2010) 'Irregular migration'. In: Marshall, B. (ed.) *The politics of migration: A survey*. London: Routledge.
- Kurian, GT (1992). *Encyclopedia of the Third World Fourth Edition Volume III*. Ghosh, J. M. (1960). *Magh raiders in Bengal*. Bookland, p.18.
- Kurt, Hacı (2018). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 148-178.
- Kuzu, Abdullah (2013), "Veri Toplama Yöntem ve Araçlar", Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ed. A. Kurt, Anadolu Ün. Yay., Eskişehir.
- Kyaw Min Htin, (2007). Historical Geography and Urbanization in Ancient Rakhine: the archaeological landscape of old capitals to AD 1400, submitted paper for M. Resdegree, Yangon University, pp-7-9.
- Lavenex, S. (2019). Regional migration governance—building block of global initiatives? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(8), 1275-1293.
- Loescher, G. (2001). *The UNHCR and World Politics: A perilous path*. OUP Oxford.
- Majumdar, R. C. (1948). *Greater India*. National Information and Publications.
- Massey D. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal (uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi). *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Maung Kok San, Rakhine Paynay (1984). Desandara Powtawwe Achinsuk, (A General Geography of Arakan State), Sawkra Press, Rangoon, pp. 11-13, 19-23, 48.

- Memişoğlu, F.(2019).Uluslararası ilişkiler ve uluslararası göç bağlamında insan ticareti. *Güvenlik Stratejileri*,15(30).
- Miller, JM, & Castles, S. (2008). *Age of Migration, International Migration Movements in the Modern World*. Istanbul: Istanbul Bilgi University Publications. p: 12.
- Mine, I. Ş. I. K., & Çetenak, Ö. Ö. (2018). G-7 ve G-20 ülkelerinde iyi yönetim nasıl olmalı: teorik bir değerlendirme. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(5).
- Mohajan and Haradhan, (2018). History of Rakhine State and the Origin of the Rohingya Muslims, Munich Personal RePEc Archive, p.7, 12.
- Mohd. A.F. Hazary, (1987), Burma an Arab Land of the East by in the Dacca Review, p.35.
- Mohinder Pal Singh, (2013). Myanmar: Militarised Democratic Landscape. scholarwarrior, Spring, pp. 72-79.
- Moshe, Y. (1972). The Muslims of Burma A Study of a Minority Group. Sudasien-Institut, Heidelberg University, p.18.
- Muharrem, Es., Hamza, A. (2004). Urban management, urbanization and migration: problems and solutions. *Journal of Social Policy Conferences*, (48), 206-248.
- Myint-U, T. (2007). *The river of lost foot steps: histories of Burma*. Farrar, Straus and Giroux, p.113, 125-127.
- Nafis, A. (1972). *Muslim contribution to Geography*. (London), p. 121.
- Naz, Y. (2015). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikası Ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları (Doctoral dissertation, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Nordby, L. (2018). Gender-based violence in the refugee camps in Cox Bazar: -A case study of Rohingya women's and girls' exposure to gender-based violence. p.25.
- Oberschall, A. (2007). Conflict and peacebuilding in divided societies: Responses to ethnic violence. Routledge, p.95.
- O'Brien, M. (2017). Criminalising Peace keepers: Modernising National Approach to Sexual Exploitation and Abuse. Springer, p.19.
- Osborne, David And Ted Gaebler (1992). Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit Is Transforming the Public Sector. USA: Penguin Books.
- Outcry, R. (1978). Demands, Rohingya Patriotic Front (RPF), Arakan (Burma), 1976. M. Sahabuddin, Arakan in Historical Perspective, The Monthly Bulletin of the Bangladesh Institute of Law and International Affairs, 1(4), 20.
- Overseas Employment and Migrants Act (2013), Act No. VLVIII of 2013, article no, 25, p.10-11.

- Öktem, M. S. (2018). Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri. Onikilevha Yayınları. İstanbul.
- Özcan, E. D. (2014). *Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s. 18, 189, 200.
- Özden, Y., Hamurcu, A. (2019). Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 1, 447-455.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi, 11.
- Özer, M.A. (2006). Notes on governance. *TCA Journal*, 63 (1), 59-89.
- Özer, MA, & Yayman, H. (2009). A Deviation From Classical Management Thought: Governance, Transformation and Third World View. *Journal of Social Sciences / Journal of Social Sciences*, 33 (2).
- Özkan, I. (2013). *Immigration, asylum and asylum law*. Distinguished, p: 128.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, p:15.
- Özyakışır, D. (2018). *Göç: Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2013, s. 5.
- Petersen, W. (1968). Migration: social aspects. *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 10, 286-292.
- Pfannmüller, G., Klein, W. (1982). *Burma the Golden*, p.94. *Wilhem Klein, Burma the Golden*, Gunter Pfannmuller. 1. Baskı, Bangladesh s. 94.
- Phayre, A. P. (1967). History of Burma (2 Ed.). London: SunilGupta, pp. 252–254.
- Pittaway, E. (2008). The Rohingya refugees in Bangladesh: A failure of the international protection regime. *Protracted displacement in Asia: No placetocallhome*, 91.
- Qanungo. (1988). *A History of Chittagong*, Vol. 1, pp. 111-112, 188, 193, 232
- R. C. Mozumder, (1948). *The History of Bengal*, Vol. I. Dhaka: Dhaka University, p.314.
- Razak, A. (2007). The Burman Muslim Organization into U Razak of Burma: A teacher, a leader, a martyr, pp.7-10.
- Rustamov, S. (2011). Global Governance of Migration.
- San Tha Aung, (1979). The Buddhist Art of Ancient Arakan, Daw Saw Sapay, Rangoon, p.2
- Selimoğlu, Y. (2010). Kamu yönetiminde yönetişimin bir unsuru olarak şeffaflık ve bilgi edinme hakkı: Karaman Milli Eğitim Müdürlüğünde Bir Uygulama (Master's thesis, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Shin, B. (1961). Coming of Islam to Burma Downto 1700 AD. Azad Bhavan, p.4

- Shwe L, M. (2005) the Price of Silence, Dew Drop Arts & Technology, USA, p.209.
- Singh, B. (2014). ASEAN, Myanmar and the Rohingya Issue, Himalayanand Central AsianStudies, p.139-161.
- Slim, W. (2012). Defeat Into Victory:(PanMilitaryClassics Series). Pan Macmillan, p.147
- Slim, W. (2012). DefeatIntoVictory: (PanMilitaryClassics Series). PanMacmillan, p. 146
- Smart, R. B. (1957). Burma Gazetteer–AkyabDistrict, Vol. A, Rangoon, 157
- Smith, M. J. (1991). Burma: Insurgencyand the politics of ethnicity. Zed Books. 241.
- Somuncu, B. (2006). Türkiyenin Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü), 27.
- Stockwell, F. (2002). Westerners in China: A history of exploration and trade, ancient times through the present. McFarland.
- Stoker, G. (1998). Governance As Theory: Five Positions. *International Sociel Science Journal*, 50(1), 17-29.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Şaylan, G. (1996). “Bağımsız Bir Disiplin Olarak Kamu Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, 29, 3:3-16.
- Taşcı, F. (2009). *Migration as a social policy issue*. Kamu-Is, C, 10, p: 177-204.
- Tekeli Ğ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.1.
- Tekeli, İ. (1998). Republican Period, urban development and urban planning in Turkey. City and Architecture Changing in 75 Years.
- Tekeli, İlhan, 1996, “Yönetim Kavramı Yanısıra Yönetişim Kavramının Gelişmesinin Nedenleri Üzerine”, *Sosyal Demokrat Değişim*, 3:45-54.
- Tha, T. B. (2007). A ShortHistory of Rohingya andKamans of Burma. Kaladan News, p.6.
- Than, T. M. M. (2007). Mapping the Contours of Human Security Challenges in Myanmar. Myanmar: State, SocietyandEthnicity. ISEAS–Yusof Ishak Ins. Singapore, p.172.
- Thinkyi, (1970) “Arakanese Capitals: A Preliminary Survey of their Geographical sitting”, *JBRs*, LIII, ii, p-7.
- Tinker, H. (1967). *The Union of Burma: a study of the firstyears of independence*. London; New York [etc.]: issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairsby Oxford UP, p.47.
- Ullah, A. A. (2011). Rohingya refugees to Bangladesh: Historical exclusions and contemporary marginalization. *J. of Immigrant & Refugee Studies*, 9(2), 139-161.

- Unit, E. I., Britain, G. (2016). Measuring Well-governed Migration: The 2016 Migration Governance Index. Economist IntelligenceUnit, p.34.
- VOA, (2016). <https://www.voanews.com/east-asia/mosques-madrasas-be-razed-myanmars-rakhine-state>(21.09.2016).
- Von Der Mehden, F. R. (1963). *The Burmesewaytosocialism*. AsianSurvey, 129-135.
- Warzone Initiatives, (2015). Rohingya Briefing Report, 1–18.
- Webster, A. (1998). *Gentleman Capitalists: British Imperialism in Southeast Asia, 1770-1890* (Vol. 9). IB Tauris.
- Webster, The ARNO ‘s Memorandum of Appealto 27th ICFM, Arakan, June 2000, p.1; Dr. Abdul Mabub Khan, The Maghs, Dhaka, 1999, op. cit.; p.4.
- Weiss, T. G., & Thakur, R. (2010). Global governance and the UN: an unfinished journey. Indiana University Press.
- Wickramasekara, P. (2018). Assessment guide for bilateral agreements and memoranda of understanding on labour migration, with a specialfocus on Bangladesh. Available at ISBN: 978-92-2-131700-5 (print); 978-92-2-131701-2 (web pdf). p.5.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayınları.
- Yeger, M. (1972). *Muslims in Burma during British Rule: a study of a minoritygroup*, Germany: Otto Harrassowitz Wiesbaden Publication, 63-64, 68, 75, 76, 99.
- Yeniay, Onur (2018), *Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımının Uluslararası Göç Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*, 26.
- Yıldırım, Ö. K. (2018). Türkiye’de iyi yönetim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6, 273-289.
- Yilmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1705.
- Yin, R. K. (2013). *Case study research: Design and methods*: Sage Publications.
- Yunus, M. (1994). *A history of Arakan: Pastandpresent*. University of Chittagong. p.15, 17, 18, 74.
- Yurdakul, I. K. (2013). “*Veri Toplama Araçlarında Bulunması Gereken Nitelikler*”, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ed. A. Kurt, Eskişehir: Anadolu Ün. Yay.
- Yüksel, M. “Yönetişim Kavramı Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi*, 58, 3:145-159.
- Yüksel, S. (2019). *İKY Çerçevesinde Kamu Kesiminde İşe Alma Faaliyetlerinin Yeniden Düzenlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ünivertsitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Zaim S. (1997). *Çalışma Ekonomisi*, (10.Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ek-1. Anket Soruları**Demografi**

1. Katılımcının cinsiyeti?
  - a) Erkek
  - b) Kadın
2. Katılımcının medeni durumu?
  - a) Evli
  - b) Bekâr
3. Katılımcıların eğitim durumu?
  - a) Lisansüstü
  - b) Lisans
  - c) Lise
  - d) Ortaokul
  - e) İlkokul
  - f) Medrese
  - g) Eğitim yok
4. Katılımcıların mesleki durumu?
  - a) Çiftçi
  - b) Üniversite öğretmeni
  - c) Okul öğretmeni
  - d) İlkokul öğretmeni
  - e) İş adamı
  - f) Mal satıcısı
  - g) STK çalışanı
  - h) Sürücü
  - i) Balıkçı
  - j) Güvenlik
  - k) Doktor
  - l) Kuaför
  - m) Temizleyici
  - n) Diğer meslekler

Sağlık

5. Aldığınız sağlık hizmetlerinden memnun musunuz?

- a) Çok memnunum
- b) Memnun
- c) Nötr
- d) Memnun değilim
- e) Hiç memnun değilim

6. Toplumda evlenme yaşı kaçtır?

- a) 15 yaş altı
- b) 15-18
- c) 19-24

7. Tuvalet ile ilgili temel problemler nelerdir?

- a) Çok kalabalık
- b) Su yetersizliği
- c) Kirli
- d) Gizlilik
- e) Kapı veya kilit yok
- f) Tuvaletler dolu
- g) Tuvaletlerde sorun yok
- h) Diğer

8. Evlerin durumundan memnuniyet düzeyiniz nedir?

- a) Memnunum
- b) Çok memnunum
- c) Memnun değilim
- d) Hiç memnun değilim
- e) Diğer

Barınak ve Korunma

9. Bangladeş'e vardıktan sonra ortaklardan gıda dışı ürün seti aldınız mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum
- d) Diğer

10. Mevcut sığınağınızı inşa etmek için hangi malzemeler kullanıldı?
- a) Çamur duvarlı bambu çerçeve
  - b) Bambu hasır duvarlı bambu çerçeve
  - c) Plastik kaplı bambu duvarlı bambu çerçeve
  - d) Tuğla ve çimento
  - e) Cevaplamak istemiyorum
  - f) Diğer
11. Mülteci kamplarındaki barınma ve gıda dışı maddelerle ilgili sorunlar nelerdir?
- a) Alan eksikliği
  - b) Gizlilik eksikliği
  - c) Zayıf yapı
  - d) Toprak Kayma
  - e) Gıda dışı ürün kalitesi
  - f) Diğer
12. Mülteci kampında hangi cinsiyet temelli şiddete maruz kaldınız?
- a) Tecavüz
  - b) Cinsel istismar
  - c) Ticaret
  - d) Cinsel şiddet görgü tanığı
  - e) Kaçırma
  - f) Aşağılama
  - g) Diğer
13. Neden kendilerini güvende hissetmediler?
- a) Diğer topluluk üyelerine güvenmiyorum
  - b) Gizlilik yoktur
  - c) Birisi bir suç işlerse ceza olmaz
  - d) Diğer

Çocuk Koruma

14. Kamptaki erkekler ve kızlar için mevcut riskler nelerdir?
- a) Trafik kazaları
  - b) Kaybolmak
  - c) Doğal afetler
  - d) İnsan ticareti
  - e) Fiziksel şiddet
  - f) Kaçırma

- g) Çocuk evlilikleri
- h) Aile içi şiddet
- i) Cinsel şiddet
- j) Havuzlarda boğulma
- k) Güvenlik güçleri
- l) Aileden ayrılma
- m) Yaralanan çocuklar
- n) Diğer

15. Çocuklar ebeveynlerini nasıl kaybetti?

- a) Köye saldırdığında
- b) Bangladeş'e kaçarken
- c) Bangladeş Sınırları geçtikten sonra
- d) Kampta kayboldu
- e) Bilmiyorum
- f) Diğer

Eğitim

16. Oğlunuzun / kızınızın okuluna hangi aktör tarafından fon sağlandı?

- a) STK
- b) Hükümet
- c) Dini grup
- d) Özel girişim
- e) Diğer

17. Mülteci çocuklar için eğitim yönetiminden memnun musunuz?

- a) Memnun
- b) Memnun ama Rohingya çocukları için tüm eğitim kapıları açılmalıdır
- c) Memnun Değilim
- d) Diğer

18. Mevcut eğitim sisteminden memnun musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Yorum yok

19. Eğitime kayıt olma yaş grubu nasıl?

- a) 3-5 yaş
- b) 6-14 yaş
- c) 15-18 yaş

- 20. Cinsiyet tabanı öğrenim merkezindeki varlık oranı?**
- a) Katılım
  - b) Bırakma
  - c) Asla katılmamak
- 21. Oğlunuz veya kızlarınız neden okuldan ayrılıyor?**
- a) Okul / öğrenim merkezi yok
  - b) Okul / öğrenim merkezi çok uzakta
  - c) Çocuklar okulda / öğrenim merkezinde kendilerini güvende hissetmezler
  - d) Yeterli öğretmen yok veya yeterli öğretmen görünmüyor
  - e) Eğitim çocukların dilinde değil
  - f) Aileye yardım etmek için evde ihtiyaç duyan çocuklar
  - g) Okul ücretleri veya diğer masrafları karşılayamaz
  - h) Çocuklar kamp içi hareket etmekten korkuyor
  - i) Çocuklar çalışıyor
  - j) Uyuşturucu kürekçileri, istismarcıları ve tacirleri her yerde
  - k) Fiziksel engeli
  - l) Diğer
- 22. Öğretmenlerin akademik seviyeleri nedir?**
- a) Yüksek Lisans
  - b) Lisans
  - c) Lise
  - d) Ortaokul
  - e) İlkokulu
  - f) Medrese
  - g) Kuran Eğitimi
  - h) Diğer
- 23. Öğretmenler için ne tür eğitim gereklidir?**
- a) Öğretim materyallerinin sağlanması
  - b) Konuya özgü öğretmen eğitimi (örneğin, matematik, dil, bilim)
  - c) Pedagoji eğitimi, büyük sınıfların öğretilmesi
  - d) Sağlık, hijyen, koruma ve hayat kurtarıcı bilgiler konusunda eğitim
  - e) Diğer
- 24. Eğitim sektöründeki temel sorunlar nelerdir?**
- a) Örgün eğitimin yasaklanması
  - b) Yüksek öğrenim yasağı

- c) Öğrenme merkezleri ile ilgili sorunlar
- d) Öğretmenlerin sorunları
- e) Okul eksikliği
- f) Yapılandırılmamış eğitim sorunları
- g) Öğrenme materyalleri
- h) Evden uzakta
- i) Diğer

25. Rohingya çocukları için Bangladeş kendi okullarına kayıt izni vermeli mi?

- a) Yasaklanmalı
- b) Okumalı
- c) Kısıtlama koymalı
- d) Diğer

26. Rohingya okul arkadaşın var mı?

- a) Rohingya arkadaşlarım var
- b) Sınırlı seviyede konuşurum
- c) Asla arkadaş olarak düşünmem
- d) Diğer

Gıda Sektörü

27. Aileniz geçen ay herhangi bir gıda yardımı aldı mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bilmiyorum
- d) Cevaplamak istemiyorum
- e) Diğer

28. Ailen kimden gıda yardımı aldı?

- a) WFP
- b) Bangladeş Ordusu
- c) Özel kuruluşlar
- d) Diğer gıda aktörleri
- e) Bilmiyorum
- f) Diğer

Meslek

29. Mevcut mesleğiniz nedir?

- a) Okul öğretmeni
- b) Çevirmen

- c) Hastane personeli
- d) Bilgisayar yardımcısı
- e) Sığınak sektörünün STK çalışanları
- f) Gıda sektörü çalışanı
- g) Eğitim sektörünün STK çalışanı
- h) Yol inşaat işçisi
- i) Tezgâhtar
- j) Bambu satıcısı
- k) Muhafız
- l) Blok çalışanı
- m) Güvenlik personeli
- n) Sürücü
- o) Diğer

Türkiye STK Faaliyetleri

- 30.** Hangi Türk ajansının faaliyetleri diğerlerinden daha iyidir?
- a) TİKA
  - b) AFAD
  - c) Diyanet
  - d) TÜRK KIZILAY
  - e) HH
  - f) Diğer
- 31.** Türk barınma projesinden memnuniyet düzeyiniz nedir?
- a) Memnun
  - b) Çok memnunum
  - c) Nötr
  - d) Memnun değilim
  - e) Diğer
- 32.** Türk devlet kurumunun ve STK'ların temel sorunları nelerdir?
- a) Koordinasyon
  - b) Deneyimsiz personel
  - c) Bangladeş yönetiminin sorunları
  - d) Yerel ortak, yolsuzluk ve gasp
  - e) Dil Topluluklar arasındaki ilişki

33. Rohingya ile ilgili görüşünüz nedir?

- a) Pozitif
- b) Negatif
- c) Yorum yok
- d) Diğer

34. Rohingya insanlarıyla etkileşimin durumunuz nedir?

- a) Her gün
- b) Hiçbir zaman
- c) Haftada 3-4 Gün
- d) Haftada bir kez
- e) Ayda bir kez
- f) Diğer

35. Neden Rohingya insanlarına hiç yardım etmedin?

- a) Sevmiyorum
- b) Fakirler
- c) Sevmiyorum ve fakirler
- d) İtici geliyorlar
- e) Diğer

36. Rohingya arkadaşın var mı?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Yorum yok
- d) Diğer

37. Rohingya biriyle arkadaş olmayı, zaman geçirmeyi, paylaşmayı ve eğlenceli vakit geçirmeyi düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Yorum yok

38. Rohingya topluluğu ile yaşamak güvenli mi?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Yorum yok

39. Rohingya ile olan aidiyet bağınızın derecesi nedir?

- a) İyi
- b) Çok iyi

- c) İyi ya da kötü değil
- d) Kötü
- e) Çok kötü

Geri Dönüş

- 40.** Geri dönüş sürecini biliyor musunuz?
- a) Evet
  - b) Hayır
  - c) Yorum yok
- 41.** Myanmar'a dönmek ister misiniz?
- a) Güvenlik sağlanırsa eğer gitmek istiyorum
  - b) Hiçbir duruma gitmem
  - c) Koşulsuz gitmek istiyorum
- 42.** Myanmar hükümetinin sizi ve haklarınız kabul edeceğine inanıyor musunuz?
- a) Evet
  - b) Hayır
  - c) Yorum yok
- 43.** Geri dönüş sürecinin koşulu nedir?
- a) Bangladeş'te asla kalıcı olarak kalmak istemiyorum
  - b) Geri dönmek istiyorum
  - c) Aynı evime ve köyüme dönmek istiyorum
  - d) Koşulsuz geri dönmek istiyorum
  - e) Myanmar'a döndükten sonra korkularım yok
  - f) Döndükten sonra korkularım var
  - g) Diğer
- 44.** Rakhaine eyaletinde 2017 zulmüne kadar en fazla hangi problemlerle karşılaştınız?
- a) Yaralanma
  - b) Ailenin kaybı
  - c) Aile üyelerinin kaybı-tutuklanma
  - d) Cinsel istismar
  - e) Evin yanması
  - f) İş ve iş kaybı
  - g) Diğer

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : MD Mostafa Faisal
 Uyruğu : Bangladeş
 Doğum tarihi ve yeri : 06.06.1987 Bangladeş
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 05373571409
 e-mail : parvezbogra2011@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Siyaset ve Sosyal Bilim	2012
Lisans	Siyaset ve Sosyal Bilim	2010
Lise	Humanities	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2013-2014	Asian University of Bangladesh	Okutman
2009-2013	AMAN (Association For Muslim Advancement Network)	Proje Koordinatör

Yabancı Dil

İngilizce, Türkçe, Arapça

Yayınlar

Kitaplar:

- Faisal, M. M. Bangladesh: Caretaker Government past and present. Mizan Publications; 2012. ISBN: 978-984-8613-92-6.
- Faisal, M. M. "Türk Siyaset: Atatürk to Erdogan" Guardian Yayın. ISBN: 978-984-8254-05-9.

Kitapta Bölümler:

- Faisal, M (2019), Rohingya Göç Kriz: Myanmar'da Zulümler ve Bangladeş'teki zorluklar. Bülbül, K (Eds), Springer Nature, Palgrave Macmillan. (Yayın Sürecindedir)
- Faisal, M. M. (2019), İyi Yönetişim: Bangladeşdeki Zorluklar, Ullah, R. & Hasan, S. (Eds.) içinde, Contemporary World: Policy, Politics and International Relations, İKSAD Yayınevi, Türkiye, ss. 68-82.

Yayınlanmış Makaleler:

- Barkat, K., Hasan, M. And Faisal, M. M. (2014) Urban Socio-Economic and Environmental Condition of Hill Tracts Bangladesh: A Case Study in Bandarban Municipality, Volume 19, Issue 4, Ver. VII (Apr. 2014), PP 36-44. <http://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/pages/19%284%29Version-7.html>
- Faisal, M. M. (2020), History of Rohingya Crisis: Origin and Emergency, Volume 7, Issue 1, February 2020. IJoSPER. ISSN 2667-8810. (Yayın Sürecindedir)

Yayınlanmış Bildiriler:

- Faisal, M. M. (2017). The Rohingya Migration Crisis and How to Permanently Solve. INNOVATION AND GLOBAL ISSUES IN SOCIAL SCIENCES, 14.
- Faisal, M. M. Good Governance and Its Challenge in Bangladesh. BİLDİRİLER KİTABI 1.
- Faisal, M. M. (2019) Political Islam out-term in Turkey: a mix Method Analysis, New York Political Science Association. United State of America. https://www.nyspsa.org/review_identity_politics?fbclid=IwAR3qfTCzCHA84IAhH_pHmj2FpkXH9ioQzOGMcfnouwMj7e5cB1DFWdr88PE

Uluslararası Seminerler:

- Güney Asya Güvenliği Konulu Tebliği Sunumu, Kalkata Üniversitesi, Hindistan, 2015.
- Rohingya Sorunu Hakkında Tebliği Sunumu, Akdeniz University, Antalya, 2016.
- Rohingya Sorunu Hakkında Tebliği Sunumu, İstanbul Şehir University, 2016.
- Rohingya Sorunu Hakkında Tebliği Sunumu, Göçmen merkezi, University of London, Birleşik Krallık, Haziran, 2017.
- Bangladeş'te Askeri Müdahale Konulu Tebliği Sunumu, European Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs, Ağustos 2017.
- Bangladeş Yerel Yönetimi Konulu Tebliği Sunumu, Celal Bayar University, Manisa, 2017.

Hobiler

Okuma, Araştırma yapma

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

